

**UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA
PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE
U NOVOM SADU**

**KRIVIČNA DELA ILEGALNE MIGRACIJE I KRIVIČNO-PRAVNI NAČINI
REAKCIJE**

Doktorska disertacija

**Mentor:
Prof. dr Ivan Joksić**

**Kandidat:
mr Fathija Abdusalam Ibn Arabi**

Novi Sad, 2016. godine

UVOD

Migracija seže daleko u istoriju, sve do nastanka samog čoveka. Izražava se njegovim stalnim kretanjem iz mesta u mesto, bez ograničenja i ometanja, u potrazi za održivošću i životnim sredstvima, u potrazi za bezbednošću ili begom od prirode i vremenskih prilika. Motivacija i pokretač za to su volja za opstankom, očuvanjem života i produženjem vrste ili želja da se otkriju okruženja koja su podobnija i više odgovaraju njegovim potrebama i ambicijama.

Migracija je termin koji se odnosi na kretanje ljudi, pojedinačno ili grupno, sa jednog na drugo područje, u potrazi za nečim boljim: društvom, ekonomijom ili bezbednosti. Nakon Industrijske revolucije i njenih posledica u vidu razvoja domaćih i međunarodnih zakona, nametnuto je izdavanje pasoša i ulaznih viza, što je ograničilo slobodu kretanja ljudi i imovine. Migracija se posle toga nije odvijala lako i u prethodno navedene svrhe, zbog usvajanja principa granica, koga je postavio kolonijalizam, zarad vojnih i ekonomskih ciljeva, koji su podelili države, zajednice i nacije. To nastavlja da uzrokuje pojavu sukoba oko političkih i ekonomskih interesa država, ali teži da reguliše legalnu migraciju, uz koju se pojavila i migracija koja se naziva ilegalnom ili tajnom migracijom. Tajna ili nelegalna migracija je postala svetski fenomen i pogađa sve zemlje, a posebno Sjedinjene Američke Države, Evropsku uniju, države Persijskog zaliva i arapskog Mašreka i Latinsku Ameriku. Tako su državljani Meksika, Kube, Brazila i Argentine u velikom broju počeli da se infiltriraju u Sjedinjene Američke Države. Isto je i sa ilegalnim afričkim doseljenicima, koji su u velikim grupama sa juga neprimećeno došli u Libiju.

Što se tiče Afrike, u kojoj je kolonijalizam ostavio granice u nasleđe, ne postoje tampon zone koje bi sprečile infiltraciju Afrikanaca u Obalu Slonovače, Južnu Afriku ili Nigeriju. Ali, migracija u Evropu je zadobila nepodeljenu pažnju medija i postala jedno od teških problema, kako za države i vlade, tako i za nevladine organizacije u pojasu Sredozemnog mora. Poslednjih godina, ovo pitanje je umnogome dobilo na značaju.

Ugnjetavanje ljudi u različitim aspektima života često postaje razlog koji ih navodi na bežanje i napuštanje njihove domovine i porodice, u nadi da će u drugoj državi ostvariti svoja prava, služeći joj. To je ono što, ekonomski i socijalno, čini konstruktivnu silu migracije. Ipak, ilegalna migracija ostavlja negativne posledice po sve zemlje koje su joj cilj. Zato spoljne migracije zahtevaju čvrstu saradnju i razmenu informacija među zemljama izvorima migracija, tranzitnim zemljama i ciljanim zemljama, u cilju donošenja i zajedničkog sprovođenja efikasnih metoda (planski i strateški) zarad smanjenja ilegalnih migracija.

Libija je jedna od tranzitnih zemalja, a njena obala predstavlja polaznu tačku za ilegalne migrante koji bi da se domognu Evrope, dolazeći iz različitih mesta i zemalja u Africi. To je zbog dužine libijske obale, koja je od Malte i italijanskog ostrva Lampeduze udaljena svega nekoliko stotina kilometara.

Ilegalna migracija pogađa Libiju iz dva glavna razloga:

- A) Libija je smeštena na severu Afrike. Na severu izlazi na Sredozemno more, dok južno ulazi u Afrički kontinent. Zbog geografskog položaja, povezana je sa kretanjem spoljnih migracija. Ukupna dužina libijskih kopnenih granica dostiže oko 5500 kilometara, podeljenih na sledeći način: istočna granica sa Egiptom iznosi oko 1250 kilometara; južna granica sa Sudanom je nešto više od 150 kilometara, sa Čadom oko 1000 kilometara, a sa Nigerom oko 380 kilometara; zapadna granica sa Alžirom iznosi 965 kilometara, a sa Tunisom 330 kilometara. Što se tiče severne granice (obala Sredozemnog mora), njena dužina iznosi oko 2000 kilometara.¹
- B) Supsaharske zemlje u okruženju su pogođene visokom gustinom naseljenosti (u poređenju sa Libijom), niskim životnim standardom i porastom nezaposlenosti, što je posledica izbijanja oružanih sukoba. Zato dolazi do masovnih migracija državljana tih zemalja ka severu u Libiju i odatle u Evropu. Problem ilegalnih migracija je opteretio sve državne organe, na nivou bezbednosti, ekonomije, društva, zdravstva, demografije i dr. Opasnost koju migracije predstavljaju, visoki troškovi koje prave državni organi kojima je poveren zadatak suočavanja sa ovim fenomenom.

¹ Mustafa Abdulmadžid Kara, „Al-muškilat al-idžtima’ija wa al-amanija li al-hidžra gajr al-šar’ija“, „Al-Džam’ija al-arabija li-’ilm al-idžtima’i“, Afričko-arapski kongres o migracijama, Tripoli, 2008, str. 6-7.

Ilegalne migracije su danas povezane sa značajnim porastom stope zločina i širenjem zaraznih bolesti. Ako se upliv ilegalnih imigranata u Libiju nastavi istom merom, to će kasnije dovesti do narušavanja stabilnosti i bezbednosti društva.

Stoga, ilegalna migracija u Libiju je počela da predstavlja opasnost po bezbednost i stabilnost društva. Na svim državnim organima je da se suoče sa ovim fenomenom i preduzmu ozbiljne mere predostrožnosti. Na ovaj fenomen ne treba da se gleda samo iz perspektive bezbednosti, već treba da obuhvati i jednu drugu dimenziju, okrećući se ka razmatranju njegovog rešenja, jer je ovo ljudski i društveni problem.

ILEGALNE MIGRACIJE I NAČINI SANACIJE

Postoje različite pojave i fenomeni koji se povremeno javljaju i razvijaju u zavisnosti od vremena njihove pojave i okruženja, koje utiče na njih. Naša istorija je svedok mnogih takvih pojava. Po završetku Drugog svetskog rata pojavile su se različite pojave koje predstavljaju ozbiljnu pretnju po čovečanstvo, miru i bezbednosti. Među tim pojavama su i zagađenost životne sredine, trka u naoružanju, trgovina drogom, terorizam i ilegalna migracija, koja se intenzivno širi i koja je počela da zauzima novo lice i dimenzije.

Glavni razlozi za ilegalnu migraciju mladih iz Afrike u Evropu leži u političkoj nestabilnosti većine afričkih država, nedostatka mira i bezbednosti i širenja siromaštva među afričkom populacijom. Zbog toga, ilegalni migranti koriste obale Maroka, Tunisa, Libije, Alžira, i Mauritanije za prelazak na južne obale Evrope. Zemlje arapskog magreba danas su postale centar za ilegalne migracije do juga Evrope, a posebno do Italije, Francuske i Španije.

Ilegalne migracije koje su se pojavile krajem devedesetih, predstavljaju ozbiljnu pretnju državama odakle potiču migranti, državama u tranziciji koje predstavljaju prelazne države i države koje predstavljaju zadnje utočište migranata. Ova pojava ozbiljno ugrožava politiku svih država učesnika, zbog toga što države koju migranti napuštaju gube deo svoje populacije usled migracije i usled smrti, prilikom napuštanja svoje zemlje. Takođe, države koje predstavljaju zonu prelaza-tranzicije i države koje predstavljaju zadnje utočište migranata, snose ogromne troškove u vidu ulaganja sredstava za: osiguranje, bezbednost i zaštitu svoje teritorije.

Ono što je za nas od bitnog značaja je, da se uočava ogromno povećanje broja ilegalnih migranata zadnjih godina, a posebno nakon najnovijih talasa političkih promena u arapskim državama nazvanih "arapsko proleće". Druga bitna promena koja je vezana za migrante je što se pored muških, žene i deca se uključuju u proces migracije.

Migracija (migration)

Migracija predstavlja kretanje od jednog mesta do drugog, a posebno od jedne države do druge, od jednog regiona do drugog, ili jednog mesta boravka do drugog, sa ciljem

boravka u njemu. Reč migracija prikazuje različitu vrstu kretanja stanovnika sa pretpostavkom da ovim kretanjima sledi promena mesta boravka ili stanovanja.¹

Migrant

Migrant je osoba koja se preseljava u drugu zemlju, radi nastanjenja i zaposlenja. Pored toga, migranti se obično zapošljavaju, i žive od svoje zarade, a ne od svog kapitala koji sa sobom nosi.²

Ilegalni migrant je takođe lice koje zbog ilegalnog ulaska ili isteka vize, nema legalni status za neku zemlju tranzita ili domaćina. Ilegalni migrant je osoba koja boravi u drugoj zemlji ilegalno bez dokumentacije i on je po zakonu neispravnog statusa.

Ilegalna migracija

Ilegalna migracija je kretanje koje se vrši van regularnih granica zemalja, tranzita i zemalja domaćina. Ilegalni migranti su osobe koje ulaze u drugu zemlju, bez regularnih dokumenata namenjeni legalnim migrantima. Takođe, to su osobe koje ulaze bez dozvole za ulazak u zemlju domaćina, ulaze sa falsifikovanom dokumentacijom, ili sa privremenom dokumentacijom, ali po isteku privremenog boravka oni ne napuštaju zemlju domaćina, kao i oni koji ulaze nelegalno sa tuđih susednih granica.³

¹ Grupa istraživača, *Proučavanje nauke o stanovanju*, Aleksandrija, Dar Almarifa, 2000, str.271.

A group of researchers, study of the science of living, Alexandria, Dar Almarifa, 2000, str.271.

² Ahmed Ismail, *Osnovi nauke o stanovništvu*, Aleksandrija, Dar Almarif, 1995, str.105-106.

Ahmed Ismail, the scientific basis of population, Alexandria, Dar Almarif 1995, str.105-106.

³ Rabi Saleh, *Društveno-kulturno dimenzije za migraciju egipćana u Italiju*, Doktorska disertacija, Univerzitet Ajn Šams, Kairo, 2005, str.57.

Rabbi Saleh, socio-cultural dimensions of the migration of Egyptians to Italy, Doctoral dissertation, University of Ain Shams, Cairo, 2005, p.57.

Međunarodna migracija (International migration)

Ova vrsta migracije obuhvata transnacionalnu migraciju ili migraciju od države do države, što podrazumeva ne samo do susedne države. Takva migracija obuhvata prelazak od jednog do drugog kontinenta. Distance ovde ne predstavljaju prepreku.¹

Unutrašnja migracija (Internal migration)

Migracija koja se odlikuje time što se kretanje stanovnika prisiljava putem državne vlasti, političkim putem ili vojnom silom. Migranti u ovom slučaju ne preuzimaju odluku o migraciji svojom voljom, oni nisu u stanju da izaberu novu lokaciju, za ovu vrstu migracije nam je pravi primer trgovina robljem.²

1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je proučavanje i analiziranje razloga ove pojave, koja se često završava hapšenjem, zatvorom ili smrću, i gubljenjem afričkih ljudskih resursa. Razlozi ove pojave su razni i različiti. Međutim, ovaj rad analizira i istražuje političke i ekonomske razloge i one koje su vezane za ljudski moral.

Libija kao Severnoafrička država, postala je centar i prelazna tačka za ilegalnu migraciju, što pretilo njenoj bezbednosti, integritetu, politici i ekonomskom stanju. Zbog toga, je neophodno istraživati prave razloge za ovu pojavu i pokušati pronaći adekvatno rešenje, za ovu humanitarnu pojavu. Takođe, rad istražuje uticaj ove pojave na ilegalnog migranta, na zemlju migranta, na tranzicionu državu, kao i na zemlju utočišta.

¹ Fathi Abuayanah, *Studije iz geografije stanovnika*, Bejrut, Dar Alnahda Alarabija, 1978, str.95.

² Abdulmuti Said, *Sociologija stanovništva*, Aleksandrija, Dar Almarifa Aldamia, 2006, str.321.

2. Očekivani rezultati i naučni doprinos

Naučni značaj i opravdanost istraživanja. Može se reći da je naučni značaj jednog istraživanja njegov doprinos u otkrivanju novog ili potvrde postojećeg, ali ne dovoljno proverenog znanja o pojavi koja je predmet istraživanja.¹

Naučni značaj ovog istraživanja ogleda se u sistematizovanju postojećih i sticanju određenih novih naučnih saznanja vezanih za ilegalnu migraciju iz Severnoafričkih država. Naučna opravdanost ovog istraživanja leži u spoznanju da će uska saradnja među društvenim mikrosistemima, na osnovu komunikacione tehnologije i informisanja, elektronske komunikacije uticati na širenje znanja, informacije i praksu, transformisati društvenu strukturu i nivo učešća pojedinih društvenih kategorija.

3. Društveni značaj i opravdanost istraživanja

Opravdanost određenog rada je u praktičnoj primeni dobijenih rezultata. Društveni značaj istraživanja ograničen je samim njegovim predmetom, jer predmet ilegalne migracije iz severnoafričkih država ne interesuje sve pripadnike našeg društva. Ipak, za autora ovog rada, kao stanovnika Libije i njegove sunarodnike, ovo je jedna od najznačajnijih tema poslednjih godina.

Društvena opravdanost ovog istraživanja odnosi se na uspostavljanje saznanja o kompleksnosti pojave ilegalne migracije iz severnoafričkih država.

4. Programi istraživanja i orijentisani sadržaj doktorske disertacije

Osnovne hipoteze

- **Opšta hipoteza**

Razlozi pojave ilegalne migracije afričkih građana do pojedinih evropskih država su politički faktori.

- **Prva posebna hipoteza**

¹ Milosavljević Slavomir, Radosavljević Ivan, *Osnovi metodologije političkih nauka*, sl. glasnik, Beograd, 2000, str.422.

Severnoafričke države su uočile da je regionalna saradnja jedini i uspešan put, za sprečavanje širenja ove pojave.

- **Druga posebna hipoteza**

Međunarodne institucije, od vladinih i nevladinih organizacija, imaju značajnu ulogu u razvoju saradnje između severnoafričkih zemalja, posebno u uslovima sve veće pojave ilegalne migracije.

- **Treća posebna hipoteza**

Sa jačanjem regionalnih institucija, kao i razvoja saradnje, Severnoafričke države biće u stanju da se reorganizuju i da redefinišu svoje interese, u cilju sprečavanja ove pojave.

5. Metode koje će se u istraživanju primeniti

Kao osnovne metode u istraživanju biće korišćene sve analitičko-sintetičke metode a posebno analiza, apstrakcija, klasifikacija i specijalizacija, kao i indukcija i dedukcija u jednom dijalektičnom jedinstvu.

Od opšte naučnih metoda najveću primenu imaće hipotetičko-deduktivna i komparativna metoda.

Pored toga, primenom komparativne metode na posredan način možemo generalizovati naša konkretna saznanja, dati jedno metodološki utemeljeno naučno objašnjenje i moguće naučno predviđanje daljeg razvoja i međusobne uslovljenosti pojave koju istražujemo.

Način izbora, veličina i konstrukcija uzorka

Uzorkom su obuhvaćeni osobe starosti od 18 do 60 godina.

Mesto eksperimentalnog istraživanja

Istraživanje obuhvata ilegalne emigrante od Severno afričkih država do Evropskih zemalja, sa posebnim osvrtom na Libiju.

MIGRACIJA I ILEGALNA MIGRACIJA

1. Pojam migracije

Migracija ili seoba je izraz kojim se opisuje fizičko kretanje ljudi iz jednog područja u drugo, najčešće preko velikih udaljenosti i / ili u velikim grupama. Kroz istoriju su se migracije događale u obliku dobrovoljnih migracija unutar jedne oblasti ili između više njih, te prisilnih migracija (koje uključuju fenomen kao trgovinu robljem i etničko čišćenje). Ljudi koji se nalaze u migraciji se nazivaju migranti, a ovisno o kontekstu emigranti (iseljenici), imigranti (useljenici) ili doseljenici.¹

Migracije su imale značajan uticaj na ljudsku istoriju, bilo u obliku brzog osvajanja, bilo kroz postepenu kulturnu infiltraciju (za što se kao primer navodi pad Zapadnog Rimskog Carstva);² migracije u obliku kolonizacije su, ipak, značajno izmenile svet (bilo da je reč o praiistorijskim kolonizacijama, bilo kolonizacijama Amerike i Australije u novijem dobu).

U današnjem svetu se obično razlikuju četiri glavna tipa migracije:³

1. sezonska ljudska migracija, obično vezana uz poljoprivredne delatnosti ili godišnje odmore,
2. migracija od ruralnih prema urbanim područjima, obično vezana uz zemlje u razvoju koje prolaze kroz proces industrijalizacije i urbanizacije,

¹ Mahjub Atija Alfaidy: *Osnovi Nauka o Stanovništvu*, Izdavačka kuća Aldami Almaftuha, Tripoli, 1992, str. 255.

² Abdulah Abdulgani Ganem: *Migranti*, socioantropologija, Savremena Univerzitetska štampa, drugo izdanje, Aleksandrija, 2002, str.25.

³ Isto., str. 27.

3. migracija od urbanih prema suburbanim područjima, obično vezana uz razvijene zemlje i motivisana visokim troškovima života i nižim kvalitetom života u gradskim centrima, poznata kao suburbanizacija,
4. međunarodna migracija.

Postoji niz objašnjenja za pojavu migracije, koju je moguće objasniti prema sledećim kriterijumima.

Ekonomska objašnjenja pojave migracije

Ekonomski analitičari smatraju da su ekonomski faktori pravo objašnjenje za pojavu migracije. I bez obzira na to što ekonomska dimenzija zahteva proučavanje ekonomskih poticajnih faktora u izvornoj sredini, kao što su nezaposlenost, inflacija, smanjenje mogućnosti zaposlenja..., kao i proučavanje atraktivnih ekonomskih faktora u novoj sredini, većina ekonomskih analitičara se fokusira na ekonomske faktore vezane za izvorne sredine.¹

Ekonomsko objašnjenje znači da migrant obično napušta svoje ognjište tražeći zaposlenje, a to obuhvata sledeće:²

- Proces migracije je vezan za poticajne i privlačne faktore. Loša ekonomska stanja u zemlji primoravaju pojedince da napuste svoju domovinu, jer bolja ekonomska stanja u drugoj zemlji privlače migrante.
- Ponašanje migranta ima za cilj povećanje profita što znači da cilj migranta je maksimizacija njegove ekonomske koristi putem migracije.

Međutim, ekonomska objašnjenja su naišla na određene kritike kao što su:

1. Smatra se da je migrant gospodar svoje odluke da ignoriše pritom politiku države gde je on nameravao da migrira i koja se ogleda u ograničenju broja doseljenika. Ova objašnjenja

¹Ahmad Abuzeid, *Migracija i mit o povratku*, Štampa : Svet Ideologije, br.2., Kairo, Jun, 2006.god., str. 277.

² Isto., str. 279.

zanemaruju uticaj političke i zakonske odluke koje sprečavaju migracije pojedinaca do druge zemlje.

2. Ekonomska objašnjenja nisu dotakla druge važne činjenice koje primoravaju pojedinca da imigrira, a vezana su za napuštanje krajeva koja su podržana od strane države. Primer takve politike je politika koju sprovodi Vlada SAD u pojedinim krajevima, gde su naseljeni Indijanci bili primoravani da napuštaju te krajeve.

Geografska objašnjenja

Ovo objašnjenje ima dve osnove¹ koje se zasnivaju na objašnjenju razloga napuštanja ognjišta, a drugi razlog je vezan za novu sredinu.

- Razlog napuštanja domovine se odnosi na demografsku ravnotežu, koja je vezana za broj stanovnika i usluga koje ta sredina pruža, tj. usled nedostatka pružane osnove usluga, pojedini stanovnici pronadu spas u napuštanju svoje domovine.
- Geografska objašnjenja se ogledaju u izboru nove sredine za koju se imigrant opredeli. Imigrant se obično opredeli da se doseli u novu sredinu gde su klimatski uslovi identični sa sredinom odakle on potiče.

Postoji i treća osnova za migracije koja je vezana za udaljenost. Prema ovoj teoriji, broj migranata za pojedine države se povećava sa povećanim mogućnostima za zapošljavanje, a smanjuje se sa udaljenosti.

Socijalno – ekonomska objašnjenja

Socijalno – ekonomska objašnjenja posmatra migrant u vidu karike koja vezuje staro ognjište i novu sredinu, tako da stanje koje vlada u obe sredine, utiče na migranta i na migraciju, određuje odluku o migraciji, njen pravac, vreme trajanja i koristi.²

¹ Bell Martin: *Comparing Temporary Mobility with Permanent Migration*, Tourism Geographiest, 2009, str. 90.

² Mohamed Alrazi: *Migracija*, Savremena administracija, Kairo, 2010, str. 368-369.

Tim povodom, pojedini analitičari pokušavaju da postavljaju pitanja zašto pojedinci migriraju, a drugi ne migriraju, koji su faktori koji njih navode da migriraju ili da ostanu u svojoj sredini. Posle toga, pitanja se postavljaju osobama koje su već migrirale, pokušavajući da pronađu motivacione faktore za migracije i posle toga oni upoređuju motivacione faktore kod osoba koje nameravaju da migriraju. Na taj način, društvena objašnjenja pružaju i ukazuju na društvene motive za migraciju.

2. Definicija migracije i ilegalne migracije

Pojavile su se u literaturi razna objašnjenja za pojam ilegalne migracije. Većina objašnjenja ukazuje na to da migracija predstavlja prelazak osobe s jednog na drugo mesto, i to bez obzira da li se radi o individualcu ili o grupi ljudi. Postoje razni razlozi za migraciju, oni mogu biti političko – bezbednosni faktori, ekonomski, socijalni i verski.

Širenjem ove pojave, povećane su njene pretnje, a to je uticalo na pronalaženje okvira za definisanje organizacione regulative za migraciju. Kroz određivanje definicija razloga ove pojave mogu da se pronađu rešenja za ovu pojavu.

Jezičko definisanje

Migracija znači doseljavanje ili napuštanje jedne zemlje i odlazak u drugu zemlju ili napuštanje ognjišta u potrazi za poslom, školovanjem, lečenjem ili u drugu svrhu. Takođe, migracija u suštini znači prelazak da se živi iz jednog u drugo mesto sa namerom nastanjenja u novoj sredini i to na duži period.¹

Na francuskom jeziku, reč migracija se izgovara na dva načina:

- Immigré : to je osoba koja ulazi u drugu državu koja će ga primiti, on ovde ulazi kao migrant ili kao poslat i koristi se reč migrant i imigrant.

¹ Alkafi Mohamed: Rečnik "Alkafi", štamparska kuća Alnašr, Bejrut, 1994, str. 1055.

- Emigré : to je osoba koja napušta njegov region i imigrira u drugu zemlju.¹

Na drugoj strani novi rečnik webstair daje tri značaja za reč migrate a to su:

1. Prelazak sa jednog na drugo mesto, naročito iz jedne države ili regiona do drugog, radi boravka tamo.
2. Prelazak od jednog regiona do drugog.

Sam kontekst ilegalne migracije je sastavljen od dve reči, migracije i ilegalne, što pokazuje na prekršaj postavljenih zakona koje se odnose na regulacije ulaska stranih državljana u drugu suverenu državu. S toga, ilegalna migracija je svako kretanje pojedinca ili grupe preko granice, putem prekršaja postavljenih zakona. Migracije su se pojavile početkom dvadesetoga veka, a najviše su se širile nakon što su pojedine države u Evropi odlučile da zatvore svoje granice sedamdesetih godina prošlog veka.²

Ovaj izraz je identičan drugim definicijama kao što su "nezakonita migracija" i "tajna migracija" i "zapaljenje" što ukazuje na spaljivanje svih veza koje vezuju pojedinca sa njegovim korenima i identitetom i kršenje svih zakona i granica radi dolaska do Evrope.

Izrazita definicija

Postoje izvesne teškoće u usklađenosti oko određivanja međunarodnog pojma za migraciju. Ova teškoća je rezultat postojanja različitih tumačenja za ovu pojavu od strane različitih država, zbog različitih namera i ciljeva koje migrant želi da ostvari.³

Međutim, migracija predstavlja kretanje osobe od jednog do drugog mesta i to pojedinačno ili grupno zbog političkih, ekonomskih, društvenih ili bezbednosnih razloga. Takođe, možemo razlikovati legalne od ilegalne migracije. Legalna migracija je regulisana

¹ Abdel Fatah Mourad: Imam napisano na engleskom, str. 2.

² To Leen Smith: *Osnova demografskih nauka*, Kairo, Dar Alfikr Alarabi, 2011, str. 499.

³ Zuzu Abdelhamid: *Uloga Alžirskih Migranata u Nacionalnom Pokretu u Ratu (1919-1939)*, Alžir, Alžirska kompanija za distribucije, 1984, str. 11.

zakonom putem dobijene vize i boravišne identifikacione karte izdate od strane emigracione nadležne službe i institucije. Na drugoj strani, ilegalna migracija se odvija na nezakoniti način i tim putem, migranti ne poseduju ulazne vize ili boravišne identifikacione karte.¹

Ilegalna migracija ili nezakonita migracija predstavlja niz različitih pojava i obuhvata osobe koje ulaze u jednu državu, čiji oni nisu državljani i tamo ostaju nasuprot zakona i pravila koja su postavljena sa strane tih država, ona obuhvata migrante koji ulaze u pojedine države, i tamo ostaju bez dozvole boravka. Oni mogu biti i žrtve ilegalne trgovine ljudima ili osobe koje su zatražile dobijanje azila, a njihovi zahtevi su bili odbijeni. Zatim drugi koji pokušavaju da prevare migracione zakone, pa sklapaju brak sa određenom osobom, radi dobijanja boravka.²

Poznati profesor Garlis Luis definisao je da je migrant : "svaka osoba koja napušta svoju zemlju radi stalnog nastajanja ili radi boravka na duži period u drugoj zemlji, zbog obavljanja značajnih poslova".³

Evropska komisija smatra da je ilegalna migracija svaki ulazak preko granice, morskim ili vazдушnim putem u drugu državu, na nezakonit način koristeći falsifikovane dokumente ili pomoću mreže organizovanog kriminala. Ilegalna migracija predstavlja i ulaz u region Evropske unije na legalan način sa odobrenjem nadležnih organa u vidu dobijanja vize, ali te osobe ostaju u tim državama i nakon isteka dozvole boravka i na kraju, ilegalni migranti predstavljaju osobe koje su zatražile politički azil, ali ostaju u toj državi i bez obzira što je njihov zahtev bio odbijen.

Međunarodna konvencija koja se odnosi na zaštitu prava migrantskih radnika i članova njihovih porodica, a koja je odobrena od strane Generalne skupštine 18 decembra 1990. godine, daje definiciju migrantskih radnika u čl. 2 : "osobe koje su zaposlene ili će biti zaposlene ili su se bavili radnim aktivnostima u zemlji koja nije njihova zemlja".

Na drugoj strani, isti član dodaje : "Migranti se nalaze u zakonskoj zaštiti, oni i članovi njihovih porodica, ako se njima dozvoli ulazak, boravak i zaposlenje u zemlji gde on radi, prema zakonu o radnim odnosima u toj državi i koji se ne suprotstavlja međunarodnim

¹ Ali Alhawat: *Migranti*, Štampa, Međunarodni centar za proučavanje zelene knjige, br. 28, 2007, str. 2.

² Izveštaj međunarodne komisije za migraciju, Migracija u povezanom svetu, Oktobar, 2005, str. 35.

³ Gazu Mohamed Akli: *Status Alžirskih Migranata u Francuskoj*, štampanja : Alarabija, Alžir, 2006, str. 21.

pravilima. Ilegalni migrant je osoba koja se nalazi u nezakonitom stanju i nije usaglašen sa pravilima iz člana 2."¹

Što se tiče međunarodne organizacije rada (OIT), ona smatra da je tajna migracija ili nezakonita migracija : "To je migracija u kojoj migrant prekrši pravila koja su postavljena od strane međunarodnih zakona. Nezakonitim migrantima se smatraju:

1. osobe koje prelaze granicu na nezakonite načine,
2. osobe kojima je dozvoljen rad na osnovu ugovora, ali oni prekrše ugovor baveći se nedozvoljenom radnjom ili poslom koji je kažnjen prema nacionalnom zakonu,
3. osobe koje ulaze u drugu državu na nezakonit način i sa dozvolom boravka, a nakon toga prekoračaju dozvoljen period boravka, i borave na nezakonit način.²

Prema nauci o stanovništvu "demografiji", migracija predstavlja kretanja – individualna ili grupna – sa jedne na drugu stranu tražeći bolji društveni, ekonomski, verski ili politički položaj. Ova definicija potvrđuje značaj faktora koji podstiču ovo kretanje gde se uočava poziciranje društvenih i ekonomskih faktora, pa onda slede drugi faktori koji utiču na osobe ili grupe koje se nalaze u jednom društvu ili u jednoj državi i usled određenih nezadovoljstva oni su motivisani za kretanje u migraciju u novu sredinu, gde se očekuju bolje mogućnosti za satisfakciju njihovih potreba.

Društvena nauka ukazuje na to da migracija predstavlja promenu u društvenom statusu, kao i promena zanata ili promena društvenog sloja. Osoba može da se kreće od siromašnog sloja do bogatijeg sloja ili u druge socijalne okoline. Iz ove definicije uočava se značaj sloja, kao fokusa ovog stanja. Kretanje od jednog sloja do drugog, unutar zajednice je stanje koje izražava migraciju u društvenim naukama.

Što se tiče statističke definicije migracije, ona predstavlja svako kretanje preko međunarodne granice, sem turističkih kretanja. Međutim, ako ovo kretanje traje godinu ili više dana, ono se smatra stalnom migracijom, a ako traje manje od godinu dana, smatramo da je privremena.³

¹ Bureau International du Travail, str. 4.

² Isto, str.22.

³ Ali Abdulrazak Đalbi: *Društvena Nauka*, Aleksandria, Dar Almarifa, 2005, str. 207.

Migraciju možemo definisati putem uticaja sledećih faktora:¹

- 1) Psihološki faktor jer migracija može biti prisiljena ili izborna od jednog mesta do drugog zbog različitih razloga.
- 2) Vremenski faktor, jer migracija je vremenska, tj. ona je određena vremenom ili je stalna.
- 3) Geografski faktor, jer migracija može biti unutrašnja ili spoljna, tj. biva se unutar države ili van nje.
- 4) Brojčani faktor, jer migracija može da bude individualna ili grupna od jednog mesta do drugog.

Iz navedenih definicija možemo konstatovati da postoje dva bitna standarda koji određuju pojam migracije, a to su:

- 1) Standard mesta: migracija koja označava promenu mesta boravka tj. stalno kretanje od jedne države do druge, što dalje znači da kretanje unutar jedne države ne predstavlja migraciju. Primer tome, kretanje beduina u pustinji od mesta boravka do drugog mesta, ne predstavlja migraciju koliko god da je rastojanje putanje .
- 2) Standard vremena: on se odnosi na vreme trajanja migracije. Ovaj faktor je značajan za razlikovanje migracija, jer kretanje jedne osobe u drugi grad na nekoliko dana ne predstavlja migraciju.

Međutim, i bez obzira na značaj ova dva standarda u određivanju pojma migracije, sam proces usvajanja samo ova dva pojma dovodi do preplitanja u razumevanju pojma migracije, jer je neophodno dodati druge uslove, poput ličnog stava migranta. Pored toga, turiste, studente ili trgovce ne možemo smatrati migrantima.²

Migracija nije samo fizički transfer od jednog do drugog mesta, ona predstavlja svesno ponašanje i racionalno usmerenje same osobe.

Organizacija Ujedinjenih nacija je klasifikovala migrante na sledeći način:

¹ Mohamed Algarib: *Filozofija Stanovništva*, Aleksandria, Dar Alkitab Alhadith, 1995, str. 90.

² Mohamed Husejn Hasan: *Spoljna migracija i njen uticaj na infrastrukturu*, Kairo, 1998, str. 7.

- 1) Stalni migrant: osoba koja još uvek nije dobila dozvolu za boravak, ali on ima nameru da ostane u toj državi na vreme duže od godinu dana, tj. dobio je zakonsko uverenje da može da boravi u toj državi.
- 2) Privremeni migrant: osoba koja nije dobila odobrenje za boravak ali ima nameru da ostane u toj zemlji i da dobije zaposlenje, i da ostvaruje lični dohodak za vreme od godinu dana ili manje.
- 3) Posetilac: osoba koja nije dobila odobrenje za boravak ali namerava da kratko boravi
- 4) Rezident povratnik: povratnik koji je boravio u inostranstvu manje od godinu dana.¹

Definicija ilegalne migracije prema Međunarodnoj organizaciji za migracije

Međunarodna organizacija za migracije tokom sedamdesetih godina je radila na pripremi projekta koji sadrži objašnjenja za pojam i kontekst migracije. Rad je obavljen krajem 2001. godine u okviru rada Međunarodne organizacije radi okvira zakona o međunarodnoj migraciji. Prilikom analiza ovog zakona, konstatovano je sledeće:²

- Pojedine definicije ostale su nejasne u potpunosti ili su kontradiktorne;
- Nedostaju definicije koje su prihvaćene sa strane međunarodne zajednice;
- Pojam i sadržina migracije se razlikuje od države do druge države;
- Postoje različite definicije koje se koriste za objašnjavanje istih pojava kao što je ilegalna migracija, tajna migracija i nezakonita migracija.

Iz ovih razloga, i koristeći izraze iz rečnika koji je izdat sa strane Međunarodne organizacije i ovi izrazi su prihvaćeni na međunarodnom nivou kroz međunarodnu saradnju

¹ Anwar Atija Aladl, *Razvoj stanovništva*, Aleksandria, Dar Almarifa, 1987, str. 241.

² Richard Persho, *The Law of International Migration*, International Organization for Migration, no.6., 2006, p.13.

koji se odnosi na ovu pojavu i tim povodom student objavljuje najznačajnije izraze koje je koristio u svom radu.

Tabela 1. Najznačajniji izrazi koji su korišćeni u radu

Izraz	Definicija
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tajna migracija 	<p>Tajna migracija je migracija koja se dešava kada jedna osoba ne poštuje zakone ulaska u drugu državu, ili kada ulazi na nelegalni način i boravi u toj zemlji vremenski period koji je duži od predviđenog.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ekonomski migrant 	<p>Osoba koja napušta mesto boravka sa namerom da se nastani van svoje domovine radi poboljšanja životnog standarda. Izraz može da se koristi radi razlikovanja pojedinca od druge osobe koja beži zbog represalija.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Migracija 	<p>Je napuštanje zemlje radi nastanjanja u drugoj zemlji . Međunarodno pravo čoveka da slobodno napušta svaku zemlju i u koju se ubraja i njegova domovina, i da ni jedna država nema pravo da zabrani građaninu da napušta zemlju, izuzev u određenim situacijama .</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dozvoljena migracija 	<p>Podsticaj legalne migracije, kroz olakšice koje se pružaju za putovanje. Olakšice mogu da obuhvataju lakši način za dobijanje vize i efikasniji način za kontrolu putnika.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Parcipacije ženskog roda 	<p>Veće uključivanje žena u proces migracije. Žene se sada daleko lakše kreću nego ranije i mogu da putuju</p>

<p>➤ Prisilna migracija</p>	<p>samostalnije, bez muške kontrole.</p> <p>Izraz za prisilnu migraciju kao što je pretnja smrću i pretnja izvoru obezbeđivanja sredstava za život, zbog prirodnih ili ljudskih faktora (migracija izbeglica zbog prirodnih katastrofa, hemijskih, nuklearnih i drugih pretnji).</p>
<p>➤ Migracija prihvatilišta</p>	<p>Mesto u kome se vrši prihvaćenje migranata prema zakonu zemlje koja prihvata migrante.</p>
<p>➤ Mesto migracije</p>	<p>Mesto koje je označeno na kopnu ili moru za neku državu i u kome se primenjuju posebni zakoni migracije (migracioni kampovi).</p>
<p>➤ Individualna migracija</p>	<p>Migrant u ovom slučaju migrira sam ili u pratnji svoje porodice, proces se odvija na individualnu inicijativu ili pod pokroviteljstvom određenih institucija ili država.</p>
<p>➤ Unutrašnja migracija</p>	<p>Kretanje osoba iz jednog kraja do drugog, u istoj zemlji (primer kretanje sa sela u grad).Cilj kretanja je osnivanje novog mesta prebivališta, a njegov boravak u novoj sredini može biti privremen ili</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ ➤ Međunarodna migracija ➤ Zakon o međunarodnoj migraciji ➤ Nelegalni migrant ➤ Nelegalna migracija 	<p>stalan.</p> <p>Kretanje osoba koja napuštaju svoju domovinu i nastanjuju se u drugoj zemlji, a može da se obavi prelaskom međunarodne granice. Boravak u novoj sredini može biti privremen ili staln.</p> <p>Međunarodni zakoni koji se primenjuju na migraciju.</p> <p>Osoba koja ulazi u drugu zemlju na nelegalan način ili osoba koja se nastanila da boravi u drugoj zemlji, nakon isteka njegove boravišne vize u toj zemlji. Izraz se primenjuje i na svaku osobu kojoj je zabranjen boravak u drugoj zemlji i na osobe koje borave u drugoj zemlji, bez odgovarajućih dokumenata.</p> <p>Kretanja koja se vrše mimo zakona koji su postavljeni od strane zemlje odakle migrant dolazi, kao i od strane nove zemlje. Ulaz u novu sredinu se smatra nelegalan i migrant obično ne poseduje potrebnu dokumentaciju, za ulaz u drugu državu ili ne poseduje odgovarajući validni pasoš.</p> <p>Kretanje pojedinaca iz svoje zemlje do</p>
---	--

➤ Migracija radnika	drugih država, radi zapošljavanja.
➤ Migrant na duži period	Osoba koja se preseljava u drugu zemlju za period ne kraći od godinu dana. Nova zemlja u tom slučaju će biti novo mesto njegovog boravka.
➤ Migrant	Ne postoji usaglašena definicija prihvaćena na međunarodnom nivou. Migrant je osoba koja odlučuje da migrira svojevolejno, radi obezbeđenja boljeg ličnog prosperiteta, bez tuđe intervencije ili spoljnih faktora koji utiču na njegovu odluku. Migranti su ljudi, pojedinci ili porodice koje se preseljavaju u drugu zemlju radi poboljšanja životnog standarda, koji može da doprinese unapređenju njihove budućnosti i budućnosti njihove porodice.
➤ Migracija	Kretanje unutar jedne države ili preko međunarodne granice. To je kretanje koje obuhvata, svako kretanje stanovnika bez obzira na dužinu i razlog kretanja. Ono obuhvata izbeglice, raseljena lica i migrante, zbog ekonomskih razloga.
	Migracionu upravu predstavlja državna služba za upravljanje migracionim

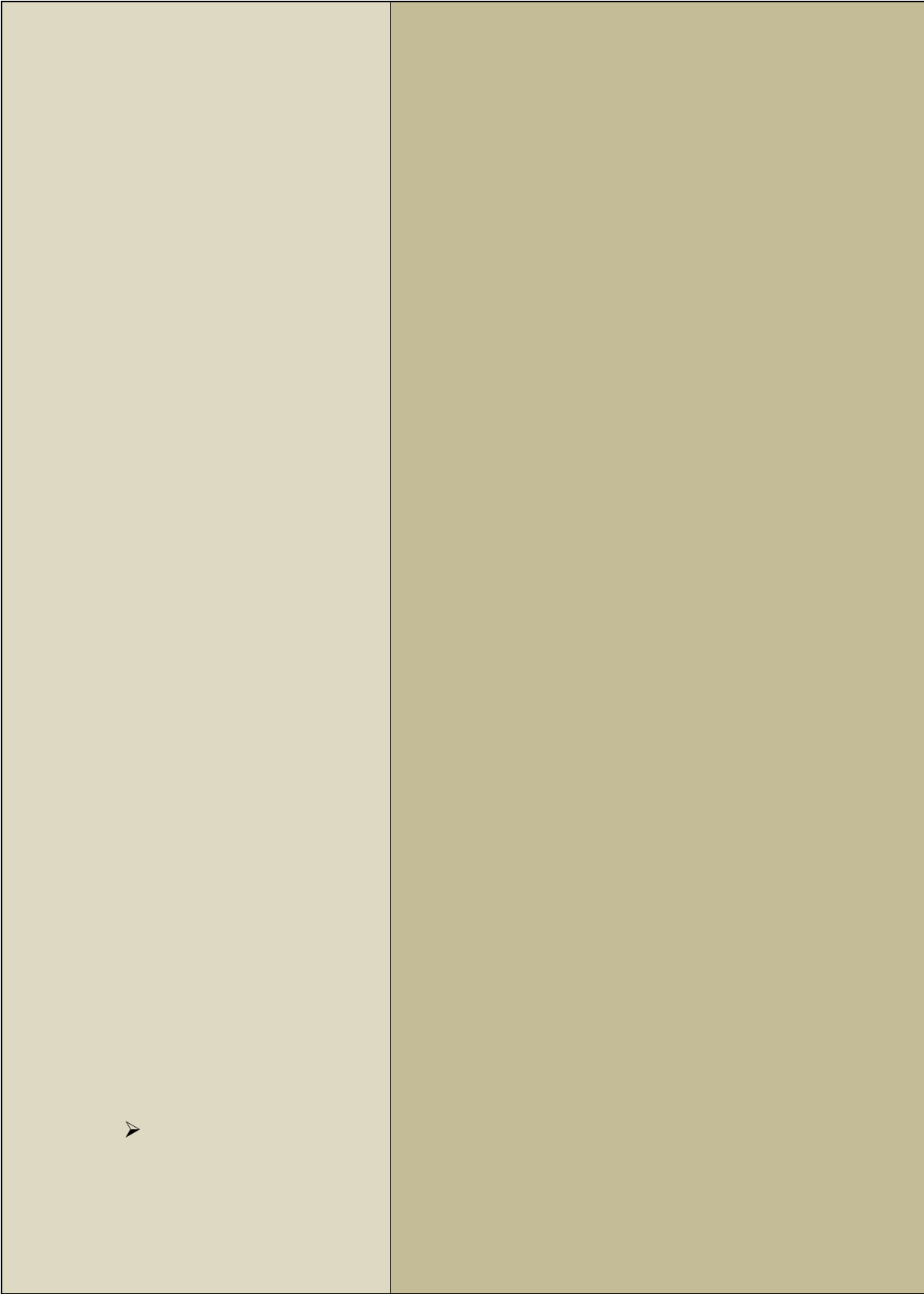
<p>➤</p> <p>➤ Migraciona uprava</p> <p>➤ Dobrovoljna migracija</p> <p>➤ Iseljenici</p> <p>➤ Trgovina ljudima</p>	<p>poslovima i koja obuhvata humanitarne misije, a naročito tokom prelaska migranata preko granice, njihovog boravka u novoj zemlji, pružanje adekvatne zaštite.</p> <p>Pojedinac ili grupe koje dobronamerno postavljaju planove za migraciju van svojih domova bez spoljnih pomoći. Takva migracija obično se dešava zbog lakših životnih uslova u domovini i boljih uslova rada i drugih okruženja. Država ovde ne pruža nikakvu pomoć.</p> <p>To su osobe koje se primoravaju da napuštaju sredinu u kojoj žive, osobe koje beže zbog ugnjetavanja i izbijanja sukoba i ratova i osobe koje se iseljavaju zbog uništenja okruženja, gde su živeli, i osobe koje traže politički azil u drugoj državi, jer oni praktično ne mogu da ostanu u toj sredini, gde sada borave.</p> <p>To je proces angažovanja jedne ili više osoba i prebacivanje u drugu državu putem korišćenja sile ili pretnje silom, primenom druge vrste pritisaka, kidnapovanjem ili prevarom. Trgovina ljudima može da se vrši takođe korišćenjem vlašću ili korišćenjem</p>
--	--

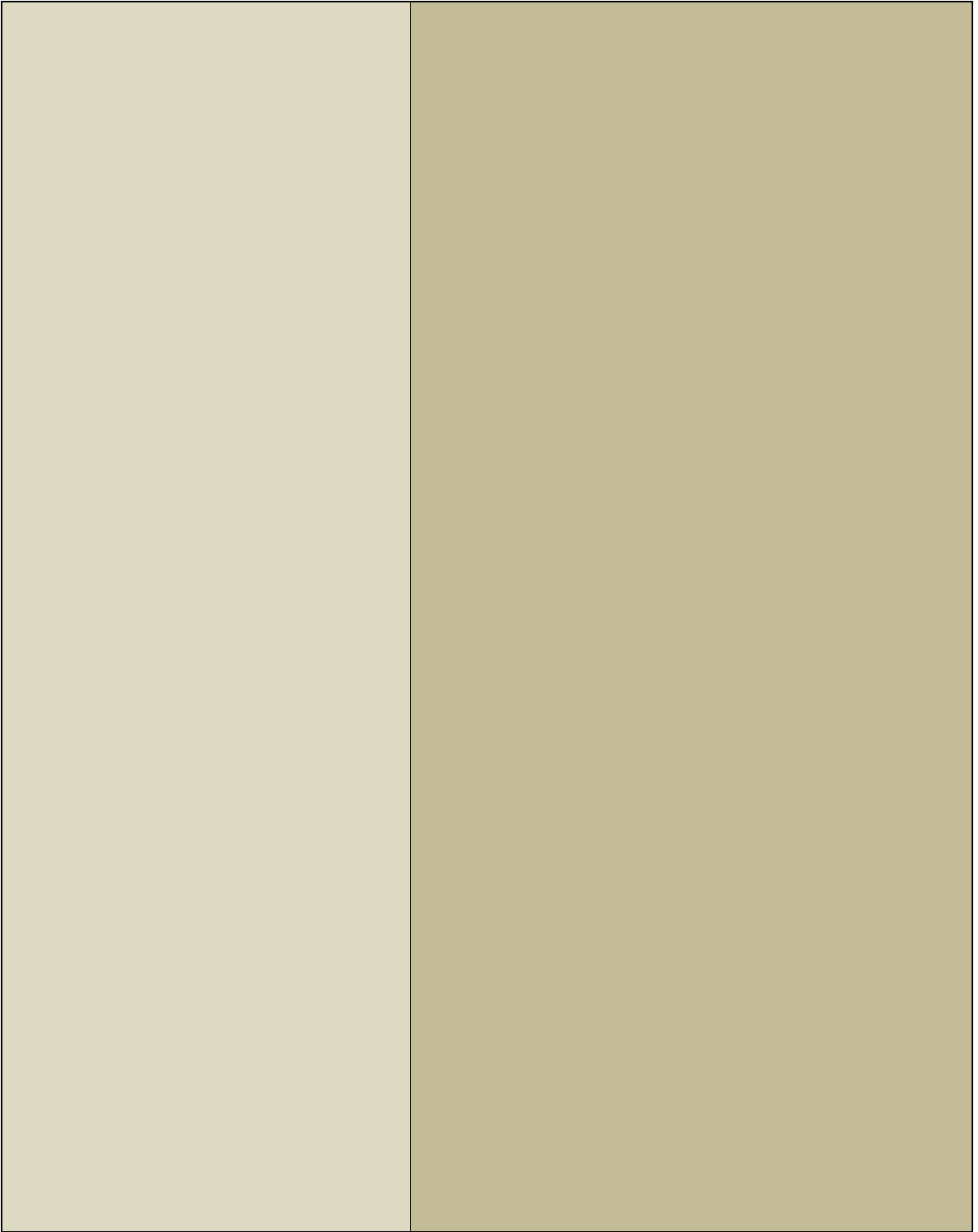
<p>➤ Broj neto migranata</p> <p>➤ Interakcija</p> <p>➤ Transport</p>	<p>slabosti druge strane ili davanjem nagrade ili novca, radi dobijanja saglasnosti pojedinih osoba, radi njegovog iskorišćavanja. Član (3)a. Protokola Ujedinjenih nacija za sprečavanje trgovinom ljudima.</p> <p>Neto broj migranata evidentira tačno brojno stanje migranata koji napuštaju i oni koji ulaze u zemlju, što prikazuje ukupni obim migracije.</p> <p>To je proces adaptacije jedne grupe-obično manje grupe-sa drugom grupom ljudi što znači, primanje i adaptacija na novu kulturu, jezik, vrednosti, verovanje, i običaje, gde dolazi do promene osećanja pripadnosti, što predstavlja korak više od samo kulturne razmene.</p> <p>Korišćenje svakog vida prevoznog sredstva, kao što su avion, brod, voz, autobus ili drugi vid prevoznog sredstva za transport ljudi, od jedne do druge države.</p> <p>To je država koja predstavlja zadnje utočište migranata (legalna i ilegalna).</p>
--	--

<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ Namerena država ➤ Gubljenje državljanstva ➤ Prihvatni centri ➤ Organizovani kriminal ➤ Faktori prisiljavanja i privlačenja ➤ Ciljana zemlja 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ To se odnosi na osobe koje imaju izbeglički status, i žive u jednoj državi kao izbeglice. Međutim, takve osobe obično gube status izbeglice kada migriraju, u novu državu. ➤ Predstavljaju centre za prijem ilegalnih migranata u trenutku njihovog ulaska u novu državu. Centar definiše njihov status pre slanja u prihvatne kampove, ili ih vraćaju nazad u njihovu zemlju. <p>To su kriminalne radnje koje su jako prostrane, vrlo dobro organizovane i upravljane putem centralne organizacije.</p> <p>Proces migracije se analizira sa tačke gledišta faktora koji prisiljavaju ljude da napuštaju svoje domovinu i drugih faktora koji ih privlače u drugu zemlju.</p> <p>To je država gde je migrant namerio da migrira.</p> <p>Spašavanje nastradalih i onih koji se nalaze na moru, je moralna obaveza koja je navedena i u svim međunarodnim</p>
---	--

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Spašavanje na moru 	<p>klauzulama i zakonima. Država na čijoj se teritoriji desila operacija spašavanja nastradalih ima potpuno pravo da odbije da prihvati nastradale i da naredi njihovo prebacivanje izvan njenih teritorija.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Šengenski sporazum 	<p>To je međunarodni sporazum potpisan 1985.godine radi formiranja evropskog regiona u kome može slobodno da se kreće iz jedne evropske države članice do druge države i u kome vlada bezvizni režim. Međutim, ove države preuzimaju stroge kontrole nad svim svojim granicama, radi sprečavanja eventualnih pokušaja ulaska ilegalnih migranata u te zemlje.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Posrednik 	<p>To je osoba posrednik koja prebacuje druge osobe preko granice druge države na ilegalan način i na osnovu dogovora koji on postigne sa tim osobama.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Država zaposlenja 	<p>To je država u kojoj će migrant raditi u budućnosti, ili gde je sada zaposlen i to je regulisano prema članu (69)b međunarodne konvencije za zaštitu prava migrantskih radnika i članova njihovih porodica, koja je objavljena 1990.godine.</p>

<p>➤ Zemlja porekla</p> <p>➤ Zemlja tranzicije</p> <p>➤ Osobe bez identiteta</p> <p>➤ Trgovac ljudima</p>	<p>To se odnosi na zemlju gde migrant pripada (njegova domovina). Član (6) a, međunarodne konvencije za zaštitu prava migranata i članova njihovih porodica (1990).</p> <p>To je zemlja prelaza kroz koju migrant prolazi tokom njegovih kretanja od svoje domovine do krajnje destinacije, član (6)c međunarodne konvencije za zaštitu prava migracionih radnika i članova porodice.</p> <p>Osobe koju ni jedna država ne priznaje za svoje građane prema odredbi konvencije Ujedinjenih nacija član.1 koji se odnosi na osobe bez državljanstva (1954.godine).</p> <p>To je osoba koja posreduje u procesu migracije radi ostvarivanja ekonomske dobiti ili drugog profita putem prevare, pritiska ili drugih oblika iskorištavanja osobe koja ima nameru da migrira.</p>
---	---

3. Teorije migracije

Migracija je društvena pojava koja se pojavljuje u svakoj sredini, ona može biti dobrovoljna i prisiljena. Analitičari iz celog sveta u celini se slažu oko teorije i definicije opštih pravila koja su vezana za migraciju, kako za legalnu, tako i za ilegalnu migraciju.

Ideje o migraciji su se kristalisale u empirijskim istraživanjima koje je vršio švedski sociolog (Kreger 1764.), koji je proučavao razloge ilegalne migracije sa stavljanjem naglaska na razloge koji primoravaju građane da migriraju u drugu sredinu. U tom periodu, Švedska je bila jako siromašna država sa vrlo niskim prihodima i visokim porezima, a na drugu stranu, sistem socijalne zaštite skoro da nije funkcionisao.¹

U međuvremenu, pojavile su se različite teorije o međunarodnim migracijama i to u zavisnosti od zainteresovanja istraživača za ovu pojavu i u zavisnosti od razvoja pojave ilegalne migracije koja se karakteriše brзом dinamičkom pokretljivošću.

Postoji nekoliko teorije o migraciji kao što su:

Teorija klasične ekonomije

Teorija klasične ekonomije fokusira se na ekonomske strane kao što su : racionalni izbor, profit koji se očekuje, korist, faktor kretanja i razlike u prihodima. Ova teorija se odlikuje donošenjem odluke sa strane individualca, i predstavlja teoriju o raspodeli mesta faktora proizvodnje u zavisnosti od različitosti u ceni i potvrđuje da je migracija proizvod različitosti geografske raspodele posla i kapitala.

Prema tome, prema klasičnoj ekonomskoj teoriji osnov za migraciju je razlika u proseku prihoda, jer migracija je proizvod želja individualca, tj. to je individualni dobronamerni rad koji se temelji na komparaciji postojećeg stanja pojedinca i očekivani

¹Ahmed Ali Ismail: *Osnovi nauka o stanovništvu i geografske primene*, Dar Alfađala, Kairo, 1997, str. 83.

profit usled kretanja sa jedne na drugu sredinu, a predstavlja cenu koštanja i profita. Migracija takođe predstavlja jednu vrstu investicije u ljudski kapital jer tim procesom dolazi do određene investicije sa ciljem dolaska do veće nadoknade radom. To se u suštini i uklapa sa mišljenjem teorije individualca koja smatra migranta ljudskim kapitalom koji određuje racionalne prilike kao što je prihod, jer prosek migracije se povećava sa povećanjem prihoda u novoj sredini, a prosek migracije se smanjuje sa povećanjem troškova migracije.¹

Pored toga, neophodno je istaći da međunarodna ekonomija predstavlja vrlo značajan faktor u proučavanju problema vezanih za migraciju i kretanje radne snage, jer teorijske procene su usvojile tzv. formulu ravnoteže stanovništva između različite geografske sredine, što objašnjava da migracija u suštini predstavlja jednu formu raspodele ravnoteže stanovnika u ruralnim područjima radi ostvarivanja želje razvijene radne snage.²

Teorija migracione mreže

Migraciona mreža predstavlja niz veza koje povezuje bivše migrante sa potencijalnim migrantima iz zemalja porekla, ta veza može biti rodbinska, prijateljska ili vezana za poreklo pojedinca. Migraciona mreža predstavlja jednu formu društvenog kapitala koja predstavlja osnov za obezbeđivanje rada u budućnosti, jer širenje ovih mreža redukuje troškove putovanja i smanjuje rizik kretanja, što omogućava povećanje obima migracije. Ovo omogućava novim migrantima da pomoću starih migranata, kako od bliske rodbine, tako i od novih prijatelja, da lakše dođu do zaposlenja u novoj sredini, da obezbede smeštaj i da smanjuju troškove preseljenja.

Ova teorija tvrdi da međunarodna migracija potiče od individualne porodične odluke, jer postoji određeni broj porodica koje podstiču migraciju njenih članova, to pod uslovom da su migranti i druge osobe vezane rodbinskim vezama, prijateljstvom ili drugim srodstvom. Međutim, vremenom, proces migracije se širi i prostire u isto vreme, veze ove mreže se šire u novoj sredini, tako, da veći broj novih migranata može da putuje bez teškoća. Isto tako,

¹Rabi Kamal Saleh: *Socijalno – Kulturna Dimenzija za Migraciju Egipatskih Seljaka u Italiji*, Univerzitet Ain Shams, Kairo, str.5.

² Baker Sulajman Alnađar: *Međunarodna Migracija*, Štampa Alim Alfikr, Kairo, 1986, str. 25.

povećanje broja migranata iz dve različite sredine ne zavisi samo od razlike u dobijenom prihodu ili zaposlenju, jer ta povećanja se dešavaju u prvom redu zbog smanjenih troškova i rizika prilikom migracije koje su rezultat razvoja migracione mreže.¹

Teorija prelaska međunarodne granice

Ova teorija predstavlja migraciju kao društveni proces u kome migranti prelaze geografske političke i kulturne granice. Ova teorija naglašava potrebe otklanjanja društvene barijere između stare i nove sredine putem unapređenja prevoznih sredstava radi olakšanja kretanja stanovnika, poboljšanje savremene komunikacione mreže radi boljeg sprovođenja ideja i vizije. Unapređenje transporta i telekomunikacione mreže u vidu brzine i dostupnosti podstiče pojedince na kretanje i putovanje od siromašnih do bogatih krajeva.

Teorija prelaska međunarodne granice potvrđuje da migranti održavaju dobre veze sa zemljom porekla i tim povodom oni gledaju da približavaju socijalna obeležja iz njihovih domovina i nove domovine.

Socijalni preobražaj se reflektuje kroz 3 faze:

- 1) kada se vraćaju migranti da posećuju ili da nastanjuju svoje stare domovine ili kada obični ljudi idu u posetu njihovim rođjacima migrantima ili putem slanja pisma, CD, telefonskih razgovora ili e-mailom ;
- 2) prilikom direktnog razgovora migranata sa njihovim porodicama.
- 3) socijalni preobražaj se dešava između dve osobe kada se privatno druže ili kada se kontaktiraju putem društvene veze.

Istorija je pokazala da se međunarodna migracija razvila kako po obimu tako i po distanci (rastojanju) između država. Ono što je za nas od bitnog značaja jeste spoznaja da migracija u prošlosti i sada, predstavlja značajan faktor u istoriji razvitka i unapređenja

¹ Rabi Kamal Saleh: *Socijalno – Kulturna Dimenzija za Migraciju Egipatskih Seljaka u Italiji*, Univerzitet Ain Shams, Kairo, str.7.

ljudskih vrsta. Značaj pojave međunarodne migracije na lokalnom i međunarodnom nivou predstavlja osnovni faktor koji utiče na broj stanovnika svake zemlje u svetu.¹

Teorija inovacija

Teorija se bavi sa dva načina življenja, život u selu i u gradu, a koristi analizu koja proučava dve različite sredine tj. staru i novu sredinu. Hipoteza na kojoj se ova teorija osniva je da se pojedinci kreću iz jedne sredine koja raspolaže ogromnim ljudskim potencijalom i kome nedostaje kapital, ka drugoj sredini u kojoj je obezbeđen kapital, ali nedostaje radna snaga. Takva stanja podstiču ekonomski razvoj za obe sredine.

Pored toga, demografske razlike koje se odnose na novorođene, smrtnost, godine starosti i ekonomsku različitost predstavljaju značajne faktore koje utiču na migraciju stanovnika. Ova teorija promovira značaj novog iskustva i znanje koje migranti stiču u novoj sredini i počinju da ga primenjuju u njihovoj sredini nakon povratka u domovinu. Na ovaj način ovi migranti, pomoću njihove ušteđevine i investicija postaju inovativno sredstvo u njihovoj sredini.²

Dve pojave su vezane za rast broj stanovnika u zemljama u razvoju, to su:

- a) Broj stanovnika u gradu brže raste od br. stanovnika u selu;
- b) Veći gradovi brže se razvijaju od srednjih gradova.

Drugim rečima, postoje konstantna iseljavanja sa sela u male i srednje gradove. Međutim, ovo se ne dešava u razvijenim zemljama, a na drugu stranu, zemlje u razvoju predstavljaju centar za iseljavanje stanovnika radi ublažavanja i smanjivanja povećanog broja stanovnika. Razvijene zemlje predstavljaju centre za privlačenje –regrutaciju migranata i

¹ Amal Jusef Alsabah: *Strateški podaci za pojavu migracije*, Štampa Alam Alfikr, II izdanje, 1990, str. 109.

² Rabi Kamal Saleh, *Socijalno- Kulturna dimenzija za migraciju egipatskih seljaka u Italiji*, Univerzitetu Ain Shams, Kairo, str.9.

korišćenje kao jeftinu radnu snagu, a često predstavljaju i zadnje stanice koje su silom primorane da prime migranata iz zemalja trećeg sveta.¹

Iz predhodnog izlaganja, uočava se da se teorija klasične ekonomije fokusira na razloge migracije na međunarodnom i individualnom nivou. Na međunarodnom nivou oni tvrde da je migracija posledica nepravilne geografske raspodele rada i kapitala. Na individualnom nivou, razlog za migraciju je obezbeđivanje boljeg prihoda.

Ova objašnjenja potvrđuju pretpostavku da istraživači i analitičari koji proučavaju pojavu migracije i ilegalne migracije, neophodno je da koriste više teorija iz ove oblasti jer se ova pojava konstantno menja u zavisnosti od promena okruženja.

Teorija migracione preferencije

Teorija objašnjava kako određeni broj ljudi preferira migracije više od drugih. Tim povodom analitičar Raul Vrzua tvrdi da migracija ukazuje na postojanje nekih vrsta selekcija u preferiranju nekih određenih osobina, poput godina starosti, pola, edukacije ili prihoda. Obično, veći deo migranata pripada mlađem naraštaju koji je edukovaniji i sa većim prihodima od neimigranata. Pol migranata često zavisi od kulture i stepena razvoja nacije, tako da analize koje su vršene u Africi dokazale su da veći broj migranata sa sela i grada su punoletni dečaci. Analize dalje pokazuju da broj migranata ženskog pola se konstantno povećava, čak u nekim slučajevima nadmašuje broj muškog roda.² Raul dalje tvrdi, da migranti kreću prema gradovima sa ciljem obezbeđivanje boljih prihoda.

Teorija faktora izbacivanja i privlačenja

Ova teorija predstavlja jednu od značajnih teorija zbog tvrdnje poznatog analitičara Ronald Bojd (1961) kojom je on konstatovao sledeće:

¹ Ibrahim Alnani Alsadek, *Migranti iz Niger do grada Gat-a, magistarski rad*, Alfateh university, Tripoli, 2002, str. 37.

² Abdulah Ganem, *Migracija radna snaga, savremena Administracija*, Aleksandria, 2010, str. 32.

- 1) Postoje hijarhijske faze u razvoju procesa migracije koja počinje sa kretanjem onda stabilizacija u novu sredinu, veći broj migranata sastavljen je od muškog pola koji je značajno veći od ženskog pola. Pored toga, veći broj migranata sastavljen je od punoletnih neoženjenih muškaraca;
- 2) Postoji proces selekcija za migrante, ako je privlačni faktor snažan u novoj sredini;
- 3) Originalna domovina migranata gubi školovani kadar, a na drugu stranu, njih privlači ekonomska –industrijski razvijena sredina;
- 4) Ako se talas migracija povećava u jednom pravcu onda se proces selekcija povećava pomoću sledbenika. Veći broj istraživača poput Golina (1991) i Hajden (1991) istraživali su načine uticaja ovih faktora na migraciju od Juga prema Severu.¹

Pored toga tzv.faktori izbacivanja mogu biti i pozitivni faktori.Primer tome je brži rast broja stanovnika u svetu , što utiče na proces konkurencije radi obezbeđivanja prehrabrenih proizvoda i drugih sirovina ,a on predstavlja drugi pozitivni faktor koji je vezan za migraciju i odnosi se na prosperitet između Severa i Juga.²

Zbog toga ,prosek migracija proporcijalno se odnosi sa privlačnom sredinom a obrunuto se odnosi sa tzv. sredinom izbacivanja (poreklo migranata).Proces selekcija i obezbeđivanja posla u novoj sredini utiču na privlačne faktore koje novo društvo pruža, nasuprot faktoru izbacivanja koji je migrant imao u svojoj sredini.³

Teorija društvene organizacije

Prvi analitičar koji je proučavao teoriju društvenog organizovanja je Mangalom koji je usvojio hipotezu koju je predložio Talkot Parsonz i primenio je na migraciju koja obuhvata tri faktora : društveno poreklo, društvenu nameru i migranta. On smatra da ovi faktori

¹ Ali Abdulrazak Đibli,*Nauka o socijologiji stanovništva*, Dar Almaarifa,Aleksandria,2012,str.266.

² Mohamed Šafik,*Razvoj i socijalni problemi*,savremena univerzitetska knjiga , Aleksandria,2009,str.187.

³ Abulgasem Omar,*Migracija marokanskih stručnjaka na Zapadu*,Kairo,2010,str.36.

međusobno zavisni jedni od drugih, gde faktor vreme i društveni sistem imaju značajan uticaj.

Na drugoj strani, poznati sociolog Cerase tvrdio je da na migrante utiče proces adaptacija i prilagođavanje sa novom sredinom i da povratak migranata u svoju domovinu može da klasifikuje na tri grupe.¹

Prva grupa: to su grupe koje neuspevaju da se prilagode u novoj sredini i vraćaju se u svoju domovinu kao migranti gubitnici. Ova grupa može da bude prihvaćena u svojoj sredini, ali neće imati nikakav uticaj na društvo.

Druga grupa: to su ljudi koji se vraćaju u svoju domovinu nakon obezbeđivanja penzije, prema tome, neće imati uticaj na ekonomskom ili društvenom uređenju.

Treća grupa: to su osobe koje se vraćaju u svoju domovinu nakon što su ostvarili uspeh u novoj sredini, zbog toga, oni su puni entuzijazma, aktivnosti i kreativnosti i spremni su da izvrše promene u njihovoj domovini.

Teorija daljina (distanca)

Ova teorija predstavlja jednu od najvažnijih teorija koje se bave pojavom migracije. Poznati istraživač E.G.Ravenstein je radio dva istraživačka rada 1981. god. i 1989. god. u kojima istražuje uticaj daljine između domovina migranata i nove sredine.²

Ravenstein je izložio njegovu poznatu Deklaraciju o zakonima migracije pred Britanskom kraljevskom komisijom za statistiku 12.marta 1885.god. Međutim, on je 1889. god. promenio naziv Deklaracija u Zakon o migraciji.

Postoji relacija između migracija i distanca, jer većina migranata gledaju da putuju do obližnjih mesta, i što je veća daljina između domovina migranata i nove sredine, redukuje se

¹ Mahdub Atija Alfaidy, *Osnovi nauka o stanovništvu*, izdavačka kuća Aldami Almaftuha, Tripoli, 1992, str. 262.

² Abdula Abdulgani, *Egipatski migrant*, Sociološka – antropološka studija, Univerziteteska knjiga, Aleksandria, 1990, str.31.

broj migranata. Međutim, pojedini migranti migriraju do dalekih okruženja jer se nadaju da će naići na značajnije trgovinske i industrijske centre.

4. Faze migracije

Migracija se obavlja u fazama i dešava se na osnovu kretanja domorodaca, a počinje na granicama gradova i oko njih. Tako počinje proces postepenog ispražnjavanja unutrašnjosti i to:

- 1) Povećava se broj ženskih migranata na kraće daljine;
- 2) Ekonomski faktor je osnovni motiv migracije;
- 3) Strujanje migracije. Svaki glavni talas migracije proizvodi drugi negativni talas;
- 4) Različitost gradske i prigradske tendencije ka migraciji. Građani koji žive u gradu manje migriraju od građana koji žive u selu;
- 5) Tehnologija i migracija. Migracija se povećava sa povećanjem napretka komunikacionih sredstva i sa razvitkom industrije i trgovine.

Među istraživačima koji su prihvatili Ravensteinovu teoriju bio je Lenin Smith koji je izvršio reviziju ovih zakona i koji je temeljio svoje istraživanje na četiri principa:¹

- a) Veći broj migranata kreće na mala rastojanja;
- b) Sredina koju migranti napuštaju pokušava da u što kraćem vremenskom periodu da privuče druge da bi nadoknadili gubitke;
- c) Svaki glavni migracioni talas budi drugi talas koji mu se suprotavlja i izjednačava sa njim;
- d) Smer duge migracione relacije obično se usmerava ka moćnim trgovinskim – industrijskim centrima.

Kroz proučavanje različitih teorija koje se bave pojavom migracije, jasno je da i bez obzira na različita okruženja i različita dešavanja koja su se dešavala u tom periodu i koja se

¹ Mohamed Agarib, *Sociologija stanovnika*, Maktabat Hahdat Alšark, Kairo, 2008, str. 11.

vidno razlikuju od stanja u današnjem vremenu, uočavamo da ove teorije nose u sebi dosta pravilnosti i prava naučna saznanja, da ekonomski razlozi su osnovni faktori koji podstiču pojedinca na migraciju. I da daljina tj. distanca između starih i novih sredina utiče na pojavu migracija, iako, razvitkom i napretkom tehnologija i komunikacionih sredstava, uticaj daljina se smanjio ali takođe još uvek ima relativni uticaj.

Jačina talasa migracije se proporcijalno povećava sa postojećim prilikama u novu sredinu, koja predstavlja faktor za privlačenje migranata. Na drugoj strani, jačina talasa migracije se obrunato smanjuje sa postojanjem dobre prilike u domovini.

Istorija afričke migracije i faze migracije do Evrope

Geografija predstavlja nauku koja se bavi proučavanjem i analizom prirodnih pojava, na zemljinoj površini. Istorija tvrdi da život na afričkom kontinentu predstavlja jedan od najstarijih oblika života, koji se procenjuje na oko tri miliona godina.

Afrika predstavlja prvu kolenku čoveka, odlikuje se visokom koncentracijom broja stanovnika, koji su mahom tamne puti. Zato se ovaj kontinent i naziva crni kontinent. Jezici koji se koriste na ovom kontinentu variraju od 800-1500. Zato se ovaj kontinent smatra kontinentom sa najvećim brojem jezika. Migracija afričkih stanovnika predstavlja jedan od ozbiljnih problema, koji pretili afričkom kontinentu.

Migracije afričkih stanovnika možemo podeliti na spoljne, unutrašnje i migraciju radnika. Spoljna migracija se deli na dva dela, migracija iz Afrike do drugih destinacija van kontinenta i migracija iz zemalja koje se nalaze van Afrike. Drugi deo je migracija stanovnika Severne Afrike do Evrope.

Pojava migracije na tlu afričkog kontinenta je počela odavno, tj. za vreme trgovine robljem. Ova vrsta trgovine je bila prostirana širom afričkog kontinenta kod većine plemena, i nije bila deklarirana kao kriminalni deo. Trgovina robljem je počela krajem XIX veka, a primenjivala se na ratnim zarobljenicima. Godišnji obim ove trgovine iznosio je između 15.000-40.000 osoba godišnje.¹

¹ Mohamed Abdulgani Suudi, *Identitet afričkog kontinenta*, Maktabat Anglo-Američka, Kairo, 2010, str.152.

Vremenom, pored trgovine crnim robljem polako je počela da se širi trgovina belim robljem ženskog pola, tako da ukupni iznos trgovine robljem koje se kretalo sa afričkog kontinenta ocenjuje se na 11-15 miliona afrikanaca.¹

Put afričkih radnika do Evrope

Analitičari, dobri poznavaoци prilika na afričkom kontinentu ocenjuju da tokom osamdesetih godina prošlog veka broj afričkih radnika, koji su migrirali do Evrope, ocenjuje se na 14 miliona migranata afričkog porekla, a najveći broj je dolazio iz Senegala, Mauritanije, Malija i Gvineje. Migranti iz tih zemalja zvali su Francusku obećana zemlja. Međutim, ove migrante i slične njima, znali su obično da dočekaju kriminalne grupe, koje su ih uvodile u problem, zatvore i često deportovanje.²

Što se tiče stanovnika Severne Afrike, oni su formirali nove oblike migracije prema Evropi koja je počela sa dolaskom francuskog kolonizma u Alžir, i koja počinje angažovanjem jeftine radne snage, a posebno iz Alžira, koja se uključila u industriju (vozila, metalni proizvodi), građevine, usluge. Na drugoj strani Marokanci su se bavili poljoprivredom. Takođe, pojedine evropske države su nudile izuzetne olakšice migrantima iz Severno afričkih država naročito uoči izbijanja ratova ili sukoba, jer je vojnoj industriji u tim zemljama potrebna jeftina radna snaga.

Početkom sedamdesetih, sa pojavom nezaposlenosti i inflacije dolazi do naglog pada životnog standarda u evropskoj ekonomiji, što je primoravalo pojedine države da pruže donaciju migrantima, radi njihovog ubeđivanja na dobrovoljno vraćanje u svoje domove.

Na drugoj strani, veliki talasi migracije su uticali na interakcije i približavanje među različitim porodicama sa različitih kontinenata, što je dovelo do zaključivanja mešovitih brakova. Ta pojava je prouzrokovala niz problema, prvo kao problem dvojezičnosti, zatim

¹ Isto, str.153.

² Mohamed Abdulgani Suudi, *Identitet afričkog kontinenta*, Maktabat Anglo-Američka, Kairo, 2010, str.153.

adaptacije na evropske običaje, rast društveno kulturnih tenzija, dileme vezane za kulturu identiteta i snažnu kulturnu nostalgiju.¹

Unutrašnja migracija u Africi

Migracija u suštini ima nekoliko vidova. Počela je u Africi sa Beduinima, koji su bili u potrazi za vodom i hranom. U kasnijem dobu, migracija se povećala zbog povećanog broja hodočasnika, koji su se uputili ka arapskom ostrvu "Džezirat al Arab" u svojim pohodima ka Meki.

Što se tiče novih talasa migracije, možemo konstatovati da se savremena migracija ogleda u migraciji radne snage, početkom XX veka i kretanju od jednog do drugog grada, ili prema manje naseljenim mestima u potrazi za kapitalom. U svakom pogledu, motivacija migracije kako unutrašnja, tako i spoljna ili dalje do Evrope je, ekonomskog, društvenog i psihološkog faktora.

Pored istorijskih razloga, migracija može da počne usled potpisivanja ugovora oko uspostavljanja poljoprivredne saradnje između dve države. To se upravo dogodilo između Egipta i Sudana. Obe države u želji da iskoriste svoje prirodne resurse u vidu plodne zemlje, vodenog potencijala, sličnosti klime, su potpisale takav ugovor, a obzirom da se graniče, to je uticalo na smanjenje udaljenosti između obe države, tako da migrant može brzo da se vrati u svoju zemlju. Pored toga, na rast obima unutrašnje migracije u Africi koja ima za cilj povećanje prihoda i kapitala, uticalo je postojanje jedinstvenog jezika (arapski), običaja i boje kože.²

Na kraju, možemo da kažemo da se unutrašnja migracija unutar afričkog kontinenta, odvija među mladima muškog pola i starijim osobama, ali bez učešća ženskog roda. To se dešava obično pre braka u potrazi za poslom, naročito u domenu poljoprivrede, i obližnjih projekata i traje ne više od šest meseci. Drugi migranti se snalaze radeći u gradu, rudnicima i poljoprivrednim sektorima.

¹ Mohamed Abdulgani Suudi, *Identitet afričkog kontinenta*, Maktabat Anglo-Američka, Kairo, 2010, str. 166.

² Ahmed Tawfik, *Migracija radnika*, Arapska geografska štampa, br.5, Kairo, 2007, str.7.

Neophodno je napomenuti da postoji neka određena vrsta migracije na tlu bogatih afričkih država, koje su postale daleko posećenije, nego evropski kontinent, a na šta je uticalo postojanje Severnog bogatog dela i Južnog siromašnog dela Afrike. Afričkim kontinentom su vladali ogromni problemi, posebno posle drugog svetskog rata, tako da su se međunarodne organizacije angažovale oko očuvanja afričkog identiteta, rešavanja sukoba i nemira unutar kontinenta. Afrički kontinent je takođe bio suočen sa destruktivnim terorističkim radnjama, koje su bile usmerene na naftna postrojenja i rafinerije, rudnike zlata i strane ambasade na čijem čelu su SAD i Izrael.

Razna literatura koja se bavi međunarodnom migracijom uopšte, a posebno migracijom afričkih radnika, potvrđuje hipotezu o nedostatku opšte teorije o međunarodnoj migraciji ili opšte definicije koja može biti prihvaćena, na Svetskom nivou.

Na osnovu toga se postavlja tradicionalno pitanje: Zašto ljudi migriraju? Radi otkrivanja različitih objašnjenja raznih istraživača oko pronalaženja motiva migracije konstatujemo, da ekonomisti gledaju na migraciju sa ekonomske strane tj. ostvarenje želja kao motivacije ili pokretačkog impulsa za migraciju. Pored toga, na migraciju utiču i postojanje određenih privlačnih zemalja, prilagođavanje radne snage i ljudski kapital.

Međutim, svi ovi okviri motivacije i pokretač migracije jesu ekonomski motivi čiji je cilj poboljšanje prihoda i unapređenje standarda ekonomskog prosperiteta, putem kretanja iz krajeva sa manjim prihodima ka krajevima sa većim prihodom.¹

Na drugoj strani, sociolozi gledaju na migraciju na sasvim drugi način. Oni se koncentrišu na sasvim drugu dimenziju i odluku individualca na migraciju ali na šta velikim delom utiče i uloga porodice, društvena povezanost i mreža društvenih odnosa.

Ovi navedeni faktori utiču na odluku migranta, da li da migrira ili da ostane. Zbog toga, psiholozi posmatraju migranta kao jedinicu za analizu, a pri tome se fokusiraju na psihološke faktore i vrednosti koje primoravaju migranta da se odluči na migraciju.²

Sociolozi su radili na razvoju misli koje obuhvataju ekonomsku i društvenu stranu, kao fiktivne varijable u procesu migracije, koja se smatra kao ljudski kapital. Ovo navodi da

¹ Abdulfatah Abdalnabi, *Medija i migracija egipćana*, Univerzitet Zakazik, Maktabat Dar Alnahda, Aleksandrija, 2008, str.39.

² Isto, str.40.

odluka o migraciji dolazi kao posledica selekcije niz faktora, razlike u prihodima u različitim geografskim oblastima. Troškovi ovde znače: troškovi koji su vezani za priliku za zapošljavanje, troškovi prevoza, troškovi života u tuđini, i na osnovu svih ovih troškova, migrant preuzima odluku o odlasku ili ostanku.

Prema analitičaru Abdulfatah Abdulnabi-ju, postoje četiri osnovna faktora koja utiču na pojedinca i na njegovu odluku o migraciji, a to su: posedovanje, atrakcije, motivi, očekivanje. Posedovanje se odnosi na osobe koje nameravaju da migriraju, da li poseduju sve mogućnosti koje su neophodne za kretanje. Ovde se ne misli samo na materijalnu stranu, kao što su troškovi za obezbeđenje posla i putni troškovi, nego se misli na informacije koje potencijalni migrant zna o zemlji gde namerava da migrira, način življenja i zaposlenje.

Motiv predstavlja snagu stava ili lični podsticaj kod individualca, na donošenje odluke. Očekivanje pokazuje lično vrednovanje donosioca odluke za pronalaženje ostvarenog cilja, a atrakcije se odnose na sisteme faktora migracije, koji podstiču ili sprečavaju donošenje odluka o kretanju.

Pored osnovnog ekonomskog motiva koji podstiče migraciju, pojedini analitičari ukazuju i na sledeće faktore:¹

- 1) Unapređenja edukovanog nivoa (ekonomski motiv);
- 2) Izbegavanje nasilja i političke nestabilnosti;
- 3) Pripajanje porodici ili prijateljima, koji su već migrirali;
- 4) Potraga za boljim životom i napuštanje mesta u kome nedostaju bolje usluge i zabava.

Bez obzira na cilj migracije, ono što je za nas od bitnog značaja jeste činjenica da većina literature koja se bave pojavom međunarodne migracije radne snage i migracije afričke radne snage, usvaja tradicionalni okvir, koji se temelji na ponudi i potražnji, radi boljeg shvatanja i analize migracije.

Logika objašnjenja ove tvrdnje ukazuje na postojanje prirodnih resursa, kao što su nafta i gas, u pojedinim državama sa malim brojem stanovnika i većim stepenom razvoja, poput

¹ Abdulfatah Abdulnabi, *Medija i migracija egipćana*, Univerzitet Zakazik, Maktabat Dar Alnahda, Aleksandrija, 2008, str.41.

Arapskih Emirata, Saudijske Arabije, Libije i dr. Na drugoj strani, zemlje sa velikim brojem stanovnika, kao što su , Egipat, Jemen i većina afričkih država, imaju vrlo oskudne količine naftnih derivata. Na osnovu toga, razvojni projekti koji su se širili ogromnom brzinom u naftom bogatim državama i koji su bili vidno naglašeni nakon rasta cena nafte posle 1973.godine, stvorili su ogromnu potražnju za radnom snagom sa različitim iskustvima, a koju same naftne države nisu bile u stanju da obezbede. Zbog toga je cena rada porasla , a to je dovelo do dolaska ogromnog broja radnika iz siromašnih arapskih zemalja u bogate naftne države sa malim brojem stanovnika, čija je ekonomija doživela nagli skok.¹

5. Istorijski okvir ilegalne migracije

Razvoj ilegalne migracije na različitim stranama obala Sredozemnog mora kreće se u skladu sa promenama na ekonomsko - političkoj sceni. Ilegalna migracija je postala jedan od glavnih faktora, koji utiču na donošenje političkih odluka i na zajedničke ekonomske interese.

Period između prvog i drugog svetskog rata je obeležen kao period sa najslabijom migracijom na međunarodnom nivou. Razlog toga je recesija koja se desila u tom periodu (1929-1932), kada se smatralo da je migrant konkurent koji potražuje poslove, koje sami domoroci nemaju. Zbog toga je, porasao stepen mržnje protiv migranata, što je primoralo vlade tih država da pooštire zakone koji ograničavaju ulazak migranata i propišu ogromne kazne poslodavcima, koji zapošljavaju ilegalne migrante.²

Druga polovina dvadesetog veka, tačnije period posle drugog svetskog rata (1939-1945), odlikuje novo stanje na međunarodnoj sceni, koje pokazuje da su Francuska, Engleska, Italija i Nemačka, države kojima nedostaje radna snaga. Tim zemljama nedostaje strana radna snaga radi ostvarenja planiranog razvoja, a to je bio i razlog da prizivaju sinove afričkog kontinenta. Analitičari tvrde da iza svake pojave kolektivne migracije ,koja se

¹ Džalal Amin, Elizabet Awni, *Migracija egipatskih radnika*, Centar za razvoj i istraživanje, Izveštaj br. 108, 2008, str.37.

² Halil Hasan, *Libanska štamparska kuća*, Bejrut, 2007, str.42.

odvijala sa Juga prema Severu, zadnjih trideset godina prošlog veka, stoji potreba Severnih Zajednica.¹

6. Faze razvoja migracija na Sredozemnom moru

Analitičari tvrde da su zadnjih trideset godina XX veka, bile presudne u postavljanju nove mape migracija ka državama koje se nalaze na obali Sredozemnog mora. Ove migracije su bile karakteristične po tome, što se ogroman talas legalnih i ilegalnih migranata, kretao sa Juga prema Severu.

Talasi migracije mogu se razdvojiti u tri različita vremenska razdoblja, koja sadrže različite faze.²

Prva faza

Osnovna karakteristika ove faze naglašava ogromne potrebe evropskih država za ljudskim potencijalom koji dolazi sa Juga, a posebno iz afričkih država. Same evropske države kontrolisale su protok migranata sa Juga, a na drugoj strani, migranti sa Juga počeli su da shvataju pravila igre na Severu, što ih je podsticalo da zatraže pravo upisa u državne škole, za njihovu decu. Ubrzo posle toga, migranti su glasno počeli da se obraćaju državama, kroz političke govore. Sva ova promena predstavlja dodatnu afirmaciju i motivaciju za nove potencijalne migrante sa Juga, da se pridruže njihovim prethodnicima i da na pravi način iskoriste elastičnost evropskog bezbednosnog sistema u toj fazi. Ovo je ohrabrilo migrante, radi ostvarenja evropskih ekonomskih ciljeva, kao i participacije i konstrukcije, a posebno, nakon destrukcije koje su učinjene posle drugog svetskog rata.³

¹ Tarek Alšahwi, *Ilegalna migracija, potencijalnih vizija*, Kairo, 2004, str. 57.

² Osnovi upravljanjem migracije, *Međunarodna organizacija za migracije*, Tripoli, 2010, str. 14.

³ Osnovi upravljanjem migracije, *Međunarodna organizacija za migracije*, op. cit., str. 16.

Sa rastom potrebe ovih država za stranom radnom snagom, Maroko je potpisao nekoliko ugovora sa tim državama, koje odobravaju slanje marokanske radne snage, za rad u tim zemljama, a naročito Francusku i Nemačku 1963.godine.

Druga faza

Karakteristika ove faze je pojava kontradikcije vezane za ilegalne migrante, koji su počeli da predstavljaju neku vrstu smetnje ili prepreke, domorocima. Ovi događaji su bili vidni prilikom zatvaranja rudnika uglja u Francuskoj i Belgiji, koje su zapošljavale ogroman broj migranata. Na suprot ove odluke, želja migranata sa Juga prema Severu se povećala, umesto da se smanjuje što je navelo većinu evropskih država u preduzimanju strožijih mera, i zatvaranje svojih granica migrantima.¹

Nastup Šengenskog režima 1995.godine koji je potpisan prvo između Francuske, Nemačke, Luksemburga i Holandije, a nakon toga njima se pridružila Španija i Portugalija. Problem ilegalne migracije počinje da zauzima neočekivane dimenzije. Španske vlasti su postavile nove dodatne mere, za sprečavanje svake nove migracije do te zemlje, i to bez obzira na postojanje potpisane međunarodne konvencije, koja je izdata 1990.godine, i koja naglašava zaštitu prava migrantskih radnika i prava njihovih porodica, a koju su ratifikovale devet država sa Juga 1998.godine.²

Treća faza

U cilju ograničenja dolaska migranata do evropskih zemalja, države članice Evropske unije i druge evropske države poput Srbije, postavile su oštre mere, početkom XXI veka.

¹ Tarek Alšhawi, *Ilegalna migracija*, Buduća vizija, Kairo, 2009, str.40.

² Isto, str.42.

Tako da postoji proporcionalni odnos između povećanja broja ilegalnih migranata, i sa postavljanjem novih pravila i zakona koji su vezani za regulaciju ulazak migranata.

U suštini, ovi zakoni, imaju za cilj zaštitu prava radnika i to sa ekonomske i pravne strane, a sa druge strane, zakoni su bili efikasni u zaštiti nacionalne bezbednosti države, koje primaju novu radnu snagu.¹

Takođe, u cilju sprečavanja iskorišćavanja migrantske radne snage, potpisani su niz međunarodnih ugovora, u cilju regulisanja migracije i dolaska novih talasa migranata u novu sredinu, koje predviđaju i organizaciju njihovog boravka, u tim zemljama. Na drugoj strani, pojavila su se nova zakonska pravila za migraciju, tako da su potpisani ugovori između dve države prošireni, i prelaze u regionalne ugovore, koji regulišu proces migracije, među većim brojem država.²

¹ Mohamed A.Suudi, *Identitet afričkog kontinenta*, Maktabat Anglo-Američki, Kairo, 2010, str.156.

² Isto, str.157.

ILEGALNE MIGRACIJE U LIBIJI

Smatra se da je Libija afrička kapija prema Evropi i obrnuto. Zbog geografskog položaja, ona je prvi izbor migranata koji su se uputili ka Evropi i dalje. Najbitnija je njena povezanost granicama sa šest afričkih zemalja, koje sve imaju problem sa kontrolom. Libija spada u zemlje koje pružaju najviše i najbolje mogućnosti za zaposlenje imigranata, kako u privatnom, tako i u javnom sektoru, jer zbog svoje velike ekonomske aktivnosti može da primi bilo koji broj radnika. Jedan od najbitnijih činilaca koji je Libiju učinio jednom od tranzitnih zemalja je možda to što u njoj stranci uživaju ista prava kao i državljani Libije u pogledu simboličnih cena za lečenje i besplatnog obrazovanja, kao i dobar tretman na ljudskoj osnovi.

Libija je zbog geografskih i ekonomskih faktora u centru pažnje svetskih sila. Oko nje su izbijali sukobi, nadmetanja i ratovi između kolonijalnih zemalja. S druge strane, nalazimo motive za emigraciju iz zemalja u razvoju, kao što su: prirodne katastrofe, glad, porast populacije, ekonomska nejednakost među zemljama, kršenje ljudskih prava, građanski ratovi i oružani sukobi. Zemlje koje primaju migrante se suočavaju s problemima koji se ogledaju u restrukturiranju privrede, što dovodi do porasta društvenih tenzija i zvaničnog zatvaranja granica te zemlje za migracije.

Svi ovi razlozi su Libiju učinili tranzitnom tačkom ka zemljama preko Sredozemnog mora, zbog blizine libijske obale obalama zemalja Južne Evrope, kao i dužine morske obale, koja neposredno utiče na osiguravanje nadzora i zaštite. To prati podrška političkih lidera upućena radnicima migrantima sa afričkog kontinenta, stalni apeli arapskih zemalja za saradnju oko trgovine i investiranja između Libije i zemalja Afričkog kontinenta, kao i zajedničko prihvatanje problema ovog kontinenta. Ovim apelom su zaključile svoje mesto u osnivanju Afričke unije, jedinstvenog prostora koji ide u korak sa globalizacijom u savremeno doba. Međutim, ovo ne znači da se podržavaju ilegalne migracije u negativnom obliku, kao ni da će se ceo kontinent stopiti u jednu zemlju.

U tom smislu, Osman Hasan primećuje: „Libijske granice su postale prolaz koji vodi iz afričkih zemalja u zemlje Evropske unije, pogotovo u Italiju. Lokalne vlasti u Italiji

procenjuju da broj imigranata koji su prešli preko teritorije Libije iznosi oko 1.5 miliona osoba, od kojih su većina državljani Severne Afrike i afričko-azijskih zemalja.“¹

Emigranti ulaze u Libiju kroz više prolaza koje je teško kontrolisati. Ovo spominje Al-Hawat: „Dužina ovih prolaza između Južne Libije i Nigera, Čada i Sudana, iznosi 1350 km. Dužina istočnih prolaza na granici sa Egiptom i Sudanom iznosi 1430 km, a zapadni, sa Tunisom i Alžirom dostižu oko 1295 km². Ovo se ne zaustavlja samo na kopnenim granicama, čija dužina iznosi 4600 km, već postoji i prirodna granica koju čini morska obala i čija je dužina 1900 km. Uz sve to, površina Libije iznosi 1 750 000 km².“³

S tim u vidu, teško je razviti efikasan sistem nadgledanja celom dužinom granica, naročito zbog nedostatka opreme i aparata, kao što su helikopteri, radari, gliseri i noćni dvogledi.⁴ Takođe, većinu zemalja u okruženju pogađa visoka gustina naseljenosti, loši uslovi za život, visoka stopa nezaposlenosti i nestabilna politička situacija. Zbog toga, većina emigranata dolazi iz susednih zemalja i okuplja se na posebnim mestima, kako bi obrazovali specijalne mreže za krijumčarenje, kojima upravljaju osobe iz Egipta, Sudana, Maroka i Tunisa, kao i pojedinci iz same Libije.

Hawat napominje:⁵ Emigrant prolazi kroz nekoliko faza pre nego što odluči da ilegalno emigrira preko Libije do italijanske obale. Te faze su:

- 1) Razmišljanje o emigraciji.
- 2) Odlučivanje o emigraciji.
- 3) Prolazak kroz Saharu i ulazak u Libiju.
- 4) Neko vreme primirenja i rada u Libiji.

¹ Osman al-Hasan Nur i Jaser Aud al-Kerim, „Al-hidžra gajr al-mašru’a wa al-džarima“, „Naif“ univerzitet za bezbednosne nauke, Rijad: Saudijska Arabija, 2008, str. 47.

² Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 151.

³ Muhamed al-Mabruk al-Mahdawi, „Džugrafija libija al-bašarija“, treće izdanje, „Qar Junis“ univerzitet, Bengazi: 1998, str. 10.

⁴ Osman al-Hasan Nur i Jaser Aud al-Kerim, ibidem, str. 48.

⁵ Ali Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 165.

- 5) Komunikacija i uređivanje ilegalne migracije uz pomoć posrednika i mreža za krijumčarenje.
- 6) Vožnja čamcem radi prelaska Sredozemnog mora.
- 7) Stizanje do obala Italije ili najdubljih voda Sredozemnog mora i okončanje putovanja.

Operacija prelaska je određena vremenom polaska. Ono predstavlja deo opšteg plana putovanja, veoma je značajno za pripadnike mreže krijumčarenja i zavisi od više faktora. Pomorsko putovanje ka Italiji uglavnom počinje noću, tačnije posle ponoći, uzevši u obzir sledeće:¹

- 1) Izbegavanje uobičajenih termina bezbednosnih patrola, što zavisi od veštine i umeća predvodnika prelaska.
- 2) Proveravanje plaža, puteva i staza. Šetanje danju predstavlja rizik i izbegava se tokom ovog poduhvata.
- 3) Uklanjanje nekih osoba koje žele da emigriraju, a da ne plate troškove. Zbog toga se plovi noću, kako bi im se zavarao trag.
- 4) Pokušaj da se u Italiju stigne u toku noći i iskrcavanje krišom na italijanska ostrva u noćnoj tami, kako ih italijanske vlasti, koje su zadužene da ih pošalju nazad u domovinu ili u zatvor, ne bi primetile.

Husein Saleh ukazuje na sledeće: „Osobe koje žele da budu prevezene kamionima ili džipovima na severozapad Libije, treba da plate sumu koja varira između 250 i 300 libijskih dinara po osobi.“² Zatim čekaju nekoliko nedelja da ih preuzmu druge grupe, koje će im pomoći da završe proceduru ilegalno uz pomoć nekih pripadnika bezbednosti i obalske straže.³ Zatim se prevoze malim čamcima u grupama od 30 do 35 osoba, koje su svesne da nosivost tih čamaca zapravo ne prelazi 10 osoba.⁴

¹ Samir Rawis, ibidem, str. 81.

² Husein Saleh Džawan, „Al-hidžra gajr šar’ija, al-idara al-’ama li al-džawazat wa al-džinsija“, neobjavljena studija, 2005, str. 9.

³ Osman al-Hasan Nur, ibidem, str. 157.

⁴ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 157.

Migranti za svoj transport plaćaju novčanu sumu u iznosu od 800 do 1000 dolara, tj. sumu koja je ekvivalentna 1300 libijskih dinara.¹ Ovo je stara tarifa, koja sada iznosi 4000-5000 libijskih dinara, odnosno 2000-2500 dolara.²

Emigranti polaze iz Abu Kamaša, Zuare, Talila, Sabrate, Zavije, Al-Maje, Gargareša, Tadžure, Garbulije, Homsa, Kam Bizaltina i Misrate ka italijanskim ostrvima Siciliji, Lampeduzi i Linosi, kao i ka Malti.³

1. Faktori i posledice rada u ilegalnom krijumčarenju ljudi

Uvodna razmatranja

Aktivnosti mreža za krijumčarenje ljudi prevazilazi transfer između kontinenata i država. Počeli su da se sklapaju strateški savezi sa partnerima iz kriminalnih organizacija koje se nalaze van državnih granica. To je podstaknuto slabim preventivnim mehanizmima na međunarodnom nivou. Najbitniji su odsustvo studija i pregleda faktora koji uzrokuju ovaj fenomen i pokušaja ojačavanja bezbednosne saradnje među zemljama na severu i jugu. Svest o ovoj pojavi nas poziva da se dublje pozabavimo njenim implicitnim aspektima i da posebnu pažnju posvetimo kvalitativnim činiocima i karakteristikama. Većina socioloških studija koje se bave fenomenom ilegalnih migracija ne pomažu mnogo u utvrđivanju faktora koji utiču na migracije i njihovih posledica. To se dešava zbog njihove nejasnosti i mešanja dimenzija. U ovom delu će se govoriti o dimenzijama ovog fenomena kroz utvrđivanje njegovih elemenata i posledica, i to klasifikovanjem međusobno povezanih integralnih elemenata, koje čine:

- 1) Faktori bavljenja ilegalnim krijumčarenjem ljudi.
- 2) Posledice bavljenja ilegalnim krijumčarenjem ljudi.

¹ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 159.

² Ova cena se podiže i spušta u zavisnosti od povoljnosti uslova za emigriranje (autorka).

³ Hasan Saleh Džawan, „Al-hidžra al-dualija ila libija wa mada qadara libija li al-istidžaba li al-tahdijat al-rahina wa al-mustaqbilija bi masala al-hidžra“, neobjavljeno istraživanje, Seminar o migracijama, Akademija visokih studija, Džanzur: Tripoli, 2009, str. 4.

- 3) Uloga libijskih zakona i zakonodavstva u sprečavanju pojave ilegalnih migracija.
- 4) Regionalni i međunarodni sporazumi i forumi oko smanjivanja ilegalnih migracija.

I Faktori bavljenja ilegalnim krijumčarenjem ljudi

Kako bi se razumela pojava ilegalnih migracija, koja je počela da proganja zemlje u koje se imigrira, moraju se istražiti razlozi bavljenja ovim poslom od strane mladih ljudi. Faktore za to možemo klasifikovati prema njihovom značaju, na sledeći način: geografski, politički, ekonomski i socijalni.

Geografski faktori

Libija se odlikuje osobitim geografskim položajem. Ona, s jedne strane, predstavlja strateški ulaz na Afrički kontinent, a sa druge glavnu kapiju ka Evropi, putem Sredozemnog mora. U tom kontekstu Harakat napominje: „Ovakav položaj je Libiji dao posebno mesto u povezivanju Arapskog istoka sa Arapskim zapadom. Ona je i veza između zemalja u pojasu Sahare i Evrope. Libija je tokom dugog vremenskog perioda u istoriji obavljala trgovinske i ekonomske poslove između naroda u pojasu Sredozemnog mora i saharskih država.¹

Ovakav položaj Libiji pruža sposobnost da igra važnu ulogu u trgovini. Ona zauzima središnji položaj na severu Afrike, prostirući se između 9° i 25° istočne geografske dužine i 18° i 33° severne geografske širine. Na jugu pokriva ogroman deo Sahare. Na istoku se graniči sa Egiptom i Sudanom, na jugu sa Čadom i Nigerom, a na zapadu sa Alžirom i Tunisom, granicama kroz pustinju, čija dužina ukupno iznosi 4065 kilometara kvadratnih.

¹ Ibrahim Harakat „Daur al-sahra al-ifriqija fi al-tabadul wa al-taswiq hilala al-'asri al-wasit“, časopis „Madžala al-buhut al-tarihija“, 1981, str. 21.

Libija takođe izlazi na more. Dužina morske obale iznosi nešto više od 1900 kilometara, od Bir al-Ramla do Aždira.¹

Ovakvo određenje jasno pokazuje širinu Libije i prostranost njenih obala. Na jugu upada u Afriku do otprilike 1500 kilometara. Njena ukupna površina se može odrediti na oko 1 760 000 kilometara kvadratnih. Graniči se sa drugim zemljama na istoku, zapadu i jugu. Ukupna dužina njenih granica iznosi preko 5965 kilometara, od čega je dužina kopnenih granica 4065, a granica duž obale 1900 km.²

Herodot pominje Libiju prilikom njegove podele sveta na tri dela: Azijski kontinent, Evropski kontinent i Libijski kontinent.³ Ona se nalazi na mestu nastanka mnogih civilizacija i smatra se vezom između istoka i zapada, severa i juga. Istočni deo libijske obale je bio u dodiru sa grčkom civilizacijom, a njen zapadni deo u kontaktu sa feničanskom. To je dovelo do pojavljivanja razlika među kulturama koje su dominirale u toj oblasti. Na zapadu je vladala istočna feničanska kultura, a na istoku zapadna grčka.⁴

Ovakav položaj je pomogao oživljavanju trgovine između različitih oblasti u Africi i ostrva u Sredozemnom moru. Njene luke su pogodne za prijem brodova tokom cele godine. Te luke čine dobro mesto za trgovinu nekih zemalja Afrike, kao što su Niger, Čad i Mali sa spoljnim svetom. Libiju je geografski položaj doveo do toga da se tokom svoje političke istorije suoči sa opasnostima od strane svih tih zemalja. To je pomoglo da Libija zadobije ogroman značaj u političkom, ekonomskom i društvenom životu ove oblasti. Razmena trgovačke robe se odvijala putem morske obale, čija dužina iznosi 1900 kilometara. Od obala Evrope je ne deli ništa sem Sredozemnog mora. Zbog ovako značajnog geografskog položaja, Libija je privukla mnoge civilizacije, kao što su feničanska, grčka i rimska. Bila je u kontaktu sa mnogim susednim narodima i civilizacijama i trgovala je s njima.⁵ Pored ovih

¹ Abdulqadir Mustafa al-Mahiši i drugi, „Džugrafija al-qara al-afriqija wa džuzuriha“, Tripoli: izdavač „Dar li al-našar wa al-tauzi’ wa al-i’lan“, 2000, str. 249.

² Tahir Džasim Muhamed, „Dirasat tarihija fi al-’alaqat al-’arabija al-ifriqija“, Bejrut, izdavač „Dar šumu’ al-taqafa li al-tiba’a wa al-našar wa al-tauzi’“, 2003, str. 86.

³ Herodotova Istorija, prevod Abdulala al-Malaha, Abu Dabi: izdavač „Al-mudžma’ al-taqafi“, 2001, str. 139.

⁴ Rašid al-Nahuri, „Al-magrib al-kabir al-’usur al-qadima“, Bejrut: izdavač „Dar al-nahda al-’arabija“, 1981, str. 22.

⁵ Jasri Abdulrazaq al-Džauhari, „Šamal afriqija dirasa fi al-džugrafija al-tarihija wa al-iqlimija“, izdavač „Muasasa šabab al-džamia“, Aleksandrija, 1986, str. 332.

karakteristika, kopneni i pomorski putevi su bili bezbedni za prolaz do Zapadne Afrike i Bliskog istoka.

Svojem položajem, Libija je činila most za mnoge migracije i civilizacije, a posebno za migracije civilizacija naroda iz pojasa Sredozemnog mora i Centralne i Južne Afrike, što je ovim mnogobrojnim civilizacijama omogućilo da dođu do delova Afrike južno od Sahare karavanskim putevima koji prolaze kroz teritoriju Libije.¹ To je dovelo i do toga da na Libiju, još od najstarijih vremena, neposredno utiču važni istorijski događaji koji su se odvijali u oblasti Sredozemnog mora. Zbog toga, jasno se vidi spajanje i mešanje različitih kulturnih struja arapsko-islamske civilizacije sa feničanskom i grčkom. Ovakav geografski položaj je, pored raznovrsnosti u klimi, reljefu i kulturnoj tradiciji, Libiju učinio i turistički privlačnom, zbog blizine glavnim turističkim tržištima u Zapadnoj Evropi i povezanosti sa okolnim zemljama mrežom asfaltiranih puteva u Africi i sa spoljnim svetom vazдушnim i pomorskim linijama.

U današnje vreme, nalazimo da je ovakav osobit geografski položaj u srcu Severne Afrike mač sa dve oštrice. To je zato što ekonomija, tranziti i povezanost sa Afričkim kontinentom predstavljaju vitalni deo ovog kontinenta. Ali, to Libiju čini privlačnom i za emigrante, za nadmetanje kolonijalnih sila i značajnim mestom za svetske sile. Ranije su se već vodili brojni ratovi između Italije, Nemačke i Engleske, u pokušaju da preuzmu kontrolu nad Libijom zbog njenog izvanrednog geografskog položaja.

Geografski položaj Libije utiče i na migracije i povezivanje ljudi u svakom obliku. Istorijsko-strateški ishod ovakvog položaja je rezultat istorijskog nasleđa u sferi povezivanja i tranzita među svim afričkim zemljama. On je pomogao porastu bavljenja ilegalnim krijumčarenjem ljudi.

Ekonomski faktori

Što se tiče brojnih faktora koji utiču na bavljenjem krijumčarenjem ilegalnih emigranata, možda su ekonomski faktori najbitniji. Oni su glavni razlozi za produbljivanje

¹ Nadžmi Radžab Mudjaf, „Madina gat wa tidžara al-qawafil al-sahrawija“, izdavač „Markaz džihad al-libijin li al-dirasat al-tarihija“, 1999, str. 142.

ovog fenomena. U siromašnom okruženju pristojna sredstva za život nisu dostupna i nema dovoljno poslovnih prilika, zbog čega među radnicima siromašnih slojeva stanovništva Afričkog kontinenta javlja više potražnje u poslu oko ilegalnih migracija, koji će doneti veliki profit. Nezaposlenost je jedan od razloga koji navode osobu da radi u ilegalnom krijumčarenju ljudi.

Hawat napominje da: „Kada nezaposlenost dostigne visoku stopu u društvu, ona može biti pogubna za privredu i društvenu strukturu. Nezaposlenost ostavlja mnoge ozbiljne posledice po društvo, oni su povezani i utiču jedno na drugo.“¹

S tim u vezi, Al-Zintani ukazuje na to da: „Libija u periodu socijalizma nije mogla potpuno da reši problem nezaposlenosti, zbog toga što državni projekti u polju poljoprivredne ili industrijske proizvodnje nisu služili svojoj svrsi, koja bi omogućila angažovanje svih radno sposobnih ljudi ili donošenje sveobuhvatnog zakona o socijalnom osiguranju.“²

Možda pravi razlozi za nezaposlenost u Libiji leže u ravnomernom porastu populacije. Taj porast nadmašuje ukupan proizvodni kapacitet. Naučna dostignuća i napredne savremene tehnike u različitim granama industrije i poljoprivrede i uslužnim delatnostima, pomogle su u pružanju mogućnosti za zaposlenjenje velikom broju radno sposobnih, ali su neobrazovanost i nedostatak veština kod nekih pojedinaca dovele do teškoća u nalaženju poslovnih prilika. To je ono što ih navodi na bavljenje ilegalnim krijumčarenjem ljudi. Taj posao im pruža najbolje prihode, za najmanje umeća. Snaga libijske privrede je jedan od faktora koji najviše privlače radnike migrante. Libija ne spada među države koje se bore sa nezaposlenošću prema saopštenju u godišnjem izveštaju: „Trima državama arapskog Magreba (Tunisu, Alžiru i Maroku) je potrebno oko milion novih radnih mesta godišnje, kako bi se smanjila pojava emigracije.“³

Dakle, nezaposlenost je glavni uzrok za biranje posla oko ilegalnog krijumčarenja ljudi, zbog finansijskog iskušenja koje ljude odvraća od bavljenja drugim profesijama koje zahtevaju veštine koje oni nemaju i koje su manje plaćene. Postoje oblasti rada koje državljanima Libije, iz socijalnih i društvenih razloga, izbegavaju uprkos tome što pružaju

¹ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 44-45.

² Muhamed Abid al-Zintani, „Al-hidžra gajr šar’ija wa al-muškilat al-idžtima’ija“ Aleksandrija: izdavač „Al-maktab al-’arabi al-hadit“, str. 99.

³ Jedinstveni ekonomski izveštaj, „Al-mutagajarat al-iqtisadija wa al-idžtimaija“, prvi deo, 2009, str. 6.

mogućnost veće zarade, kao što je rad za druge. Poslovi koje kategorično odbijaju su, na primer, održavanje čistoće i očuvanje prirode. Uz to, postoje neke zabrinjavajuće socijalne pojave, kao što su rasipništvo i preterani luksuz, prisutne kod nekih građana, koje su dovele do stanja haosa i opadanja sistema vrednosti. To je ljude slabog karaktera navelo na bavljenje ilegalnim krijumčarenjem ljudi, u cilju brzog sticanja prihoda. Postoji i nezaposlenost obrazovanih ljudi, na šta nam pažnju skreće Al-Hašimi.¹

Od uzroka nezaposlenosti u vezi sa obrazovanjem možemo da napomenemo sledeće:

- 1) Opšte usmeravanje na uobičajeno obrazovanje (klasično ili akademsko) i odbojnost ka stručnom obrazovanju. Pojavljuje se i opadanje broja ljudi koji se angažuju u polju akademskog obrazovanja i fakulteta za društvene nauke, pogotovo učiteljskih fakulteta, fakulteta za književnost, ekonomiju i političke nauke.²
- 2) Generalno okretanje ljudi, zbog njihovih interesa, sklonosti i sistema vrednosti, ka radu u podučavanju, na primer, kao opšte poštovane profesije, a posebno žena. Zbog ovoga se sreće veliki broj žena na posebnim i privatnim fakultetima, pogotovo u arapskim zemljama, na primer u Zalivskim zemljama, Iraku i Libiji.³ Što se tiče ostalih ljudi, uglavnom su usmereni na neke fakultete (društvene), za koje specijalizacija ne traje duže od četiri godine studija, ili koji ne zahtevaju veliku školarinu, jer ne podrazumevaju praksu ili rad u laboratoriji.⁴
- 3) Neuspeh ili loša politika planiranja i jedinstvenog programa (oko svrstavanja) za raspoređivanje učenika koji su stekli diplomu srednje škole, koje se sprovodi protivno njihovim usmerenjima, spremnosti i željama. To dovodi do njihovog neuspeha i kašnjenja u završavanju studija ili njihovim diplomiranjem sa slabim znanjem, nekvalifikovanošću i nevoljnosti za radom. To takođe dovodi do nezaposlenosti. Rezultat neuspešne politike planiranja dovodi do krize i u drugim disciplinama. Neki

¹ Hamid al-Hašimi, radna verzija studije pod naslovom „Indama jakun al-ta'alim sababan li al-batala“, Nacionalna konferencija o obrazovanju održana u Libiji: u periodu od 2. do 4. 4. 1996, str. 2.

² Abdulah abu Batana, „Anmatu al-ta'alim al-'ali alleti tahtadžuha al-watan al-'arabi hata 'am 2000“, časopis „Ittihad al-džami'at al-'arabija“, specijalan broj za istraživanja sa Šeste generalne konferencije održane u Sani – jul 1988, str. 293.

³ Hamid al-Hašimi, radna studija pod naslovom „Izdijad furas al-fatat al-libija fi al-ta'alim wa irtifa'uhu al-malhuz“, Libija: Svetski samit za društveni razvoj održan u Kopenhagenu (Danska), mart 1995.

⁴ Muhamed Sejfidin Fahmi, „Al-tahtit al-ta'alimi“, egipatska biblioteka „Ala Naglu“, str. 11-12.

studenti žele da se specijalizuju za oblasti u kojima rade njihove kolege, koji im čuvaju radno mesto. Hamid al-Hašimi spominje primer koji se zaista događa u Libiji: „Primetno je da su neke grane medicine, a posebno farmacija, dostigle fazu u kojoj ljudski element više nije potreban, dok u mnogim drugim granama medicine još uvek postoji potreba za ljudskom radnom snagom. Zbog toga je neophodna veća koordinacija među potrebama za ljudskom radnom snagom u različitim delovima zdravstva, načini za upisivanje studenata na medicinske fakultete i respoređivanje ljudi po strukama koje su potrebne u različitim sektorima.“¹

Konačan rezultat je taj da se zbog socijalne nejednakosti u društvu, zbog spomenutih razloga, među omladinom pojavio kompleks zbog zapostavljanja. Oni žele da izgrade visok životni standard, uz pomoć ilegalnih metoda, kao što je rad u ilegalnom krijumčarenju ljudi, zarad dostizanja želja i ambicija na koje poziva dominantna kultura.

Što se ovoga tiče, Al-Harmasi ukazuje na to da: „Realne potrebe i nezaposlenost traže bilo kakvu povoljnu priliku. Ilegalna migracija je bila jedino sredstvo za napredovanje u društvu za omladinu koja se žali zbog toga što nema perspektivu i gubi nadu da će imati mogućnost probijanja u društvu, što su prethodne generacije ostvarile.“² Tako je rad oko ilegalnih migracija u velikoj meri okupirao umove mladih ljudi, kako bi rešili privatne i društvene teškoće i probleme.

Politički faktori

Libijski režim je jedini takav politički režim na svetu, prema kome stranac, a posebno Afrikanac, uživa sva ljudska prava i slobode. To je sistem koji ne pravi razliku među ljudima,

¹ Hamid al-Hašimi, „Changing Family Value and Higher Education in Libya, Qais Al Nouri, International Journal of Contemporary Sociology, vol. 32 no.1, 1995, str. 133-142.

² Muhamed Abdulbaqi al-Harmasi, „Al-mudžtama’ wa al-daula fi al-magrib al-’arabi“, Bejrut: Centar „Al-wahda al-arabija“, 1987, str. 130.

niti u pogledu njihove rase, niti u pogledu boje kože. U tom smislu, libijsko rukovodstvo je objavilo: „Libija je domovina za sve svetske nacionalnosti.“¹

Politička stabilnost u kojoj se nalazi Libija, privlači radnike da u nju migriraju – legalno i nelegalno, posebno iz zemalja koje su pogođene građanskim ratovima i borbama oko vlasti. O tome su zabeležene reči Al-Havata: „Osobenosti Afrike su takve da je posvedočila bezbrojnim građanskim i međuetničkim ratovima, koji idu rame uz rame sa političkim sukobima. Ove činjenice su stvorile nestabilno i nebezbedno političko okruženje, što navodi ljude na emigraciju i bežanje u društva ili oblasti u kojima vlada bezbednost.“²

Osećanja opresije i straha od nepoznatog i nedostatak slobode, navode mnoge ljude i grupe ljudi na ilegalnu emigraciju. Nestabilnost, uzrokovana građanskim i međunarodnim ratovima, predstavlja glavni razlog za ovu pojavu. Ilegalnim emigrantima je cilj da odu u bezbedne oblasti u kojima će zatražiti politički azil. To znači da problemi i politički sukobi opstaju, praćeni nasiljem u području Afričkog roga. To prati međunarodna i regionalna politička tišina i nedostatak pronalaženja rešenja i odgovarajućeg političkog leka za političku krizu, kao i za ublažavanje njenih posledica i efekata. Radnici predstavljaju osnovu za nastavak ilegalne migracije, koja će uvek i konstantno teći.

U mrežama za krijumčarenje ima ljudi mnogih različitih nacionalnosti, koje na ilegalnu migraciju teraju teški uslovi eksploatacije u kojima žive ljudi u siromašnim zemljama. Oni žele da za sebe prikupe velike sume novca za transfer u zemlju u koju će ilegalno migrirati. Takve mreže su nastale i proširile se u različitim delovima sveta. One pružaju usluge komunikacije, prevoza i drugih stvari, koje doprinose širenju ove pojave. Uprkos mnogobrojnim međunarodnim pokušajima da spreče njihove aktivnosti, one su uspele da opstanu, na jedan ili drugi način, i pored raznih zakona i metoda za njihovu kontrolu i prevenciju. One uporno nastavljaju svoje aktivnosti krijumčarenja ljudi. Dok god postoji potražnja za tim, biće i kontinualnog povećanja ovakvih aktivnosti.

Al-Havat naglašava da su za sprečavanje ilegalne emigracije neophodni uspostavljanje bezbednosti i politička stabilnost, rečima: „Talasi emigracije, traženja azila i raseljavanja ne mogu biti zaustavljeni, ukoliko se ne preduzmu mere koje će osigurati

¹ Muhamed al-Mabruk Junis, „Libija fi 'alaqat al-'arabija al-afriqija“, Zavija: izdavač „Mutaba'a al-wahda al-'arabija“, 1994, str. 108.

² Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar'ija fi uruba 'abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 46.

političku sigurnost u Africi. To su prinudna kretanja, oko kojih čovek nema izbora. Čovek po svojoj prirodi traži bezbednost i stabilnost.“¹ Ovo uverava u neophodnost bavljenja činionicima koji dovode do političke stabilnosti i zahtevima održivog razvoja, projektima i konkretnim dostignućima, koji će građanima omogućiti ostajanje u mestu porekla.

Socijalni faktori

Socijalni činiooci koji uzrokuju bavljenje omladine ilegalnim krijumčarenjem ljudi se ne mogu definisati nazavisno od gorepomenutih faktora, jer su jedni sa drugima usko povezani. Ozbiljan disbalans između broja stanovnika i nivoa raspoloživih resursa dovodi do raznih socijalnih i ekonomskih problema, koji dodatno produbljuju trenutnu situaciju. Rezultat toga je visoka stopa nepismenih, stagniranje kulturnog napretka, širenje rada u krijumčarenju ljudi, pogoršavanje socijalnog statusa žene i potčinjavanje pojedinca zastarelim tradicijama i običajima. Ovakvo stanje ostavlja posledice po strukturu društva, formirajući drugačije slojevne, porodične i vrednosne sisteme. Kroz neke studije i izvore, koji se bave fenomenom ilegalnih migracija, njihovim uzrocima i posledicama, kao i kroz sastanke sa određenim članovima mreže za ilegalno krijumčarenje ljudi, autorka ovog istraživanja je uspela da identifikuje neke socijalne činioce koji omladinu navode na bavljenje ovim poslom. To su sledeći faktori:

- 1) Želja mladih da brzo zarade novac, bez obzira na to da li taj novac stiču legalnim ili nelegalnim putem i odakle potiče.
- 2) Opadanje stope obrazovanja i kulture ovih grupa, kao i slabe veštine i nedostatak radnog iskustva ih primoravaju na bavljenje ovim poslom, koji za čoveka predstavlja poniženje i zanemarivanje njegovih prava i sloboda.
- 3) Manjak religioznosti i porodičnog jedinstva su elementi koji pojedincu otežavaju očuvanje normalnog ponašanja i sistema vrednosti od iskušenja materijalizma.

¹ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 46.

- 4) Nezaposlenost i prirodna energija koju sputava zbog praznine koju pravi, posebno među mladima, stvara psihičku spremnost za prihvatanje bilo kog posla koji će im omogućiti materijalne prihode, bez obzira na metode i posledice.
- 5) Vladavina plemenskih i društvenih veza i loših društvenih vrednosti, jasno se manifestuju kroz neizveštavanje članova tih mreža koji imaju određeni društveni status u plemenu, s jedne strane, a s druge povlastice pri sprovođenju zakona i presuda.
- 6) Premašivanje granica umerenosti i odbijanje stvarnosti koja okružuje pojedinca, vode ga do lošeg sistema vrednosti. Uz to dolazi i loš raspored bogatstva i stvari od vrednosti među različitim slojevima društva i grupama i nedolično ponašanje.
- 7) Osećaj uskraćenosti i odsustvo zadovoljenja osnovnih potreba za koje pojedinac smatra da su najbitnije ili koje želi. To predstavlja otežavajuću okolnost i konflikt između ciljeva koje pojedincu postavlja društvo i legitimnih sredstava koje društvo nudi.

Iz gorenavedenog je očigledno da su društveni faktori koji navode na bavljenje ilegalnim krijumčarenjem ljudi predstavljeni iz dveju perspektiva, tj. perspektive društva i perspektive pojedinca.

A) Perspektiva društva. Ona se može videti kroz dve dimenzije.

Prva dimenzija. Bavljenje poslom ilegalnog krijumčarenja ljudi je povezano sa promenama koje su se dogodile u društvenoj strukturi, a koje se tiču društvenog sistema i međuljudskih veza, kao na primer: društvena pokretljivost, kulturni konflikt, društveni sistem, politički i ekonomski činiooci, operacije distribucije bogatstva, prihoda i dr.

Druga dimenzija. Posao ilegalnog krijumčarenja ljudi je u vezi sa korišćenjem veza i interakcijom među pojedincima unutar društva.

B) Perspektiva pojedinca.

Psihički stres pojedinca, koji na njega neposredno utiče, može ga navesti na bavljenje ovim poslom.

Posledice bavljenja ilegalnim krijumčarenjem ljudi. Bavljenje ilegalnim krijumčarenjem ljudi je društveni događaj, na koji utiču vreme, mesto i kultura. Ovaj posao je

u prošlosti predstavljao legitiman projekat, ali je danas postao jedan od zločina savremenog društva. To je zločin poput nekih drugih praksi, koje se u današnje vreme ubrajaju u zločine. Njihovo značenje se razlikuje od društva do društva u zavisnosti od civilizacijskih, verskih i kulturnih razlika.

Zajednički činilac, koji je isti u svim kulturama kroz sva doba, a tiče se nelegalnih dela, jeste taj da, bilo da je u pitanju čin ili ponašanje kriminalca, on mora preuzeti odgovornost za svoje delo u zajednici, koja će ga prognati ili prigriliti. To je ono što nazivamo porezom na krivično delo, koje plaća društvo. To ulazi u ono što zovemo društvenim efektom. Jer svaki zločin, bez obzira na to koje je vrste, loše utiče na društvo, jer preti njegovoj bezbednosti i stabilnosti, iako se ovaj efekat razlikuje od zločina do zločina.

Danas je bavljenje krijumčarenjem ljudi zakonom kažnjiv zločin. Ova vrsta krivičnog dela ostavlja ozbiljne i duboke posledice, što je navelo autorku da ga izabere kao temu ove studije. Bavljenje krijumčarenjem ljudi ostavlja široke posledice po društvo u svim zemljama i relevantnim institucijama. Uz to, i društvo direktno utiče na samu emigraciju. Kroz istraživanje ove društvene stvarnosti, posledice se mogu odrediti prema pojedincu i prema društvu.

Odsustvo pozitivnog osećaja odgovornosti pojedinca prema samom sebi, prema svojoj porodici i prema društvu. To se jasno manifestuje kroz potere za osumnjičenim za ovo delo ili pretresa njegove porodice i familije i posledica toga u smislu cepanja društvenog tkiva i kidanja porodičnih veza. Zbog toga dolazi do propadanja parametara na kojima su ustanovljena i organizovana civilizovana društva, kao što su društvena solidarnost, koherentnost, jednakost i pravda.

Nepoštovanje zakona i sistema vrednosti od strane pripadnika mreže za krijumčarenje ljudi opterećuje društvo, utiče na njegov napredak i razvoj i ometa njegov tok. Šteta koju emigrant nanosi sam sebi i stigma koja ga prati. Tradicionalno okruženje ne samo da odbija da u društvo integriše osobe koji se bave krijumčarenjem ljudi, već neke porodice odbijaju da svoje ćerke za njih udaju. Što se tiče faktora koji stvaraju stanje socijalne izolacije, Al-Dauri kaže: „Ovakvo ponašanje se dešava zbog ekstremnog individualizma i odvajanja pojedinca od kulture u kojoj živi. Ovakva vrsta ponašanja nastaje kao rezultat slabosti društvene

solidarnosti. Emigrant ne nalazi podršku pri rešavanju bilo kog problema, te emigracija postaje strategija koju za sebe smišlja.¹

Gubitak osećaja humanosti, do te mere da čovek zanemari ono što mu je Bog podario, i to zbog načina života migranata, koji se suočavaju sa smrću. Al-Havat kaže, u tom kontekstu: „Emigranti ponekad čamcem prelaze velike razdaljine, posle čega krijumčari od njega traže da se iskrca iz čamca, pod izgovorom da su stigli u Italiju, a zapravo su još uvek na obalama Libije. Ako bi emigrant odbio da se iskrca ili bi u tome oklevao, bio bi bačen u more, posle čega bi ga dočekalo hapšenje ili spora smrt davljenjem.“²

Slabljenje porodične strukture zbog krivičnog proganjanja oca od strane bezbednostih snaga, koji predstavlja moć upravljanja. Porodica je u našem, libijskom društvu, patrijarhalna. A ako je otac odsutan zbog zatvora ili je krivično progonjen, njegova deca su uskraćena za taj balans između oca i majke u vaspitanju. Kao posledica nedostatka ovakvog balansa, neka deca postanu delinkventi. U takvom slučaju, njihova majka ne može sama da kontroliše i da se suoči sa ponašanjem svoje dece.

Povećanje stope delinkvencije i kriminala, jer ako emigranti ne nađu odgovarajuću poslovnu priliku, neki od njih će se okrenuti kriminalnom i delinkventnom ponašanju, pogotovo ako se lako prilagode novim uslovima. Prema rečima Al-Havatiya: „Ilegalne migracije dolaze u kontakt sa krijumčarenjem, narkoticima i terorizmom.“

Izveštaji³ jasno pokazuju povećanje stope zločina počinjenih od strane imigranata. Sa povećanjem migracija, povećava se i stopa zločina, od kojih ćemo spomenuti ubistvo s umišljajem, krađe, oružane pljačke, falsifikovanje i korupciju.

Zagađenje kulturnog i prirodnog okruženja. Ono što nazivamo kulturnim zagađenjem, dolazi kao rezultat pomeranja ka društvu budućnosti, što se tiče običaja i tradicije, koje nije odgovarajuće kada je preovlađujuće. To uzrokuje vrstu kulturne borbe, koja na obe kulture ostavlja negativne posledice. To jasno vidimo u većini rezultata studija i istraživanja koji se bave posledicama ilegalnih migracija.

¹ Adnan al-Dauri, „Asbab al-džarima wa tabi'a al-suluk al-idžrami“, Kuvajt, 1984, str. 112.

² Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar'ija fi uruba 'abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 108.

³ Radna studija o migracijama i međuljudskoj saradnji Generalne uprave za poslove Zapadnog Mediterana pri Opštom narodnom komitetu za spoljne odnose i međunarodnu saradnju, Tripoli, 2004.

Osećaj otuđenja i gubitak kulturnog identiteta, kao rezultat teškoće prilagođavanja novom društvu. To su pokazale studije koje se bave ilegalnim migracijama i teškoćama integracije, a posebno studije Hamida Al-Hašimija¹ i Muhameda Ramadana². Prva studija je pokazala posledice integracije kroz iračkog emigranta s jedne, i holandskog društva s druge strane. Druga studija je objasnila dimenziju društvenog otuđenja Alžirca i njegove teškoće prilagođavanja zemlji u koju je migrirao. Al-Hawat u sledećem paragrafu kaže: „U svim slučajevima, migrant prekida svoje društvene veze, od kojih su najjače porodična i plemenska veza, koje određuju njegovu ličnost, identitet, poglede na život i na samog sebe.“³

Povećanje gustine naseljenosti, koje uzrokuje zagušenje i prenaseljenost populacije. Rezultat toga je disbalans između onoga što je prisutno i onoga što je potrebno. To dovodi do opadanja kvaliteta i kvantiteta dostupnih usluga, jer novi imigranti prenatrpavaju populaciju, te broj takvih usluga smanjuje po glavi stanovnika u svakom pogledu.

Ugrožavanje života nevinih imigranata ili njihov gubitak i strah od hapšenja. Zapravo, neophodno je da emigrant pre svoje ilegalne emigracije nestane i živi na mestu neadekvatnom za naseljavanje. Tokom svog skrivanja, on ima status ilegalca, što Zapadnom društvu omogućava da opravda narušavanje ljudskog dostojanstva i zaplaši javno mnjenje, a pogotovo emigrante muslimane, koje spremno optužuju za razna krivična dela, od kojih je možda najbitnije terorizam.

Pojavljuju se i posledice po zdravlje, zbog kontakta sa migrantima koji su nosioci zaraznih bolesti, kao što su malarija, meningitis, sida i tuberkuloza, a migranti nemaju zdravstveno osiguranje. Pripadnici bezbednosnih snaga, članovi mreža za krijumčarenje i čitavo društvo su izloženi opasnosti od infekcije. Tako svi postaju podložni da budu zaraženi ovim bolestima.

¹ Hamid al-Hašimi, „Al-muhadžirin al-’arab wa iškaliya al-indimadž al-idžtima’i fi al-buldan al-garbiya, al-muhadžirin al-’iraqijun fi holanda numudadžan“, Fakultet društvenih nauka, Univerzitet u Tunisu, školska godina 2005-2006, časopis „Madžalla al-’ulum al-insanija“, četvrta godina: broj 30: april 2006.

² Studija Muhameda Ramadana, „Al-hidžra al-sirija fi al-mudžtama’ al-džazairi: ab’aduha wa ’alaqatuha bi al-igtirab al-idžtima’i“, empirijska studija, časopis „Madžalla ’ulum insanija“, sedma godina: broj 43, jesen 2009.

³ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 106-107.

II Posledice ilegalnih migracija po ekonomiju zemlje

Ilegalne migracije ostavljaju negativne posledice po ekonomiju, po samog pojedinca ili po druge ljude u preovlađujućoj ekonomskoj situaciji u libijskom društvu. Podelićemo ih na sledeći način.

Na nivou pojedinca

Siromaštvo ima ulogu u motivisanju omladine na zloupotrebu ilegalnih migracija. To je posledica nejednakosti u prihodima i velike oskudice, potrebe za većim prihodima i raznim ostalim potrebama, ciljevima i ambicijama. Poznato je i priznato da postoji direktna korelacija između siromaštva i potreba s jedne, i zločina s druge strane. Postoji potreba za dodatnom pomoći, zbog toga što pojedince kojima su prihodi ograničeni najviše privlače kriminalne aktivnosti, jer biraju između nepravedne raspodele i činjenja krivičnih dela. Ono što članove mreža za krijumčarenje ljudi navodi na bavljenje tim poslom je njihovo usmeravanje ka ispunjenju osnovnog cilja, a to je sticanje bogatstva, na bilo koji način, zarad brzog ostvarenja željenog cilja, bez razmišljanja o kaznama i posledicama njihovog ponašanja. Pritom nalazimo ljude koji se bave ispunjavanjem svojih hirova, bez ikakvih moralnih skrupula, koji traće novac stečen ilegalnim putem za ispunjenje svojih želja i fantazija, što iscrpljuje njihovu ušteđevinu i tera ih na ilegalne akcije zarad zarađivanja novca.

Al-Hawat o tome kaže: „Relativno ili potpuno siromaštvo se ubraja u faktore i razloge razjedinjavanja porodice, jer je primetno da je loši ekonomski resursi čine nemoćnom da ispuni osnovne životne potrebe.“¹

Siromaštvo se prema Programu Ujedinjenih nacija za razvoj definiše kao: „Nemogućnost čoveka da ispuni osnovne ljudske potrebe za dostojanstven život. Smatra se

¹ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 90.

da su socijalna ugroženost i bespomoćnost glavni uzrok siromaštva. Sposobnost za rad se smatra jedinim i najvažnijim izvorom kapitala preovlađujućoj većini siromašnih.“¹

Zbog toga se siromaštvo smatra i glavnim uzrokom zločina i posledicom ekonomije u isto vreme. Siromaštvo je jedna od društvenih bolesti, zbog koje pojedinac oseća uskraćenost i nejednakost u raspodeli bogatstva. Stoga, on nastavlja da zarađuje ilegalnim putem, što stvara različite ekonomske uslove, čime se dodatno učvršćuju društveni slojevi.

Na nivou društva

Ilegalne migracije ostavljaju negativne posledice po društvo, od kojih ćemo spomenuti sledeće:

- 1) Ono što država potroši na policiju u cilju sprovođenja mera prevencije i kontrole u polju krivičnog dela krijumčarenja ljudi i ono što potroši na konstituciju krivičnog pravosuđa koje preuzima zadatak istrage, suđenja i kažnjavanja počinioca krivičnog dela (pravosuđe i institucije za korekciju i rehabilitaciju), kao i za pružanje skloništa i brigu.
- 2) Gubitak posla i doprinosa velikog broja mladih ljudi, stasalih za rad i produkciju, akademski i tehnički kvalifikovanih, koji ih tera da se bave ovim poslom, što ih čini da proizvode nekonstruktivnu energiju. To znači gubitak za društvo, zbog troška njihovog odgoja, vaspitanja i obrazovanja, što dodatno opterećuje društvo i njegove institucije.
- 3) Jedna od najbitnijih ekonomskih posledica bavljenja ovom profesijom je možda povećanje stope nezaposlenosti, jer su radnici migranti uglavnom zadovoljniji platama i vrstom posla i predstavljaju snažnu konkurenciju domaćim radnicima.
- 4) Povećanje troškova života, jer povećanje broja nestručnih i neobučениh stranih radnika uzrokuje jaču konkurenciju oko roba i usluga, te cene stalno rastu, radi postizanja jednakosti između ponude i potražnje.

¹ Izveštaj o arapskom humanom razvoju, ibidem, str. 93.

Političke posledice

Libija je privlačna zemlja za migrante. Ona predstavlja strateški prolaz za migracije u druge delove sveta. Zbog prirode dobrih odnosa Libije sa zemljama koje se suočavaju sa problemom migracija, bilo da su u pitanju zemlje izvori migracija ili zemlje koje su cilj migrantima, ona treba da bude pažljiva prilikom saradnje sa tim zemljama, štiteći svoje dobre veze kako sa afričkim zemljama, koje se smatraju izvorima migranata, tako i sa evropskim zemljama, koje primaju te migrante. Libija je aktivni i uticajni činilac u Africi – politički, ekonomski i socijalno. Ona je postala portparol Afričkog kontinenta i nezvanični portparol Afričke unije, s obzirom na to da je jedna od zemalja osnivača. „Libija je prva zemlja koja se bavi afričkim poslovima, intervenišući oko sukoba, pružajući pomoć i noseći teret celog kontinenta.“¹

Na sastancima, sednicama i konferencijama koje se preduzimaju kao osnovni koraci i mere na nivou Afrike, prikazuje se stvarno stanje stvari, zajedničke posledice i odraz ilegalnih migracija, koje opterećuju sve zemlje. Uprkos tome, najveći deo posledica i teškoća pogađa Libiju. Migracije ostavljaju ogromne političke implikacije, koje zahtevaju mnogo sposobnosti, vremena i napora da se sa njima izbori. Libija zauzima ogromno prostranstvo, što znatno otežava potpuno kontrolisanje granica i ilegalaca. Većina međunarodnih organizacija, građanskih ustanova i udruženja za zaštitu ljudskih prava nastoje da zadovolje svetske sile. One ne rade zarad postizanja jednakosti i pravde, već u skladu sa ciljevima svetskih sila, s nepoverenjem u male države. To im pomaže u osiguravanju njihovog kredibiliteta, integriteta i transparentnosti. One stvaraju mehanizme zarad učvršćivanja svog postojanja i zadobijanja poverenja međunarodne javnosti.

Al-Havat napominje: „Politički rizici su prva stvar na koja proizilazi iz ovog fenomena. Opasnosti koje se iza toga kriju su predstavljene tajnim uplivom stotina hiljada ljudi, ilegalno i neovlašćeno, van utvrđenih graničnih prelaza. To stvara veliki teret na tranzitne zemlje i zahteva veliki broj materijalnih sredstava, ljudi i tehnike, koji će vršiti nadzor, otkrivati i kontrolisati ovakve slučajeve. Protok tih ljudi, koji se međusobno razlikuju

¹ Radni dokument o upravljanju migracijama, „Al-idara al-‘ama li al-šuun al-qunsulija al-libija”, Tripoli, 1998, str. 7.

po prirodi karaktera, kulture i ciljeva, predstavlja opasnost po političku, društvenu i ekonomsku sigurnost i stvara situaciju pravog haosa, koji pogađa državnu bezbednost i stabilnost.“¹

Pojava ilegalnih migracija je stvorila unutrašnju krizu u Libiji, za šta ima bezbroj dokaza, kao i spoljašnju krizu, koja je uticaja imala i na nivou međunarodne saradnje između nje i nekih zemalja. Zbog toga je Libija zatražila pomoć Međunarodne organizacije za migracije radi smanjenja i prevencije ove pojave, na humanitarnoj i pravnoj osnovi. U sledećem odeljku ćemo detaljnije govoriti o ovim osnovama.

III Uloga libijskih zakona i zakonodavstva u smanjenju pojave ilegalnih migracija

Uprkos značaju zločina ilegalne migracije, neophodno je da prevencija i kontrola obuhvataju sprečavanje i kažnjavanje više krivičnih dela koja ulaze u okvir zakona u vezi sa počinjavanjem krivičnog dela krijumčarenja ljudi. Kako bi se iskorenilo krivično delo ilegalnih migracija, presecanje njihovih izvora i ukidanje pomoći počinioćima, nadležne vlasti treba da se pozabave njihovom prevencijom i suzbijanjem. Kazne treba da budu u skladu sa težinom negativnih dela i njihovim posledicama po pojedinca, društvo i državu. Prema mišljenju autorke ovog istraživanja, popustljivost u sprovođenju zakona dovodi do povećanja organizovanog kriminala. Zbog toga su zemlje primaoci i tranzitne zemlje preduzele brojne mere za koje smatraju da su efikasnije u borbi protiv ilegalnih migracija.

Što se tiče Libije, odluka o ukidanju kopnenih graničnih prelaza sa susednim zemljama, uticala je na proširenje prostora za legalne i ilegalne migrante. Tako je Libija postala zemlja u koju je najlakše ući i iz koje je najlakše izaći, što je dovelo do povećanog upliva migranata u Libiju, bez ispunjavanja bilo kakvih uslova.

¹ Ali al-Hawat, „Al-hidžra gajr šar’ija fi uruba ’abra buldan al-magrib al-arabi“, ibidem, str. 117.

Međunarodni sporazumi, posete i konferencije oko ilegalnih migracija

Libija je doprinela borbi protiv ilegalnih migracija, ne samo zbog političkih i ekonomskih interesa, već i zbog društvenih interesa. Tako je u telegramu upućenom liderima zemalja Evropske unije, objasnila da je rešenje možda u razvoju Afrike, pokretanju projekata i stvaranju tržišta rada u njoj. U cilju sprečavanja ilegalnih migracija, u periodu od 27. do 28. 11. 1995, u Barseloni, Španija, održana je konferencija na kojoj su učestvovalе evropske zemlje i Libija, pod naslovom „Ojačavanje saradnje između država Severa i Juga“.¹

Na ovoj konferenciji, Nemačka je predložila da migracije budu uključene u evropske spoljne poslove, čemu su se usprotivile Francuska, Italija i Španija. One su pozvale na predlog Francuske o okupljanju '5+5', koje obuhvata: Francusku, Italiju, Španiju, Portugaliju, Maltu i zemlje Unije arapskog Magreba (Libija, Tunis, Alžir, Maroko, Mauritanija), koje su više tranzitne zemlje nego izvori migracija. Ovo je bio pokušaj Evropske unije da približi dva različita pogleda na problem ilegalnih migracija. Savet Evrope je u periodu 16-17. 11. 2002. održao sednicu na kojoj je sklopljen sporazum o sprečavanju ilegalnih migracija.²

Kroz dijalog grupe '5+5'³, primećeno je da zemlje u razvoju doživljavaju pogoršanje socijalnih i ekonomskih uslova, što međunarodnu zajednicu obavezuje na saradnju radi poboljšanja tih uslova. Borba protiv ilegalnih migracija zahteva koordinaciju između različitih zemalja, u okviru saradnje između Istoka i Zapada, na temelju političkih nastojanja da se podrže lokalne investicije zarad premeštanja centara za zapošljavanje. Uz to, treba pružiti finansijsku podršku u obliku pozajmica koje će služiti ekonomskom razvoju u zemljama izvorima i tranzitnim zemljama. S obzirom na činjenicu da se zemlje u razvoju trude da obezbede socijalno osiguranje i ojačaju ga, to se ne može efikasno postići bez finansijske podrške.

Tokom dijaloga grupe '5+5', primećena je i zabrinutost zemalja koje se rade na smanjivanju pojave ilegalnih migracija, zbog nekoliko razloga. Jedan od njih je taj što su

¹ Časopis „Madžalla al-aman al-'am“, Tripoli, broj 51, str. 26.

² Nezvanični minuti prvog sastanka (11) o migracijama preko Sredozemnog mora, održanog u Beču 2004, Ministarstvo spoljnih poslova.

³ „Waqi' wa inki'asat 5+5“, časopis „Madžalla al-haqaiq“, broj 937, od 11. do 17. decembra 2003.

zemlje Juga preokupirane nehumanim postupanjem prema migrantima u zemljama u kojima imaju prebivalište, gde se suočavaju sa rasizmom. Što se tiče evropskih zemalja, njihova okupacija ilegalnim migracijama podseća na neophodnost saradnje radi suzbijanja uzroka migracija, pogotovo kroz dugoročne programe koji ciljaju na razvoj energetike, poboljšanje uslova života i smanjenje razlika životnog standarda u Evropi i u Sredozemlju.

Posete zvaničnih delegacija i pojedinaca

Dana 14. 04. 2003, Evropska unija se složila oko slanja delegacije stručnjaka u Libiju, kako bi saznali i procenili nameru libijske strane za saradnju sa Evropskom unijom oko sprečavanja i borbe protiv ilegalnih migracija u oblasti Sredozemnog mora.¹

Što se tiče saradnje između ove dve strane, došlo je do razmene poseta, misija i susreta, u skladu sa sledećim aktivnostima.

Poseta ministra unutrašnjih poslova Italije Libiji 29. 07. 2003. godine. Cilj ove posete bili su zajednički poslovi oko suočavanja sa problemom ilegalnih migracija. Tada je potpisan Memorandum o razumevanju, kojim su zagarantovane sledeće stavke:²

- 1) Ulaganje zajedničkih napora nadležnih organa ove dve zemlje zarad smanjenja toka ilegalnih migracija, kroz postavljanje osnova za zajedničke operacije i njihovo sprovođenje.
- 2) Razvijanje zajedničkog programa radi borbe protiv kriminalnih organizacija koje učestvuju u aktivnostima ilegalnih migracija koje se odvijaju kopnom ili morem.

Utvrđivanje zajedničkog plana akcija pomoći i spasavanja migranata koji su bili izloženi prirodnim katastrofama na otvorenom moru i u pustinji. Italija se obavezala na pružanje sve moguće pomoći libijskim organima, nadležnim za suzbijanje protoka ilegalnih migranata.

¹ Radni dokument „Haula al-hidžra wa al-tabadul al-bašari fi garb al-mutawasit“, Generalna direkcija za konzularne poslove, 2003.

² Izveštaj o poseti ministra unutrašnjih poslova Republike Italije, Generalna direkcija za evropske poslove, 2003.

Preduzimanje zajedničkih akcija pomoćnim sredstvima u obe zemlje, radi borbe protiv organizovanog kriminala, formiranjem grupa za rad na terenu, prikupljanjem informacija, predlaganjem svih mogućih rešenja i preduzimanjem preventivnih mera.

Priprema aneksa koji garantuje izvršenje prethodnih stavki i svih tehničkih pitanja i utvrđivanje metoda rada na kopnenim i morskim granicama, kao i nabavljanje tehničke opreme, neophodne za sprovođenje stavki iz Memoranduma.

Poseta direktora italijanske policije Libiji 29. 07. 2003. godine.¹Svrha ove posete bilo je utvrđivanje problema u vezi sa ilegalnim migracijama, zajedničkih za obe zemlje, kao i susret sa predstavnicima libijske policije. Ovom posetom, dve strane su postigle sledeće:²

- 1) Započinjanje organizacije deportovanja ilegalnih migranata.
- 2) Slanje stručnjaka za deportaciju od strane Italije , radi koordinisanja sa ekspertima sa libijske strane.
- 3) Sastanak stručnjaka međunarodne kriminalističke policije iz obe zemlje radi razmene informacija o kriminalnim mrežama, aktivnim u polju ilegalnih migracija.
- 4) Sastanak stručnjaka libijske i italijanske obalske straže u Tripoliju, radi utvrđivanja moguće saradnje na moru.
- 5) Sprovođenje zajedničke studije oko potreba libijskih i italijanskih bezbednosnih agencija u oblasti borbe protiv ilegalnih migracija.
- 6) Izvlačenje koristi od sporazuma potpisanih od strane pravosudnih organa obe ove zemlje i drugih država oko deportovanja.
- 7) Postavljanje koordinatora za bezbednost u ambasadama obe zemlje, kako bi se razmena informacija i koordinacija u polju borbe protiv ilegalnih migracija odvijale brže.

Nakon toga, održan je poseban sastanak tima za obuku, na kome je ustanovljen određen broj stavki, od kojih ćemo pomenuti:¹

¹ Izveštaj o poseti ministra unutrašnjih poslova Republike Italije, ibidem, 2003.

² Izveštaj o poseti ministra unutrašnjih poslova Italije Libiji, ibidem.

- a) Postavljanje programa za obuku libijskih policajaca u Italiji tokom 6 nedelja, uz to da broj učenika ili polaznika ne prelazi 15.
- b) Poseban sastanak između libijske i italijanske strane zarad uspostavljanja liste mogućih potrebnih tehničkih sredstava za libijsku stranu. Italija je, sa svoje strane, obećala saradnju i pružanje neophodne pomoći tokom narednog perioda. Za inventar je kao potrebno navedeno sledeće:²
- Kamp opremljen za smeštanje 1000 migranata koji čamcem stižu iz Tripolija i naknadno podizanje drugih kampova u obalnom pojasu i na jugu Libije.
 - Obezbeđivanje bezbednosnih snaga Libije sledećom pratećom opremom:
 - ✓ 100 noćnih dvogleda.
 - ✓ 150 dnevnih dvogleda.
 - ✓ 5 pokretnih laboratorija.
 - ✓ 100 bežičnih telekomunikacionih dalekodometnih aparata.
 - ✓ 300 GPS uređaja.
 - ✓ 15 vozila sa kapacitetom za po 40 putnika.
 - ✓ 20 vozila sa kapacitetom za po 25 putnika, pogodna za prelazak preko pustinjskog terena.

Obezbeđivanje 50 prelaznih tačaka duž libijske obale svom opremom neophodnom za spasavanje ljudi iz mora, odnosno 40-50 kilometara na kojima su najvažnije tačke na obali obalskom stražom, radarima i spasilačkim timovima.

Poseta ministra unutrašnjih poslova Italije, Đuzepea Pisana, Libiji 26. 09. 2004. godine.³Ova poslovna poseta, praćena je značajnom bezbednosnom delegacijom, zarad

¹ Minuti sastanka italijanske i libijske strane, oko utvrđivanja libijske profesionalne i tehničke sposobnosti, spoljna komunikacija, 2003.

² Minuti sastanka italijanske i libijske strane, ibidem.

³ Muhamed al-Misrati (ministar unutrašnjih poslova), „Italija wa Uruba wa i’ada fath malafat al-hidžra gajr al-šar’ija“, 04. 11. 2004.

zajedničkog rada i izvlačenja koristi od Libije, kao regionalnog centra za borbu protiv ilegalnih migracija, od strane Evrope. Na kraju posete, objavljena je količina tehničke opreme i pomoći oko kojih su se dve strane dogovorile da će Rim dostaviti Tripoliju radi suočavanja sa migracijama. Radi se o sledećim sredstvima:

- ✓ 30 vojnih vozila.
- ✓ Dva dvomotorna aviona.
- ✓ Helikopter 412 IB.
- ✓ Dva hidroaviona 42 ITR.
- ✓ 4 broda sa posadom koju čine pripadnici libijske obalske straže i policije, uz pomoć 150 italijanskih policajaca.

Zapravo, većina stavki su već bile ispunjene. Stoga, rezultat libijsko-italijanske saradnje se ogleda u sledećem:¹

- 1) Smanjenje broja migranata koji dolaze u Italiju za 40%, prema izveštaju Ministarstva unutrašnjih poslova Italije.
- 2) Letovi sprovedeni radi udaljavanja migranata u zemlje iz kojih polaze, kao što su Gana, Niger, Nigerija, Egipat, Pakistan, Maroko i Sirija.
- 3) Razmena informacija bezbednosnih organa putem bezbednosnih delegata stacioniranih u Libiji radi praćenja mreža za krijumčarenje.

Iz gorenavedenog, nalazimo da, što se tiče ilegalnih migracija, ne postoji saradnja između Libije i zemalja Evropske unije, sa izuzetkom Italije i Malte. Prvi od razloga za to je njen geografski položaj, zbog koga je Libija uključena u aktivnosti razvijanja saradnje sa drugim državama radi borbe protiv terorizma, organizovanog kriminala, trgovine drogom i ilegalnih migracija.

Sve ovo ukazuje na važnu činjenicu, a to je da su se vlade, bilo zemalja polaska, bilo zemalja dolaska ili zemalja kroz koje ilegalni migranti biraju da prolaze, uvek okretale

¹ Minuti libijsko-italijanskog sastanka, ibidem.

bezbednim rešenjima, kao najlakšim putem za rešavanje ovog složenog problema, što ne samo da pretpostavlja da produži ovu pojavu, već je u budućnosti može i pogoršati.

Konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv ilegalnih migracija

Međunarodna organizacija Ujedinjenih nacija je 15. 11. 2000. usvojila Konvenciju o borbi protiv organizovanog kriminala na međunarodnom nivou. Libija ju je ratifikovala 18. 06. 2004. Usvojen je i Protokol o zabrani, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, a pogotovo ženama i decom. Taj protokol je dopuna Konvenciji Ujedinjenih nacija o borbi protiv organizovanog kriminala na međunarodnom nivou. Usvojen je i Protokol o borbi protiv krijumčarenja migranata, bilo kopnenim, vodenim ili vazdušnim putem. Oba protokola su potpisana 15. 11. 2000, a Libija ih je ratifikovala 18. 06. 2004.¹

IV Arapsko-evropska saradnja u borbi protiv ilegalnih migracija

Na nivou arapsko-evropske saradnje, 22-23. 11. 2006,² u Tripoliju, održana je konferencija evropskih i afričkih ministara. To je jedna od najvećih konferencija, održanih između Afrike i Evrope, o ilegalnim migracijama, na kojoj su učestvovali ministri spoljnih poslova i ministri odgovorni za migracije i bezbednost. Ovu konferenciju je obeležilo iznošenje problema migracija i dijagnoza njihovih različitih strana. Takođe, na njoj je predstavljena i veza između dva druga problema, migracije i razvoja i razlikovanja ilegalnih migracija. Učesnici konferencije su se složili oko mehanizama za rešavanje problema migracija i razvoja. Jedna od najvažnijih tema su možda glavni uzroci emigracije iz Afrike, a to su siromaštvo, demografska i ekonomska nerazvijenost i disbalans, nejednakost u uslovima trgovine, oružani sukobi i loše upravljanje i ekološki faktori.

¹ Umran Abdusalam al-Sagrani i Hasan Salih Džawan, „Al-hidžra al-duwaliya ila libija“, Međunarodna organizacija za migracije, 2008, str. 122.

² Bašir al-Kut, „Zahira al-hidžra gajr šar'ija fi al-'alaqat al-urubija al-afriqija“, časopis „Madžalla dirasat al-markaz al-alami li al-dirasat, broj 28, 2006, str. 61.

Na ovoj konferenciji, priznata je neophodnost zajedničkog rada oko upravljanja migracijama i predložen je niz pravila za rad sa legalnim i ilegalnim migrantima, u skladu sa humanim postupanjem.¹

Libijsko-afrički sastanak

Tokom novembra 2006,² održan je sastanak afričkih ministara u cilju diskutovanja o problemu ilegalnih migracija i sklopljen je sporazum oko toga da zemlje izvori radnika i migranata treba više da se potrudu oko sprečavanja ilegalnih emigracija sa njihovih teritorija, da unaprede svoje zakone kako bi ograničili ovu pojavu i poboljšaju koordinaciju i saradnju u borbi protiv nje. Evropa, s druge strane, treba da pruži pomoć za razvoj ovih zemalja, kako bi im bilo omogućeno zapošljavanje njihovih emigranata.

Zakonske mere koje je Libija preuzela u borbi protiv ilegalnih migracija

Pojavila se grupa kojoj je cilj regulisanje ulaska i boravka nelibijaca u Libiji. U libijskim zakonima, strancu nije dozvoljen ulazak u Libiju, osim ukoliko ima pasoš ili drugi važeći dokument. Taj pasoš ili dokument treba da su izdati od strane nadležnog autoriteta u zemlji iz koje dolazi i da je važeći. U slučaju da je u pitanju dokument, on treba da bude takav da njegovog nosioca obavezuje da se vrati u zemlju u kojoj je izdat. Najbitniji uslovi koji pri ulasku u zemlju moraju biti ispunjeni su uglavnom sledeći:³

- 1) Da osoba poseduje važeći pasoš.
- 2) Da se kroz zemlju ulazi i izlazi putem graničnih prelaza utvrđenih zakonom svake od zemalja.

¹ Bašir al-Kut, ibidem, str. 61.

² Mudžib Hasan Muhamed, „Al-hidžra gajr šar’ija al-muškila wa al-ab’ad“, časopis „Madžalla dirasat al-markaz al-’alami“, broj 28, 2007, str. 99-100.

³ Mugadam Muhamed Mas’ud al-Radžihi, časopis „Al-aman al-’am“, specijalan broj 51, str. 45-47.

- 3) Da osoba poseduje lekarsko uverenje, kojim se dokazuje da nije nosilac zaraznih i endemskih bolesti.
- 4) Da ima ispravnu ulaznu vizu u pasošu, naravno sa izuzetkom pripadnika političkih i konzularnih delegacija i slično, kao i onih koji su iz političkih razloga izuzeti posebnim dozvolama.
- 5) Muhamed Abdulhalik podseća da osim ovih, postoje još neki uslovi:¹
- 6) Da pasoš sadrži vizu izdatu od strane libijskih vlasti.
- 7) Da viza bude ulazna ili tranzitna. Ako je ulazna, da sadrži dopuštenje strancu ulaska u Libiju u svrhe opisane u pasošu.
- 8) Da viza bude važeća jedan mesec od datuma njenog izdavanja.

Ulazna viza se može izdati u različite svrhe.²U svrhe turizma, posete, posla na određeno vreme, školovanja, posla. Odobrava se grupi turista, pod uslovom da njihov broj nije manji od deset, niti veći od pedeset. Viza u grupnom pasošu je dozvoljena, ako je izdata od strane nadležnih vlasti i sadrži sva imena, državljanstva i fotografije.

Tranzitna viza se odobrava strancu i važi mesec dana od datuma izdavanja. Njen nosilac može da ostane na teritoriji Libije u periodu određenom u vizi, koji ne prelazi petnaest dana. Za odobravanje viza i boravka stranaca u Libiji, nadležni su libijski konzulati u inostranstvu.

Tranzitne zemlje i zemlje izvori su preduzele više mera za zapošljavanje, kako bi istrajale u borbi protiv migracija. Te mere variraju od zemlje do zemlje. Libija je, na primer, jedna od tranzitnih zemalja. U njenim zakonima, navedene su različite kazne za prekršaje pri ulasku i izlasku iz zemlje. U članu 30 Zakona broj 17 za godinu 1962, propisano je sprovođenje više mera za prekršioce zakonskih odredbi. Tako je zatvorska kazna nametnuta, u periodu ne manjem od godinu dana i ne veća od tri godine, kao i kazna od 200 funti za onoga ko je nadležnim vlastima dao lažnu izjavu, podatke ili netačnu dokumentaciju, kako bi

¹ Muhamed Abdulhalik, „Al-qanun al-duwali al-libi al-has“, Bengazi: izdanje univerziteta „Džami’a Qar Junis“, 1978, str. 99.

² Muhamed Abdulhalik, ibidem, str. 100.

sebi ili drugome olakšao dobijanje ulazne vize, boravka ili izlazne vize, ili je pak ušao i izašao iz zemlje bez važeće vize, izdate od strane nadležnog autoriteta.

Takođe, kaznom zatvora koja ne prelazi dve godine i novčanom kaznom ne većom od 200 dinara, ili jednom od ove dve kazne, kažnjava se svako ko u zemlji ostane, uprkos upozorenjima da je napusti, nakon isticanja perioda dozvoljenog u vizi ili bilo ko ko ne ispunjava neophodne uslove za dobijanje vize, u odnosu na njeno trajanje ili, kao što je napisano u tekstu člana 31 zakona, u kome se upućuje na kažnjavanje svakoga ko poćini bilo kakav drugi prekršaj zakonskih odredbi i propisa izdatih u skladu sa njim, zatvorskom kaznom u trajanju ne dužem od tri meseca i novčanom kaznom u iznosu od trideset funti ili jednom od ove dve kazne.¹

Međutim, zakon broj 6 za godinu 1987, uključivao je posebnu, strogu kaznu za određene prekršaje i blažu, opštu kaznu, za druge prekršaje. Nakon povećanja migracija, zemlja je pokušala da reorganizuje i prilagodi neke zakone. Prema tome, donet je zakon broj 2 za godinu 1374 po hidžri, u vezi sa regulisanjem ulaska stranaca i njihovog boravka u Libiji.²

U šestom članu spomenutog zakona, piše da se strancima može odobriti važeća ulazna viza za nekoliko ulazaka i izlazaka, ukoliko to zahteva priroda njihovog posla. Takođe, dozvoljeno je izdavanje važećih ulaznih i izlaznih viza strancima, ukoliko su dobili boravak i to u periodu trajanja tog boravka.³

U desetom članu istog zakona, propisano je kažnjavanje zatvorom ili novčanom kaznom ne manjom od dve hiljade dinara ili jednom od ove dve kazne za:⁴

- 1) Svakog ko je pred nadležnim autoritetom dao lažnu izjavu, podatke ili netačnu dokumentaciju, čime je olakšao sebi ili drugome ulazak u zemlju, boravak ili izlazak iz nje, kršeći zakonske odredbe.
- 2) Svakog ko uđe u zemlju, ostane ili izađe iz nje, bez ispravne vize izdate od strane nadležnog autoriteta, u skladu sa odredbama ovog zakona.

¹ Umran Abdusalam al-Safrani i Hasan Salih Džawan, ibidem, str. 49.

² Zakonodavni zapisnik, Opšti narodni kongres, broj 3, 31. 03. 2004, str. 101.

³ Zakonodavni zapisnik, ibidem, str.102.

⁴ Zakonodavni zapisnik, ibidem, str. 103.

- 3) Svakog ko prekrši uslove nametnute za dobijanje, produžavanje ili obnavljanje vize.
- 4) Svakog ko ostane u zemlji nakon upozorenja da je napusti od strane nadležnog autoriteta, u skladu sa odredbama ovog zakona.
- 5) Svakoga ko iskoristi stranca bez uzimanja u obzir odredaba iznetih u članu broj devetnaest ovog zakona.

Opšti narodni komitet dozvoljava olakšavajuće mere za izdavanje ulazne ili izlazne vize u svrhe turizma i investiranja. Dodat je još jedan član zakonu broj 6 za godinu 1987, namesto člana broj 19, koji propisuje:¹Zatvorskom kaznom ne manjom od godinu dana i novčanom kaznom ne manjom od hiljadu dinara, kažnjava se svako ko zarad sopstvene ili tuđe, materijalne ili nematerijalne koristi, na posredan ili neposredan način, uradi sledeće:

Krijumčarenje migranata na bilo koji način.

- 1) Izdavanje putnih isprava ili pružanje lažnih dokumenata migrantima ili njihovo posedovanje.
- 2) Organizovanje ili upućivanje drugih na izvršavanje bilo kog dela propisanog ovim članom.

U svakom slučaju, sva sredstva stečena zločinom ili korišćena u te svrhe ili sredstva koja su pomogla izvršenje zločina, biće konfiskovana. Međutim, opšta kazna propisana članom 20 zakona broj 6 za godinu 1487. po hidžri, uključuje zatvorsku kaznu ne dužu od tri meseca i novčanu kaznu ne veću od sto dinara ili jednu od ove dve kazne za svakog ko počini bilo kakav prekršaj odredbi ili propisa ovog zakona osim prekršaja za koje je propisana posebna kazna, ranije napomenuta.²

Zakon broj 6 za godinu 1999, dozvolio je sklapanje nagodbe od strane direktora za migraciju i državljanstvo, za prekršaje navedene u članu 19 zakona broj 6 za godinu 1987 u stavovima 2 i d, uz plaćanje sto libijskih dinara. Ovi prekršaji obuhvataju sve prekršaje počinjene prilikom dobijanja vize, prekoračenja njenog trajanja ili obnavljanja. To važi i za svakog ko ostane u zemlji nakon što je upozoren od strane nadležnih organa da treba da je napusti i svako ko iskoristi stranca bez uzimanja u obzir odredbi iznetih u članu broj 9

¹ Zakonodavni zapisnik, ibidem, str. 102.

² Umran al-Safrani, ibidem, str. 66.

zakona. Ovaj zakon je takođe propisao da je dozvoljeno sklapanje nagodbe oko prekršaja iznetih u članu 20 zakona broj 6 za godinu 1987, uz plaćanje sume od pedeset dinara.

Zakonom broj 2 za godinu 2004, doneta je revizija odredbe ovog člana, time što je otežana kazna za ove prekršaje i povišena novčana kazna na dve hiljade dinara. Član 19 je izmenjen i dopunjen, tako da su njime obuhvaćeni i prekršaji krijumčarenja migranata bilo kojim sredstvima, izdavanje putnih isprava migrantima ili pružanje ili posedovanje lažnih dokumenata, kao i upućivanje drugih na činjenje bilo kog dela obuhvaćenih ovim članom. Kazna za ova krivična dela je zatvorska, u periodu na kraćem od godinu dana, novčana, ne manja od hiljadu dinara i konfiskovanje sredstava stečenih zločinom.¹

Godine 2005, prema odluci broj 7 za godinu 2005. Vrhovnog pravosudnog saveta, osnovani su posebni sudovi i tužilaštva, specijalizovani za borbu protiv ilegalnih migracija, pri Prvostepenom sudu unutar Specijalnog okružnog suda. Međutim, njihove presude su uglavnom blaže. Na primer, Prvostepeni sud u Zlitenu je doneo 29 presuda o ilegalnim migracijama, čije kazne nisu prelazile tri meseca zatvora, što je najmanja moguća kazna prema zakonu. Takođe, doneo je tri oslobađajuće presude, presudu sa ublaženom kaznom, kao i tri presude sa zatvorskom kaznom na period od godinu dana uz novčanu kaznu.²

Uz zakonske sankcije, Opšti narodni komitet je doneo i odluku broj 98 za godinu 2007, u vezi sa sredstvima i mehanizmima organizovanja posla i boravka u Libiji, kao i neke druge odluke u vezi sa novim slučajevima izvođenja stranaca iz zemlje. Ove odluke su sadržane u članu 11, koji propisuje da se novopridošlom strancu ne sme dati posao u periodu od tri meseca, koliko mu je ograničen boravak, koji koristi zarad traženja posla. Ako se usprotivi napuštanju nakon isticanja ovog perioda, nadležni organi treba da ga deportuju o njegovom trošku istim putem kojim je ušao u zemlju, uz obaveštavanje diplomatskih i konzularnih delegacija njegove zemlje u Libiji o tome.³

Datuma 28. januara 2010, donet je zakon broj 19, o borbi protiv ilegalnih migracija.⁴ Stavovi ovog zakona, od člana 1 do člana 12, bave se uređivanjem ulaska i izlaska stranaca iz

¹ Umran al-Safrani, ibidem, str. 66.

² Umran al-Safrani, ibidem, str. 68.

³ Umran al-Safrani, ibidem, str. 87.

⁴ Sekretarijat Opštieg narodnog kongresa, Sirt: Odluka 19, 2010.

zemlje i pružaju odredbe o ilegalnim migracijama. U članu 1 ovog zakona, u ilegalnim migrantom se smatra svako ko u Libiji boravi bez dozvole boravka izdate od strane nadležnog autoriteta, u cilju smirivanja u njoj i prelaska u drugu zemlju.

Član 2 u ilegalne migracije svrstava sledeće:

- 1) Ulazak ili izlazak ilegalnih migranata iz zemlje uz pomoć bilo kog sredstva.
- 2) Transfer ili pomaganje pri transferu ilegalnih migranata unutar zemlje, znajući da su tu ilegalno.
- 3) Davanje smeštaja ilegalnim migrantima, njihovo sklanjanje ili skrivanje informacija o njima, u cilju omogućavanja dobijanja boravka u zemlji ili napuštanja zemlje.
- 4) Izdavanje putnih isprava ili lažnih dokumenata migrantima ili njihovo posedovanje.
- 5) Organizovanje, pomaganje ili upućivanje drugih osoba na počinjenje bilo kog dela propisanog u prethodnim stavovima.

S druge strane, u članu 3 ovog zakona, propisana je novčana kazna ne manja od hiljadu i ne veća od tri hiljade dinara za svakog ko je radio sa ilegalnim migrantima.

Članom 4, propisana je zatvorska kazna u trajanju ne dužem od godinu dana i novčana kazna ne manja od pet hiljada i ne veća od deset hiljada dinara za svakog ko, zarad materijalne ili nematerijalne dobiti, za sebe ili druge, na posredan ili neposredan način, počinilac delo koje se smatra ilegalnom migracijom. Zatvorska kazna ne manja od pet godina i novčana kazna ne manja od petnaest hiljada dinara i ne veća od trideset hiljada dinara, propisane su u slučaju da se dokaže da je počinilac pri izvršavanju krivičnog dela bio deo organizovane bande za krijumčarenje migranata.

Ova kazna se udvostručava ukoliko je optuženom, direktno ili indirektno, bio poveren posao čuvanja ili nadziranja graničnih prelaza, ostalih prelaza, luka ili granica.

Članom 5, propisana je kazna zatvorom i novčana kazna koja nije manja od dvadeset hiljada, niti veća od pedeset hiljada dinara, ukoliko je prilikom transfera ilegalnih migranata unutar ili van zemlje došlo do trajnog invaliditeta neke od osoba. Ukoliko prilikom toga dođe do nečije smrti, to će se kazniti doživotnom kaznom zatvora.

U članu 6, propisano je da će ilegalni migrant, stranac, biti kažnjen kaznom zatvora sa radom ili novčanom kaznom ne većom od hiljadu dinara. U svakom slučaju, stranac koji je osuđen za počinjenje bilo kog od krivičnih dela propisanih ovim zakonom, treba da bude udaljen sa libijske teritorije, čim presuda o njegovoj kazni stupi na snagu.

Član 7 propisuje zatvorsku kaznu u periodu ne manjem od godinu dana i novčanu kaznu u iznosu ne manjem od hiljadu dinara i ne većim od pet hiljada dinara za svakog ko se namerno uzdržava od preduzimanja mera propisanih zakonom u slučaju zločina navedenih u ovom zakonu nakon što je o tome obavešten ili to zna zbog prirode njegovog posla. A ako se delo dogodilo kao posledica nemara, propisana novčana kazna neće biti manja od petsto, niti veća od pet hiljada dinara.

Član 8 propisuje oslobađanje od kazni svakog ko nadležnim organima pruži informacije koje su omogućile otkrivanje krivičnog dela pre njegovog izvršenja, dovele do umanjenja njegovih posledica, razotkrile počinioce ili dovele do njihovog hapšenja.

U članu 9, Opšti narodni komitet je sva sredstva zločina na koje ukazuje ovaj zakon, kao što su novčana sredstva stečena zločinom i prevozna sredstva korišćena prilikom krijumčarenja, biti zaplenjena i predata nadležnim pravosudnim organima. U svakom slučaju, sud će konfiskovati sav novac stečen zločinom i pretvoriti ga ili preneti u legalne izvore. Biće zaplenjena i sva prevozna sredstva, stvari i alati korišćeni ili namenjeni za korišćenje pri izvršenju krivičnog dela propisanog ovim zakonom, osim ukoliko se ne dokaže da pripadaju drugome, koji nema veze sa zločinom. S druge strane, ukazuje se na to da se prema ilegalnim migrantima prilikom hapšenja treba postupati humano, vodeći računa o njihovom dostojanstvu i pravima i da treba biti pažljiv prilikom postupanja sa njihovim novcem i imovinom.

Zakon broj 19 karakterišu objektivnost i sveobuhvatnost, jer je pokrio većinu praznina koje su se nalazile u prethodnim zakonima, pogotovo stavovima koji se tiču odredbi i kazni za ilegalne migracije. Odredbe u vezi sa ilegalnim migracijama su precizno definisane, kazne za sve koji se bave trgovinom ljudima su pooštrene, a kazne za pripadnike obalske straže ili policije u lukama koji pomažu ili učestvuju u takvoj trgovini udvostručene. Nisu napuštene odredbe o humanim aspektima i poštovanju ljudskog dostojanstva.

Stoga je ovakav pravni okvir sam po sebi dovoljan za borbu protiv ilegalnih migracija u Libiji i suočavanje sa njima. Međutim, složenost problema migracija u oblasti Zapadnog Mediterana predstavlja izazov za sve zemlje pogođene migracijama, čak i za same migrante.

Ovi izazovi zahtevaju iskrenu humanitarnu podršku, oslobođenu od političke demagogije i cenkanja. Humanitarna podrška je potrebna siromašnim migrantima i žrtvama ljudske patnje, a ne političkim režimima i vladama. To je ono što je Libija proglasila i što zagovara na mnogim bilateralnim i regionalnim sastancima. Libija pokušava da izloži ovaj problem na osnovu svoga iskustva i da o tome obavesti afričke zemlje u okruženju, koje se u stvarnosti smatraju odbojnim. Ta stvarnost se ogleda u podeli sveta na bogate i siromašne zemlje. Ovakva diskriminišuća stvarnost je uzrok odbojnosti i privlačenja. Ovo stanje je prirodno, nametnuto instinktom za preživljavanjem. Migracija sa Juga na Sever je kretanje građana siromašnih zemalja južno od Sahare ka zemljama Magreba na severu, a posebno ka Libiji, koja ima bogatu privredu i stabilan režim.

1. Razvojne faze domaćeg zakonodavstva po pitanju izvršenja krivičnog dela ilegalnih migracija

Princip ili moto „Poreklo je u dozvoljenom“ je pokazatelj da osudi prethodi zločin, odnosno da prvo dolazi zločin, a potom zakonska osuda. Krivično delo ilegalnih migracija nije postojalo pre stvaranja granica i rođenja ideje o državi u političkom smislu. Termini „ilegalne migracije“ i „ilegalni migranti“, takođe, ranije nisu postojali. Ove nove pojave savremenog doba, povrede političkih granica država, isprva su bile manjeg obima, odnosno pojedinačni slučajevi, 'neorganizovani', uglavnom osuđeni na neuspeh.¹ Ovakvi pokušaji se uglavnom izvode krišom, i to ili pomorskim putem preko trgovačkih brodova, ili pak kopnenim putem daleko od graničnih prelaza. Ranije nisu bili propisivani posebni zakoni za ovo krivično delo, već je ono bilo samo mestimično spominjano u pojedinim tekstovima različitih zakona, i to je bio slučaj u većini zakonodavstava. Danas se polako javljaju

¹Maždi al-Garsali, ibidem, str. 16

organizovane kriminalne grupe specijalizovane za krijumčarenje ljudi i roba, dobro opremljene savremenim tehničkim i tehnološkim sredstvima za ovakve delatnosti.¹

Kako svaka akcija ima i svoju reakciju, istog obima i intenziteta, tako i ovo krivično delo koje sve više uzima maha, dobija svoj odgovor u sve bržem razvitku zakonodavstava koja teže da ograniče izvršenje ovog dela i svedu ga na minimum. Stoga, mi ćemo se u prvom odeljku ove studije baviti slučajevima pojedinačnih migracija, a u drugom odeljku organizovanim migracijama.

I Faza pojedinačnih neorganizovanih migracija

Migracije, bile legalne ili ilegalne, počivaju na dvama nivoima, državnom i međunarodnom. Nema sumnje da je uspostavljanje države kao entiteta i njenih političkih granica stvorilo ideju o migrantima kao nedomaćem elementu.

Većina zakonodavstava, ako ne i sva, suočava se sa problemom regulisanja ulaska i izlaska stranaca sa svojih teritorija, a to dalje dovodi do pitanja boravka tih ljudi u ovim zemljama i njihovog državljanstva. Ova pitanja su u domenu međunarodnog privatnog prava. Dr Izudin Abdulah smatra da je to „Deo domaćeg prava čija je uloga regulisanje državljanstva stanovnika i status stranaca u zemlji i koji traga za rešenjima po pitanju razlika u međunarodnom pravu i zakonodavstvima uopšte“².

U libijskom i tuniskom zakonodavstvu se ovo pitanje konstantno uređuje brojnim izmenama i dopunama zakona i poznato je da je pitanje regulisanja ulaska i izlaska stranaca iz zemlje osnova suvereniteta jedne države kao političkog entiteta. Nema sumnje da uređenje i oblik svake države počivaju na principima podele Zemljine kugle na regionalne jedinice koje potom dobijaju imena i članstvo u Ujedinjenim nacijama i potpadaju pod domen

¹Muhamed Aji Suvajlam, „Al-ahkam al-mauduija va al-adžraiijat lildžerima al-munazama“, izdavač „Dar al-matbuat al-džamaija“, Aleksandrija, Egipat, 2009. str. 45

²Muhamed al-Mabruk al-Lafi, „Al-kanun al-duali al-has al-libi“, izdavač Univerzitet al-Maftuha, treće izdanje, 2000, str. 13

međunarodnog prava. Politička nezavisnost, zajedno sa međudržavnom ekonomskom i društvenom saradnjom, osigurava dostizanje zajedničkih ciljeva¹.

Iako član 13 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima kaže da „svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države“, ovo pravo, kao uostalom i većina prava, nije apsolutno, i pojedinac ga zadržava kao deo kolektivnog entiteta prilikom migracije. Takođe, svaka država zadržava svoje pravo da reguliše proces migracija u svojim okvirima radi očuvanja suvereniteta, integriteta i bezbednosti svojih građana².

Međunarodno privatno pravo osigurava princip slobode država i zajedno sa domaćim zakonodavstvima nastupa u svrhu daljeg učvršćivanja ovog principa koji je neretko ugrožen opasnim i složenim političkim okolnostima³.

Zboga svega ovoga, sva zakonodavstva se bave ovim pitanjima i okolnostima unutar privatnog prava, pa tako i pitanjem regulisanja ulaska i izlaska stranaca iz zemlje i njihovim boravkom u njoj, pitanjem državljanstva i definisanjem statusa domaćih i stranih državljana. Među ovim zakonodavstvima svoje mesto nalaze i libijsko i tunisko zakonodavstvo.

Libijsko zakonodavstvo

Libijsko zakonodavstvo se temeljno bavi pitanjem migracija, počevši od ukinutog ustava donetog 7. oktobra 1951. i izmenjenog zakonom br. 1 iz 1963. god. U članu 189 ovog zakona govori se o političkim izbeglicama i rešavanju njihovog statusa kroz međunarodne sporazume i zakone kako ne bi došlo do situacije da neka država primi obične kriminalce pod svoje okrilje. U članu 190 istog zakona govori se o odbijanju zahteva stranaca za ulazak u zemlju, a u članu 191 se ograničava pravni status stranaca u skladu sa principima

¹Jahja Ali al-Sarabi, „Al-mašruija al-kanunija va al-abad al-amanija lilhidžra al-vafida, izdavač „Dar al-hahda al-arabija“, Kairo, prvo izdanje, 2009, str. 505

²Tarik al-Šahavi, „Al-hidžra gajr šaria ruja mustakbalija“, izdavač „Dar al-fikr al-džamiji“, Aleksandrija, 2009, str. 20

³Hasan al-Memi, „Al-džinsija fi al-kanun al-tunisi“, izdavač „Al-šerika al-tunisija liltauzija“, Tunis, 1971. str. 23

međunarodnog prava. Član 200 ukinutog ustava se iscrpno bavi pitanjem migracija¹ i propisuje „zakonsku regulativu za imigraciju u Libiju“.

Zakon br. 17 iz 1962. god. govori o ulasku i boravku stranaca u Libiji, kao i o njihovom napuštanju Libije². Ovim zakonom je obuhvaćeno i 35 članova od kojih se prvi bavi regulisanjem statusa stranaca i u kojem se kaže da „Prema odredbama ovog zakona, strancem se smatra svako ko nema državljanstvo Ujedinjenog Libijskog Kraljevstva“. Tekst ovog zakona preuzet je iz egipatskog zakona br. 89 iz 1960. god. koji kaže: „Prema odredbama ovog zakona, strancem se smatra svako ko nema državljanstvo Arapske Republike Egipat“³.

Što se tiče drugog člana zakona br. 17 iz 1962. godine, njime su definisani uslovi ulaska i izlaska iz Libije: „Strancu se ne dozvoljava ulazak na teritoriju Libije, izlazak, niti boravak u njoj ako ne poseduje važeću vizu izdatu u skladu sa odredbama ovog zakona, kao i važeći pasoš izdat od strane nadležnih organa njegove zemlje ili od strane Imigracione službe, ili neki drugi dokument koji zamenjuje pasoš, a izdat je od gorepomenutih organa, i koji potvrđuje da njegov vlasnik može slobodno da se vrati u zemlju u kojoj je on izdat“.

Članovima 5 i 6 definisane su vrste viza, odnosno dozvola za ulazak u zemlju, a članom 20 slučajevi u kojima je moguće strancu uskratiti, odnosno oduzeti pravo na vizu:

- 1) Ukoliko stranac svojim prisustvom ili delovanjem, unutar ili izvan države, ugrožava bezbednost, ekonomsku stabilnost, opšte zdravlje ili javni moral države ili njenih stanovnika
- 2) Ukoliko je osuđivan za krivično ili prekršajno delo kršenja javnog morala ili opšte bezbednosti
- 3) Ukoliko je prekršio uslove potrebne za dobijanje vize ili se zadržao u zemlji duže no što je vizom predviđeno
- 4) Ukoliko razlog, na osnovu kojeg je viza dodeljena, više nije validan.

¹ Muhamed al-Mabruk al-Lafi, ibidem str. 37

² Objavljeno u „Službenom glasniku“, br. 8, god. 12. od 20. juna 1962. str. 9.

³ Muhamed al-Hamami, „Vadija al-adžanib fi Tunis“, neobjavljena magistarska teza, Fakultet za pravo i političke nauke Univerziteta al-Manar, Tunis, 2005-2006, str. 5

U členu 3 istog zakona propisana su pravila kojih se stranac mora pridržavati: „Nije dozvoljen ulazak na teritoriju Ujedinjenog Libijskog Kraljevstva, niti njeno napuštanje, osim na mesta koja su propisana odlukom Saveta ministara, a sve uz dodelu vize ili nekog drugog dokumenta namesto nje.“

Tekst ovog zakona se smatra uopštenim jer se odnosi na svakoga, tj. ne obraća se nikome posebno, i njime se stranac, prilikom ulaska u zemlju, obavezuje da se prijavi u najbližoj policijskoj stanici ili odeljenju za imigrante tako što će dati svoje ime, imena članova porodice i lične podatke¹.

Stranac je po odredbama ovog zakona, takođe, obavezan da prijavi promenu prebivališta u policijskoj stanici ili odeljenju za imigrante i to u roku od tri dana², a direktori hotela i drugih javnih ustanova koje pružaju usluge prebivališta, kao i svako drugo lice koje iz bilo kog razloga pruža prebivalište strancu, moraju u roku od četrdeset i osam časova da obaveste o tome nadležne u policijskoj stanici ili odeljenje za emigrante i prilože potrebne podatke³.

Zakonodavstvo je u členu 30 ovog zakona propisalo kazne za kršenje ovih odredbi: „Bez ikakvih predrasuda, biće kažnjen kaznom zatvora ne dužom od dve godine i novčanom kaznom ne većom od dvesta funti, ili samo jednom od ovih dveju kazni, svako ko:

- 1) Pred nadležnim organima svesno lažno svedoči, daje lažne podatke ili falsifikovana dokumenta, a sve u cilju kako bi sebi ili drugome olakšao dobijanje vize za ulazak ili izlazak iz zemlje, ili dobijanje boravišne vize.
- 2) Bez važeće vize izdate od strane nadležnih organa u skladu sa odredbama ovog zakona uđe, izađe ili ostane na teritoriji zemlje.
- 3) Uslove potrebne za dobijanje ili obnavljanje vize prekrši, ili ostane u zemlji pošto mu je viza istekla.

Ove kazne se primenjuju na onoga ko prekrši tačke ovog zakona.

¹Član 8 zakona br. 17 iz 1962. godine koji se odnosi na ulazak i boravak stranaca na teritoriji Libije.

²Član 9 istog zakona.

³Član 10 istog zakona.

Cilj zakonodavstva je da spreči kršenje ili pokušaj zaobilaženja zakona i osigura izricanje i izdržavanje kazne, i u svetlu toga dolazi član 31, pomalo totalitaran, ovog zakona koji kaže: „Svako ko prekrši odredbe ili propise ovog zakona biće kažnjen kaznom zatvora ne dužom od tri meseca i novčanom kaznom ne većom od trideset funti ili samo jednom od ovih dveju kazni“.

Jasno je da se ovakve kazne propisuju uglavnom za prekršaje koji zaslužuju kaznu zatvora ne dužu od dve godine, a što se tiče novčane kazne, po mišljenju autora ovoga rada ona je bila previsoka za to vreme jer bi njen iznos danas bio jednak sumi od dvesta (200) libijskih dinara.

Dve godine pošto je donet ovaj zakon izdat je kraljevski dekret kao dopuna zakona 17 iz 1962. god. koji se bavi pitanjem ulaska i izlaska stranaca iz Libije¹. Ova dopuna je izvršena u članu 30 ovog zakona u dvema tačkama tako što je uvedeno izvršenje novog dela i kazna je pooštrena. Čini se da su razlozi za to povećanje broja ilegalnih migranata usled pronalaska nafte u Libiji i veće potražnje radne snage. Kazna zatvora sada nije mogla biti kraća od godinu dana, niti duža od tri godine², dok je novčana kazna ostala ista. Što se tiče izvršenja nove vrste dela o kojem je bilo reči, ono se spominje u paragrafu 'b' tačke 2: „Svako ko ostane u zemlji uprkos tome što je bio obavešten od strane nadležnih organa, a sve u skladu sa odredbama ovog zakona, da zemlju mora da napusti po isteku vize“.

Ovaj zakon je ostao na snazi i posle revolucije u Libiji i donošenja Ustavne deklaracije 11. septembra 1969. god. koja je bila samo prelazna mera dok nije donet trajni ustav. Libija ni dan danas, u trenutku pisanja ove studije, nema jasan i objedinjen ustav. Danas je na snazi Ustavna deklaracija praćena gomilom osnovnih zakona za koje se smatra da poseduju ustavnu težinu jer osiguravaju ustavom zagarantovana ljudska prava.

Ova deklaracija se ne bavi pitanjem stranaca, osim u članu 11 gde stoji da je prijem političkih izbeglica apsolutno zabranjen. U članu 33 ukida se ustavni poredak utvrđen ustavom od 7. oktobra 1951. god. zajedno sa njegovim izmenama i dopunama. Odredbe iz člana 34 su trajne i u saglasnosti sa drugim zakonima i nisu u suprotnosti sa odredbama

¹Objavljeno u Službenom glasniku, broj 13, 3. god. 19. oktobra 1965. str. 10.

²Po mišljenju autora ovoga rada tekst ovog zakona nije najbolje sročeno na mestu gde piše da kazna zatvora ne može biti duža od tri godine. Očigledno je da kazna zatvora ne može biti duža od tri godine i bolje bi bilo da na tom mestu stoji da je propisana kazna zatvora od jedne do tri godine.

Ustavne deklaracije¹. Ovo predstavlja kontinuitet sa zakonom br. 17 iz 1962. god. i njegovim izmenama i dopunama i odnosom prema strancima. Zakon broj 6 iz 1987. god. se takođe bavi pitanjem ulaska i izlaska stranaca iz Libije² i koji je u skladu sa članom 24 poništio zakon br. 17 iz 1962. god. Dalje, postupanje po regulativama mora biti u skladu sa odlukama ovog zakona sve dok ne dođe do novih izmena³.

Ovaj zakon se donekle razlikuje od prethodnog, a ta razlika je došla kao posledica revolucije, a sve u cilju diskontinuiteta sa monarhističkim ustrojstvom. Ovo se ogleda u članu 3: „Državljeni ostalih arapskih država uživaju pravo ulaska u Libiju uz priloženu ličnu kartu u skladu sa pravilima i merama donetim od strane Generalnog direktorata za pasože i državljanstvo“. Iz teksta ovog člana evidentno je da je glavni cilj revolucije bilo ujedinjenje arapske nacije. Što se tiče prvog člana zakona br. 6 iz 1987. god. on se bavi pitanjem graničnih prelaza i izdavanjem viza na osnovu pasoša od strane nadležnih organa.

Dalje, drugi član ovog zakona, koji je inače identičan trećem članu zakona br. 17 iz 1962. god. dotiče se i problema definicije stranca „Strancu se dozvoljava ulazak na teritoriju Libije...“ U zakonu br. pitanje stranaca nije jasno definisano i to je problem: da li je stranac i stanovnik neke druge arapske zemlje? Ima li razlike između onoga ko ima državljanstvo neke arapske zemlje i onoga ko je samo po poreklu Arapin?

Treba istaći da postoje državljani arapskih zemalja koji su poreklom Evropljani ili Afrikanci, a ne Arapi. Da li ove ljude treba smatrati strancima ili ne? Zakonodavstvo je moralo da reši ovaj problem što je i učinilo u zakonu br. 17 iz 1962. godine.

Zakon br. 6 je strance obavezao na prijavljivanje u najbližoj Javnoj službi za imigracije i to u roku od sedam dana po njihovom ulasku u zemlju⁴.

Član 9 ovog zakona se obraća državljanima, strancima i svim Arapima uopšte i nalaže sledeće: „Svako ko pruža prebivalište strancu na bilo koji način dužan je da u roku od

¹Član 34 Ustavne deklaracije od 11. septembra propisuje da: „Sve odredbe i propisi zakona ostaju na snazi dokle god nisu u suprotnosti odredbama ove Ustavne deklaracije...“

²Izdat 20.06.1987. , dostupan na sajtu Narodne skupštine, „Zakonodavstvo i zakoni“, svetska globalna mreža.

³Član 24 zakona br. 6 iz 1987. god. bavi se uređenjem ulaska i izlaska stranaca iz Libije i njihovog boravka u njoj.

⁴Član 8 zakona br. 6 iz 1987. god. bavi se pitanjem ulaska i izlaska stranaca iz Libije i njihovim boravkom u njoj.

četrdeset i osam sati priloži tražene podatke i informacije u najbližoj Kancelariji za izdavanje pasoša ili Opštinskoj bezbednosnoj ispostavi...“ Član 12 propisuje da se svaki poslodavac koji zaposli stranca obavezuje da u roku od sedam dana po stupanju u radni odnos o tome obavesti nadležne organe.

Primećujemo da je zakonodavstvo u članovima 9 i 12 ovog zakona pozvalo sve da poštuju odredbe zakona, a članom 20 ovog zakona propisana je kazna: „Svako ko prekrši bilo koju odredbu ovog zakona kazniće se kaznom zatvora ne dužom od tri meseca i novčanom kaznom ne većom od sto libijskih dinara ili samo jednom od ovih dveju kazni“.

Ovaj tekst je preuzet iz člana 31 zakona br. 17 iz 1962. god. gde je ukinuta kazna zatvora, dok je novčana kazna iznosila trideset libijskih dinara.

Član 19 ovog zakona propisuje kaznu za kršenje njegovih odredbi u četiri tačke i dodavanjem još jedne tačke članu 30 zakona broj 17 iz 1962. god. i to Kraljevskim dekretom, a kazna se odnosi na poslodavca koji zaposli stranca mimo zakona.

Nijedan od ovi zakona ne kriminalizuje niti osuđuje sam proces migracije, pa tako ni njihovo ukidanje ili dopunjavanje. U većini slučajeva kada dođe do suđenja sud oslobodi optuženog za „transport ljudi“ jer zaključi da nije učinio ništa loše, a ovime se bavi član 460. Član 461 bavi se metodama kršenja ovih zakona¹. Danas se sve više pogoršava problem ilegalnih migracija i broj ilegalnih migranata sve više raste.

II Faza organizovanih migracija

Kao posledica toga što činjenje ovog dela uzima sve više maha, kako na lokalnom, tako i na međunarodnom planu, uz propratne kriminalne radnje, javlja se opasnost od terorizma, trgovine ljudima, pranja novca, kao i prostitucija žena i dece². Međunarodna zajednica je postala svesna da mora da se bori protiv ovih kriminalnih radnji i zato insistira postizanju međunarodnih sporazuma po pitanju migracija, bile one legalne ili ilegalne.

¹U krivičnom postupku br. 19/2003 Javno tužilaštvo je teretilo optuženog da je od oštećenog naplatio 2900 dinara kako bi ga prebacio u Italiju, a sud je oslobodio optuženog usled nedostatka dokaza.

²Munir al-Rihani, „Nadva dirasa haula al-ibhar halsa“, Visoki institut za suske odluke u Tunisu 27. Maj 2004. objavljeno pod pokroviteljstvom Ministarstva pravde i ljudskih prava.

Dokument od najvećeg značaja svakako je Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, praćena Protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom i potpisnice oba dokumenta su i Libija i Tunis¹.

Nalazimo da su svi zakoni sa svojim izmenama i dopunama u skladu s ovim dvama dokumentima. Pozabavićemo se prvo libijskim zakonodavstvom i izmenama koje je prouzrokovao ovaj protokol, a sve u vezi sa ilegalnim migracijama, i potom i tuniskim zakonodavstvom.

U libijskom zakonodavstvu

Nema sumnje da istrajavanje u činjenju svakog zločina dalje razvija razloge njegovog činjenja, i ilegalne migracije svakako spadaju u grupu kriminalnih pojava i motivi, razlozi i faktori koji dovode do ovog krivičnog dela usko su povezani.

U odsustvu razvijenog Krivičnog zakonika veliki ja izazov nositi se sa problemom ilegalnih migracija u trenutku kada izvršenje ovog krivičnog dela sve više uzima maha. Može se čak reći da je došlo do kritične tačke i sve više narušava suverenitet i teritorijalni integritet zemalja, kao i političku stabilnost na unutrašnjem i spoljašnjem planu. To je praktično materalo libijsko zakonodavstvo da preuzme određene korake u vidu izmena i dopuna zakona koji regulišu ulazak i izlazak stranaca iz Libije i njihov boravak u njoj. Na prvom mestu je rešavanje problema prelaska libijske granice od strane migranata kojima ona predstavlja samo usputnu stanicu na putu ka evropskim zemljama. Libija je, stoga, 2004. god. donela zakon br. 2 koji je imao određene dodirne tačke sa zakonom br. 6 iz 1987. god. a koji je uredio pitanje ulaska i izlaska stranaca iz Libije i njihovog boravaka u njoj². Ova izmena je doneta u četiri člana od kojih dva uvode krivične sankcije.

¹Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala doneta je odlukom 25/55 od strane Generalne skupštine 15. novembra 2000. god. i stupila je na snagu 29 oktobra 2000. god. Libija je potpisala ovaj dokument 18. juna 2004. kao i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom 24. septembra 2004. Tunis je konvenciju potpisao 5. decembra, a protokol 21. januara 2003. god. Poznata je i kao Palermska konvencija, po gradu Palermu.

²Službeni glasnik, br. 3, god. 4, objavljeno 31.3.2004. str. 101.

Prvi član ovog zakona je zamena za članove 6 i 19 zakona br. 6 iz 1987. god. a u članu 19 je pisalo: „Bez ikakvih predrasuda propisuje se kazna zatvora i novčana kazna ne manja od dve hiljade dinara ili samo jedna od ovih dveju kazni...“ Iz ovoga se da zaključiti da je zakonodavstvo pooštrilo novčanu kaznu samo bez ikakvih izmena člana 19 zakona br. 6 iz 1987. god. Dakle, novčana kazna je isprva iznosila samo dvesta dinara da bi onda bila povećana na čak dve hiljade. Zanimljivo je to da je zakonodavstvo postavilo najnižu granicu kazne, ali ne i najvišu čime je na neki način izašlo izvan granica principijelnog zakonodavstva. Ovime je omogućeno sudiji da odredi kaznu praktično po svom nahođenju, a to je nešto što ne može biti prihvaćeno bez ocene ustavnosti¹.

U drugom članu obuhvaćenom ovom izmenom piše: „Zakonu br. 6 iz 1987. god. dodaje se novi član pod brojem 19. Bez ikakvih predrasuda, kazniće se kaznom zatvora ne kraćom od godinu dana i novčanom kaznom ne manjom od hiljadu dinara svako ko za sebe ili drugoga obezbedi ili pokuša da obezbedi materijalnu ili nematerijalnu korist izvršenjem sledećih dela:

- 1) Krijumčarenje imigranata bilo kojim putem.
- 2) Falsifikovanje ličnih isprava imigranata i naplaćivanje tih usluga.
- 3) Pripremanje i osposobljavanje drugih ljudi za izvršenje bilo kog od dela propisanih ovim članom.

Sva materijalna dobit od izvršenja ovih krivičnih dela, kao i logistička i tehnička oprema korišćena prilikom izvršenja, biće zaplenjeni“.Ove izmene došle su kao posledica protokola i konvencije o kojima je bilo reči (član 6 protokola).

Zakonodavstvo je zaplenu uvelo kao meru predostrožnosti bez ograničenja, čak i u slučaju da vlasnik nije svestan da je njegova imovina bila iskorišćena za izvršenje krivičnog dela. Ovo krivično delo samo po sebi zahteva upotrebu različitih prevoznih sredstava – vodenih, kopnenih i vazdušnih. Na zakonodavstvu je da ovakve propuste ispravi, na osnovu

¹Al-Hadi Abu Hamra, „Muhadarat malka ala talaba al-dirasat al-ulija biakadimija al-dirasat al-ulija“, Lbija, Misurata, 2008-2009, neobjavljena teza.

iskustva sa drugim zakonima, što se i desilo u članu 42 zakona br. 7 iz 1990. god. koji se odnosi na psihoaktivne supstance¹.

U stavu C člana 19 koji se odnosi na pripremanje i osposobljavanje drugih za izvršenje krivičnog dela, taj izraz 'drukih', po mišljenju autora ovoga rada, na arapskom jeziku označava 'više od dve osobe', odnosno 'više osoba'. Dalje, sudeći po tekstu zakona, ne kažnjava se onaj ko priprema i osposobljava samo jednu ili dve osobe za izvršenje ovog dela, kao ni onaj koji podstrekuje na njegovo izvršenje. Stoga, umesto izraza 'drukih', bolje bi bilo da stoji izraz 'drugog', u jednini dakle, jer on na arapskom jeziku obuhvata i jedninu i množinu.

Ipak, libijsko zakonodavstvo se sporo razvija, jer sve studije koje se vrše uglavnom su istorijski orijentisane pošto je istorijska strana prava neizbežna. Kao što rekosmo, ilegalne migracije ka Evropi sve više uzimaju maha, i to se u velikoj meri odražava na odnose između Libije i evropskih zemalja, pa čak može dovesti i do političke krize većih razmera između država. Zbog povećanja stope kriminala koji vrše stranci u Libiji, zakonodavstvo je posegnulo za donošenjem specijalnih zakona u vezi sa ilegalnim migracijama. Takav je i zakon br. 19 iz 2010. god.² Zakonodavstvo je ovde iskoristilo termin „Nelegitimne migracije“ kao naslov za ovaj zakon umesto dosadašnjeg termina „ilegalne migracije“. Ipak, kasnije nailazimo na određene nedoslednosti jer u prvom članu ovoga zakona stoji termin „ilegalni migrant“. Ovaj termin je u svakom slučaju bolji od potencijalnog termina 'nelegitimni migrant' pošto ovaj termin ne postoji u arapskom jeziku, stoga nije prihvatljiv.

Ovaj zakon, koji se bavi migracijama, obuhvata četrnaest članova, od kojih prvi definiše pojam 'ilegalni migrant': „Po odredbama ovog zakona, ilegalnim migrantom se smatra svako ko uđe na teritoriju Libije bez dozvole ili odobrenja od strane nadležnih organa kako bi se u njoj nastanio ili kako bi mu ona poslužila samo kao tranzitna zona za ulazak u neku drugu zemlju“.

Zakonodavstvo je definisalo i dela koja spadaju pod ilegalne migracije:

¹Ovaj član propisuje da „U slučaju zaplene opojnih droga, psihoaktivnih supstanci ili biljaka, kao i sredstava stečenih njihovom prodajom, nalaže se i zaplena kompletne prapratne opreme kao i eventualnih prevoznih sredstava korišćenih u izvršenju ovog krivičnog dela, čak i ako vlasnik ove opreme ili prevoznih sredstava nije direktno učestvovao u izvršenju dela“.

²Objavljeno u Službenom glasniku br. 10, god. 10, 15.06.2010.

- 1) Uvođenje i izvođenje ilegalnih migranata iz zemlje bilo kojim putem.
- 2) Prevoz ili omogućavanje prevoza ilegalnih migranata znajući da nemaju dozvolu za ulazak ili boravak u zemlji.
- 3) Pružanje smeštaja, skrivanje ili omogućavanje ilegalnim migrantima da izađu iz zemlje na bilo koji način, kao i da u njoj ostanu.
- 4) Nabavljanje putnih isprava ili lažnog identiteta ilegalnim migrantima.
- 5) Organizovanje, pomaganje ili omogućavanje drugima da počine bilo koje od dela navedenih u ovom zakonu¹.

Ovo proširenje kriminalnih radnji u odnosu na raniji period predstavlja dokaz da se ovo krivično dela sastoji od niza kriminalnih radnji koje ne mogu tek tako biti izvedene od strane pojedinca, već u njima uglavnom učestvuju grupe iz međunarodnog kriminalnog miljea koje imaju iskustva u organizovanju i izvršenju mnogo ozbiljnijih krivičnih dela.

Što se tiče kazni, zakonodavstvo je napokon ova dela izvrstilo iz Prekršajnog zakona i uvrstilo ih u Krivični, i to je objašnjeno u članu 4 ovog zakona kojim se propisuje kazna zatvora ne duža od godinu dana, kao i novčana kazna ne manja od pet hiljada dinara niti veća od šest hiljada dinara za svakoga ko počini ovo delo u opštem smislu, kao i kazna zatvora ne kraća od pet godina i novčana kazna ne manja od petnaest hiljada dinara niti veća od trideset hiljada dinara ako se dokaže da je optuženi član organizovane kriminalne grupe koja se bavi organizovanjem i sprovođenjem ilegalnih migracija, a za olakšavajuću okolnost se uzima udruživanje i učestvovanje u pomaganju prilikom prelaska graničnih prelaza i granica uopšte i isplavljanja iz luka na posredan ili neposredan način.

U skladu sa članom 5 ovog zakona pooštrena je kazna u slučajevima nastanka trajnog invaliditeta prilikom transporta ilegalnih imigranata u ili iz zemlje, a kazna je zatvorska uz novčanu kaznu ne manju od deset hiljada dinara. U slučaju da dođe do smrtnog ishoda izriče se doživotna kazna zatvora.

Što se tiče ilegalnih migranata, za njih je propisana kazna zatvora sa prinudnim radom ili novčana kazna ne veća od hiljadu dinara uz obaveznu deportaciju po isteku zatvorske

¹Drugi član zakona br. 19 iz 1958. god. bavi se problemom borbe protiv ilegalnih migracija.

kazne¹. Ipak, u ovom članu postoje određene nedoslednosti u pogledu krivične odgovornosti imigranata u vezi sa Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, jer u članu 5 protokola stoji: „Imigranti nisu podložni krivičnom gonjenju prema članu 6 ovoga protokola“.

Kada je Libija pristala da stavi svoj potpis na ovaj protokol, ona se obavezala da promeni sve nedoslednosti i da ilegalne imigrante oslobodi krivične odgovornosti. Vrhovni sud Libije se u vezi sa ovim sporazumom izjašnjava u civilnoj žalbi br. 5/27 'k': „Potpisivanjem bilo kakvog ugovora ili sporazuma u kojem učestvuju strane različitih nacionalnosti te strane postaju jedno, tj. njihove nacionalnosti se ujedinjuju, stoga nije moguće izbeći odredbe nacionalnog zakona skrivajući se iza tog sporazuma ili ugovora, osim ukoliko se odredbe tog sporazuma ili ugovora razlikuju od odredaba nacionalnog zakona“.

Evidentno je da je termin 'zakon' koji je spomenut u presudi Vrhovnog suda uopšten, i da prednost imaju međunarodni dogovori i ugovori prilikom primene zakona u Libiji, bez izuzetka². To se pogotovo odnosi na izvršenje krivičnog dela nezakonitih migracija pošto u njemu učestvuju mahom stranci.

Po mišljenju autora ovoga rada, krivično gonjenje ilegalnih migranata i njihovo kažnjavanje zatvorskom ili novčanom kaznom ne većom od hiljadu dinara nije izvodljivo i nema nikakvog smisla. Migrant koji napušta svoju zemlju i svoj dom zbog siromaštva, gladi ili smrti ne plaši se ovakve kazne i dokaz za to nalazimo u činjenici da migranti ne odustaju u svojoj nameri čak i ako isprva ne uspeju da stignu na željenu destinaciju. Ovo se može smatrati neuspehom bezbednosnih službi, ali i zakonodavstva koje bi trebalo da obustavi deportaciju stranaca.

¹Šesti član zakona br. 19 iz 1958. godine.

²Abdelkerim Buzajid al-Masmari, komentar na presudu Vrhovnog suda u civilnoj žalbi br. 5/27 'k', izdato u Časopisu sudske administracije, br. 14 god. 7. decembar 2008, str. 193-194.

III Pravna osnova zakona za krivično delo ilegalnih migracija i njegove opšte karakteristike

Uvod i podela

Prema tradicionalnom islamskom pravu, zločin počiva na dvema osnovnim elementima. To su: materijalni element i nematerijalni element. Materijalni element se ogleda u spoljnim aktivnostima, koje emituje čovek svojim kriminalnim razmišljanjem i rezultatima, koji su prirodna posledica takvog razmišljanja.¹ Što se tiče uzročno-posledičnih veza, koje fizički povezuju rezultat sa ponašanjem, nematerijalni element je taj u kome se izražava pozicija koja je u zakonu potrebna za događanje zločina, a koju nazivamo „zločinačkom namerom“.²

Prethodna definicija se odnosi na sva krivična dela, ali u nekim slučajevima izostaje kriminalna posledica i želja počinioca ne bude izvršena; to je ono što se naziva pokušajem krivičnog dela.³

Ipak, neki pravници idu ka tome da priznaju tri elementa krivičnog dela, pridodajući treći, zakonski element, kojim ciljaju da pokažu da svakako mora da postoji i zakon kojim se

¹Ova definicija se primenjuje na materijalne zločine, koji dolaze kao rezultat određenih dešavanja. Ta dela nisu samo rezultat ponašanja. Za njihovo uspostavljanje je dovoljna realizacija dela ili uzdržavanje od činjenja nekog dela. Ovi zločini se definišu kao formalistički.

²Muhamed Hašim Maquru, Predavanja o krivičnom zakonu učenicima Pravnog fakulteta univerziteta „Al-Fatih“ za godinu 2006/2007, odštampani program, str. 177.

³Muhamed Sami al-Nibrawi, „Šarah al-ahkam al-ama li qanun al-uqubat al-libi“, izdanja univerziteta „Qar Yunis“, Bengazi, 1978, str. 110.

počinilac kažnjava zbog počinjenog dela. Kazne se sprovode na mestu na kojem je delo izvršeno, nad njegovim počiniocem, jer nema niti zločina, niti kazne, sem u tekstu zakona.¹

Mi naginjemo ka podeli na dva elementa krivičnog dela. To ne radimo zbog prirode ili plana ovog istraživanja, koje je podeljeno na dva dela, već iz ubeđenja da je zakonski element samo izraz u tekstu zakona, koji kriminalizuje dela i određuje kazne za njih. Zbog toga je on izvan ideje o zločinu.² Tekst krivičnog zakona je zapravo stvorio zločin, a stvaralac ne može biti deo onoga što je stvorio. Tekst zakona je uzrok, a krivično delo je iz njega proisteklo.³ Prethodno smo naveli zakone u vezi sa ovim krivičnim delom, u Prvom problemu Drugog istraživanja. Vraćanje na to bi bilo suvišno i tako nešto treba izbeći u naučnim radovima.

Stoga ćemo ovaj Problem podeliti na dva odeljka. U prvom ćemo govoriti o elementima krivičnog dela ilegalnih migracija, a u drugom o karakteristikama ovog krivičnog dela, u opštim crtama.

Opšti elementi krivičnog dela ilegalnih migracija

Jedna strana islamskog prava pravi razliku između elemenata krivičnog dela i njegovih pretpostavki. Elementi krivičnog dela su njegovi osnovni delovi, koje ono mora da sadrži kako bi postojalo zakonski, a pretpostavke su samo delovi koji moraju biti ispunjeni tokom ili pre počinjenja fizičkog incidenta, dok se ne ispune svi elementi zločina.⁴ Primere za to nalazimo u trudnoći prilikom izvršenja krivičnog dela abortusa, prisustvu narkotika i psihoaktivnih supstanci u krivičnim delima u vezi sa narkoticima, službeniku prilikom

¹U prvom članu Krivičnog zakona Libije se navodi da „nema zločina niti kazne sem u tekstu zakona“. Ovo je ustavni princip tuniskog Ustava, u čijem tekstu u delu 13 piše: „Kazna je subjektivna i može se propisati samo u skladu sa tekstom prethodno donetog zakona, osim u slučajevima navedenim u prilogu teksta.“

²Muhamed Sami Nabrawi, *ibidem*, str. 92.

³Muhamed al-Razaqi, „Muhadarat fi al-qanun al-jina'i al-qism al-am“, izdavač „Dar uya“, Tripoli, drugo izdanje, 2002, str. 118.

⁴Muhamed Ramadan Baruhu, „Al-qanun al-jina'i al-libi – ahkam al-jarima“, štampa „Matabi' asr al-jamahir“, Homs, str. 128.

krivičnog dela uzimanja mita. Krivično delo ilegalnih migracija spada u ta krivična dela koja sadrže pretpostavke, koje su predstavljene u ilegalnom migrantu.

Ilegalni migrant se, na neki način, ubraja i u predmet krivičnog dela, kao i u glavnog počinioca, u nekim slučajevima. Smatra se da ta brojna stanja u koje zakon svrstava ilegalne migrante polaze od nefunkcionalnosti i nepreciznosti u formulisanju teksta zakona. To je stvorilo mnogo problema kojih ćemo se dotaći prilikom analiziranja materijalnih i nematerijalnih elemenata ovog krivičnog dela, na osnovu zakona broj 19 za godinu 1378. po hidžri (2010) o ilegalnim migracijama. Taj zakon je najnapredniji i najsvеobuhvatniji zakon, što se tiče krivičnog dela koje je predmet ove studije. To je i poslednji zakon koji je donet u vezi sa ovim krivičnim delom. Rad na njemu je završen i ovaj zakon je objavljen 15. 6. 2010.

Materijalni element krivičnog dela ilegalnih migracija. Ne postoji krivično delo ukoliko nema čina ili ponašanja, ispoljenih fizički, to jest: „Nema krivičnog dela bez fizičke aktivnosti“¹. To je osnovni uslov za okrivljavanje i izbegavanje okrivljavanja ljudi zbog njihove namere. To ostavlja otvorena vrata za ono što čoveka ispunjava ili o čemu razmišlja, ono površno, tako da se širom otvaraju vrata za zloupotrebu. Zbog toga je najvažnije da se materijalni element materijalizuje, jasnim spoljnim činom, i to iz dva razloga. Prvi je političke prirode i podrazumeva poštovanje sloboda pojedinca i neokrivljavanje ljudi zbog njihovih namera ili razmišljanja. Drugi je praktične prirode, jer je teško i spoznati dubinu duše i čovekovih razmišljanja, a dokazivanje tako nečega je nemoguće.²

Materijalni element je u većini krivičnih dela podeljen na tri glavna elementa, a to su: delovanje (činjenje ili nečinjenje), rezultat kriminalnih radnji i uzročno-posledična veza između delovanja i rezultata tog delovanja. Rezultat kriminalne aktivnosti (u mnogim krivičnim delima) izaziva problem, između ostalog i u ilegalnim migracijama. Da li to delo možemo smatrati krivičnim delom samo na osnovu delovanja? Ako je tako, onda njegova posledica ne bi bila neizostavni deo materijalnog elementa. Ili je to krivično delo koje mora da se materijalizuje, što bi prema zakonu podrazumevalo ispunjenje njegovog materijalnog elementa, odnosno ostvarenje materijalnog rezultata?

Kroz čitanje teksta zakona broj 19 za godinu 1378 po hidžri, u vezi sa ilegalnim ili nelegitimnim migracijama, prema formulacijama u tom tekstu, primećujemo da je

¹Muhamed al-Razaqi, ibidem, str. 179.

²Mustafa ibn Džafar, ibidem, str. 72.

zakonodavstvo materijalni element odredilo kao jedan od elemenata ilegalnih migracija, koji uključuje i delanje i nedelanje. Zakonodavstvo ga smatra obaveznim za sprovođenje ovog zakona. Određene su i dve vrste činova koji ulaze unutar prostora kriminalnog. To su neposredni činovi, u koje se ubraja samo izvršenje dela, te posredni činovi, kao što je pomaganje ovog krivičnog dela (ilegalnih migracija).

Neposredni činovi u krivičnom delu ilegalnih migracija

Drugim članom zakona broj 19 za godinu 1378. po hidžri o ilegalnim migracijama, određeni su činovi koji podrazumevaju samo obavljanje dela ilegalnih migracija, kojima treba da se postigne određeni rezultat, koji se smatra materijalizovanim krivičnim delom. Zakonodavstvo u te činove svrstava i samo delovanje, koje može činiti jedno krivično delo samo na osnovu takvog delovanja, bez iščekivanja njegovog rezultata.

U drugom članu ovog zakona piše da se „činom ilegalnih migracija smatra sledeće“: Ulazak ilegalnih migranata u zemlju ili napuštanje zemlje bilo kojim sredstvom. Krivično delo (u ovom paragrafu) jeste počinjeno krivično delo, koje se sastoji iz dva čina. Svaki od tih činova se pripisuje počiniocu, a u jedno ih povezuje zločinačka namera ili zločinački poduhvat. Ulazak migranta na nezakonit način na teritoriju države, spada u krivično delo ilegalnog ulaska migranta. To je svojevolljno delovanje, a sama želja migranta da to izvrši na taj način jeste krivično delo, odnosno nezavisni kriminalni čin, u skladu sa članovima 1 i 6 ovog zakona¹.

Migrant nije ilegalni migrant, sve dok nezakonito ne pređe političku granicu teritorije države. Ovakva definicija, navedena je u trećem članu, paragraf 'b' Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, u kojima se to

¹Prvi član zakona broj 19 za godinu 1378 po hidžri kaže da je „u sprovođenju odredbi ovog zakona ilegalni migrant svako ko uđe na teritoriju Velike Socijalističke Narodne Libijske Arapske Džamahirije ili u njoj boravi bez dozvole ili odobrenja od strane nadležnih organa, u cilju naseljavanja u njoj ili prolaska do druge zemlje“. U šestom članu ovog zakona piše da se „ilegalni migrant kažnjava kaznom zatvora sa prinudnim radom ili novčanom kaznom ne većom od hiljadu dinara. U svim slučajevima, stranca, koji je osuđen za neko od krivičnih dela propisanih ovim zakonom, treba udaljiti sa teritorije Velike Džamahirije čim odsluži dosuđenu kaznu“.

„označava kao ilegalan ulazak ili prelazak granica, nepoštujući uslove neophodne za ulazak u nezavisnu državu“.

Ovo se ticalo delovanja, ali što se tiče posledice koja se ostvaruje ovim krivičnim delom, ona je predstavljena kroz probijanje migranta preko granice, njegovog ulaska na teritoriju države i boravak u njoj, nezakonito. O pokušaju sprovođenja takvih akcija može da se govori sa teoretske strane, ali je teško to praktično dokazati, jer je migrant sve vreme na teritoriji u okruženju. Takođe, teritorijalni princip u krivičnom zakonu sprečava pokušaj ulaska na teritoriju države. To se tiče problema ulaska migranta na teritoriju države.

Ali, što se tiče izlaska migranata, pravimo razliku između dva slučaja:

Prvi slučaj: Ovo je slučaj kada izlasku ilegalnog migranta prethodi nezakonit ulazak na teritoriju kroz koju prolazi (državnu teritoriju), pri čemu je migrant u nezakonitoj situaciji i na njega se odnosi tekst zakona (izlazak ilegalnih migranata). To je krivično delo izlaska ilegalnog migranta sa državne teritorije i prelazak političkih granica zemlje, ili krivično delo pokušaja da to izvrši.

Drugi slučaj: Ovaj slučaj je jedan od problema u primeni ovog stava. To je slučaj u kome postoji migrant, koji je zakonitim putem ušao na teritoriju države, ili je možda u pitanju neki od građana te zemlje, koji mašta o emigriranju. Ako ono što smo prethodno razmotrili o elementu pretpostavke kod krivičnog dela ilegalnih migracija pretpostavlja postojanje ilegalnog migranta, u ovom slučaju i u slučaju pokušaja izlaska migranata van političkih granica, onda na to ne možemo primeniti tekst stava 'a' drugog člana, zbog odsustva elementa pretpostavke, a to je ilegalni migrant. U ovom slučaju, on nije postao ilegalac nakon tumačenja teksta zakona (ulaženje ilegalnih migranata u zemlju ili izlazak iz nje na bilo koji način). Stoga, migranta je moguće kazniti prilikom pokušaja ilegalnog migriranja, ali ga nije moguće kazniti u odsustvu pretpostavke o prisustvu ilegalnog migranta. Moguće je kazniti ga kao saučesnika koji pomaže ilegalnom migrantu, prema odredbama o saučesništvu (član 100 kaznenog zakona).

Zakonodavstvo je, kako bi izbeglo ovaj problem, to krivično delo nazvalo krivičnim delom krijumčarenja ljudi, bez obzira na njihove namere (migracija, turizam), kako bi obuhvatilo sve vrste ovog krivičnog dela i smanjilo probijanje političkih granica, bez obzira na nameru i cilj tog prelaženja.

Nije bitno kog tipa je sredstvo korišćeno prilikom toga (vodeno, kopno ili vazdušno). Možda je zakonodavstvo prilikom izraza (bilo kojim sredstvom) ciljalo na najšire značenje te reči, obuhvatajući i nematerijalna sredstva, kao što je unajmljivanje vodiča radi bezbednog prelaska teritorije zemlje, daleko od punktova za nadgledanje ili omogućavanje migrantima da se kreću uz pomoć navigacionih mapa i satelitskih uređaja za određivanje pravca, kao što je GPS¹.

Transfer ili omogućavanje transfera ilegalnih migranata unutar zemlje sa znanjem da je to ilegalno. Transfer je obavezan čin prilikom sprovođenja ovog krivičnog dela. Ono na šta zakonodavstvo cilja rečima unutar zemlje jeste transfer migranata od njihovih skloništa do obale mora, kao priprema za proces migracije. Takođe, cilja na transfer migranata preko granice, ilegalno, i njihovo upućivanje ka Evropi, što je uobičajeno ponašanje. Sredstva koja se koriste prilikom transfera su brojna i dolaze u brojnim vidovima (morski, kopneni, vazdušni).

Kroz ovaj stav, vidimo da zakonodavstvo izjednačava čin kriminalca prilikom počinjavanja dela izvršenja i omogućavanja transfera, uprkos tome što omogućavanje transfera predstavlja saučesništvo u pružanj pomoći, u skladu sa opštim odredbama².

Sigurno je da je cilj nerazlikovanja operacija pružanja prevoznih sredstava i sprovođenja transfera pogađanje svih oblika ove vrste pomaganja krijumčarenju. Među te radnje spadaju i lažne izjave o tome da je prevozno sredstvo krađeno (pogotovo što se tiče brodova), kako bi se prikrila činjenica da su prodati kako bi mogli da se iskoriste prilikom krijumčarenja migranata.³

Zakonodavstvo je u ovom stavu navelo da je neophodno postojanje elementa znanja prevoznika o nezakonitosti prisustva ovih migranata u zemlji. Element znanja je ovde

¹GPS je skraćenica za termin Global Positioning System, što znači da se pomoću njega može odrediti lokacija. To je glavni vazdušni navigacioni sistem, koji koristi većina civilnih i vojnih aviona. Ovaj sistem takođe igra istaknutu ulogu u polju određivanja prostora i povezan je sa otprilike 24 veštačka satelita koji kruže oko Zemljine kugle, čime se omogućava određivanje cilja sa najvećom mogućom preciznošću. Ovaj uređaj je korišćen u Zalivskom ratu. Na veb sajtu www.hazemsakkeek.com/qanda.htm se može saznati više o tome. Datum pristupanja stranici 20. 8. 2010.

²Član 100/2 navodi da je saučesnik u krivičnom delu – drugi – onaj ko je počiniocu ili počiniocima dao oružje, predmet ili bilo koju drugu stvar korišćenu prilikom počinjenja krivičnog dela ili im je na bilo koji drugi način pomogao u opremanju ili izvršavanju ovog krivičnog dela.

³Madždi al-Garsili, ibidem, str. 53.

osnovni uslov za postojanje krivičnog dela i uvrštavanje tog čina u činove ilegalnih migracija. Možda zakonodavstvo time teži da očuva prava drugog koji je imao samo istinski dobru volju, a greškom je uhvaćen u počinjenju jednog od ovih krivičnih dela, jer je svoje privatno prevozno sredstvo iskoristio za prevoz ilegalnih migranata, pa je njegovo ponašanje kriminalizovano, a njegova sredstva zaplenjena, u skladu sa tekstem člana 10 ovog zakona.¹

Smeštanje, sprovođenje ili skrivanje ilegalnih migranata na bilo koji način kako ih nadležni organi ne bi pronašli, prikrivanje informacija od nadležnih organa kako bi ilegalnim migrantima bilo omogućeno da borave u zemlji ili je napuste.

Što se tiče delovanja koja prate ilegalne migracije, među njih spada smeštanje, to jest omogućavanje migrantu da boravi u zemlji pružajući mu boravište. Ovo delovanje je među migrantima poznato kao 'skladištenje'. To je delo skladištenja ilegalnih migranata unutar zatvorenog mesta, daleko od pogleda bezbednosnih organa, do vremena njihovog transfera i slanja preko granica na teritoriju susednih zemalja. Krivično delo smeštanja migranata se može odnositi samo za migrante koji su nezakonito ušli u zemlju, jer je njihovo delovanje predmet krivičnog dela, a skrivanje i smeštanje su neophodni za ilegalnog migranta.

Međutim, ako je u pitanju smeštanje grupe osoba, kao priprema za njihovo krijumčarenje, a njihov ulazak na teritoriju zemlje i prisustvo na njoj su legalni, to se smatra samo pripremnim radom i nije kažnjivo, zato što ovo predstavlja smeštanje grupe osoba na koje se ne može primeniti termin „ilegalni migranti“. Oni su samo pojedinci koji imaju nameru da ilegalno migriraju.

U tekstu ovog stava se vidi da je zakonodavstvo vodilo računa o kriminalizovanju čina smeštanja i skrivanja u svim njihovim fazama, bilo da prethode krijumčarenju (krijumčarenje u inostranstvo) ili se dešavaju u isto vreme, prilikom transfera ili posle njega (prilikom ulaska na teritoriju), to jest nakon ulaska migranata na državnu teritoriju „ili skrivanje informacija, kako bi im se omogućio boravak u zemlji ili izlazak iz nje“.

Izrada lažnih putnih isprava ili identifikacionih dokumenata migrantima, njihovo dopremanje ili posedovanje. Mreže organizovanog kriminala, koje se bave krijumčarenjem

¹U članu 10 ovog zakona piše: „Svi prihodi od krivičnog dela će biti konfiskovani, i biće promenjeni u legalne izvore. Biće konfiskovana i sva prevozna sredstva, predmeti ili uređaji iskorišćeni ili planirani za korišćenje prilikom izvršenja krivičnih dela propisanih ovim zakonom, osim ukoliko pripadaju nedužnoj osobi sa iskrenim namerama dobre volje.

migranata u nekim slučajevima nezakonito izrađuju, falsifikuju, menjaju ili izdaju putna dokumenta koja migranti koriste. Oni poseduju vrhunske veštine i iskustvo u polju falsifikovanja.

Iz teksta zakona primećujemo da je zakonodavstvo odredilo nekoliko aspekata u postupanju sa falsifikovanim zvaničnim dokumentima. Izrada dokumenata može biti neposredna (direktno falsifikovanje) ili se ona mogu dopremiti posredstvom drugih osoba koje imaju iskustva u falsifikovanju ili samo čuvaju ta falsifikovana dokumenta u korist migranata.

Ovde se misli na falsifikovanje u svakom smislu, bez posebnog određenja, jer je poznato da postoje dve vrste falsifikovanja – materijalno i nematerijalno. Prilikom materijalnog falsifikovanja, fizičkim putem se menja istina. Ono utiče na ono što se vidi. Prilikom nematerijalnog falsifikovanja, menja se istina u smislu pisanih tragova, ne menja se predmet niti oblik i ne menjaju se fizičke osobine koje ukazuju na tu osobu. Na primer, menja se zapisničar tokom davanja podataka koje je od njega zatražila dotična osoba za dokazivanje identiteta.¹

Izrada, dopremanje ili posedovanje falsifikovanih dokumenata u korist ilegalnog migranta jeste zločinačka posledica, u smislu da samo postojanje falsifikovanih dokumenata ili papira predstavlja krivično delo (krivično delo ilegalnih migracija), bez obzira na to što sam čin ilegalne migracije nije sproveden.

Drugim rečima, falsifikovanje je i inače ilegalno. To je krivično delo, nezavisno od krivičnog dela ilegalnih migracija, ako bismo to pitanje pogledali generalno. Ako bismo uzeli da su ilegalne migracije, najprostije rečeno, nezakonito prelaženje preko političkih granica države, to prelaženje se odvija preko graničnih prelaza, ali uz pomoć falsifikovanog pasoša ili identifikacionog dokumenta. Ovde falsifikovanje predstavlja element ili sredstvo za izvršenje krivičnog dela ilegalnih migracija. Međutim, zakonodavstvo je zakonom broj 19 za godinu 1378 po hidžri, falsifikovanje uvrstilo u jedno od činova ilegalnih migracija, što znači da je samo falsifikovanje krivično delo (ilegalnih migracija), bez obzira na to da li je željeni rezultat ispunjen.

¹Mahmud Mahmud Mustafa, „Šarah qanun al-’uqubat – al-qism al-has“, izdavač „Dar al-nahda al-arabiya“, Kairo, osmo izdanje, 1984, str. 120.

Falsifikovanje omogućava izvršenje ilegalnih migracija i prelaženje političkih granica, čime je postojanje falsifikovanih dokumenata postalo rezultat krivičnog dela ilegalnih migracija, a ne njihovo sredstvo, prema ovom zakonu. Tako falsifikator ili nosilac falsifikovanih dokumenata čini krivično delo ilegalnih migracija. To, međutim, ne isključuje mogućnost da falsifikator bude kažnjen zbog falsifikovanja, kao nezavisnog dela koje pomaže izvršenju krivičnog dela ilegalnih migracija. Isto važi i za osobu koja poseduje falsifikovana dokumenta.

Zakonodavstvo nije posebno razmotrilo saučesništvo u ovom stavu, već ga je uvrstilo sa svim ostalim delima (falsifikovanje i posredništvo u falsifikovanju, posedovanje falsifikovanih dokumenata). Saučesništvo je povratna reakcija na ova dela i pokazuje ozbiljnost i štetu koje nanosi ovo krivično delo.

Organizovanje, pomaganje ili vođenje drugih prilikom počinjenja bilo kog dela propisanog prethodnim stavovima. Ovde se cilja na osobe koje čine bilo koje od dela propisanih prethodnim stavovima ovog člana, a to su: ulazak, izlazak, smeštanje ili transfer ilegalnih migranata sa dopremanjem i izrađivanjem falsifikovanih putnih isprava ili identifikacionih dokumenata ili njihovim posedovanjem.

Ozbiljnost delovanja migranata je velika, zato što se ova krivična dela smatraju organizovanim kriminalom i za koja zahtevaju organizovane bande među kojima je podeljen posao. Organizovanje i vođenje dolazi tek nakon dogovora između krijumčara o formiranju strukture bandi, pri čemu dela organizovanja i vođenja dolaze na osnovu naređenja sa vrha piramidalne strukture organizovanih bandi, od strane 'vođe' i spuštaju se ka dnu ove strukture. Ovakav obrazac kriminala (organizovane bande) je kažnjiv prema članu 321 Krivičnog zakonika u vezi sa organizovanim bandama, u kome piše da: „Ako je tri ili više članova bande počinilo nekoliko krivičnih dela ili prekršaj, svaki od njih će se kazniti zatvorskom kaznom na period ne manji od tri godine ukoliko je počinjeno krivično delo i zatvorskom kaznom ukoliko je počinjen prekršaj. Vođa bande, njen oformitelj ili okupljač će biti kažnjen zatvorskom kaznom ne kraćom od tri godine ukoliko je počinjeno krivično delo i na period između dve i pet godina zatvora ukoliko je počinjen prekršaj. Kazna će se povećati za najviše polovinu određenih kazni ukoliko je banda izvela napad uz pomoć oružja u selu ili na javnom putu...“

Ono što se u ovom tekstu razlikuje od stava 'h' zakona o ilegalnim migracijama, jeste broj učesnika. Članom 321 Krivičnog zakona, navodi se da mora biti tri ili više osoba kako bi

to bilo okarakterisano kao organizovana banda, ali zakonodavstvo to nije navelo u članu 'h' drugog člana zakona o ilegalnim migracijama, tako da bi se smatralo krivičnim delom čak i slučaj vođenja ili organizovanja između dve osobe, bez potrebe za formiranjem prave bande, pri čemu samo jedna osoba upućuje drugu. Zakonodavstvo u ovom zakonu smatra da je bitnija snaga organizovanja i planiranja, nego broj učesnika.

Nematerijalni element/zločinačka namera u krivičnom delu ilegalnih migracija

Zločinačka namera u krivičnom delu ilegalnih migracija. Tumači zakona zločinačku nameru definišu kao „volju za počinjenjem krivičnog dela, u skladu sa zakonskim propisima“ ili kao „Želja počinioca za kršenjem zakonskih zabrana“. To je zločinačka namera u opštem smislu i ona prosto obuhvata svaku vezu koja se slaže i odgovara između dela kako ih percipira počinilac i dela kako ih određuje tekst Krivičnog zakona.¹ Međutim, što se tiče posebnog – konkretna zločinačka namera, to znači da počinilac ima želju da dostigne određeni cilj ili poseban motiv kome teži prilikom izvršenja ovog krivičnog dela. Na primer, prilikom krivičnog dela krađe, počinilac se ne zadovoljava preuzimanjem tuđih pokretnosti (opšta namera), već treba da ima i nameru da prisvoji novac koji je predmet krivičnog dela (konkretna namera).²

Zločinačka namera se sastoji iz dva osnovna elementa, volje i znanja. Volja predstavlja volju za činjenjem ili uzdržavanjem od činjenja dela, u skladu sa zakonskim propisima. Znanje, s druge strane, predstavlja svesnost počinioca tokom njegovog počinjenja o posledicama koje će se dogoditi zbog njegovih aktivnosti. Drugim rečima, znanje počinioca svih elemenata krivičnog dela. Ovo znanje podrazumeva i znanje teksta Krivičnog zakona koji kažnjava ovo zločinačko ponašanje.³ Poznavanje teksta Krivičnog zakonika se, u suštini,

¹Muhamed al-Razaqi, ibidem, str. 255-256.

²Muhamed Ramadan Baruhu, ibidem, str. 343.

³Muhamed Zaki Abu Amr, „Qanun al-'uqubat, al-qism al-am“, izdavač „Dar al-jami'iyah“, Bejrut, Liban, 1993, str. 178.

podrazumeva. To se navodi u članu 3 Krivičnog zakonika Libije, u kome piše da: „Nepoznavanje Krivičnog zakona nije opravdanje za počinjeno delo“.¹

Prilikom istraživanja nematerijalnog elementa krivičnog dela ilegalnih migracija, kroz zakon broj 19 za godinu 1378 po hidžri, nesumnjivo razlikujemo dve vrste osoba koje čine ovo krivično delo: migrant i krijumčar. Svaki od njih izvršava fizičku akciju počinjavanjem krivičnog dela i svaki od njih prilikom toga ima konkretnu zločinačku nameru.

Zločinačka namera ilegalnog migranta

Zločinačka namera ilegalnog migranta je predstavljena u postojanju elementa volje za počinjenjem ilegalne migracije. Ta volja ne ukazuje na to da postoji bilo kakva mana u njegovom ponašanju. To je element ogromnoč značaja u krivičnom delu ilegalnih migracija. Ona je u vezi sa zločinačkim ponašanjem migranta, zbog toga što odsustvo elementa volje u ostalim krivičnim delima sa umišljajem u kojima ne postoji nikakvo pravo za počinjenjem tog dela. Ali, ako se uzme delovanje migranta, odsustvo volje bi dovelo do menjanja pravnog statusa migranta – od ilegalnog migranta do izbeglice koja je bila prisiljena na nasilnu migraciju. Tako se menjaju i zakonske okolnosti što se tiče ovog incidenta, od krivičnog dela krijumčarenja migranata, do trgovine ljudima, a migrant od počinioca krivičnog dela postaje žrtva, pri čemu postoji suštinska razlika između krivičnog dela trgovine ljudima i krivičnog dela ilegalnih migracija, koja se ogleda u tome da li postoji element prinude ili ne.²

¹Ipak, ja smatram da bi ovaj tekst mogao da se primeni na stranca, ali to nema nikakvog značaja za njegovu primenu nad državljanima. Nakon objave o vladavini naroda, libijski državljanin je postao pripadnik zakonodavne vlasti (osnovni narodni komiteti). Stoga, pitanje suprotstavljanja zbog nepoznavanja zakona ili neznanja jeste nelogično. Ako je on donet od strane onoga ko o njemu odlučuje i poznaje duh i srž teksta, bez obzira na pravnu formulaciju ovog teksta, taj tekst će moći da se primeni na svakog.

²Element prinude je ono što čini razliku u tome da li neko krivično delo spada u ilegalne migracije ili trgovinu ljudima. Krijumčarenje se u krivičnom delu ilegalnih migracija bazira na sporazumnom dogovoru oko kog se slože krijumčar i migrant, kako bi zbog obostrane koristi izbegli zakone o migracijama. Njihova veza u krijumčarenju se automatski okončava čim se završi prelazak preko granice. S druge strane, št se tiče trgovine ljudima, kao što stoji u Protokolu o krijumčarenju i trgovini ljudima, koji je dopuna Konvencije Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala za godinu 2000, to je: „Mobilizovanje ili transfer ljudi ili njihovo zastrašivanje, iskorišćavanje ili slične prinude, prevare, obmane, zloupotreba autoriteta i eksploatacijom slabijeg...“ Vidi Hayya Ali Hasan al-Sarabi, ibidem, str. 544.

Pored ove volje, migrant zna i za sve druge elemente od kojih je sastavljen materijalni element krivičnog dela, što se tiče zločinačke namere u krivičnom delu. On poznaje i predmet krivičnog dela.¹ Uzročno-posledična veza između delovanja migranta, posledice ostvarene tim delovanjem i mesta i vremena počinjenja krivičnog dela, takođe su poseban element. Potrebno je i poznavanje puteva i sredstava korišćenih prilikom izvršenja, kao i ljudi čije je prisustvo obavezno za izvršenje akcije migranta, a to su uvek krijumčari.

Uz to, migrant unapred treba da zna i to da su posledice njegovih svojevoljnih aktivnosti kažnjive zakonom i da se smatraju krivičnim delom. To se naziva poznavanjem činjenica o tom krivičnom delu ili poznavanjem odredbi Krivičnog zakona o ovom krivičnom delu. To znanje je zakonom pretpostavljeno i ne prihvata se suprotno, jer bi se tako otvorila vrata apologetici zbog nepoznavanja zakona, što bi optuženom dalo šansu da ospori svoje kršenje zbog odsustva znanja i suprotstavi se primeni krivičnih rešenja, što bi predstavljalo veliku opasnost.²

Delovanje ilegalnog migranta spada u krivična dela u kojima je mora da postoji opšta namera da bi ono bilo smatrano krivičnim delom, dok konkretna zločinačka namera nije neophodna. Konkretna namera se ogleda u ostvarenju migrantovog sna o migriranju, bez obzira na to što je ona nezakonita i veoma rizična. Čim se nezakonito pređu političke granice, krivično delo je u potpunosti ispunjeno, bez obzira na to da li je migrant dostigao svoj krajnji cilj, na primer boravak u novoj oblasti i pronalaženje poslovnih prilika na alternativnom tržištu rada³. Delovanje migranta spada u krivična dela koja imaju mnogo aspekata, jer se i njegovo napuštanje teritorije sa koje je emigrirao i, u isto vreme, prelazak na teritoriju u koju migrira, smatraju krivičnim delima, a spaja ih isti cilj. Stoga, ovo krivično delo počiva na opštoj nameri i u prvom i u drugom slučaju, bez potrebe za konkretnom namerom – ispunjenjem nekog određenog cilja o kome migrant mašta.

¹Predmet krivičnog dela u krivičnom delu ilegalnih migracija je sam migrant, jer je on taj koji čas ima ulogu počinioca, čas je predmet krivičnog dela, pod uslovom da su ove dve uloge sinhronizovane i dešavaju se u isto vreme.

²Muhamed Zaki Abu Amr, ibidem, str. 195.

³Time se nazivaju rad na crno i rad u tajnosti. Ovde značajno mesto zauzima Evropa, posebno Južna Evropa, gde postoje hiljade stranih radnika koji rade ilegalno, kako bi ostvarili veliki profit. Tako doprinos crne ekonomije bruto nacionalnom dohotku varira od 15.4% do 30% u Italiji i od 25% do 30% u Grčkoj; vidi Basma al-Maširqi, „Zahira ah-haraqan lada al-šaban al-tunisi“, neobjavljena magistarska teza, fakultet „Kuliya al-ulum al-insaniya wa al-ijtimaiya“ Univerziteta u Tunisu, 2006-2007, str. 37.

Zločinačka namera krijumčara

Opšta zločinačka namera krijumčara treba da bude u bliskoj vezi sa zločinačkom namerom migranta. To znači da migrant treba da ima nameru da ilegalno emigrira u neku zemlju, koja za migrante predstavlja ciljanu zemlju. Nakon toga, u krijumčaru se rađa zločinačka namera, na osnovu namere migranta da ispuni sopstveni cilj. Zbog toga smo na početku naglasili neophodnost elementa pretpostavke u ovom krivičnom delu, a to je postojanje ilegalnog migranta, čega krijumčar mora biti svestan tokom počinjenja krivičnog dela krijumčarenja migranata an jedan od načina propisanih u članu 2 ovog zakona (sprovođenje ulaska ili izlaska, prevoz, omogućavanje transfera, smeštanje, skrivanje... ilegalnih migranata).

Zbog veze koja postoji između namere migranta i namere krijumčara, ako je namera migranta da pređe političke granice u svrhe terorizma u ciljanj zemlji, to poništava nameru krijumčara u krivičnom delu krijumčarenja ilegalnih migranata i to onda predstavlja dilemu pri pravnom formulisanju delovanja krijumčara.

Prema mom mišljenju, ova dilema proizilazi iz greške u nazivu ovog zakona Zakonom o borbi protiv ilegalnih migracija. Takođe, definicija ilegalnog migranta predstavlja otežavajuću okolnost za tumačenje zakonskih tekstova. Bilo bi bolje da je ovo krivično delo nazvano krivičnim delom krijumčarenja ljudi, bez obzira na nameru osobe koja je predmet krijumčarenja. Tako bi zločinačka namera krijumčara bila nezavisna od zločinačke namere migranta, jer njihove posledice u ovom krivičnom delu nisu iste. Prelazak granice se smatra početkom izvršenja krivičnog dela u potpunosti, kršenjem suvereniteta države probijanjem njenih granica.

Međutim, pitanje poznavanja zakona je pretpostavljeno i na njega se računa prema tekstu člana 3 Krivičnog zakonika i predmet je zakona broj 19 za godinu 1378, gde se smatra opštepoznatim pravilom.

Uz zločinačku nameru, koja sadrži dva elementa, znanje i volju, zakonodavstvo navodi da krijumčar treba da ima i konkretnu zločinačku nameru prilikom počinjenja ovog krivičnog dela, a to je materijalna ili nematerijalna korist za sebe ili drugog, direktna ili

indirektna. To se može zaključiti na osnovu teksta člana 4 zakona broj 19 za godinu 1378 po hidžri, u kome piše da se: „kažnjava zatvorom na period ne duži od godinu dana i novčanom kaznom od najmanje pet hiljada dinara, a najviše deset hiljada dinara, svako ko radi ostvarivanja svoje ili tuđe, materijalne ili nematerijalne koristi, direktno ili indirektno, počini neko od krivičnih dela u vezi sa ilegalnim migracijama...“.

Nedostatak konkretne zločinačke namere kod krijumčara, u vidu ostvarivanja profita u bilo kom smislu, dovelo bi do promene pravnog gledišta na status krijumčara, te bi od originalnog počinioca krivičnog dela ilegalnih migracija, on postao saučesnik u pomaganju migrantu u činu ilegalne migracije.

Nehat u krivičnom delu ilegalnih migracija

Zakonodavstvo kažnjava na osnovu želje usmerene ka povredi prava ili interesa u krivičnom delu s umišljajem, u kome visinu kazne najčešće određuje na osnovu želje, umesto na osnovu nanete štete. Za razliku od toga, kod krivičnih dela počinjenih iz nehata, prilikom određivanja kazne, najčešće se gleda naneta šteta.¹

Nehat, bez umišljaja, najbliži je greški. Libijsko zakonodavstvo ga nije definisalo, jer je davanje takvih definicija posao islamskih pravnika, a ne zakonodavstva. Postavljanje bilo koje definicije nije bez mana i nepreciznosti, kao što je gore spomenuto, prilikom definicije ilegalnog migranta u ovom zakonu. Ipak, odredilo je neke oblike nehata članom 63/3 Krivičnog zakona, u kome piše da je: „nehat počinjen onda kada incident nije bio nameran, ako se počiniocu dogodio zbog nemara, neopreznosti, neznanja ili nepažnje prema zakonima, propisima, naredbama ili uredbama.“

Kroz član 7 zakona 19 za godinu 1378 po hidžri, zakonodavstvo je propisalo kazne, određene za nehat i odredilo ga. U tom članu piše: „Kažnjava se zatvorskom kaznom na period ne manji od godinu dana i novčanom kaznom od najmanje hiljadu dinara, a najviše pet hiljada dinara, svako ko se namerno uzdrži od preduzimanja mera koje su postavljene u ovom zakonu za krivična dela propisana istim zakonom, odmah nakon što je o tome obavešten ili je

¹Muhamed al-Razaqi, ibidem, str. 279.

upoznat sa njim zbog prirode svog posla. Ako je delo posledica nemara, kazna za to delo je novčana, ne manja od petsto dinara i ne veća od tri hiljade dinara“.

Kroz tekst zakona, primećujemo da je zakonodavstvo kao jedan od vidova nehata odredilo nedar, što znači nezainteresovanost dotične osobe. Prilikom takvog delovanja, osoba ne vidi opasnost koja proizilazi zbog takvog ponašanja i ono retko dolazi od same osobe. Međutim, postojanje želje da se izvrši takav čin, što znači izbegavanje pravila uprkos upozorenju da je takvo delovanje opasno.¹

Stoga, nedar možemo definisati kao preduzimanje delovanja od strane počinioca, koje može ostaviti opasne posledice i zakonom je zabranjeno i njegovu ravnodušnost da spreči tu opasnost, koja proizilazi iz njegovog dela. Ovde je želja aktivna, u smislu oklevanja da ne dođe do opasnosti, ali je neaktivna u sprečavanju te opasnosti, na koju je bio upozoren. To znači da opasno delovanje jeste namerno, ali da njegova posledica nije bila namerna.²

Nedar ovde leži u nepreduzimanju neophodnih zakonskih mera od strane službenika o prijavljenom incidentu. Zakon to uvršta u krivična dela, kako bi se izbeglo davanje bilo kakvog imuniteta od kazne, na bilo kom nivou. Ovo krivično delo može biti i namerno, na isti način kao kod nemara prilikom fizičkog delovanja. Ovo znači da dokazivanje nemara i njegovo razlikovanje od namernog nemara predstavlja veliki problem, posebno ako se radi o nepreduzimanju neophodnih zakonskih mera oko činova ili krivičnih dela koja su stalno prisutna. Na primer, večiti problem delovanja ilegalnih migranata prilikom ilegalnog probijanja granica, koji ide uporedo s problemom njegove rehabilitacije i zakonskog statusa. Istrajavanju ovog krivičnog dela pomaže i nedar prilikom prijavljivanja ilegalnih migranata od strane policijskih službenika.

Odlike krivičnog dela ilegalnih migracija

Sigurno da uvrštavanje dela ilegalnih migracija u međunarodni organizovani kriminal nije ništa drugo do pokazatelj da ono što ovo delo izdvaja od drugih dela, dela lokalnog

¹Ramis Binham, „Nazariya al-tajrim fi al-qanun al-jina’i“, izdavač „Manša’ al-ma’arif“, Aleksandrija, 1971, str. 160.

²Ramis Binham, ibidem, str. 162.

karaktera, jeste činjenica da ono samom svojom prirodom proširuje polje svoga delovanja, i u svom najprostijem obliku obuhvata samo dve oblasti, dok u punom kapacitetu daleko prevazilazi te okvire.

Da bi se izvršilo ovo delo mora postojati bliska saradnja većeg broja osoba od kojih svaka ima svoju ulogu. Mi ćemo se prvo baviti specifičnostima planiranja za izvršenje ovog dela, a potom i njegovim međunarodnim karakterom.

Delo ilegalnih migracija je organizovano delo. Organizovani kriminal se smatra naprednim, razvijenim oblikom kriminala. Sprovode ga kriminalne organizacije pažljivim planiranjem i upotrebom tehničkih sredstava putem naučnih metoda. I dok su kriminalni projekti složeni i ambiciozni, nacionalna zakonodavstva se ne bave njima u dovoljnoj meri. Slučaj je drugačiji sa međunarodnim zakonodavstvom, i ono je u više navrata putem raznih konvencija pokušavalo da stane na put ovom problemu. Jedna od takvih je i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

MEĐUNARODNA SUDSKA SARADNJA

Koncept sudske saradnje podrazumeva da država svoje sudije i sudove stavlja u službu države iz koje je počinilac krivičnog dela. Time ta država ne samo da doprinosi procesu njegovog kažnjavanja, već sprečava narušavanje javnog reda i mira na svojoj teritoriji.¹ Neki smatraju da međusudska saradnja označava svaku sudsku meru koja ide u korist olakšavanja obavljanja sudske prakse u drugoj državi u procesuiranju nekog krivičnog dela.² Ideja međusudske saradnje spada u pitanja od izuzetnog značaja u borbi protiv organizovanog kriminala – u odsustvu međunarodnog krivičnog suda, nadležnog za donošenje odluka ovakvom tipu krivičnih dela, kada su nacionalni sudovi jedino sredstvo za procesuiranje počinilaca.

Međutim, povećavanje broja počinilaca u većini međunarodnih krivičnih dela ili povećavanje broja mesta u kojima se ostvaruje materijalni element, pokrenulo je problem nadležnosti i stručnosti za ta dela. Svaka država daje argumente za svoje pravo da sudi počinioćima. Ukoliko optuženi nije bio na teritoriji te države, kako bi sprečio ovakvu situaciju, koja se u osnovi suprotstavlja međunarodnom zadatku da ta suđenja obavljaju nacionalni sudovi. Sva suđenja treba da budu održana pred jednim sudskim telom, koje predstavlja vrhovni autoritet za razmatranje takvih slučajeva.³ Taj sudski organ treba da obavlja svoj posao u saradnji sa sudskim organima u drugim državama. O takvoj vrsti sudske saradnje govore mnoge međunarodne konvencije koje se tiču krivičnih pitanja. Sudska saradnja u ovom smislu podrazumeva ekstradiciju i u okviru toga uzajamnu pravnu pomoć u mnogim stvarima, kao što su pojavljivanje svedoka, prenošenje procedura itd.

¹Nazar Abdulgufar, *ibidem*, str. 36.

²A Muhamed Ali Suilam, *ibidem*, str. 900.

³ASalim Muhamed al-Audzili, *ibidem*, str. 461.

U tom cilju, donete su mnoge međunarodne konvencije. Među najvažnijim takvim konvencijama su Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. i Haška konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova iz 1970.¹ U ovakve konvencije spada i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, usvojena 2000. godine u Palermu. U nekim članovima te konvencije, govori se sudskoj saradnji na polju ekstradicije i pružanja pravne pomoći.

1. Ekstradicija u Konvenciji iz Palerma (2000)

Ekstradicija je sredstvo kojim se lica stavljaju pod efektivnu kontrolu bilo kog organa koji je tražio njihovo izručenje. Ovo sredstvo se ispunjava izdavanjem lica strani molilji, radi sprovođenja izrečenih krivičnih odredaba, radi izvršavanja pravičnog suđenja ili radi sprovođenja direktnih mera usmerenih protiv njih, kako bi se osigurale neophodne pravne garancije u cilju zaštite njihovih prava.²

Ekstradicija je izraz koji se koristi za radnju kojom jedna država neko lice sa svoje teritorije izručuje drugoj državi, koja je to tražila radi suđenja tom licu za delo za koje ga tereti ili radi sprovođenja kazne koja je za to lice izrečena na sudu.³ Tema ekstradicije je usko povezana sa konceptom azila, jer ovakvi zahtevi između jedne i druge države uglavnom nastaju zbog prava lica koja su u državi molilji počinili krivična dela, da u zamoljenoj državi zatraže azil i uživaju zaštitu. Kada im se dozvoli azil, ekstradicija je zabranjena. Ovakvo pravo na azil je postavljeno Ženevskom konvencijom iz 1951. godine, a utemeljeno je na principu humanosti, te je uvršteno i u mnoge ustave.⁴

Ekstradicija se u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, spominje u članu 16, koji nosi naziv „Ekstradicija“. Ovaj član

¹U članu 4 Haške konvencije, stoji da države ugovornice treba da pružaju jedna drugoj najširu moguću pravnu pomoć u svakom krivičnom postupku u vezi sa krivičnim delom i ostalim delima pomenutim u članu 4 i da se u svim slučajevima, za izvršenje zahteva za pomoć primenjuje zakon zamoljene države.

²Muhamed Ali Suilam, *ibidem*, str. 916.

³Rada Hamahim, „Al-Adala al-jaza'iya fi tunis“, izdavačka kuća „Oris“, Tunis, 1997, str. 135.

⁴Član 17 Ustava Tunisa govori o zabrani ekstradicije političkih azilanata.

objašnjava da se ekstradicija primenjuje na krivična dela iz ove konvencije ili na slučajeve u kojima krivično delo iz člana 3 stav 1(a) ili (b), podrazumeva umešanost grupe za organizovani kriminal i lica čije se izdavanje traži i koje se nalazi na teritoriji zamoljene države potpisnice, pod uslovom da je krivično delo zbog kojeg se traži izdavanje kažnjivo po domaćim zakonima države potpisnice molilje i zamoljene države potpisnice.¹ Dvostruki kriminalitet predstavlja prepreku koja ometa ekstradiciju i primenjivanje Konvencije, otežavajući njeno sprovođenje zbog nedostatka opšte definicije ili utvrđenog principa transnacionalnog organizovanog kriminala u Konvenciji i dopunskim protokolima. Postojanje ovakvih definicija, pomoglo bi u primeni dvostrukog kriminaliteta.²

U stavu 2 člana 16, stoji da, ako je zahtevom za izdavanje obuhvaćeno više različitih teških krivičnih dela, od kojih neka nisu predviđena ovim članom, zamoljena država potpisnica može primeniti ovaj član i prema takvim krivičnim delima, odnosno može da prihvati zahtev za izdavanje i za krivična dela koja nisu obuhvaćena ovim članom.

U Konvenciji stoji i to da, ako neka država potpisnica koja uslovljava izdavanje postojanjem ugovora primi zahtev za izdavanje od druge države potpisnice sa kojom nema ugovor o ekstradiciji, može smatrati ovu konvenciju pravnim osnovom za izdavanje u odnosu na svako krivično delo na koje se ovaj član primenjuje.³

Uprkos značaju teme ekstradicije, u međunarodnom pravu ne postoji utvrđeno pravilo koje države obavezuje na ekstradiciju ili koje podrazumeva preduzimanje mera protiv države koja odbija da ispoštuje zahtev za izdavanje. Prema međunarodnom običaju, čak, utvrđeno je da se ekstradicija može zaustaviti i ako postoji bilateralni ili multilateralni sporazum čija je strana potpisnica država molilja.⁴ To potvrđuje i stav 7 člana 16 Konvencije, u kome stoji da će „izdavanje zavisiti od uslova predviđenih domaćim zakonima zamoljene države potpisnice, ili važećim ugovorima o ekstradiciji, uključujući, između ostalog, uslove u pogledu minimalne kazne koja se traži kod izdavanja i osnova po kojoj zamoljena država potpisnica može odbiti ekstradiciju“.

¹Član 16 (1) Konvencije iz Palerma (2000).

²Nazar Abdulgufar, ibidem, str. 36.

³Član 16 (4) Konvencije.

⁴Madždi al-Garsili, ibidem, str. 107.

Isto je navedeno i u stavu 8 člana 16, u kome stoji: „U skladu sa domaćim zakonima, države potpisnice će se truditi da ubrzaju postupak izdavanja i da pojednostave dokazni postupak s tim u vezi za svako krivično delo na koje se ovaj član odnosi.“ I pored svega toga, zamoljena država može da odbije zakon za izdavanje i davanje odgovora državi molilji.

Međunarodno zakonodavstvo je ovaj problem rešilo kroz stavove 11 i 12 člana 16 Konvencije. Stav 11 glasi. „Kad god je nekoj državi potpisnici njenim zakonima, dozvoljeno da ekstradiraju ili na neki drugi način preda svog državljanina, ali samo uz uslov da to lice bude vraćeno državi potpisnici na izdržavanje kazne izrečene posle suđenja ili postupka zbog kojeg je traženo izdavanje ili predaja pomenutog lica, te se ta država potpisnica i država potpisnica koja traži izdavanje ili predaju pomenutog lica sporazumeju o takvoj opciji i drugim uslovima koje smatraju primerenim, takvo uslovno izdavanje ili predaja će biti dovoljni za izvršenje obaveza iz stava 10. ovog člana.“ U stavu 12 piše: „Ukoliko se izdavanje traženo radi izvršenja presude odbije zato što je traženo lice državljanin zamoljene države potpisnice, zamoljena država potpisnica će, ako joj to dozvoljavaju njeni zakoni i u skladu sa uslovima iz tih zakona, po zahtevu potpisnice molilje razmotriti izvršenje presude donete na osnovu zakona države molilje, odnosno preostalog dela kazne.“

Ekstradicija se ne može nametnuti ukoliko zamoljena država potpisnica ima dovoljno osnova da veruje da je zahtev podnet u cilju gonjenja ili kažnjavanja nekog lica zbog njegovog pola, rase, vere, nacije, etničkog porekla ili političkih uverenja, ili da će postupanje po zahtevu naneti štetu tom licu iz bilo kojeg od navedenih razloga.¹ U isto vreme, države potpisnice ne smeju da odbiju zahtev za ekstradiciju, isključivo zato što smatraju da su krivičnim delom obuhvaćena i fiskalna pitanja. U svakom slučaju, pre nego što odbije ekstradiciju, zamoljena država potpisnica mora, kad god je to moguće, da se konsultuje sa državom potpisnicom moliljom, kako bi joj pružila dovoljno mogućnosti za iznošenje mišljenja i pružanje informacija relevantnih za njenu optužbu.²

Ovaj član stavom 17 zaključuje da države potpisnice treba da nastoje da zaključuju bilateralne ili multilateralne sporazume ili aranžmane u cilju izvršenja ili poboljšanja efikasnosti ekstradicije.

¹ Stav 14 člana 16 Konvencije iz Palermo (2000).

² Stavovi 15 i 16 člana 16 Konvencije iz Palermo.

2. Uzajamna pravna pomoć u Konvenciji i dopunskim protokolima

Pravna pomoć je drugi instrument međusudske saradnje, na koji podstiče član 18 Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Član 18 nosi naziv „Uzajamna pravna pomoć“ i sadrži 30 stavova. Uzajamna pravna pomoć obuhvata pravnu pomoć pri uzimanju dokaza ili izjave od lica; uručanju sudskih dokumenata; izvršenju pretresa, zaplene i zamrzavanja; pregledu predmeta i mesta; dostavljanju informacija, dokaznog materijala i nalaza veštaka; dostavi originala ili overenih kopija relevantnih dokumenata i evidencije, uključujući državne, bankarske, finansijske, privredne ili poslovne evidencije; identifikovanju ili pronalaženju dobiti od kriminala, imovine, instrumenata ili drugih stvari koje mogu poslužiti kao dokaz; olakšavanju dobrovoljnog pojavljivanja lica u državi potpisnici molilji i svaku drugu vrstu pomoći koja nije u suprotnosti sa zakonima zamoljene države potpisnice.¹

Ova konvencija kroz stav 4 istog člana podstiče i direktnu saradnju, tako da države potpisnice Konvencije mogu, bez prethodnog zahteva, preneti informacije koje se odnose na krivičnu stvar nadležnom organu druge države potpisnice ukoliko smatraju da takva informacija može pomoći pomenutom organu u preduzimanju ili uspešnom završetku istrage i krivičnog postupka.

U Konvenciji se navodi i to da se stavovi od 9 do 29 člana 18 odnose na zahteve podnete u skladu sa ovim članom, ako dotične države potpisnice nisu obavezane ugovorom o uzajamnoj pravnoj pomoći, kao i da države potpisnice neće odbiti pružanje uzajamne pravne pomoći iz ovog člana, po osnovu čuvanja bankarske tajne.² Države potpisnice mogu odbiti pružanje uzajamne pravne pomoći iz ovog člana na osnovu odsustva dvojne kažnjivosti. Međutim, zamoljena država potpisnica može, kada smatra adekvatnim, pružiti pomoć po sopstvenom nahođenju, bez obzira da li takva radnja predstavlja krivično delo prema domaćim zakonima zamoljene države potpisnice.³

¹Stav 3 člana 18 Konvencije iz Palerma (2000).

²Stav 7 člana 18 Konvencije iz Palerma (2000).

³Stav 9 člana 18 Konvencije iz Palerma (2000).

Države potpisnice mogu odbiti pružanje uzajamne pravne pomoći u sledećim slučajevima:¹

- a. ako zahtev nije podnet u skladu sa odredbama ovog člana;
- b. ako zamoljena država potpisnica smatra da bi izvršenje tog zahteva verovatno štetilo njenom suverenitetu, bezbednosti, javnom redu ili drugim bitnim interesima;
- c. ako bi organima zamoljene države potpisnice bilo zabranjeno prema domaćem zakonodavstvu da izvrše radnju koja se traži u odnosu na bilo koje slično krivično delo, da je ono bilo predmet istrage, krivičnog gonjenja ili sudskog postupka pod njihovom sopstvenom jurisdikcijom;
- d. ako bi bilo u suprotnosti sa pravnim sistemom zamoljene države potpisnice da se zahtevu za uzajamnu pravnu pomoć udovolji.

Zamoljena država potpisnica može da odloži uzajamnu pravnu pomoć s obrazloženjem da to smeta istrazi, krivičnom gonjenju ili sudskom postupku koji je u toku.² Pre odbijanja zahteva, shodno stavu 21. ovog člana, ili odlaganja njegovog izvršenja, shodno stavu 25. ovog člana, zamoljena država potpisnica konsultuje se sa državom potpisnicom moliljom da bi razmotrila da li pomoć može da bude pružena pod uslovima i u granicama za koje ona proceni da su neophodni. Ako država potpisnica molilja prihvati pomoć pod uslovima ona treba da ih se pridržava.³

Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji predstavlja dopunu Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, kroz drugi stav člana 8, takođe promovise međunarodnu saradnju: „Država potpisnica koja ima opravdan osnov da posumnja da je plovilo koje primenjuje slobodu plovidbe u skladu sa međunarodnim pravom i koje je istaklo zastavu ili oznake registracije druge države potpisnice umešano u krijumčarenje migranata morem može da o tome obavesti državu čija je zastava i da zatraži potvrdu registracije i, ukoliko je potvrđena, da zahteva

¹Stav 21 člana 18 Konvencije iz Palerma (2000).

²Stav 25 člana 18 Konvencije iz Palerma (2000).

³Stav 26 člana 18 Konvencije iz Palerma (2000).

ovlašćenje od države čija je zastava da preduzme odgovarajuće mere u vezi sa plovilom. Država čija je zastava može odobriti državi molilji, *inter alia*, da:

- a. se ukrca na plovilo;¹
- b. pretraži plovilo; i
- c. ukoliko je pronađen dokaz da je plovilo učestvovalo u krijumčarenju migranata morem, da preduzme odgovarajuće mere u vezi sa plovilom i licima i teretom na plovilu, kako je odobreno od strane države čija je zastava.

Pretraživanje plovila mora biti u skladu sa sudskim nalogom, jer je to proceduralno pitanje. Stav 3 člana 8 nalaže da država potpisnica, koja je preduzela neku od mera u skladu sa stavom 2 ovog člana, hitno mora da obavesti zainteresovanu državu čija je zastava o rezultatima te mere.

Što se tiče prenosa krivičnog postupka, prema Konvenciji iz Palerma, on spada u instrumente međusudske saradnje. Takva politika omogućava da države prilikom suđenja dotičnim počiniocima sude, poštujući princip državnog suvereniteta. Uz to, tužilaštvo i sudovi odlučuju o tome kada je prenos u dobrobiti pravde. Ovim pitanjem se bavi član 21 Konvencije, koji glasi: „Države potpisnice će razmotriti mogućnost da jedna na drugu prenesu postupak krivičnog gonjenja za krivično delo obuhvaćeno ovom konvencijom u slučajevima u kojima se smatra da bi takav prenos bio u interesu pravilnog sprovođenja pravde, naročito u slučajevima kada je obuhvaćeno nekoliko jurisdikcija, u cilju jedinstvenog krivičnog gonjenja.“

¹"Plovilo" će značiti bilo koju vrstu plovnog objekta, uključujući i plovni objekat bez deplasmana i morske avione, koji se koriste ili se mogu koristiti kao sredstvo prevoza po vodi, osim ratnog broda, mornaričkog pomoćnog ili drugog plovila čiji je vlasnik ili kojim raspolaže vlada i koji se za sada koriste samo za vladine nekomercijalne svrhe.

UNUTRAŠNJA KRIVIČNA POLITIKA U BORBI PROTIV ILEGALNIH MIGRACIJA

Uvod i podela

Zločin je još od nastanka ljudskog roda ozbiljan problem. Kazna za zločine predstavlja samo delimično, privremeno rešenje. Dokaz za takvu tvrdnju je to što je krivična sankcija postala sredstvo bez koga ne može nijedno zakonodavstvo. Krivična kazna je važan deo krivične politike, koju je francuski pravnik Mark Ansel definisao na sledeći način: „Cilj krivične politike je da dođe do najbolje formulacije pravnih načela, kao i da dâ smernice zakonodavstvu – koje postavlja zakon, sudiji – koji taj zakon primenjuje i pravosudnim organima – koji su zaduženi za sprovođenje sudijine odluke“.¹

Prema tome, krivična politika daje uputstva koje zakonodavstvo treba da sledi, kako bi kroz zakone moglo da suzbije zločin. Pritom, nikada se ne sme izgubiti iz vida načelo ravnoteže između zaštite prava pojedinca i prava države na krivično gonjenje onih pojedinaca koji su to zaslužili. Krivična politika se sastoji od politike kriminalizacije i kaznene politike, u koju spadaju i preventivne mere. Stoga, ovo poglavlje ćemo podeliti na dva dela. U prvom ćemo se baviti unutrašnjom politikom kriminalizacije u borbi protiv ilegalnih migracija, a drugi će biti u vezi sa unutrašnjom kaznenom politikom i preventivnim merama u borbi protiv ilegalnih migracija.

¹Akrat Našat Ibrahim, „Al-siyasa al-jina'iyā“, izdavač „Dar al-taqafa“, Aman, 2008, str. 14.

1. Unutrašnja politika kriminalizacije u borbi protiv ilegalnih migracija

U ovom delu, bavićemo se politikom kriminalizacije u borbi protiv ilegalnih migracija u libijskom i tuniskom zakonodavstvu i to uz pomoć Zakona br. 19 iz 1378. godine posle smrti Muhameda, što se tiče libijskog zakonodavstva, odnosno Zakona br. 6 iz 2004. godine, što se tiče tuniskog. Ova dva zakona su najnovija dva zakona koja se tiču borbe protiv ilegalnih migracija, doneta od strane dvaju pomenutih zakonodavstava. Ovi zakoni su doneti pod uticajem Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, od kojih je za našu temu bitan Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom.

Politika kriminalizacije u libijskim zakonima o borbi protiv ilegalnih migracija

Libijsko zakonodavstvo se samo u Zakonu br. 19 iz 1378. godine (2010) jasno i eksplicitno izrazilo o borbi protiv ilegalnih migracija. Bilo je nekih tekstova u kojima su kriminalizovana neka dela u vezi sa ulaskom, izlaskom i boravkom stranaca u i iz Libije, počinjenim nezakonito. Ti tekstovi se nalaze u Zakonu br. 6 iz 1987. godine, koji se tiče organizovanja ulaska, boravka i izlaska stranaca u i iz teritorije Libije i izmenama i dopunama tog zakona. Iz teksta tog zakona nećemo uzeti u obzir delove koji, u skladu sa članom 13 gorepomenutog Zakona br. 19 iz 1378. (2000), treba da budu odbačeni.

U članu 13, naime, stoji da treba eliminisati sve odredbe koje nisu u skladu sa odredbama tog zakona, te ćemo, što se tiče Zakona br. 6 iz 1987. i njegovih izmena i dopuna, uzeti samo delove teksta koji se tiču ovog zakona i koji su sa njim u skladu. Dakle, naša studija o krivičnoj politici u libijskom zakonodavstvu, baziraće se na Zakonu br. 19 iz 1378 (2010) i na delovima teksta Zakona br. 6 iz 1987. koji su u skladu sa odredbama Zakona br. 19 iz 1378, u kome su objašnjenipolitika libijskog zakonodavstva u borbi protiv ilegalnih migracija i njeno proširenje – što se tiče ponašanja i lica.

Proširenje kriminalizacije što se tiče dela

Kada je reč o činjenju, libijsko zakonodavstvo je kriminalizovalo mnoga dela. U najteža dela koja spadaju u ilegalne migracije, spadaju uvođenje i izvođenje ilegalnih migranata u i van zemlje, bilo kojim sredstvom. Kriminalizovani su i transfer ilegalnih migranata, kao i olakšavanje kretanja ilegalnih migranata unutar zemlje; zatim omogućavanje ilegalnim migrantima boravak u zemlji, pružanje skloništa ili skrivanje ilegalnih migranata od nadležnih organa na bilo koji način, kao i skrivanje informacija od nadležnih organa i neprijavlivanje krivičnog dela, što se naziva kriminalnom omisijom.

Pored svega toga, libijsko zakonodavstvo je navelo još neka dela, koja spadaju u nezavisna krivična dela i potpadaju pod neke druge propise i zakone, a koje spadaju u dela ilegalnih migracija. To su falsifikovanje putnih ili identifikacionih dokumenata za migrante, raspodela takvih dokumenata, čak i posedovanje takvih falsifikovanih dokumenata, bez obzira na to ko je zapravo te dokumente falsifikovao. Proširenje kriminalizacije se odnosi na bilo kakvo učestvovanje u operacijama pomaganja izvršavanja ilegalnih migracija, čime se u očima zakona izjednačavaju počinitelj i saučesnik, te se svi smatraju originalnim počiniocem krivičnog dela: falsifikator - posrednik – krijumčar.

Zakonodavstvo smatra da svako ko organizuje, pomaže ili upućuje lica na počinjavanje prethodnih dela, time počinjava delo koje spada u ilegalne migracije. Uprkos tome što se upućivanje i organizovanje u mnogim krivičnim delima, prema opštim zakonima, ubrajaju u dela pripremanja, koja nisu kažnjiva, gorenavedena dela zakonodavstvo smatra celovitim krivičnim delima ilegalnih migracija, čak i u fazi njihovog započinjanja.

Međutim, kada je reč o delima koja ne spadaju u krivično delo ilegalnih migracija, zakonodavstvo u dela koja pomažu izvršavanju i trajanju ilegalnih migracija, u ovom zakonu svrstava dela zapošljavanja ilegalnih migranata.¹ U tekstu Zakona stoji „svako ko zaposli ilegalnog migranta“. Ovo se uopšte odnosi na zapošljavanje kriminalca, a ovde je upućeno na svaku osobu koja zaposli ilegalnog migranta. Međutim, zakonodavstvo nije definisalo da li je

¹Tekst člana 3 Zakona br. 19 iz 1378 (2010).

moguće kazniti pravno lice koje zaposli ilegalnog migranta, kakva je kazna za to, niti kako formulisati njegovu optužnicu.

Takođe, odgovornost pred zakonom snosi svako ko s umišljajem ili iz nehata propusti da preduzme zakonske mere protiv počinioca krivičnog dela odmah pošto je o tome obavešten ili informisan po službenoj dužnosti, za dela propisana ovim zakonom.

U Zakonu br. 6 o ulasku, boravku i izlasku stranaca u i izvan Libije iz 1987. godine, izložen je problem kriminalizacije, u vidu dužine trajanja kazne, za svakog ko pred nadležnim organima dâ lažnu izjavu ili preda netačne podatke ili dokumente, znajući da nisu tačni, kako bi sebi ili drugom olakšao ulazak u zemlju, boravak u njoj ili izlazak iz zemlje, što predstavlja kršenje odredaba ovog zakona.¹ Inkriminisan je i ulazak u zemlju, boravak u njoj ili izlazak iz nje bez važeće vize, izdate od strane nadležnog organa.² Takođe, kazniće se svako ko u zemlji ostane nakon što je od strane nadležnih organa bio obavešten o tome da treba da je napusti i svako ko prekrši uslove nametnute za odobravanje njegove vize, prekorači dužinu trajanja vize ili blagovremeno ne obnovi vizu.³

Zakonodavstvo je, kako bi izbeglo da bilo koje protivzakonito delo ovog tipa prođe nekažnjeno, veoma uopšteno propisalo kaznu za svakog (bez obzira na to da li je u pitanju stranac ili državljanin) ko na bilo koji drugi način prekrši odredbe ovog zakona ili propise donete u skladu sa njim.⁴ Cilj ovakvog proširenja kriminalizacije jeste odvracanje od činjenja ovog krivičnog dela u svakom mogućem smislu.

Kriminalizacija u odnosu na osobe

Što se tiče osoba, libijsko zakonodavstvo je odredilo tri grupe osoba u krivičnom delu ilegalnih migracija. To su:

¹Stav (a) člana 19 Zakona br. 6 iz 1987. o ulasku, boravku i izlasku stranaca u i izvan Libije.

²Pod nadležnom stranom, podrazumeva se Generalna uprava za pasoše i državljanstvo.

³Stavovi (b), (c) i (d) člana 19 Zakona br. 6 iz 1987.

⁴Član 20 Zakona br. 6 iz 1987. propisuje: „Biće kažnjen kaznom zatvora u trajanju od najviše tri meseca i novčanom kaznom od najviše hiljadu dinara ili jednom od te dve kazne svako ko na bilo koji drugi način prekrši odredbe ovog zakona ili važeće propise donete u skladu sa njim“.

1. Ilegalni migrant (to je najčešće strano lice), prema tekstu člana 6 Zakona br. 19 iz 1378. Iako je ponašanje migranta po međunarodnim konvencijama izbačeno iz domena kriminalizacije, jer se ono smatra ciljem ponašanja krijumčara, pa je samim tim predmet ili svrha krivičnog dela, libijsko zakonodavstvo je ponašanje ilegalnog migranta inkriminiralo, zbog njegovog ulaska na teritoriju države bez saglasnosti nadležnih organa, bez prelaska preko zvaničnog graničnog prelaza ili drugih mesta predviđenih za ulazak u zemlju ili izlazak iz nje. Ovakvo ponašanje se smatra kriminalnim čak i ako je počinjeno od strane Libijca, koji je ušao ili izašao iz države izvan zvanično obeleženog graničnog prelaza.
2. Krijumčari ljudi: libijsko zakonodavstvo nije dalo definiciju krijumčara, kao što je to učinilo sa definisanjem ilegalnog migranta, već je definisalo neka dela koja se smatraju operacijama krijumčarenja, a koja spadaju u dela ilegalnih migracija. Tako je inkriminisan svako ko počinji takvo delo (stranac ili državljanin), bez obzira na to da li ga je počinio na nivou pojedinca ili na nivou grupe – u okviru organizovane bande. Libijsko zakonodavstvo je pripadanje organizovanoj bandi prilikom počinjenja krivičnog dela organizovanih migracija svrstalo u otežavajuću okolnost, zbog elementa organizacije.¹
3. Treću grupu ljudi koja učestvuje u izvršenju krivičnog dela ilegalnih migracija čine državni službenici kojima je poveren zadatak borbe protiv ilegalnih migracija i uopšte borba protiv kriminala. Ova grupa ljudi je definisana članom 7 Zakona br. 19 iz 1378 (2010), koji glasi: „Kazniće se zatvorskom kaznom od najmanje godinu dana i novčanom kaznom ne manjom od hiljadu dinara, a ne većom od pet hiljada dinara, svako ko sa umišljajem spreči da preduzme meru koju je zakonski obavezan da preduzme protiv krivičnih dela propisanih ovim zakonom odmah pošto je o takvom delu obavešten ili informisan po službenoj dužnosti. Ukoliko je ovo delo počinjeno kao posledica nemarnosti, kazniće se novčanom kaznom, ne manjom od pet stotina dinara i ne većom od tri hiljade dinara“.

U slučaju da državni službenik, kome je poverena dužnost čuvanja graničnih prelaza, počinji neko delo u vezi sa krijumčarenjem ljudi navedeno u drugom članu ovog zakona, kazna će mu biti umnogostručena, a njegov status će biti uzet kao otežavajuća okolnost.

¹Tekst člana 4 Zakona br. 19 iz 1378 (2010).

2. Politika kriminalizacije u tuniskim zakonima o borbi protiv ilegalnih migracija

Tuniski zakoni su, na polju borbe protiv ilegalnih migracija, napredniji u odnosu na libijske zakone u istoj oblasti, iako su i jedan i drugi nastali pod uticajem Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola.

Kroz Zakon br. 6 iz 2004, koji predstavlja izmenu i dopunu Zakona br. 40 iz 1975. godine, o putnim ispravama, možemo da upoznamo odlike krivične politike tuniskog zakonodavstva, na polju kriminalizacije. Tunisko zakonodavstvo je tim zakonom uspostavilo sistem kriminalizacije različitih pojedinačnih i grupnih krivičnih dela, počinjenih na polju ilegalnih migracija, kao i sistem kriminalizacije u odnosu na počinioce tih dela, uz diferencijaciju kriminalizacije počinjenja od strane fizičkih i pravnih lica.

Kriminalizacija u odnosu na delo

U tuniskom zakonu je, pored krijumčarenja, kriminalizovano i pomaganje u krijumčarenju u različitim vidovima koji se odnose na učestvovanje. Tako je kriminalizovano: upućivanje u način na koji se može počiniti ovo krivično delo, olakšavanje prelaska i organizovanje ovog krivičnog dela, pružanje smeštaja krijumčarima, krijumčarenje krijumčara ili obezbeđivanje mesta za skrivanje krijumčara, obezbeđivanje prevoznih sredstava u svrhu krijumčarenja ili prevoz krijumčara.¹ Kriminalizovano je i formiranje kriminalnih grupa ili kriminalnih organizacija ili čak saglasnost sa takvim formiranjem u cilju počinjenja krivičnih dela krijumčarenja, pomaganju izvršenja tog dela ili učestvovanju u izvršenju tog dela na bilo koji način.

Član 41 Zakona br. 6 iz 2004. godine o putnim ispravama, glasi: „Kazniće se zatvorom u trajanju od šest godina i novčanom kaznom od dvadeset hiljada dinara, svako ko učestvuje u obrazovanju grupe ili se složi sa formiranjem organizovane grupe u cilju pripremanja, omogućavanja izvršavanja ili počinjavanja dela spomenutim u članovima 38, 39 i 40 i svako ko ga na to uputi, za to ga angažuje, sa njim sarađuje ili mu na bilo koji način

¹Pogledaj članove 38, 39 i 40 Zakona br. 6 iz 2004. o putnim ispravama – navedeno u Aneksu.

pomaže, bilo unutar, bilo van zemlje, kao i svako ko je sa dvema ili više osoba izrazio nameru ili se složio da počinji delo spomenuto u članovima 38, 39 i 40 ovog dela“.

Kako bi obuhvatilo više dela i svrstalo ih u krivična dela ilegalnih migracija, tunisko zakonodavstvo je ovom izmenom i dopunom kriminalizovalo i dela nečinjenja, pored toga što je kriminalizovalo započinjanje.¹ U poslednjem slučaju, čak i kada je u pitanju svojevolejno predomišljanje, zakonodavstvo nalaže da se kazni osoba koja se uzdrži od dovršavanja kriminalnog čina krijumčarenja migranata.² Pored toga, kažnjivi su i činovi pripremanja, koji obuhvataju direktno pripremanje počinjenja krivičnog dela, kaznom za to krivično delo.³

Što se tiče krivičnih dela nečinjenja, ona podrazumevaju namerno uzdržavanje od obaveštavanja državnih vlasti o informacijama koje pojedinac ima o nekom krivičnom delu, čime je možda omogućio počinjenje nekog od krivičnih dela koja su u vezi sa ilegalnim migracijama ili doveo do počinjenja takvog dela. Tunisko zakonodavstvo je pored toga kriminalizovalo svesno, namerno uzdržavanje od obaveštavanja, čak i ako je to uzdržavanje bilo posledica održavanja poslovne tajne. Tunisko zakonodavstvo ne samo da spominje ovo delo, već ga svrstava u podsticanje na počinjenje krivičnog dela, koje je kažnjivog radi sprečavanja počinjenja nekog ozbiljnijeg dela.⁴

Član 45 ovog zakona glasi: „Zatvorskom kaznom na period od tri meseca i novčanom kaznom u iznosu od pet stotina dinara, biće kažnjen svako ko se namerno, čak i ukoliko je obavezan na čuvanje poslovne tajne, uzdrži od hitnog obaveštavanja nadležnog autoriteta o informacijama koje je dobio u vezi sa počinjenjem nekog od krivičnih dela navedenih u ovom poglavlju.“

¹Započinjanjem se u tuniskom zakonu podrazumeva pokušaj počinjenja dela i propisano je članom 59 Šestog dela Krivičnog zakonika. U tom članu piše: „Za svaki pokušaj počinjenja krivičnog dela, počinilac će biti kažnjen istom onom kaznom koja je propisana za počinjenje tog krivičnog dela ukoliko je razlog za nemogućnost izvršenja ili postizanje cilja tog dela izvan volje i želje počinioca krivičnog dela. Međutim, posledica pokušaja neće biti zatvorska kazna duža od pet godina, osim ukoliko zakon ne nalaže drugačije“.

²Kamal ibn Džafar, „Nudwa hawla al-ibjar halsa“, Visoki institut za pravosuđe u Tunisu, 27. maj 2004, objavljeno na veb sajtu Ministarstva pravde i ljudskih prava Tunisa, datum posećivanja sajta 15. 08. 2010.

³Član 38/2 Zakona br. 6 iz 2004. o putnim ispravama glasi: „I pokušaj podleže kažnjavanju, kao i činovi direktnog pripremanja izvršenja krivičnog dela“.

⁴U mnogim zakonima koji se tiču zdravstva ili advokature, nalazimo da je otkrivanje tajni kažnjivo – tajni bolesnika od strane lekara, odnosno klijenta od strane njegovog pravnog zastupnika.

Pošto je cilj koji ima najveći prioritet iskorenjivanje pojave ilegalnih migracija, što se tiče neophodnosti sankcionisanja, u zakonu br. 6 iz 2004. godine, ostavljena je mogućnost izuzimanja od kazne, u slučaju da neka osoba obavesti državne organe o postojanju kriminalnog plana¹ i preda im informacije koje dovode do osujećivanja kriminalnog čina i hapšenja njegovih izvršilaca.²

Kriminalizacija u odnosu na lica

Pored proširenja u odnosu na delo, tunisko zakonodavstvo je proširilo kriminalizaciju i u odnosu na osobe. Za razliku od libijskog zakonodavstva, tunisko zakonodavstvo inkriminiše i dela počinjena od strane pravnih lica, pored onih počinjenih od strane fizičkih lica.

A. Fizička lica

Tunisko zakonodavstvo kroz Zakon br. 6 iz 2004. godine proširuje oblast kriminalizacije i u pogledu lica, tako da obuhvata veoma veliku grupu ljudi, kojima su obuhvaćeni i počinioci i saučesnici. Počinioci su osobe koje počine osnovno delo koje predstavlja krivično delo, a koje obuhvata organizovanje krijumčarenja, odnosno uvođenje i izvođenje ilegalnih migranata, koje se ogleda u „pružanju smeštaja migrantima ili njihovom skrivanju i prevoženju bilo kojim prevoznim sredstvom u cilju njihovog ubacivanja na teritoriju Tunisa ili izvođenja iz nje“.³

Što se tiče pomoćnih činova, u njih spadaju „navođenje, uređivanje, olakšavanje, posredovanje ili organizovanje na bilo koji način, čak i bez nadoknade, tajnog ulaska na teritoriju Tunisa ili napuštanja tuniske teritorije kopnom, morem ili vazduhom, kroz granične prelaze ili van njih“.⁴ Ovaj zakon članom 43 kriminalizuje i dela u vezi sa iskorišćavanjem i zloupotrebom službenog položaja, koji glasi: „Propisuje se kazna zatvora u trajanju od

¹ Član 46 Zakona br. 6 iz 2004.

² Maždi al-Garsali, ibidem, str. 99.

³ Članovi 39 i 40 Zakona br. 6 iz 2004.

⁴ Član 38 Zakona br. 6 iz 2004.

dvanaest godina i novčana kazna u iznosu od četrdeset hiljada dinara za počinjenje krivičnog dela spomenutog u članovima 38, 39, 40, 41 i 42 ovog poglavlja, ukoliko je to delo počinjeno od strane:

- a. lica kome je, direktno ili indirektno, poveren zadatak čuvanja granica, graničnih prelaza ili luka ili njihovo nadgledanje;
- b. lica kome je zakonom poveren zadatak sprečavanja ovih krivičnih dela i hvatanje počinitelaca tih dela;
- c. pripadnika unutrašnjih bezbednosnih snaga, pripadnika vojske ili pripadnika Carine;
- d. lica koje zloupotrebi poziciju ili položaj koji uživa na osnovu svog posla ili službe;
- e. lica koje neko od ovih dela počini protiv deteta ili za to iskoristi dete.

Proširenje kriminalizacije koje je našlo mesta u ovom tekstu, dolazi zbog toga što je zloupotrebljavanje i korumpiranost snaga bezbednosti jedan od glavnih uzroka koji dovode do uspeha bandi krijumčara u njihovim kriminalnim delima krijumčarenja ljudi. Ovaj tekst cilja i na primanje mita od strane bezbednosnih snaga, u zamenu za olakšavanje prelaska i pružanje zaštite krijumčarima.

B. Odgovornost pravnog lica

Jedna od stvari koja je u tuniskom krivičnom pravu kroz mnoge zakone unapređena, jeste odluka zakonodavstva i sudstva o tome da i pravna lica mogu da snose krivičnu odgovornost. Pošto je nađeno da je u takvom slučaju odgovarajuća novčana kazna, postavljen je poseban sistem sankcija, koji u osnovi podrazumeva pregledanje i zamrzavanje finansijskih sredstava uz narušavanje reputacije i ugleda i dopunskim kaznama, kao što je objavljivanje činjenica.¹

Iako je krivična odgovornost za pravna lica prouzrokovala mnoge kontroverze među pravnicima, ona je postala neizbežna realnost. Neophodno je urediti efikasnost krivičnog

¹ Rada Hamahim, „Tatawur al-'uqubat fi al-qanun al-jina'i al-tunisi“, neobjavljena magistarska teza, Univerzitet „Al-Manara“ u Tunisu, Fakultet za pravo i pravne nauke, Tunis, školska 2004/2005 godina.

prava, tako da pravnom licu ne bude omogućeno da iskoristi svo položaj i ostane nekažnjen jer je neko delo počinio u ime i na račun pravnog lica.¹

Tunisko zakonodavstvo se ovim pitanjem pozabavilo kroz član 51 Zakona br. 6 iz 2004. godine o snošenju krivične odgovornosti za pravna lica, tako da se pravnim licima izriče kazna, ukoliko se dokaže njihova lična odgovornost. Pravnom licu se može izreći kazna ukoliko su počinili kriminalan čin posredstvom svog položaja kao pravnog lica.

Pravno lice će biti kažnjeno i ako je neko drugo lice počinilo kriminalno delo zarad i u korist pravnog lica. To se može zaključiti na osnovu teksta člana 51, koji glasi: „Kazna propisana u ovom poglavlju će se primeniti na pravna lica, ukoliko se dokaže njihova lična odgovornost; u takvom slučaju, pravnom licu se nameće novčana kazna u iznosu od šezdeset hiljada dinara, ukoliko se dokaže da je imao koristi od tog krivičnog dela“.

3. Unutrašnja kaznena i preventivna politika u borbi protiv ilegalnih migracija

Mnogim zakonima su određene ozbiljne i stroge kazne na polju borbe protiv ilegalnih migracija, pogotovo kada je reč o delima krijumčara. Kazne koje se izriču krijumčarima su nekada bile prilično blage i nisu prelazile kraću zatvorsku i manju novčanu kaznu. Šta više, neke države za to nisu postavile apsolutno nikakvu kaznu, prateći član 5 Protokola protiv krijumčarenja migranata, kojim se promovise da ilegalni migranti ne budu krivično gonjeni, smatrajući njihovo delo ciljem ponašanja krijumčara. Kriminalna i preventivna politika se ogledaju u pripremanju i očekivanju kriminalne opasnosti.

Ovaj deo ćemo podeliti na dva odeljka. Prvi odeljak će se ticati kaznene politike u nacionalnim zakonima, a drugi preventivne unutrašnje politike u suočavanju sa ilegalnim migracijama.

¹Maždi Al-Garsali, ibidem, str. 93.

Unutrašnja kaznena politika u borbi protiv ilegalnih migracija

Kazna uvek odražava ubeđenja i ideje vremena u kojem je doneta.¹ Kroz istoriju, nalazimo da je svrha kazne bila pod uticajem ideja koje su bile utemeljene u svakom periodu ljudske misli.² Nakon što je svrha kazne bila osveta, kazna je više bila okrenuta odvracanju, sve dok nije došla do ideje rehabilitacije i ispravljanja. Uz pojavljivanje ideja pozitivne krivične politike³ i društvene odbrane,⁴ kazna je dobila humanu prirodu. Takođe, međunarodni sporazumi i povelje su putem ljudskih prava usmeravali na povećavanje humanosti sankcija.

Na unutrašnjem nivou, možemo pogledati Veliku zelenu povelju o ljudskim pravima, a zatim i Zakon br. 5 iz 1991. o primeni njenih principa, kao i Zakon br. 20 iz 1991. godine, o jačanju sloboda. Ovi dokumenti se mogu smatrati ustavnim dokumentima, jer njima zakonodavstvo može da se vodi prilikom postavljanja zakona koji im slede.⁵ Ponovnim pregledanjem članova Velike zelene povelje, nalazimo da ona govori o svetosti ljudskih

¹ Akarat Našat Ibrahim, ibidem, str. 5.

² Faiza Junis al-Baša, ibidem, str. 107.

³ U poslednjoj četvrtini devetnaestog veka, istakli su se mnogi prethodnici pozitivističke škole. Njihov pionir, bio je italijanski lekar Čezare Lombrozo (1835-1909), koji je kroz svoju knjigu „Čovek kriminalac“ pozvao na pomeranje interesa sa kriminalnog dela na proučavanje čoveka kriminalca. Njegov fokus je na biološkom sastavu kriminalca. Njegov rad i delo, predstavljaju početak pojavljivanja biološkog pravca u tumačenju zločina. Za više objašnjenja vidi Hanan Bašir al-Sui'i, „Ilm al-ijram al-ijtima'i“, izdavač „Matabi' al-wahda al-'arabiya“, Zavija, Libija, 2000, str. 14.

⁴ Filipino Gramatika se smatra jednim od pionira škole društvene odbrane. On je 1945. godine u Đenovi otvorio Centar za proučavanje društvene odbrane. Među sledbenicima ove pravne škole je i Mark Ansel, koji kje smatrao da je prvenstveni cilj društvene odbrane ustanovljavanje krivične politike koja osigurava prevenciju krivičnih dela i bavi se lečenjem i rehabilitacijom počinitelaca, kroz organizovanu praksu nazvanu „društvenm adaptacijom“. Za više objašnjenja, vidi Muhamed Muamer al-Razaqi, „Ilm al-ijram wa al-siyasa al-ijramiya“, izdavač „Dar al-anis“, Misrata, 1995, prvo izdanje, str. 196.

⁵ Al-Hadi Abu Hamra, članak objavljen na veb sajtu „Omladina iz Zavije“, pod naslovom „Nazara 'ala al-'uquba al-jina'iyā fi al-tašri'at al-laḥiqa li al-watiqa al-hadra' al-kubra li huquq al-insan“, datum posete sajta 5/9/2010.

sloboda, njihovoj zaštiti i nepovredivosti, osim u granicama nužnosti. Sloboda se ne može otuđiti, osim od strane onoga za koga sloboda podrazumeva tlačenje drugih.¹

Libijsko zakonodavstvo u kazenoj politici ne samo da tako nalaže, nego Zakonom br. 19 iz 1378. godine posle smrti Proroka (2010) za kršenje tih sloboda nameće ozbiljne kazne. Nisu samo prethodne povelje ono čime se vodi ovaj zakon. Njim se kažnjavaju i dela koja su izvučena iz međunarodnog zakonodavstva, što se tiče kriminalizacije dela iz humanih razloga. Eksplicitnom formulacijom u ovom zakonu, kažnjava se ilegalni migrant za delo „ilegalne“ tajne migracije, a kazna za to delo kreće se od lišavanja slobode do finansijske kazne.

Kazne lišavanja slobode

Kazna lišavanja slobode predstavlja glavnu kaznu u Krivičnom zakoniku Libije. Poznato je da se kazne dele na dva tipa, u skladu sa tekstom člana 17 Krivičnog zakonika² – glavne kazne i sporedne kazne. Krivičnim zakonikom su definisani tipovi kazni i od njih se ne može odstupiti, što predstavlja primenu principa „nema krivičnog dela niti kazne bez zakona“, u skladu sa odredbom prvog člana spomenutog zakonika.³

Libijsko zakonodavstvo nije izašlo iz ovih okvira ni u određivanju sankcija koje je zakonom propisalo kada je reč o ilegalnim migracijama. To su kazne koje narušavaju ljudske slobode. U Krivičnom zakoniku, članovima 20, 21 i 22, za to delo je definisano tri vrste sankcija, formulisanih kao doživotni zatvor, zatvor i pritvor.⁴ Ni kazne lišavanja slobode,

¹Član broj 2 Velike zelene povelje o ljudskim pravima, usvojene u nedelju, 27. Šavala 1397. posle smrti Proroka, što odgovara datuma 12/6/1988 u Bajdi, Zbirka zakona, izdavač „Maktab al-šu’un al-qanuniya bi idara al-tawjih al-tawri“, prvo izdanje, 2005, str. 500.

²Član 17 Krivičnog zakonika Libije glasi: „Postoje dve vrste kazni: glavne i sporedne. Glavne kazne su: pogubljenje, doživotni zatvor, zatvor, pritvor i novčana kazna. Sporedne kazne su: lišavanje građanskih prava, oduzimanje dozvole za rad u struci, gubitak građanskih prava, javno osuđivanje).

³Muhamed Bašir al-Šibani, “Siyasa al-mušara’ al-libi fi mukafaha jara’im al-muhadirat wa al-mu’atarat al-‘aqliya”, magistarska teza odbranjena na Akademiji za visoke nauke u Džanzuru, objavljena 2005. godine, prvo izdanje, 2005, str. 128.

⁴Član 20 Krivičnog zakonika glasi: „Kazna doživotnog zatvora je stanje koje se u dosuđuje u situacijama predviđenim za to i važi do kraja životnog veka, koji mora biti proveden u skladu sa zatvorskim propisima.“ Član 21 glasi: „Zatvorka kazna je situacija u kojoj se dosuđuje odsluživanje zatvora i život u skladu sa

propisane Zakonom br. 19 iz 1378. nakon smrti Proroka, ne izlaze iz tih okvira. Tako nalazimo da ovaj zakon počinje propisivanjem kazne pritvora ilegalnom migrantu koji uđe na teritoriju Džamahirije i u njoj boravi bez odobrenja ili dozvole izdate od strane nadležnog autoriteta, u cilju nastanjivanja u toj zemlji ili radi prolaska kroz nju radi stizanja u drugu državu.¹

Termin „pritvor“ ovde dolazi bez definisanja vremenskog ograničenja zadržavanja, što znači da podleže tekstu člana 22 Krivičnog zakonika, prema kome kazna ne sme biti duža od tri godine i ni u kom slučaju ne sme biti kraća od dvadeset i četiri sata.

Pored toga, kazna pritvora neće biti veća od godinu dana za počinioce nekog dela koje se smatra ilegalnim migracijama, ukoliko su ova dela počinjena pojedinačno ili u nekom vidu saučesništva, kao što su pomaganje, podsticanje ili slaganje. Međutim, ukoliko se dokaže da je počinilac tokom počinjenja krivičnog dela bio pripadnik organizovane bande za krijumčarenje migranata, stvar je drugačija po pitanju kazne, jer se više ne radi o prekršaju neko o krivičnom delu, a kazna zatvora za takvo delo je najmanje pet godina.² U ovom slučaju, objektivne okolnosti su otežavajuća okolnost zbog koje se povećava kazna. Zakonodavstvo je za jedan drugi slučaj kroz član 5 Zakona naglasilo i sledeće: „kazna zatvora i novčana kazna u iznosu od najmanje dvadeset hiljada dinara, a najviše pet stotina hiljada dinara, biće izrečena ukoliko je prevoz ilegalnih migranata unutar ili izvan države rezultirao trajnim disabilitetom, a kazna doživotnog zatvora, biće izrečena ukoliko je prevoz prouzrokovao smrt“.³

Ovde zakonodavstvo posledicu proisteklu iz prevoza migranata smatra otežavajućom okolnošću. To je jedan od slučajeva u kojima tako ozbiljna posledica nije bila rezultat želje

zatorskim propisima. Kazna zatvora ne sme biti manja od tri godine, niti veća od petnaest godina, osim u slučajevima u kojima zakon nalaže drugačije“. Član 22, koji se tiče hapšenja, glasi: „Kazna pritvora je kazna koja se dosuđuje za jedan od centralnih ili lokalnih zatvora. Ona ni u kom slučaju ne sme biti dosuđena na period kraći od dvadeset i četiri sata, niti na period duži od tri godine, osim u specijalnim slučajevima, propisanih zakonom.“

¹Član 6 Zakona br. 19 iz 1378. nakon smrti Proroka.

²Član 4/2 Zakona br. 19 iz 2010.

³Ovaj deo teksta se može podvesti pod opšta načela navedena u članu 66 Krivičnog zakonika, koji glasi: „Zakon nameće kaznu za delo koje ispunjava sve uslove, ako se utvrdi da je počinilac odgovoran za takvo delo, pa čak i ako cilj tog dela nije bio ispunjavanje tog uslova“.

počinioca. Počinilac će, uprkos tome, po drugom zakonskom obrascu,¹ biti odgovoran za krivična dela navedena u Krivičnom zakoniku, kojima se kažnjavaju nanošenje telesnih povreda, zlostavljanje ili ubistvo sa umišljajem. Prema tome, na osnovu člana 5 Zakona br. 19 iz 1378. nakon smrti Muhameda, počinilac za takvo delo neće biti kažnjen osim ukoliko se ne dokaže uzročno-posledična veza između njegovog ponašanja i otežavajuće posledice.

Osim u takvom slučaju, biće izrečena kazna i za takvo delo, bez obzira na nameru prevoznika i bez obzira na to da li je u pitanju bilo delo sa umišljajem ili iz nehata. To znači da odgovornost na osnovu ovog teksta predstavlja objektivnu ili materijalnu odgovornost. U tom slučaju, osoba se kažnjava na osnovu toga što postoji uzročno-posledična veza. Zbog toga, odgovornost u ovom slučaju određuje da se počiniocu pripiše posledica na osnovu postojanja uzročno-posledične veze.²

Kazna pritvora u trajanju ne dužem od godinu dana, određena je i za svakog ko se svesno uzdrži od preduzimanja mera koje je zakonom obavezan da preduzme, u vezi sa delima propisanim ovim zakonom, odmah pošto je o tim delima obavešten ili je o njima informisan po službenoj dužnosti.³ Ovim delom teksta se cilja na sudske izvršitelje, pogotovo ako se u poslednjem trenutku primeti da je određeni broj njih učestvovao u poslovima u vezi sa migracijama i time pružao zaštitu krijumčarima. Libijsko zakonodavstvo je, kako bi izbeglo nekažnjavanje, kroz član 7/2 Zakona br. 19 iz 2010. godine, propisalo kazne za zanemarivanje ili uskraćivanje u preduzimanju neophodnih zakonskih mera prilikom obavljanja službene dužnosti od strane sudskog izvršitelja, iako kazna u ovom slučaju neće biti lišavanje slobode, već samo novčana kazna.⁴

Novčana kazna

U ovom zakonu, što se tiče glavnih novčanih kazni, nije propisana nijedna druga kazna osim novčane kazne u određenom iznosu. Ovu kaznu je libijsko zakonodavstvo

¹Muhamed Ramadan Bara, ibidem, str. 368.

²Muhamed Ramadan Bara, ibidem, str. 365.

³ Član 7/1 Zakona br. 19 iz 2010.

⁴Član 7/2 Zakona br. 19 iz 2010.

definisalo u članu 26 Krivičnog zakonika, koji glasi: „Dosuđena obaveza da se državnoj kasi uplati dosuđena novčana suma, koja ni u kom slučaju ne sme biti niža od sto dirhama“. Zakonodavstvo je pooštrilo ovu kaznu, povećavši joj vrednost, u Zakonu br. 19 iz 2010. godine, tako da je dostigla iznos od pedeset hiljada dinara uz zatvorsku kaznu, ukoliko je prilikom ili nakon krijumčarenja ilegalnih migranata u ili van države njihov prevoz rezultirao trajnim disabilitetom, dok je novčana kazna uz doživotnu kaznu zatvora propisana ukoliko u takvom slučaju usledi smrt.

Novčana kazna u iznosu ne manjem od pet hiljada dinara i ne većem od deset hiljada dinara, propisana je za svakog ko, u cilju sticanja materijalne ili nematerijalne dobiti, za sebe ili drugog, direktno ili indirektno, počinji jedno od dela koja spadaju u ilegalne migracije i navedena su u članu 2 ovog zakona. Vrednost novčane kazne se povećava na pet hiljada dinara kao najmanji iznos, odnosno trideset hiljada dinara kao najvišu vrednost, ukoliko se dokaže da je optuženi bio pripadnik organizovane bande za krijumčarenje migranata. Kazna se udvostručava ukoliko je optuženi neko kome su, direktno ili indirektno, povereni čuvanje i nadzor graničnih prelaza, luka ili granica.¹

Ovde možemo primetiti da je zakonodavstvo postuliralo da se odredbe ovog člana odnose na optuženog koji je pripadnik organizovane bande za krijumčarenje migranata, a trebalo bi da to podrazumeva i slučajeve u kojima je optuženi pripadnik bilo koje bande, bez obzira na njenu delatnost – krijumčarenje migranata, krijumčarenje droga ili neka druga kriminalna aktivnost. Ovde bi za pooštrenje kazne bilo bitno da je počinitelj pripadnik bande i sistema bez obzira na njenu delatnost, tako da bi tekst trebalo da glasi „ako je optuženi bio pripadnik organizovane bande“, tako da bi kriminalizacija bila sveobuhvatna i da bi se izbeglo nepodlaganje pod pooštrenje kazne.

Po ovom zakonu, maksimalna novčana kazna za nekog ko prevari ilegalnog migranta, biće hiljadu dinara, što znači da će, u skladu sa tekstom člana 26 Krivičnog zakonika, najmanja kazna u bilo kom slučaju iznositi 100 dirhama.

Zakonodavstvo je u ovom zakonu predvidelo i pravnu situaciju koja izlazi iz okvira opštih načela, što se tiče sankcija, ukoliko je istovremeno počinjeno više dela, što je u članu 76 Krivičnog zakonika zabeleženo kao „više od jednog krivičnog dela i povezanih krivičnih dela“, što dalje definiše kao: „Ako jedno delo obuhvata više krivičnih dela, za to krivično

¹Član 4 Zakona br. 19 iz 2010.

delo će biti dosuđena strožija kazna, a ako je počinjeno više krivičnih dela u cilju počinjenja jednog, a jedno s drugim su povezana i ne mogu se odvojiti, sva ta dela će se smatrati jednim krivičnim delom, za koje će biti dosuđena kazna, oštrija od kazni propisanih za ta krivična dela“.

Za razliku od ovog zakona, u tekstu člana 9 Zakona br. 19 iz 2010. godine, stoji da: „Ako je počinjeno više različitih krivičnih dela, počinitelj će biti kažnjen za svako krivično delo posebno, čak i ako se slaže sa odredbom o međusobnoj povezanosti iz Krivičnog zakonika“. Ovo je jasan konflikt između opštih načela.

4. Kaznena politika u tuniskim zakonima

Tunisko zakonodavstvo je Zakonom br. 6 iz 2004. godine u vezi sa izmenama i dopunama Zakona o putnim ispravama, zaključilo da je neophodno da se izgradi stroga krivična politika na polju kazni, kako bi se rešio problem po pitanju ovog ozbiljnog fenomena – ilegalnih migracija. To je postignuto pooštavanjem kazni koje je zakonodavstvo nametnulo za počinioce ovakvih krivičnih dela, a koje variraju od lišavanja slobode do novčanih kazni.

Kazne lišavanja slobode

Kazne lišavanja slobode se u tuniskom pravu smatraju osnovnim kaznama, koje je tunisko zakonodavstvo odredilo u Krivičnom zakoniku iz 1913. godine. Osnovne kazne su prema tom zakonu predstavljale: težak fizički rad (doživotni i privremen), progon i zatvor (normalan i strog). Ipak, 1989. godine, izvršene su znatne promene u toku razvoja sankcija u Krivičnom zakoniku Tunisa. U potpunosti se raskinulo sa surovim kaznama i kazne lišavanja slobode svedene su isključivo na kaznu zatvora.¹

¹Rada Hamahim, ibidem, str. 41.

Nakon ukidanja kazne teškog rada i objedinjavanja kazni lišavanja slobode, osnovne kazne ove vrste su svedene na doživotni zatvor i privremeni zatvor.¹ U Zakonu br. 6 iz 2004. godine, nalazimo da je tunisko zakonodavstvo povećalo trajanje kazni lišavanja slobode, tako da zatvorska kazna dostiže i do dvadeset godina zatvora, a minimalna zatvorska kazna tri meseca, u slučaju da se neko s umišljajem uzdrži od obaveštavanja o krivičnim delima navedenim u ovom zakonu. Zatim, zatvorska kazna od 3 godine čeka svakoga ko navede, uredi, olakša, pomogne, posreduje ili organizuje na bilo koji način krišom uvede ili izvede neko lice u ili iz teritorije Tunisa.

Kazna zatvora u periodu od četiri godine, određena je svakoga ko pruži sklonište ili obezbedi prevozno sredstvo za migrante, bez obzira na vrstu prevoznog sredstva. Sve gorepomenute kazne, prema Krivičnom zakoniku Tunisa, spadaju u kazne za prestupe, pošto je dužina pritvora manja od 5 godina.

Podizanjem stepena kažnjivog dela sa prestupa na krivično delo, podiže se i visina trajanja zatvorske kazne na pet godina za svakog ko jednu ili više osoba preveze u cilju njihovog uvođenja na tunisku teritoriju. S obzirom na ogromne opasnosti i rizike kojima su migranti izloženi tokom njihovog krijumčarenja, u okolnostima u kojima nemaju nikakvu bezbednost, u paragrafu 44 Zakona br. 6 iz 2004. godine, kazna zatvora je podignuta na 15 godina ukoliko je migrant tokom prevoza zadobio telesne povrede ili invaliditet koji premašuju 20% tela, a kazna dostiže 20 godina zatvora, ukoliko nastupi smrt usled tih povreda.

Tunisko zakonodavstvo pooštrava kazne u odnosu na to ko je optuženi, a ko oštećeni, a zatim na osnovu toga kakav je objektivni element kriminalnog ponašanja. U prvom slučaju, kada se otežavajuća okolnost vezuje za počinioca, kazna se množi ako se dokaže da je umešana osoba eksploatisala svoj službeni položaj, kojim mu je poveren zadatak čuvanja granica ili graničnih prelaza, ili zadatak uočavanja tajnih migracija (pripadnici snaga bezbednosti, pripadnici Carine,² pripadnici vojske). Kazna se multiplicira, što se tiče

¹Tunisko zakonodavstvo koristi termin zatvor i za pritvor i za zatvor, a razlika između ta dva termina je u vremenu trajanja kazne. Za sve vrste dela, tunisko zakonodavstvo je odredilo minimalnu kaznu u Glavi 14 Krivičnog zakonika: „Kao najmanja kazna, određuje se pet godina zatvora za dela koja se u zakonom smatraju krivičnim delom, u skladu sa Glavom 122 Krivičnog zakonika Tunisa; šesnaest dana za prestup, a jedan dan za prekršaje. Jedan dan ima dvadeset i četiri sata, a jedan mesec trideset dana.“

²Pod rečima „pripadnici Carine“, misli se na carinike.

oštećenog, ukoliko je počinjeno kažnjivo delo protiv deteta ili je pri počinjenju iskorišćeno dete, tako da kazna dostiže dvanaest godina zatvora.¹

Što se tiče objektivnih otežavajućih okolnosti zbog kojih se kažnjivo delo pomera sa prestupa na krivično delo, postoje dva slučaja. Ukoliko delo ima odlike organizovanog dela, u smislu da je organizovan rad na polju ilegalnih migracija, maksimalna kazna će biti šest godina. Međutim, ukoliko je krivično delo krijumčarenja počinjeno u sklopu organizovane bande, kazna se podiže na deset godina.²

Novčane kazne

Novčana kazna u određenom iznosu je jedina vrsta novčane kazne u ovom zakonu. Tunisko zakonodavstvo ju je definisalo kroz paragraf 16 Krivičnog zakonika. U Krivičnom zakoniku Tunisa, za ovu vrstu kazne, koristi se termin „novčana kazna“. U ovom delu Krivičnog zakonika stoji: „Iznos novčane kazne ne može da bude manji od jednog dinara za prekršaje, niti manji od šezdeset dinara za ostala kažnjiva dela, osim u slučajevima u kojima zakon propisuje drugačije“. Iz toga sledi da je zakonodavstvo definisalo da iznos novčane kazne za prekršaje, prestupe i krivična dela, u prvom slučaju nije manji od jednog dinara, a u drugom i trećem nije manji od šezdeset dinara, tako da je maksimalan iznos novčane kazne za prekršaje šezdeset dinara.

Zakon br. 6 iz 2004. godine nije lišen ove vrste kazne, koja se povećava na isti način kao i kazne lišavanja slobode. Tunisko zakonodavstvo je kaznu lišavanja slobode uparilo sa novčanim kaznama, tako da njihov iznos s jedne strane odgovara visini prihoda koji su stečeni bavljenjem ove vrste kriminalne aktivnosti, krijumčarenjem migranata, a sa druge strane, prirodno počinjenih dela.³ Tako novčana kazna iznosi petsto dinara za svakoga konavodi, uređuje, olakšava, pomaže ili posreduje u operaciji migracija na nivou pojedinca, a

¹ Paragraf 43 Zakona br. 6 iz 2004.

² Paragraf 42 Zakona br. 6 iz 2004.

³ Muhamed Bozotina, „Al-hijra al-siriya fi al-qanun al-tunisi bayna al-wiqaya wa al-'ilaj“, 1. oktobar 2007, str. 302, navod preuzet iz: Madždi al-Gasali, ibidem, str. 97.

dostiže dvadeset hiljada dinara ukoliko organizuje saradnju ili olakšava organizovanje bande koja deluje na polju krijumčarenja migranata.¹

Novčana kazna iznosi deset hiljada dinara za svakog ko ilegalnim migrantima pruži sklonište i dvadeset hiljada dinara za svakoga ko im obezbedi bilo kakvu vrstu prevoza, ukoliko je taj prevoz u cilju njihovog uvoženja na teritoriju Tunisa ili izvoženja iz nje.² Zakonodavstvo je povisilo novčanu kaznu u sledeća tri slučaja:

- a. novčana kazna od pedeset hiljada dinara, nameće se prevozniku, ukoliko je tokom prevoza migrant zadobio telesne povrede čija šteta premašuje 20% tela, a kazna će biti sto hiljada dinara u slučaju da neko od migranata umre;³
- b. novčana kazna od četrdeset hiljada dinara, nameće se ukoliko je delo navedeno u paragrafima 38, 39, 40, 41 i 42 počinjeno od strane lica kome je povereno čuvanje granica, licu koje je pripadnik snaga bezbednosti ili lica kojem je zakonom poveren zadatak borbe protiv ovih dela, onima koji iskoriste svoj službeni položaj, onima koji krijumčare decu ili ih koriste u ovakvim delatnostima;
- c. novčana kazna će iznositi šezdeset hiljada dinara za pravno lice, ukoliko se dokaže da je iz ilegalnih migracija za sebe izvukao korist ili interes.

Tunisko zakonodavstvo teži da kroz sudstvo, prilikom razmatranja ovog opaznog kriminalnog fenomena, u nekim krivičnim pitanjima navedenim u Krivičnom zakoniku pooštri kazne kada su u pitanju umnožavanje kažnjivih dela ili povrat.⁴ Tekst paragrafa 47 ovog zakona govori o mnogostrukosti kazni i kažnjivih dela: „Ako je počinjeno više različitih kažnjivih dela, počinitelj se za svako od tih dela posebno kažnjava“. Zakonodavstvo je time izašlo iz okvira opštih načela, navedenih u paragrafu 55 Krivičnog zakonika.⁵

¹Paragraf 42, Zakon br. 6 iz 2004.

²Paragraf 39, Zakon br. 6 iz 2004.

³Paragraf 44, Zakon br. 6 iz 2004.

⁴Tuniski zakon je povratnika definisalo u paragrafu 47/1 Krivičnog zakonika: „Povratnik je svako ko počinu kažnjivo delo nakon izdržane, oproštene ili zastarele kazne“.

⁵Paragraf 55 glasi: „Više počinjenih dela, koja su počinjena u istom cilju i koja su međusobno povezana u nedeljivu celinu, smatraju se jednim kažnjivim delom, kažnjivim kaznom propisanom za najteže od tih dela“.

Paragraf 53 Zakona br. 6 iz 2004 govori o povratu i glasi: „Kazne za dela navedena u paragrafima 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44 i 45 se dupliraju ukoliko je u pitanju povrat“. Procena kazne u slučaju povrata se u prvom delu razlikuje od kazne propisane u paragrafu 50 Krivičnog zakonika, a slaže se sa drugim delom teksta, u smislu da se kazna uvek duplira.¹

5. Unutrašnja preventivna politika u borbi protiv ilegalnih migracija

Prevenција je širok koncept koji obuhvata različite vidove socijalne, psihološke, telesne i ekonomske zaštite. Stoga, idealna preventivna politika u borbi protiv ilegalnih migracija, generalno, jeste ona politika koja se bavi pronalaženjem sredstava koja istovremeno obezbeđuju zaštitu, prevenciju, tretiranje i sprečavanje pojavljivanja kažnjivih dela.²

Krivična preventivna politika podrazumeva mere predostrožnosti ili prevencije koje određuje zakonodavstvo. Ove mere predstavljaju grupu mera koje je zakonodavstvo propisalo radi sprečavanja mogućnosti da počini kriminalno delo, zbog opasnosti i negativnih posledica koje ostavlja po društvo.³ Stoga, prevencija je utemeljena jedino u tekstu zakona i samo zakonodavstvo može da uređuje mere zaštite.⁴ Ove mere potpadaju pod princip legalnosti, mogu se sprovoditi jedino na osnovu sudske odluke i utiču samo na počinioca i na rizik od toga da će u budućnosti počiniti kriminalno ponašanje.

Mere zaštite, dakle, predstavljaju pitanje u vezi sa stalnim ili povremenim rizikom od štete i opasnosti. Ovde se cilja na kriminalnu opasnost, koja se tiče psihičkog stanja i

¹Paragraf 50 Krivičnog zakonika glasi: „U slučaju povrata, ne može se dati druga kazna osim najstrože kazne propisane za novo delo, a ne može biti više nego duplo veća od te kazne, tako da bude u skladu sa paragrafom 53.

²Faiza Junis al-Baša, ibidem.

³ Hatim Hasan Musa Bukar, „Sulta al-qadi al-jina'i fi taqdir al-'uquba wa al-tadabir al-ihitiraziya“, izdavač „Al-Dar al-jamahiriya“, prvo izdanje, 1996, str. 343.

⁴ Član 137 Krivičnog zakonika Libije glasi: „Mere zaštite ne mogu biti nametnute osim na osnovu teksta zakona i u tim okvirima“.

ponašanja kriminalca, a ne prirode kažnjivog dela. Kriminalni rizik se definiše kao verovatnoća da će osuđeni ponovo počiniti kažnjivo delo u budućnosti.¹

Preventivne mere su kako libijsko, tako i tunisko zakonodavstvo, odredila u krivičnim zakonicima. Ova zakonodavstva su utemeljila opšta načela i odredbe u osnovnim zakonima, među kojima su krivični zakoni, kao i u nekim posebnim zakonima, kao što su zakoni u vezi sa borbom protiv ilegalnih migracija. U tim zakonima su navedene lične mere zaštite, kao što su deportovanje i zabrana posećivanja nekih mesta, kao i finansijske mere predostrožnosti, koje podrazumevaju konfiskaciju imovine i oduzimanje dozvole za rad.

Preventivna politika u libijskim zakonima

Preventivna politika koju je odredilo libijsko zakonodavstvo radi suzbijanja ilegalnih migracija, podrazumeva mere predostrožnosti koje je navelo u Zakonu br. 19 iz 1378. godine nakon smrti Proroka (2010), a koje obuhvataju deportovanje i konfiskaciju imovine.

Konfiskacija

U opštom delu Krivičnog zakonika Libije dolaze dve vrste mera zaštite, a to su lične mere zaštite i finansijske mere zaštite. Konfiskacija imovine spada u finansijske mere zaštite, a Vrhovni sud ju je definisao na sledeći način: „To je oduzimanje imovine i njeno stavljanje u vlasništvo države bez naknade, za razliku od novčane kazne koja predstavlja dosuđenu nadoknadu u vidu plaćanja državi“.²

¹ Muhamed Sami al-Nabravi, ibidem, str. 496.

²Vrhovni sud, sednica 28/12/1955, Zbornik Vrhovnog suda, deo 1, str. 307, preuzeto od: Muhamed Ramadan Bara, „Qanun al-'uqubat al-libi“, izdavač „Manšurat al-jami'a al-maftiha“, 1992, str. 145.

Konfiskacija može biti opcionalna ili obavezna. U drugom slučaju, ona ima odlike mera predostrožnosti¹ i njen cilj je povlačenje opasnog predmeta iz optičaja² i sprečavanje trgovine tim predmetom.

Opcionalna konfiskacija se može izvršiti u slučaju da je izrečena osuđujuća presuda ili sudsko pomilovanje, za sledeće predmete:

- a. predmeti korišćeni ili pripremljeni za počinjenje kažnjivog dela;
- b. predmeti koji su proizvedeni, korišćeni, nošeni, posedovani ili bili na raspolaganju tokom izvršenja kažnjivog dela, a koje nemaju odgovarajuću deklaraciju od strane upravnih organa;

Naravno, gorenavedene odredbe se neće primenjivati ukoliko je vlasnik predmeta u pitanju osoba koja nije imala udela u kažnjivom delu.³

Što se ove teme tiče, Vrhovni sud je odlučio sledeće: „Konfiskovanje određenih sredstava korišćenih tokom izvršenja krivičnog dela, konkretno automobila, nije obavezno. Međutim, član član 164 Krivičnog zakonika nalaže da je dozvoljeno konfiskovanje predmeta korišćenih ili pripremljenih za počinjenje kažnjivog dela, stoga takva presuda ne može biti osporena, jer je u skladu sa zakonom. Sud u tom slučaju tačno primenjuje zakon, jer mu je zakonodavstvo dodelilo dozvolu da odluči da li će takav predmet konfiskovati ili ne.“⁴

Libijsko zakonodavstvo je u širokom okviru u Zakonu br. 19 iz 2010. godine odredilo mere konfiskacije, tako da konfiskacija obuhvata sva fizička i materijalna sredstva koja imaju veze sa određenim kažnjivim delom, koja su korišćena ili stečena tokom počinjenja tog dela, u bilo kom vidu da se nalaze.

¹ Član 163 Krivičnog zakonika glasi: „Uvek se dosuđuje konfiskovanje sledećih stvari: 1) stvari dobijenih ili stečenih od kažnjivog dela za koje je izrečena odluka o osudi ili amnestiji i koja nije u vlasništvu osobe koja nije učestvovala u izvršenju tog kažnjivog dela; 2) stvari koje su proizvedene, korišćene, nošene, posedovane ili bile na raspolaganju tokom izvršenja kažnjivog dela, čak i ako nije izrečena osuđujuća presuda“.

² Al-Said al-Mustafa al-Said, „Al-ahkam al-'ama fi qanun al-'uqubat“, izdavač „Dar al-ma'arif“, Egipat, četvrto izdanje, 1962, str. 718; navod preuzet iz: Hatim Hasan Musa Kubar, ibidem, str. 371.

³ Tekst člana 164 Krivičnog zakonika Libije.

⁴ Krivični pravilnik br. 67/35, sednica 19/11/2004, str. 260, br. 3, 4, rubrika 29.

Član 10/2 ovog zakona glasi: „U svakom slučaju, sud može da odredi konfiskaciju imovine stečene kažnjivim delom, čak i ako je ona zamenjena, promenjena ili na drugi način ubačena u legalne tokove ili ako je namenjena za korišćenje u toku počinjenja kažnjivog dela propisanog ovim zakonom, osim ukoliko se ne dokaže da je njen vlasnik drugo nevino lice...“.

U tom slučaju, konfiskacija je obavezna, čak i za prevozna sredstva, predmete i instrumente koji su pripremljeni za korišćenje tokom počinjenja kažnjivog dela. To znači da se odluka o konfiskaciji može doneti i ako je kažnjivo delo u fazi planiranja ili pripremanja. Otežavajuću okolnost ovde predstavlja to što sredstva koja se u ovom kažnjivom delu koriste mogu biti oružje koje predstavlja imovinu organizovanih bandi, čija cirkulacija može biti cilj počinjenja kažnjivog dela ilegalnih migracija.

Deportovanje sa državne teritorije

Deportacija je lična preventivna mera, koja se primenjuje na stranca nedržavljanina, osim ukoliko ne označava proterivanje, koje se primenjuje na državljanina.

Libijsko zakonodavstvo je deportovanje stranaca sa teritorije države uredilo članom 158 Krivičnog zakonika, koji glasi: „Sudija je taj koji nalaže deportovanje svakog stranca protiv koga je izrečena presuda koja podrazumeva kaznu zatvora u trajanju od najmanje deset godina, a dozvoljeno je i depotovanje stranaca u drugim slučajevima propisanim zakonom“.

„Na stranca koji prekrši naređenje o deportaciji, primeniće se zakoni koji se tiču kršenja odluke o deportaciji, doneti od strane upravnih organa“.

Vrhovni sud Libije smatra da nenaređivanje deportacije predstavlja grešku u primeni zakona, jer on obavezuje da se deportacija dosudi svakom ko za to ispunjava uslov, a to je da je dosuđena kazna zatvora u trajanju od deset ili više godina.

Zakon br. 19 iz 2010. ne krši tekst člana 158 Krivičnog zakona, koji kaže „dozvoljena je i deportacija stranca u drugim slučajevima propisanim zakonom“. To se odnosi i na član 6, koji glasi: „Ilegalni migrant stranog državljanstva, kažnjava se kaznom pritvora sa radom ili novčanom kaznom ne višom od hiljadu dinara. U svim slučajevima, stranca treba deportovati

sa teritorije Velike Džamahirije ukoliko je osuđen za neko od kažnjivih dela propisanih zakonom, čim odluži dosuđenu kaznu“.

Ovde je deportacija zakonom obavezna. Deportacija je, zapravo, ponekad obavezna prosto zato što je nedeportovanje i ostanak na teritoriji države ilegalnog migranta stranca nakon izdržavanja kazne neprihvatljivo, jer bi se ostanak smatrao kažnjivim delom, pošto je ušao ilegalno. Delovanje ilegalnog migranta je trajno kažnjivo delo, tako da je deportovanje ilegalnog migranta nedržavljanina obavezno, bilo na osnovu sudske odluke, bilo de facto.

6. Preventivna politika u tuniskim zakonima

Tunisko zakonodavstvo je odredilo mnoge preventivne mere u Zakonu br. 6 iz 2004. godine. Te mere mogu biti preventivne mere u odnosu prema osobi i u odnosu prema finansijama, što obuhvata konfiskaciju imovine i oduzimanje dozvole za rad, proterivanje stranca, njegovo praćenje i zabranu boravka, što je različito od mera u libijskom zakonu.

Konfiskacija

Konfiskacija u tuniskom zakonu dolazi kao dopunska kazna u članu 28 Krivičnog zakonika i definisana je terminom „oduzimanje imovine“. Tekst ovog paragrafa glasi: „Oduzimanje imovine je preuzimanje od strane državne kase finansija stečenih kažnjivim delom ili instrumentima koji su korišćeni ili su mogli biti iskorišćeni u počinjenju tog kažnjivog dela. Sudovi u vidu odluke o kazni mogu da dosude oduzimanje predmeta koji su korišćeni ili je planirano da budu korišćeni u počinjenju kažnjivog dela, kao i predmete stečene kao posledica počinjenja krivičnog dela, bez obzira na to ko je njihov vlasnik.

U svakom slučaju, biće konfiskovane stvari čije su proizvodnja, korišćenje, posedovanje ili prodaja zabranjeni, uz pomoć kojih je počinjeno kažnjivo delo.“

Zakonodavstvo o tome govori i kroz član 48 Zakona br. 6 iz 2004, koji glasi: „Sud treba da dosudi konfiskaciju prevoznih sredstava, predmeta i instrumenata koji su korišćeni

ili je planirano da budu korišćeni tokom počinjenja kažnjivih dela spomenutih u ovom poglavlju, osim ukoliko se ne dokaže da je njihov vlasnik nevino lice, kao i da naredi konfiskaciju svog kapitala stečenog kažnjivim delom“.

Možemo primetiti da je tunisko zakonodavstvo bilo manje oštro u određivanju obima konfiskacije od libijskog zakonodavstva, koje je propisalo konfiskaciju za kapital stečen kažnjivim delom, čak i ako je zamenjen, promenjen ili na drugi način ubačen u legalne tokove.

Deportovanje stranca sa teritorije države

Tunisko zakonodavstvo je uslove i okolnosti za deportovanje navelo u nekoliko zakona. jedan od njih je Zakon br. 7 iz 1968. godine, koji se tiče statusa stranaca na teritoriji Tunisa. Član 18 tog zakona glasi: „Državni sekretar iz Ministarstva unutrašnjih poslova može da donese odluku o proterivanju svakog stranca čije prisustvo na tuniskoj teritoriji predstavlja opasnost po javnu bezbednost“. Uzrok povrede javnog reda i mira predstavljaju sva dela koja počinji stranac, a kojima ometa bezbednost u državi i ugrožava njen sistem ili nezavisnost, kao što su špijuniranje i zavera.¹

Stranac kome je, prema Zakonu br. 6 iz 2004, dosuđeno da napusti državu, mora to da učini nakon izdržavanja kazne, bez obzira na to da li je on migrant ili raseljeno lice. Tunisko zakonodavstvo nakon toga u istom zakonu dodaje još jednu odredbu u vezi sa deportovanjem, a to je da je strancu zabranjen ulazak u zemlju narednih dvanaest meseci, ukoliko je kažnjen za prestup, a doživotno ako mu je dosuđena kazna za krivično delo navedeno u ovom poglavlju.“²

¹Hasan Al-Mami, ibidem, str. 105.

² Paragraf 50 Zakona br. 6 iz 2004.

Zabrana boravka i administrativni nadzor

Zabranu boravka i administrativni nadzor tunisko zakonodavstvo propisuje kroz članove 22 i 23 Krivičnog zakonika. Član 22 glasi: „Zabrana boravka predstavlja kaznu kojom se zabranjuju boravljanje i pojavljivanje na određenim mestima, definisanim u zakonskoj odredbi, koja ne sme da premašuje period od dvadeset godina“. Član 23 istog zakona, u vezi sa administrativnim nadzorom, glasi: „Upravno telo je nadležno za administrativni nadzor boravka nakon isticanja kazne, kao i za promenu mesta boravka, ukoliko je to neophodno“.

Ove dve stvari nalaže i Zakon br. 6 iz 2004, kroz član 49, koji glasi: „Sud treba da odredi administrativni nadzor ili zabranu boravka na određenim mestima na period u trajanju od najviše pet godina za Tunišane počinioce kažnjivih dela propisanih u ovom poglavlju i nije zabranjeno dosuditi sve ili nekoliko drugih dopunskih kazni, definisanih zakonom“.

Ovde sud ima slobodu da presudi meru zabrane boravka ili administrativnog nadzora osuđenom, s tim da se zabrana posećivanja određenih mesta ili administrativni nadzor mogu prepisati na period utrajanju od najviše 5 godina za Tunišanina koji je počinio neko od kažnjivih dela propisanih Zakonom br. 6 iz 2004. godine. Jasno je da su mesta na koja zakonodavstvo cilja, ona mesta na kojima osuđeni može da praktikuje svoju delatnost na polju trgovine ljudima, kao što su priobalne i granične oblasti.

Oduzimanje dozvole izdate od strane državnih organa

Ovakvo oduzimanje može biti privremeno ili stalno, ukoliko je dozvola iskorišćena za počinjenje kažnjivog dela navedenog u Četvrtom delu Zakona br. 6 iz 2004. Ova mera je je izborna i pitanje je koje potpada u nadležnost suda, koji ima slobodu da odluči da li će je propisati ili ne. Dozvole koje mogu biti predmet oduzimanja obuhvataju i lične dozvole za bavljenje nekim poslom, kao i grupne dozvole za rad preduzeća. To znači da je ovo jedna od

preventivnih mera koje pogadaju i finansije pravnih lica. Ovo je jedna od najznačajnijih razlika između tuniskog i libijskog zakona, što se tiče preventivnih mera. To se može izvući iz stava (b) člana 48, koji glasi: „Sud može da donese odluku o privremenom ili trajnom oduzimanju dozvole izdate od strane tuniskih državnih organa, ukoliko se dokaže da je ona iskorišćena za počinjenje jednog od kažnjivih dela navedenih u ovom poglavlju“.

ILEGALNE MIGRACIJE U SRBIJI

1. Opšte određenje ilegalnih migracija

Čovekovo kretanje kroz istoriju je pratilo konstantno pomeranje stanovništva unutar državnih granica i izvan državnih granica. O tome prve pisane tragove pronalazimo u rukopisima starogrčkih i rimskih istoričara, filozofa i pravnika. Iako oni ne koriste termin migracije, već kretanje i seobe stanovništva, činjenica je da je ova pojava duboko pogađala društvo u kome su živeli. Migracije su obično pratile velike vojne pohode (Hanibalov prelazak preko Alpa), čiji rezultat se sastojao u stvaranju novih naselja sa tek pridošlim ljudima.

U vreme srednjeg veka imamo primere velikih migracije na prostorima koje su zauzimale velike evropske države organizovane kao carstva i kraljevine. Za teritoriju srednjovekovne srpske države od posebnog značaja je velika seoba Srba koja se dogodila 1689. godine u pravcu jug – sever. Ova seoba se odigrala tokom Velikog bečkog rata, koji je trajao od 1683. do 1699. godine i završio se mirom u Sremskim Karlovcima. Savez hrišćanskih sila i Sveta liga (Sveto rimsko carstvo, Poljska, Rusija i Mletačka republika) ratovali su protiv Osmanskog carstva. Austrijska vojska je uspešno ratovala, oslobodila je Ugarsku, Srbiju i prodrla do Makedonije. Prilikom prolaska kroz Srbiju, Srbi su podigli ustanak i priključili se austrijskoj vojsci 1690. godine. Tada je Francuska napala Austriju, pa se austrijska vojska povukla iz Srbije na levu obalu Dunava i Save. Na čelu je bio Pečki patrijarh Arsenije III Čarnojević. Godine 1690. u Beogradu je održan crkveno-narodni sabor. Srbi su postavili zahtev o nekom svom izabraniku, episkopu Isaiju Đakoviću i poslali su ga austrijskom caru Leopoldu I i tražili su od njega da dozvoli da se nasele i da im garantuje crkveno-školsku autonomiju. Poslao im je povelju u kojoj im dozvoljava da se nasele sve do Budima i Komorana i garantovao im je crkveno-školsku autonomiju uz uslov da oni budu

austrijski vojnici. Ovom poveljom je ozakonjen položaj Srba u Ugarskoj. Oko 37.000 srpskih porodica prešlo je u Austriju, što je najmanje 185.000 ljudi, a 360 sela je opustelo.¹

Vremenski period posle velike seobe Srba je takođe obeležilo konstantno kretanje odnosno migriranje stanovništva iz okupirane Srbije ka oslobođenim delovima Bosne i Hercegovine, Crne Gore i drugih okolnih zemalja. Međutim, oblici ispoljavanja ovakvih migracija nimalo nije nalikovao današnjim migrantskim tokovima i pomeranjima stanovništva. Pre bi se moglo reći da su bili u pitanju neomasovljeni prelasci stanovništva iz jedne teritorije u neku drugu, koji su prevashodno bili politički motivisani. Ipak u tom vremenu je bilo teško obezbediti ekonomsku egzistenciju kod novopridošlih ljudi jer je oskudica hrane i elementarnih uslova za život bila uzrok njihove velike smrtnosti.

Vreme svetskih ratova su obeležila velika pomeranja i migracije stanovništva koji su uzrokovani potrebom da se spasi goli život svakog čoveka. Pritom su migracije vršene iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Slovenije u pravcu Srbije. Severna šumadijsko-moravska, posavsko-podunavska, podrinsko-valjevka, i timočka Srbija predstavlja, u periodu balkanskih i svetskih ratova, glavnu useljeničku oblast izbeglog stanovništva. Doseljenici su iz dinarskih, raških, kosovsko-metohijskih, južno-moravsko-varđarskih i jugoistočnih krajeva. Oko i u oblasti Šumadije, su doseljenici iz Crne Gore, Hercegovine, Stare Raške i Bosne, a u Moravskoj doseljenici sa Kosova i Metohije, i iz oblasti Timoka i Braničeva.

Tokom Drugog svetskog rata i nemačke okupacije u Srbiju je izbeglo nekoliko stotina hiljada Srba, iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore sa Kosova i Metohije, oko 20.000 Slovenaca iz Štajerske. Krajem rata, više od 300.000 Nemaca je iseljeno iz Vojvodine pretežno u Nemačku i druge evropske države. Ova migraciona pomeranja stanovništva potpuno su promenila demografsku sliku Srbije i Jugoslavije.²

¹<https://sr.wikipedia.org/sr/> (01.09.2015.).

² U prilog izlaganju o migracijama u Vojvodini navešćemo sledeće podatke koje možemo, uzimajući u obzir korišćene izvore, smatrati referentnim. Prema ovim procenama migracije u novije vreme nisu bile dominantan faktor razvoja pokrajinske populacije. Tokom prve dve decenije 20. veka one su čak bile negativne. Krajem 19. i početkom 20. veka vojvođansko stanovništvo uzelo je masovno učešće u prekomorskim migracijama, koje su verovatno bile masovnije od naseljavanja Mađara. To je bio osnovni uzrok negativnog salda. Tokom ratnih godina migraciona kretanja verovatno su svedena na minimum i negativan saldo bio je vrlo mali. Prvi slučaj pozitivnog udela migracija u razvoju populacije usledio je posle Prvog svetskog rata i formiranja nove države. U ovom periodu migracioni pravci potpuno su izmenjeni. Državna granica, koja je najčešće značajna barijera, premeštena je na sever i zaustavila je dugogodišnja doseljavanja neslovenskog stanovništva. Otvorena je južna granica Vojvodine i počela su masovna doseljavanja sa Balkanskog poluostrva. Prva organizovana migracija tog pravca bilo je naseljavanje dobrovoljaca iz Prvog svetskog rata. O poreklu doseljenika govore mnogo kasniji podaci, oni iz popisa 1961. godine. Prema njima, od tadašnjeg stanovništva Vojvodine njih 165.803 ili 8,9%

Primere migracionih kretanja stanovništva možemo uočiti i u okolnim državama sa kojima se *ex* Jugoslavija graničila. Tako su se prvi imigracioni tokovi stranaca usmereni ka Italiji, koji se vezuju za 1970-e godine, odvijali u uslovima bez postojanja zakonskih normi. Otuda potiče neregulisanost dobrog dela imigracija i česta legalizacija. “Nakon prve zakonodavne mere usvojene 1986. godine, donet je novi dekret koji je stupio na snagu 1989. godine, a zatim je prerastao u Zakon broj 39/1990, poznat pod nazivom *Martellijev zakon*. Tim drugim propisom, zakonodavac je pokušao da efikasnije reguliše materiju, tako što su ukinuta geografska ograničenja koja su primenjivana prilikom priznavanja statusa izbeglice, ali su uvedene norme po pitanju ulaska, boravka i odbijanja na granici. Bilo je predviđeno i novo proširenje u vezi regulisanja statusa za radnike koji samostalno obavljaju delatnost, čime je omogućeno regulisanje statusa za 222.000 imigranata, kao i finansiranje osnivanja više centara za prvi prihvatanje novopristiglih imigranata. Treba spomenuti da se među imigrantskim zajednicama koje su imale najveću korist od regulisanja statusa, jugoslovenska zajednica našla na petom mestu.

Tabela 1.

Italija, 1986-2002 (hiljade)		1986	1990	1995	1998	2002
Albanija	...	2,5	29,7	39,0	54,1	
BJR Makedonija	-	-	-	-	5,8	
Bosna i Hercegovina	-	-	-	-	2,7	

doselilo se u mesto stanovanja 1940. godine i ranije. To je činilo oko jedne petine ukupnog broja doseljenika registrovanih tim popisom. Na osnovu ovog podatka ne mogu se donositi sigurniji zaključci o obimu predratnih migracija jer je do 1961. godine njihov broj uveliko smanjen mortalitetom i naknadnim preseljavanjima. Prikazano je i poreklo ovih doseljenika. Među njima je bilo najviše ljudi koji su se selili unutar opštinske teritorije (34.853), iz neposredne okoline (55.970) ili iz udaljenijih delova Vojvodine (31.176). Ovih unutarrejskih migranata bilo je ukupno 121.999 lica ili 73,6%. Iz drugih rejona doselila se tek jedna četvrtina vojvođanskih migranata (43.216 lica ili 26,1%). Među njima bilo je najviše ljudi iz okolnih rejona kao što su Šumadija (5.378) i Slavonija (4.402), Mađarska (6.473) i Rumunija (3.843). To je bilo ukupno 20.096 lica ili 12,1% migranata. Za 588 imigranata nije poznat domicil. Znatno deo doseljenih iz susednih zemalja poticao je iz vremena od pre Prvog svetskog rata, kada je ovo bila Austrougarska, ili su bili optanti. Verovatno je da se kod njih, distance koje su migrant prelazili i motivi preseljavanja, nisu mnogo razlikovali od lokalnih i unutarrejskih migracija. S. Ćurčić, Jedna malo poznata masovna migracija ka Vojvodini, Zbornik matice srpske za društvene nauke, br. 121/06, str. 70.

Bugarska	1,2	1,8	9,1
Hrvatska	-	-	-	-	4,2
Rumunija	...	0,8	11,1	24,1	143,0
Slovenija	-	-	-	-	0,5
Jugoslavija (a)	6,3	11,3	9,2	6,0	6,8
Imigranti sa regulisanim statusom	105,0	217,6	244,5	217,1	700,0 (b)
Udeo balkanskih imigranata u ukupnom broju imigranata sa regulisanim statusom (%)	6,0	6,7	21,2	29,9	32,3

Ipak, ciljevi i primena *Martellijevog zakona* bili su daleko od toga da budu smatrani liberalnim: kanali za legalne ulaske ostali su limitirani, velika pažnja posvećena je kontroli prilikom ulaska i tokom boravka u Italiji, povećan je broj zemalja za koje je postalo obavezno posjedovanje ulazne vize, a teže je postalo i obnavljanje već dodeljenih boravišnih dozvola. Tako su brojni imigranti, koji su imali regulisan status, došli u situaciju da više nisu u mogućnosti da u Italiji borave legalno. Izbor koji je napravio zakonodavac bio je diktiran ne samo neophodnošću da se upravljanje migracijama prilagodi kriterijumima kojima su se rukovodile druge zemlje EU prilikom kreiranja svojih migracionih politika, već i pod pritiskom javnog mnjenja, posebno zatečenog masovnim dolascima albanskih izbeglica na obalu oblasti Pulja tokom 1991. godine. U martu 1991, 25 hiljada lica iz Albanije je prihvaćeno sa velikom solidarnošću koje je iskazalo lokalno stanovništvo, ali i uz slabu efikasnost javnog sektora. Događaji iz marta 1991. doprineli su korenitoj izmeni stava italijanskog društva po pitanju imigracije, tako da se prisilna repatrijacija 21.000 Albanaca pristiglih avgusta iste godine odvijala bez ikakvog protivljenja, u atmosferi opšteg podudaranja raspoloženja javnog mnjenja i aktivnosti koje je sprovodila Vlada.”¹

Novoformirana država SFRJ nije bila pošteđena od ilegalnih i legalnih migracionih kretanja

¹C. Bonifazi, A. Guarneri, Doseljavanja s Balkana i italijanska migraciona politika, Zbornik radova: Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka (urednik G. Penev), Društvo demografa Srbije - DémoBalk, Beograd, 2011, str. 228-229.

stanovništva. Tako je posle Drugog svetskog rata doseljeno oko 240.000 ljudi, najvećim delom srpske i crnogorske nacionalnosti. Sporazumom između jugoslovenske i turske vlade, 60-tih godina XX veka, oko 25.000 Turaka, Albanaca i muslimana je iseljeno sa prostora Kosova i Metohije, kao i Sandžaka, u Tursku. Od 60-tih do 90-tih godina prošlog veka sa Kosova i Metohije je iseljeno u Centralnu Srbiju, Vojvodinu i Crnu Goru više od 160.000 Srba i Crnogoraca. Osnovna karakteristika migracija posle rata su migracije iz sela u gradove. Gradsko stanovništvo je po prvi put mnogobrojnije od seoskog.¹

Kada govorimo o unutrašnjim, odnosno unutardržavnim migracijama, već na prvi pogled je moguće uočiti određene zakonitosti. To se, pre svega, odnosi na ekonomske momente koji su dominirali već od 60-tih i 70-tih godina prošlog veka u SFRJ. Reč je o legalnim migracijama u zapadnoevropske zemlje u kojima je bila velika potražnja radne snage. Tadašnje rukovodstvo je ozakonilo migracione tokove radno sposobnih ljudi kroz potpisivanje ugovora sa SR Nemačkom i drugim evropskim zemljama. Na taj način je rešeno pitanje nezaposlenosti u SFRJ i omogućio se dalji ekonomski razvitak zemlje.²

Slanje nezaposlenih na privremeni rad u inostranstvo je bilo kontrolisano od strane nadležnih državnih organa u SFRJ. To praktično znači da nije bilo moguće ilegalno koristiti benefite koji su pripadali samo legalno upućenim ljudima. Tako su, na primer, zaposleni i potpisani radnici u inostranstvu 1971. godine činili 3,3% od ukupnog stanovništva zemlje, odnosno 7% od aktivnog stanovništva i 17% od ukupnog broja zaposlenih stanovnika u društvenom sektoru.³

Uopšteno rečeno, u pogledu glavnih migracionih tokova možemo ukazati na sledeće tendencije: „Glavni tokovi kretanja ljudi i dalje se protežu od manje razvijenih ka razvijenim zemljama sveta, od „Juga“ ka „Severu“, ali savremene međunarodne migracije razlikuju se u odnosu na migracije u prethodnim istorijskim periodima prema nizu karakteristika. Prema *širini, obimu*, one su veoma ekstenzivne. Globalni tokovi migracija usmeravaju se prema Evropi,

¹Vidi: Popis stanovništva Srbije iz 1991. godine.

² „U Nemačku je 60-tih godina došao veliki broj radnika iz Jugoslavije, a 90-tih godina hiljade ratom ugroženih lica dobilo je status izbeglica i privremenu zaštitu, dok je veliki broj Albanaca sa Kosova imalo status „političkih azilanata“. Najveći broj azilanata u Nemačkoj registrovan je 1992. godine (438 191), zatim dolazi do postepenog pada na oko 20 000. Proces povratka izbeglica i azilanata iz Srbije u Nemačku počeo je odmah po završetku rata, i pored problema u regulisanju statusa lica sa Kosova. Posebno ugroženu grupu čine Romi koji prevladavaju u strukturi lica koja se vraćaju po osnovu ugovora o readmisiji i veoma često ne poseduju dokumenta o državljanstvu i mestu prebivališta.” D. Vuković, Readmisija i upravljanje migracijama, Godišnjak FPN, Beograd, 2009, str. 572.

³D. Paravina, Socijalni i pravni položaj jugoslovenskih radnika zaposlenih u inostranstvu, Zbornik Pravnog fakulteta, Niš, 1973, str. 150.

Severnoj Americi, „Australiji“ i Bliskom Istoku, odnosno teku preko velikih površina planete. **Intenzitet** međunarodnih migracija (meren preko veličine populacije koja migrira) raste, a **brzina** individualne mobilnosti je izrazito visoka zahvaljujući razvoju međunarodnog saobraćajnog sistema. Precizni podaci o broju međunarodnih migranata ne postoje. Odeljenje za stanovništvo Ujedinjenih nacija (United Nations Population Division) procenilo je da je 2002. godine, 185 miliona ljudi na planeti živelo najmanje 12 meseci u zemlji u kojoj nisu rođeni, što je negde oko 2% svetske populacije, a sličnu ocenu daju i drugi autori. Više od polovine (60%) svih imigranata nastanjuje se u najrazvijenijim zemljama sveta, te je stanovništvo zemalja centra u velikom obimu imigrantskog porekla. Kada bi se svi imigranti smestili u jednu zemlju, tvrdi Massey, nacija imigranata bila bi šesta po veličini na svetu. No, ne samo da je godišnji porast broja imigranata impresivan, već je to i činjenica i da populacija imigranata raste po stopi višoj od rasta ukupne svetske populacije! Naime, u intervalu 1990-1997, populacija imigranata uvećavala se za oko 4 miliona lica godišnje, dok je u periodu 1985-1990. ona rasla u proseku za 2.8 miliona godišnje, a 1965-1975, znatno manje, za 0.8 miliona lica godišnje.¹

2. Evropska migraciona politika i njen odnos sa Srbijom

Srbija, geografski posmatrano, pripada Evropi i zato je njen interes da uskladi svoju politiku u različitim sferama društvenog života sa evropskim pravnim i političkim okvirima. Na području emigracione politike Srbija je puno učinila kako bi u svemu ispunila očekivanja koja se postavljaju pred državu kandidata za članstvo u EU. Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, istaknuta je potreba za usklađivanjem zakonodavstva Republike Srbije sa pravnim propisima Evropske unije. U cilju usklađivanja date su konkretne preporuke koje se odnose na izmene određenih propisa ili donošenje novih zakonskih i podzakonskih akata, a preporučeno je i razmatranje mogućnosti centralizovanja sprovođenja politike azila i razrade mehanizama za bolju koordinaciju saradnje državnih organa i institucija uključenih u sprovođenje politike azila. Otuda države kandidati za ulazak u EU, kao i one koje to još nisu postale, razumele su neophodnost usklađivanja sa normama EU da bi njihovi državljani uživali pravo na slobodno kretanje. One su morale u vrlo kratkom roku da uvedu mnoštvo propisa i procedura, da usvoje zakone, da organizuju svoj sistem obezbeđenja

¹M. Babović, M. Babić, Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike, Sociologija, br. 2/13, str. 213.

granica, itd.¹ Nadalje, zbog stalnog povećanja broja tražilaca azila, konstantovano je da je potrebno povećati smeštajne kapacitete otvaranjem novih centara za azil i da je poželjno stvoriti uslove za smeštaj posebno osetljivih kategorija lica (kao što su npr. maloletnici, deca odvojena od roditelja, osobe sa invaliditetom, stare osobe, trudnice itd.).

Zbog svega ovoga za Srbiju je izuzetno važno da prilikom izrade neophodnih političkih i pravnih dokumenata prati razvoj EU u ovoj oblasti, kao i nove evropske regulative. Usvajanje dva dokumenta obeležilo je evropsku politiku koja se bavi migracijama i davanjem azila u 2008. godini. U pitanju su Evropski pakt o imigraciji i azilu i Direktiva o zajedničkim standardima i procedurama za povratak državljana trećih zemalja koji ilegalno borave u EU. “U delu koji se bavi normativnim okvirom politike azila prvo su predstavljene najbitnije direktive i uredbe koje uređuju sistem azila u Evropskoj uniji, da bi zatim ukratko bio predstavljen i zakonski okvir sistema azila u Republici Srbiji. Velika pažnja posvećena je identifikovanju neusklađenosti između sistema azila u EU i Republici Srbiji.

Najvažniji pravni akti EU u oblasti azila. Najvažniji pravni akti kojima se u okviru EU uređuje oblast azila su Uredbe (*Regulations*) i Direktive (*Directives*). Osnovna razlika između ova dva pravna akta je da su uredbe pravni akti koji su direktno primenjivi u svim državama članicama i moraju biti primenjeni u potpunosti. Nije dozvoljeno prenositi sadržaj uredbi u nacionalno zakonodavstvo donošenjem posebnih propisa i nije dozvoljeno donositi propise ili uvoditi procedure koje mogu da onemoguće sprovođenje uredbi. Za razliku od uredbi, direktive su pravni akti koji deluju samo na onu državu članicu (ili više država članica) na koju su adresirane, i direktiva je obavezujuća samo u pogledu cilja koji mora biti ostvaren. Državama članicama je prepušteno da izaberu formu i metode kako će se cilj predviđen direktivom ostvariti što dovodi do harmonizacije nacionalnih zakonodavstava različitih država članica. Za azil su najbitnije sledeće direktive i uredbe donete na nivou EU:

a) Direktiva Saveta EU 2001/55/EC od 20. jula 2001. godine o minimalnim standardima za pružanje privremene zaštite u slučajevima masovnog dolaska proteranih lica i o merama kojima se promovise balans između država članica prilikom prijema takvih osoba i snošenja posledica njihovog prijema, poznatija pod nazivom Direktiva o privremenoj zaštiti – prvi suštinski instrument azila koji se koristi u slučaju očekivanog masovnog priliva izbeglica i predstavlja obiman set minimalnih standarda za postupanje koji treba da je usaglašen sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda od 4. novembra 1950.

¹ M. Morokvašić, Migracije u Evropi: Zabrinutost povodom proširenja Evropske unije na istok, Stanovništvo, br. 1-4/03, str. 140.

godine i pratećim protokolima. Ova Direktiva usaglašava proceduru za zasnivanje, reviziju i prestanak režima, uz konsultacije sa UNHCR-om. Standardi postupanja slični su kao za izbeglice: poštovanje jedinstva porodice, pristup radu, obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, poštovanje slobode kretanja.

b) Direktiva Saveta EU 2003/09/EC od 27. januara 2003. godine o minimalnim standardima za prijem tražilaca azila, poznatija pod nazivom Direktiva o uslovima prijema – uspostavlja minimalne standarde za prijem tražilaca azila koji će osigurati dostojanstven standard života širom EU. Države moraju voditi računa o jedinstvu porodice, obrazovanju dece, zapošljavanju i materijalnim uslovima i zdravstvenoj zaštiti, a Direktiva sadrži i posebne odredbe koje se tiču dece, maloletnika, žena, žrtava torture.

c) Uredba Saveta (EC) 343/2003 od 18. februara 2003. godine kojom se uspostavljaju kriterijumi i mehanizmi za određivanje koja je država članica odgovorna za ispitivanje zahteva za azil podnetog u jednoj od država članica od strane državljanina treće zemlje, poznatija pod nazivom Uredba Dublin II i Uredba Saveta (EC) 2725/2000 od 11. decembra 2000. godine o uspostavljanju „Eurodaka“ za upoređivanje otisaka prstiju radi efikasne primene Dablinske Konvencije, poznatija pod nazivom Uredba Eurodak. Cilj uredbe Dublin II je da što brže odredi koja je država unutar EU nadležna za odlučivanje o zahtevu za azil, kao i da reguliše pitanje transfera tražioca azila u tu državu članicu. Uredba Eurodak uspostavlja sistem koji omogućava državama članicama da uporede otiske prstiju tražioca azila i određenih kategorija ilegalnih imigranata. Države članice podatke šalju u centralnu jedinicu sistema, koja se nalazi u Komisiji, gde se i vrši upoređivanje otisaka prstiju. Ove dve uredbe teže sprečavanju tražilaca azila da podnose zahteve za azil u više država članica i uspostavljaju hijerarhiju kriterijuma kojom se određuje koja je država nadležna za razmatranje zahteva.

d) Direktiva Saveta EU 2004/83/EC od 29. aprila 2004. godine o minimalnim standardima i položaju državljana trećih država ili lica bez državljanstva za sticanje statusa izbeglice, odnosno statusa lica kojima je potrebna međunarodna zaštita i sadržaj garantovane zaštite, poznatija pod nazivom Direktiva o kvalifikaciji – ima za cilj da uspostavi zajedničke kriterijume za određivanje podobnosti za izbeglički status i subsidijarne forme zaštite. Reguliše pitanja dodele i prestanka statusa, kao i prava izbeglica i lica kojima je dodeljena subsidijarna zaštita. Ova direktiva definiše minimalne standarde, države članice mogu uvesti ili zadržati povoljnije standarde za utvrđivanje osoba koje se kvalifikuju kao izbeglice ili kao osobe koje ispunjavaju uslove za dodelu subsidijarne zaštite.

e) Direktiva Saveta EU 2005/85/EC od 1. decembra 2005. godine o minimalnim standardima postupka za odobravanje i ukidanje statusa izbeglica, poznatija pod nazivom Direktiva o postupcima azila – ima za cilj da uspostavi minimalne standarde procedure za utvrđivanje izbegličkog statusa. Do donošenja ove direktive postupak davanja azila je bio predmet nacionalnog zakonodavstva država članica. Ključni aspekti ove direktive su:

- uspostavljanje seta minimalnih garancija za osobe u redovnoj proceduri azila;
- osiguravanje širokog prava pristupa UNHCR-u, pravnoj pomoći, ličnom saslušanju;
- potvrđivanje prava na delotvoran pravni lek protiv negativnih prvostepenih odluka.”¹

Uzimajući u obzir sve navedene ali i druge evropske pravne instrumente, koje je Srbija usvojila učinivši ih delom sopstvenog pravnog miljea, smatramo da je učinjen značajan iskorak u pravcu upodobljavanja sa migracionom politikom EU.² U tom smislu značajno je ukazati na tendenciju stvaranja jedinstvenog pravnog prostora u kome bi pitanje migranata bilo rešavano u okviru EU i država koje teže njenom učlanjenju. Otuda su se gotovo sve evropske složile sa postojanjem pet osnovnih obaveza kako bi bilo moguće stvoriti zajedničku evropsku politiku u oblasti migracija i azila.³

1) Organizacija legalne imigracije tako da u obzir budu uzeti prioriteti, potrebe i kapaciteti prijema svake od država članica, kao i podržavanje integracije. Razvoj politike ekonomske migracije treba da odgovori potrebama tržišta rada i da privuče visokokvalifikovane radnike u EU, olakša prijem studenata i istraživača, dâ prednost privremenoj i cirkularnoj migraciji. Odobravanje ovog pristupa selektivne imigracione politike vidljivo je u inicijativi o „plavoj karti“ – predlogu nedavno usvojene direktive koja uređuje uslove ulaska i boravka visokokvalifikovanih radnika. Opasnost selektivne imigracione politike predstavlja odliv mozgova iz zemalja porekla imigranata. Evropski savet se u Paktu deklarativno protivio tome iako je jasno da to nije konsistentno sa politikama

¹ Izvor: Politika azila u Srbiji: usklađivanje sa EU i sprovođenje na teritoriji Republike Srbije, Komesarijat za izbeglice Republike Srbije, Beograd, 2012, str. 10-12.

² “Pomerajući svoje granice na istok, Evropska unija se istovremeno otvara i zatvara, dok prihvata jedne isključuje druge. Cilj da se ostvari Evropa "kao prostor slobode, bezbednosti i pravde" uslovljava se nužnošću da se "migracioni tokovi što bolje kontrolišu". Postoji naročito strah od destabilizacije tržišta rada kroz masovni dolazak jeftine radne snage iz novih zemalja, kao i kroz porast ilegalnih kretanja koja prolaze, između ostalog, i preko novih, poroznih, istočnih granica.” M. Morokvašić, op. cit., str. 131.

³Cit. prema: B. Đorđević, Evropska politika upravljanja migracionim tokovima i Srbija kao njen deo, Bezbednost Zapadnog Balkana, br. 12/09, str. 84-86.

privlačenja najkvalifikovanijih radnika iz tih zemalja. Ukoliko iz zemalja u razvoju odlaze oni najbolji, šanse za napredovanje ovih zemalja nisu velike, te će se neregularno nadiranje svih ostalih u EU tako samo nastaviti. Najjednostavnije rečeno, ako EU želi ozbiljno da se pozabavi problemom neregularne imigracije, mora da otvori više kanala za dozvoljenu migraciju, jer su ljudi spremni da podnesu veliku žrtvu (pa i da poginu) pokušavajući da se dokopaju boljeg života, što se, nažalost, svakodnevno i dešava u vodama Mediterana. Kada je reč o efektivnijem sprovođenju ujedinjavanja porodica, Pakt poziva svaku zemlju članicu da razmotri svoje mogućnosti prijema, kao i kapacitet određene porodice da se integriše. Neće biti integracionih ugovora na evropskom nivou, već će svaka država uspostavljati ambiciozne planove o načinima integracije imigranata koji će se trajno nastaniti, kao i o načinima borbe protiv diskriminacije. Integracija treba da bude bazirana na ravnoteži prava i dužnosti imigranata.

2) Kontrola ilegalne imigracije time što će biti osiguran povratak onih sa ilegalnim statusom u njihove zemlje porekla ili tranzita. Kontroverzna Direktiva o povratku bavi se rešavanjem ovog pitanja, a reakcije koje je izazvala opisaćemo kasnije. Jedan od instrumenata za njeno sprovođenje jeste potpisivanje sporazuma o readmisiji, bilo na bilateralnom, bilo na nivou EU. Države članice mogu dobrovoljno učestvovati u zajedničkim deportacijama, ali se pozivaju da razviju podsticajne sisteme za pružanje pomoći onima koji se odluče za dobrovoljni povratak. Međutim, države treba da informišu jedna drugu kako bi bile sprečene prevare onih koji su koristili finansijsku pomoć pri povratku u svoju zemlju, a zatim se vratili u EU. Najzad, Pakt traži sprovođenje rigorozne akcije i propisivanje proporcionalnih kazni za one koji eksploatišu ilegalne imigrante.

3) Efektivnija kontrola granica. Evropska unija će početi da izdaje biometrijske vize od 1. januara 2012. godine i da postepeno uspostavlja zajedničke konzulate, naravno, na dobrovoljnoj osnovi. Pakt se zalaže za izdvajanje adekvatnih sredstava namenjenih agenciji „Fronteks“ kako bi ona mogla ispuniti svoju misiju u uobičajenim, ali i u kriznim situacijama. U slučaju potrebe, uloga agencije „Fronteks“ biće ojačana, a postoji i opcija otvaranja specijalizovanih kancelarija za istočnu kopnenu granicu i južnu vodenu granicu EU, a možda i opcija formiranja evropske pogranične službe. Od 2012. godine, u zavisnosti od predloga EK, u središtu interesovanja bi mogli da se nađu elektronski sistemi registrovanja ulaska i izlaska državljana EU i drugih putnika.

4) Izgradnja „Evrope azila.“ Haški program koji se bavi pravdom, slobodom i bezbednošću predvideo je uspostavljanje zajedničkog evropskog sistema davanja azila. Mere za izgradnju „Evrope azila“ podrazumevaju otvaranje Evropske kancelarije za podršku 2009.

godine, uspostavljanje jedinstvene procedure za traženje azila, po mogućstvu tokom 2010. godine, a najkasnije do 2012. godine, pružanje finansijske pomoći i pomoći u ljudstvu državama članicama u kriznim situacijama u kojima se suočavaju sa masovnim prilivom azilanata, kao i jačanje saradnje sa Visokim komesarijatom za izbeglice Ujedinjenih nacija.

5) Sveobuhvatno partnerstvo sa zemljama porekla i tranzita kako bi bio podstaknut sinergijski efekat migracije i razvoja. Migracije treba da postanu važna komponenta spoljne politike EU i njenih država članica. Pakt podseća na dokument pod nazivom „Globalni pristup migracijama“ iz 2005. godine, koji je pre svega okrenut Africi i Mediteranu. On se zalaže za pristup koji bi trebalo da koristi kako zemljama porekla i destinacije, tako i samim imigrantima i koji je značajan i za istočnu i južnu Evropu. Ministarska konferencija o izgradnji migracionih partnerstava održana je u aprilu 2009. godine u Pragu. Potrebno je sačiniti sporazume o migracijama sa zemljama porekla ili tranzita na nivou EU ili na bilateralnom nivou. Državljanima istočne i južne Evrope treba ponuditi šanse za legalnu migraciju prema potrebama tržišta rada, uz favorizovanje privremene i cirkularne migracije.

3. Migracioni procesi unutar i izvan Srbije¹

Migracije ne predstavljaju izolovni proces koji se okončava prostim pokretanjem stanovništva sa jedne teritorije na drugu. Sa migracijama su neposredno povezane i druge pojave od kojih bismo posebno istakli pravo na traženje azila ovih lica. Ova prava su neposredno povezana sa aktuelnim političkim dešavanjima na prostoru Kosova i Metohije usled kojih je došlo do velikog broja interno raseljenih lica. “Nakon povlačenja srpskih snaga bezbednosti sa Kosova i Metohije 1999. više od 200.000 ljudi napustilo je svoje domove i potražilo utočište u centralnoj Srbiji. Prema etničkoj pripadnosti većinom su bili Srbi i Romi, zatim Crnogorci i Bošnjaci. Našavši se u teškoj situaciji internog raseljenja jedan broj tih ljudi produžio je put ka zapadnim zemljama gde su podnosili zahteve za azil. Neki su uspeli da dobiju status izbeglice prema Konvenciji iz 1951, a nekima je odobren boravak iz

¹U ovom odeljku ćemo obraditi migracije iz evropske pravne perspektive i njihov odnos sa Srbijom, kao državom iz koje je veliki broj lica prethodne dve decenije migrirao u zemlje EU i tamo tražio azil. Stoga će nam glavni izvori biti zvanični dokumenti i izveštaji nevladinog sektora koji je bio aktivno uključen u rešavanje niza pitanja u vezi sa pravom na azil ovih lica. Izvor: Izazovi prisilnih migracija u Srbiji (drugi pogled na pitanja azila i readmisije), Grupa 484, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2013.

humanitarnih razloga. Većina je međutim uživala privremenu zaštitu, koja im je u međuvremenu ukinuta, ili im je zahtev odbijen u dugoj proceduri, koja je trajala i po nekoliko godina. Jedan broj ljudi vraćen je u Srbiju na osnovu koncepta alternative interne zaštite. Dokument u kome iznosi svoje stanovište i preporuke u pogledu primene tog koncepta u vezi sa vraćanjem ljudi sa Kosova u centralnu Srbiju, kao u bezbedni deo zemlje porekla, Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija (UN High Commissioner for Refugees–UNHCR) izdao je još 2004, pa opet 2005, 2006. i 2009. godine. UNHCR je zauzeo stav da pripadnici manjina s Kosova ne bi trebalo da budu vraćani ni direktno na Kosovo, gde bi bili izloženi progonu, ni u centralnu Srbiju, gde bi se suočili sa teškim uslovima internog raseljenja. Nakon samoproglašenja nezavisnosti Kosova 2008. i priznanja te nezavisnosti od skoro svih zemalja Zapadne Evrope, pojedine države koje su do tada poštovale preporuku UNHCR-a, da ne vraćaju ljude na osnovu internal flight koncepta, počele su da pripadnike manjina poreklom sa Kosova vraćaju u centralnu Srbiju, sa obrazloženjem da kao državljani Srbije mogu da uživaju zaštitu te države te stoga ne mogu da ostvare pravo na međunarodnu zaštitu. U Konvenciji o statusu izbeglica, član 1A(2) stav 2, stoji da onaj ko može da uživa nacionalnu zaštitu druge države čije državljanstvo ima, treba da bude izuzet od dobijanja međunarodne zaštite.”¹

Prema podacima Svetske banke, više od 17 miliona stanovnika jugoistočne Evrope u 2010. godini živelo je u inostranstvu. Ovaj region je glavni region iseljavanja evropskih, severnoameričkih i ruskih migratornih sistema što u bitnoj meri utiče na demografsku i ekonomsku situaciju kao i na tržišta rada zemalja iz kojih se stanovništvo seli. Region sa relativno niskom stopom rađanja sve više i više zavisi od novčanih pošiljki migranata: u slučaju Albanije i Moldavije, 10% BDP se obezbeđuje novcem koji šalju migranti kući. Mnoga stara društva u Evropi oslanjaju se na radnu snagu migranata. Migratorna kretanja stanovništva, danas i na nivou Republike Srbije predstavljaju vrlo bitan demografski i društveni fenomen, s obe svoje komponente: imigracijom i emigracijom. Za državu na raskrsnici migracionih kretanja, od ključnog je značaja da proceni, na osnovu strategija zasnovanih na pouzdanim podacima, kako da se bavi pitanjima vezanim za migracije, počevši od statusa izbeglica do odliva mozgova, od integrisanja migranata do korišćenja doznaka, od investicija povratnika do uloge dijaspore u razvoju Srbije. Dok su države EU uložile značajan napor na harmonizovanju njihovih sistema za proizvodnju statističkih podataka, Srbija, kao i mnoge druge države regiona jugoistočne Evrope, može da obezbedi malo uporedivih podataka

¹Ibid., str. 46.

o procesima migracija. Pošto države regiona imaju istorijske profile različite dinamike, prethodno pomenuti podaci bili bi od vitalnog značaja za detaljnu analizu ovih procesa.¹

Polazeći od prethodno rečenog, smatramo potrebnim ukazati na proces povratka manjina sa Kosova i Metohije iz Zapadne Evrope. “Kada su u pitanju povratnici poreklom sa Kosova, stav UNHCR-a iznet u Smernicama objavljenim 2009. godine, je da primena alternative interne zaštite ne bi bila ni relevantna ni razumna mogućnost kada je u pitanju povratak pripadnika određenih manjina direktno na Kosovo. UNHCR je zaključio da je progon od “nedržavnih agenata”, posebno relevantan u kosovskom kontekstu, i da može da pruži osnovan razloga za davanje statusa izbeglice na osnovu Konvencije iz 1951. u slučajevima kada je država nevoljna ili nije u mogućnosti da pruži zaštitu. Razmatrajući mogućnost alternative interne zaštite unutar Kosova, UNHCR je zaključio da kosovski Romi mogu da budu izloženi pretnji fizičkog nasilja i drugim kršenjima ljudskih prava, na osnovu svoje rase i etničke pripadnosti. UNHCR smatra da su oni izloženi jakoj socijalnoj diskriminaciji i da se rizici uvećavaju ukoliko putuju van mesta svog boravka. Kao rezultat, UNHCR zaključuje da njihova relokacija unutar Kosova ne bi ispunila kriterijume testa relevantnosti. Kako su uslovi života već teški u regionu, oni bi bili još teži van mesta porekla, tako da ni test razumne osnovanosti ne bi bio zadovoljen. U slučaju Srba, UNHCR navodi da oni mogu da nađu oblasti za internu relokaciju na Kosovu gde bi bili u većini, ali da takva relokacija ne bi bila razumna zbog bezbednosne situacije, ograničene slobode kretanja i slabe mogućnosti za zaposlenje i stambeno zbrinjavanje. Kad je u pitanju povratak u centralnu Srbiju, UNHCR je zaključio da iako je fizički i pravni pristup teritoriji Srbije moguć, iako se kosovski Srbi, Romi, Aškalije i Egipćani normalno ne suočavaju sa progonom, njihova bi relokacija u Srbiju mogla da dovede do toga da se ne ispuni test razumne osnovanosti, posebno u slučajevima Roma, Aškalija i Egipćana. Relokacija u centralnu Srbiju za kosovske Srbe, uz poštovanje specifičnosti svakog pojedinačnog slučaja, može da ispuni test razumne opravdanosti. To bi bio slučaj ukoliko bi oni mogli da obezbede stanovanje, formalno prijave boravak, ukoliko imaju članove porodice koji mogu da im pomognu i da ih podrže, i/ili imaju veštine i kvalifikacije koje bi im omogućile da nađu posao na tržištu rada.

U istom dokumentu se ukazuje na mogućnost dodele subsidijarne zaštite, predviđene Direktivom Saveta EU 2004/83/EC. Licima sa Kosova koja ne ispunjavaju uslov sticanja izbegličkog statusa, predviđenog Konvencijom, moguće je dodeliti subsidijarnu zaštitu. Posebna pažnja usmerena je na grupe lica: žrtve trgovine ljudima, žrtve porodičnog

¹Jugoistočna Evropa i Srbija - migracioni trendovi, Jountly for our common future, SEEMIG, str. 1.

nasilja, seksualne manjine, lica koja su multietničkog porekla ili žive u mešovitim brakovima. Za ove kategorije ljudi postoji naročita bojazan da će biti izložene nekom od oblika diskriminacije, društvene segregacije, zlostavljanja, ili da neće imati pristup pravnim mehanizmima zaštite, te se njihove potrebe moraju posebno pažljivo razmotriti prilikom procene, da li postoje uslovi za dodelu međunarodne zaštite. U 2011. godini evidentirano je 110 lica koja su izjavila da su sa područja AP Kosovo i Metohija, a koji su prisilno vraćeni iz zapadnih zemalja preko aerodroma Beograd. U periodu januar - novembar, u Kancelariji za readmisiju na aerodromu „Nikola Tesla“ u Beogradu, evidentirano je 23 lica koja imaju prebivalište na Kosovu i Metohiji. Ljudi koji su se odlučili da se povinuju naredbi zapadnih zemalja i vrate se “dobrovoljno”, dobili bi za povratak jednokratnu pomoć vlada zapadnih zemalja preko IOM-a, i uglavnom bi bili zavedeni pod formulaciju “asistirani dobrovoljni povratak”. Ne postoji objedinjeni podaci o toj vrsti pomoći za povratak niti raščlanjenje koliko je među korisnicima ove vrste pomoći, pripadnika manjina sa KiM vraćeno u centralnu Srbiju. Prema podacima Federalne kancelarije za migracije i izbeglice SR Nemačke samo oni povratnici u Srbiju koji su zatražili azil pre ukidanja viza za putovanje u zemlje EU (19. decembra 2009) mogu da dobiju pomoć pri povratku koja uključuje pokrivanje putnih troškova u iznosu od 250 evra za odraslog i 100 evra za dete i dodatnu finansijsku pomoć od 400 evra za odraslog i 200 za dete. 2011. godine, bilo je 2.263 ovakvih “asistiranih dobrovoljnih” povratnika u Srbiju preko REAG/GARP programa koji finansira Savezna vlada Nemačke, a sprovodi IOM. Među onima koji su vraćeni direktno na Kosovo, neki nastavljaju put ka centralnoj Srbiji gde imaju rođake, neki bivaju raseljeni unutar Kosova. Ljudi koji su poreklom sa Kosova i Metohije, a vraćaju se u centralnu Srbiju, prema mišljenju pomoćnika komesara za izbeglice Ivana Gerginova, najteža su kategorija povratnika iz zapadne Evrope. Osim što eventualno neko primeti da su otišli iz mesta porekla nakon povratka, ne postoji način da se prati njihov dalji put i njihova sudbina uglavnom ostaje nepoznata. Radi urgentnog smeštaja, povereniku za izbeglice na severu Kosova, mesečno se javi oko petoro do šestoro ljudi, uglavnom Roma koji su iz Zapadne Evrope vraćeni na Kosovo. Komesarijat im organizuje kontejnerski smeštaj u nekim naseljima na KiM kao što su Voćar, Gradište i Plandište. Izveštaj OEBS-a iz 2012. potvrđuje veliku zabrinutost za bezbednost manjinskih povratnika na KiM. U izveštaju OEBS-a, govori se o bezbednosnim rizicima i tenzijama koje postoje između ljudi koji se vraćaju i zajednica koje treba da ih prihvate. Iako izveštaj govori o raseljenim licima koja pripadaju manjinskim zajednicama, jasno je da isti rizici postoje i za deportovana lica iz manjinskih zajednica. Izveštaj navodi i regione koji su posebno rizična područja za povratak (difficult return areas), veoma često za

Srbe povratnike: region Gnjilana (selo Gornje Nerodimlje u opštini Uroševac), region Peć (grad Đakovica u opštini Đakovica, selo Loćane u opštini Dečane i sela Drsnik i Grabanica u opštini Klina), region Prištine (Koljovica i grad Priština u opštini Priština i Slovilje u opštini Lipljan) i region Prizrena (Kijevo u opštini Mališevo, Dvorane i Zojić u opštini Prizren i Lješane i Mušutište u opštini Suva Reka). Bezbednosni problemi sa kojima se susreću pripadnici manjinskih grupa posledica su nerazrešenih ratnih zločina, pitanja nestalih lica, nerešenih imovinskih pitanja i problematične političke situacije”.¹

Međunarodna nevladina organizacija Human Rights Watch u svojim izveštajima posebno navodi da se Romi, Aškalije i Egipćani deportovani na Kosovo suočavaju sa brojnim preprekama u ostvarivanju svojih osnovnih ljudskih prava. Pod tim se posebno podrazumeva sledeće:

- nedostatak pristupa ličnim dokumentima;
- nerešen status u pogledu državljanstva;
- probleme pri povraćaju imovine ili rešavanju stambenog pitanja;
- teškoće u pristupu obrazovanju, zdravstvenim uslugama, zapošljavanju i socijalnoj pomoći i odvajanje od članova porodice.

Iza nekih deportovanih lica, u zemljama Zapadne Evrope ostaju ostali članovi porodice. Otuda, mnoga deca koja su deportovana, nisu u stanju da se u potpunosti uključe u školovanje jer ne govore dovoljno dobro ni albanski, ni srpski jezik, te imaju teškoća u savladavanju nastavnog programa a i sa priznavanjem inostranih školskih diploma.“ Nadalje, Stejt department SAD, u godišnjem izveštaju o stanju ljudskih prava na Kosovu, ističe da se pripadnici manjinskih zajednica Srba, Roma, Egipćana, Aškalija, Bošnjaka i drugih, suočavaju sa različitim nivoima institucionalne i društvene diskriminacije u oblastima kao što su: zapošljavanje, obrazovanje, socijalna zaštita, upotreba jezika, sloboda kretanja i drugih osnovnih prava.Sličan stav iznela je i Evropska komisija, navodeći da je na Kosovu i dalje prisutan problem pristupa zapošljavanju, obrazovanju i kursevima, što je prepreka za održivu reintegraciju povratnika, posebno pripadnika manjinskih grupa”.²

Na kraju, istraživanje broja migranata i pravaca njihovog kretanja nije moguće bez precizno postavljenih kriterijuma. Tako je obuhvat emigracionih tokova uglavnom slabiji od obuhvata imigracionih tokova (broja doseljenih). Nadalje, broj emigranata (odseljenih iz

¹Ibid., str. 53-56.

²Ibidem.

zemlje) zavisi i od definicije emigrantskog stanovništva (npr. na osnovu dužine boravka u inostranstvu koje se kreće u intervalu od 3 do 12 meseci). S druge strane, registrovanje povratnih tokova često predstavlja problem. Otuda migracioni tokovi mogu biti:

- posmatrani naknadno i to preko popisnih podataka;
- posmatrani direktno zahvaljujući registru stanovništva;
- procenjivani na osnovu indirektnih elemenata i/ili pretpostavki;
- registrovani od strane posebne službe (kao u slučaju podnosilace zahteva za azil), i to ukoliko imigranti nisu automatski upisivani u registar stanovništva.

Migracioni tokovi zabeleženi na osnovu izdavanja dozvola zavise od vrste dozvole: radna dozvola, boravišna dozvola, stalna ili privremena. Međutim, prilikom izračunavanja migracionih tokova posredstvom dozvola mora se voditi računa da broj izdatih dozvola ne podrazumeva uvek i stvarno prisustvo migracionih kretanja (kašnjenje u izdavanju dozvola, ponovni zahtevi). Najzad, dolasci radnika ili tražilaca azila se registruju u momentu podnošenja zahteva, a ne u momentu dolaska u zemlju prijema.¹

Navedene okolnosti su od posebnog značaja kod istraživanja migracionih kretanja stanovnika, bilo unutar države, ili pak izvan njenih granica. U praksi se dešavalo da usled neprecizno postavljenih kriterijuma rezultati istraživanja nisu bili na zadovoljavajućem nivou. To praktično znači da nije moguće na tako dobijenim rezultatima zasnivati pouzdane naučne zaključke.

4. Pravni položaj migranata iz Srbije u državama EU

Prethodnih decenija Srbija suočava se sa različitim vrstama migracionih procesa. Shodno tome, migracije u odnosu na stanje Srbije, možemo podeliti u četiri kategorije:²

- spoljašnje;
- unutrašnje;
- prinudne;
- dobrovoljne;

¹H. Domenach et al., Komparativni prikaz izvora podataka za migracione statistike balkanskih zemalja (1991-2005), Zbornik radova: Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka (urednik G. Penev), Društvo demografa Srbije - DémoBalk, Beograd, 2011, str. 66.

² Prema: Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, Beograd, 2012, str. 7.

- legalne;
- ilegalne.

Svaka od navedenih vrsta migracije počiva na osobenostima koje ih međusobno razlikuju. To se odnosi na pravce kretanja migranata, (ne)dobrovoljnost njihovog kretanja, kao i (ne)suprotnost sa važećim zakonskim propisima Srbije. Kada je reč o spoljašnjim migracijama činjenica je da značajan deo stanovnika i dalje migrira prema Nemačkoj, kao zemlji u kojoj je povećana potreba za random snagom. Stoga možemo izdvojiti sledeće kategorije jugoslovenskih migranata u SR Nemačkoj:

1. jugoslovenski radnici na privremenom radu i boravku u SR Nemačkoj (migranti kao legalno prihvaćena populacija migrantskog porekla);
2. skriveni ili ilegalni migranti;
3. tražioci azila (koji prelaze granicu moleći za status po osnovu političke diskriminacije);
4. izbeglice u skladu sa odredbama Konvencije UN o izbeglicama iz 1951. godine.¹

Ugnjetavanje ljudi u različitim aspektima života često postaje razlog koji ih navodi na bežanje i napuštanje njihove domovine i porodice, u nadi da će u drugoj državi ostvariti svoja prava, služeći joj.² Međutim, kada govorimo o pravnom položaju migranata u EU, a koji potiču iz Srbije, onda moramo uzeti u obzir temeljne evropske pravne instrumente. Pod tim se podrazumevaju oni pravni instrumenti koji imaju najjače efekte na regulisanje migrantskog statusa. Po prirodi stvari je na prvom mestu evropskih pravnih instrumenata Evropska povelja o ljudskim pravima. U širem smislu se u ovom dokumentu zabranjuje svaki vid nedozvoljenog razlikovanja između ljudi (npr. domaćeg stanovništva i migranata). Prema odredbi člana 14. (zabrana diskriminacije) uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su: pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.³

¹B. Pavlica, Migracije iz Jugoslavije u Nemačku – migranti, emigranti, izbeglice, azilanti, MP, br. 1-2/05, str. 131.

² Iz sličnih razloga su stanovnici Istočnog Timora morali da spas pronadu u Zapadnom Timoru. Vidi: I Živkovski, (2013). Hibridni sud za Istočni Timor- pravna i politička dimenzija, *Pravo – teorija i praksa* 30 (1-3), str. 59.

³Konvencija o ljudskim pravima sa izmenama predviđenim Protokolima 11 i 14, Evropski sud za ljudska prava, Strazbur, 2010, str. 13.

Poseban značaj za pravo na slobodno kretanje, koje čini srž migracionih procesa, ima Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine.¹ Prema odredbi člana 12. Pakta navode se tri oblika zaštite migranata:

1. Svako ko se zakonito nalazi na teritoriji jedne države ima pravo da se u njoj slobodno kreće i slobodno izabere svoje mesto boravka.
2. Svako lice slobodno je da napusti bilo koju zemlju uključujući tu i svoju vlastitu. Napred navedena prava mogu biti predmet samo zakonom previđenih ograničenja koja su nužna za zaštitu nacionalne bezbednosti, javnog poretka, javnog zdravlja ili javnog morala, ili prava i sloboda drugih lica, i u skladu su s drugim pravima priznatim ovim Paktom.
3. Niko se ne može samovoljno lišiti prava da uđe u svoju vlastitu zemlju.

Citiranim članom (posebno stavom 4.) nastojalo se zabraniti *progonstvo* kroz unošenje reči *samovoljno*. Bilo je mišljenja da je progonstvo humanije od dugotrajne kazne zatvora. Međutim, pravo ulaska na teritoriju strane države ne postoji. Države čuvaju sopstvena suverena ovlašćenja da odlučuju o ulasku i nastanjivanju stranaca (uključujući migrante). One mogu državljanke nekih država da povlašćuju u odnosu na druge, ali među njima ne smeju da prave razlike koje predstavljaju zabranjenu diskriminaciju.²

Pored toga, u odredbi člana 13. Pakta se navodi da stranac koji se zakonito nalazi na teritoriji jedne države ugovornice ovog Pakta može odande biti proteran samo u sledstvu izvršenja odluke donete saobrazno zakonu i, ako se viši razlozi nacionalne bezbednosti tome ne protive, on mora imati mogućnosti da istakne razloge protiv njegovog proterivanja i da se od strane nadležne vlasti ili jednog ili više lica naročito označenih za to njegov slučaj preispita, u koju svrhu će imati zastupnika.

U relevantnim pravnim dokumentima pronalazimo primere pružanja zaštite tražilaca azila i iregularnih migranata kroz priznavanje: zabrane mučenja, prava na slobodu i bezbednost, prava na poštovanje privatnog i porodičnog života kao i prava na delotvoran pravni lek. Pored toga, u sklopu ovih prava su se razvili i posebni standardi vezani za tražioce azila i za iregularne migrante. Tako je Sud u slučaju *Dougoz protiv Grčke*, utvrdio kršenje člana 3. Konvencije. Naime, bila je reč o licu koje je čekalo proterivanje u Siriju u pritvoru u

¹Usvojen i otvoren za potpisivanje i ratifikovanje ili pristupanje rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 2200A (XXI) od 16. decembra 1966 godine. Stupio na snagu 23. marta 1976. godine u skladu sa članom 49. Službeni list SFRJ (Međunarodni ugovori), br. 7/1971.

²V. Dimitrijević et al., *Ljudska prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997, str. 260.

Grčkoj. S obzirom na uslove u kojima je bilo u pritvoru (prepuna i prljava ćelija, nedostatak dnevnog svetla, svežeg vazduha, tople vode, mesta za spavanje i sl.) i to u trajanju od 18 meseci, Sud je utvrdio kršenje člana 3. Konvencije. Međutim, u praksi Suda primena ove odredbe u odnosu na ilegalne migrante i tražioce azila se najčešće javlja u vezi sa principom nevraćanja. Pomenuti princip se razvio u praksi i Sud se pri tom oslonio na član 3. Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka UN iz 1984. godine, kao i član 33. Konvencije o statusu izbeglica, iz 1951. godine. Sud je imajući u vidu osnovne vrednosti Konvencije, zauzeo stav da u slučaju kada država svesno preda begunca drugoj državi, znajući da će tamo biti izložen opasnosti od mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, takva ekstradicija biti u suprotnosti sa duhom ove odredbe, iako to nije eksplicitno navedeno u Konvenciji.¹

U neposrednoj vezi sa pravima migranata uopšte, pa samim tim i sa migrantima koji potiču iz Srbije, jeste zaštita od nezakonitog progona. U praksi Evropskog suda za ljudska prava pronalazimo primere u kojima se jasno određuju kriterijumi na osnovu koji se procenjuje da li je rizik od progona zaista postojao. Dakle „mora postojati minimum ozbiljnosti kako bi rizik u pitanju bio u domašaju člana 3. Konvencije. Procena ovog minimuma je po prirodi stvari relativna, i zavisi od konkretnih okolnosti slučaja“. Osim toga, izgleda da pomenuti rizik mora biti lične prirode, tj. kako je Sud u jednom slučaju ukazao, dokazi koji se tiču podnosilaca predstavke, kao i opšta situacija na Šri Lanci nisu pokazali da je njihov položaj gori od položaja većine mladih pripadnika zajednice Tamila koji se vraćaju u svoju zemlju, kao i da sama mogućnost lošeg postupanja pri povratku, nije sama po sebi dovoljna da dovede do kršenja člana 3. Konvencije. U ovom slučaju nije utvrđeno kršenje Konvencije, uprkos činjenici da su podnosioci predstavke pri povratku bili podvrgnuti postupanju koje je u suprotnosti sa članom 3.

Konvencije.²

U pogledu formalnih uslova za pokretanje postupka pred Evropskim sudom za ljudska prava oni su identični kao kod komiteta UN, ali postoje i dodatni uslovi koje treba ispuniti da bi se predstavka proglasila prihvatljivom. Ti uslovisu sledeći:

1. Evropska konvencija za ljudska prava predviđa vremenski rok u kojem se pojedinac može obratiti Evropskom sudu (rok od šest meseci od dana

¹A. Đukanović, Zaštita ljudskih prava tražilaca azila i ilegalnih migranata – praksa Evropskog suda za ljudska prava, MP, br. 4/03, str. 489-490.

²Ibid., str. 491.

donošenja pravnosnažne odluke pred domaćim organom u konkretnom predmetu);

2. Evropski sud traži da predstavka nije očigledno neosnovana, pa je po ovom osnovu odbacio do sada mnogo podnesaka. Ovaj uslov pruža mogućnost Evropskom sudu da se rastereti od trivijalnih i kverulantskih zahteva; i
3. Jedan od novih uslova uvedenih izmenom dosadašnjeg člana 35. Evropske konvencije članom 12. Četrnaestog protokola jeste mogućnost odbacivanja predstavke ukoliko njen podnosilac nije pretrpeo „značajnije oštećenje“ (engl. *signifycant disadvantage*). U tom slučaju, Evropski sud neće razmatrati predstavku, osim ukoliko poštovanje ljudskih prava ne zahteva ispitivanje merituma i ukoliko domaći sudovi nisu propisno razmotrili slučaj.¹

Međutim, Pravilo 47. Poslovnika Suda, uvodi drugačije uslove za podnošenje predstavke Evropskom sudu za ljudska prava.² Osmišljeno je sa ciljem da poboljša efikasnost Suda i da ubrza ispitivanje predstavki. Ova izmena Pravilnika uvodi dve velike promene koje su primenljive odmah i pomoći će da se lakše utvrdi da li je predstavka prihvatljiva za razmatranje od strane Suda.

a) Prva velika promena odnosi se na sam obrazac za predstavku. Ovaj obrazac je pojednostavljen, a njegova elektronska verzija je objavljena na internet stranici Suda, kao i na internet stranici Zastupnika RS pred ESLJP, sa kojih može biti preuzeta. Svaka predstavka mora biti u potpunosti popunjena na predviđenom obrascu i poslata Sudu uz kopije relevantnih pratećih dokumenata. Nekompletna predstavka može biti odbačena od strane Suda.

b) Druga velika promena odnosi se na rok (period) u kome predstavka mora biti dostavljena Sudu, a koji iznosi šest meseci od konačne odluke najvišeg domaćeg nadležnog suda. Da bi predstavka bila podneta u roku, moraće da ispuni sve uslove navedene u pravilu 47. Uredno popunjena predstavka zajedno sa svim traženim informacijama i dokumentima mora biti poslata Sudu na dan ili pre poslednjeg dana isteka roka od šest meseci. Nepotpune

¹Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji Projekat „Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika“ (CBMM), Beograd, 2012, str. 35.

² Ovo Pravilo je stupilo na snagu 1. januara 2014. godine.

prijave neće biti uzete u razmatranje od strane Suda i smatraće se da je rok od šest meseci istekao.¹

Na ovaj način je čitava procedura podnošenja predstavke i postupanja pred Evropskim sudom za ljudska prava učinjena delotvornijom. Stoga treba očekivati da će ubuduće rad ovog Suda biti, između ostalog, efikasniji i u zaštiti prava migranata. Ovo je od posebnog značaja za Srbiju koja je priznala nadležnost Evropskog suda za ljudska prava. Interesantno je zapaziti da se pred ovim Sudom nalazi veliki broj predmeta koje pokreću građani Srbije protiv svoje države.

5. Prava migranata u Srbiji

Opšti osvrt

Kao što smo u prethodnim izlaganjima naveli međunarodno pravo ljudskih prava garantuje pravo na slobodu kretanja svakom čoveku. U praksi to uključuje pravo pojedinca na slobodu kretanja i izbor stanovanja u granicama jedne države. Nadalje, sloboda kretanja znači i pravo svakog građanina da napusti zemlju, uključujući i vlastitu (bez obzira na činjenicu da li je napuštanje trajno ili privremeno), kao i pravo pojedinca da se vrati u sopstvenu zemlju.

Uzroci koji dovode do emigracije i imigracije mogu biti raznovrsni, počev od političkih, ekonomskih i drugih dobrovoljnih migracija, pa sve do prinudnih koje prati primena represije. U tom pogledu Srbija predstavlja zemlju čiji građani su emigrirali u druge zemlje usled dejstva nekog od prethodno navedenih uzroka.² S druge strane, građani drugih

¹<http://www.mpravde.gov.rs/obavestjenje/4711/drugaciji-uslovi-za-podnosenje-predstavke-evropskom-sudu-za-ljudska-prava-.php> (25.12.2015.).

² “Srbija predstavlja poslednjih godina značajno izvorište neregularnih migracija (posebno nakon uvođenja bezviznog režima RS sa državama članicama EU 2009. godine). Posebno je izražen problem takozvanih „lažnih azilanata“, lica koja koriste proceduru traženja azila na temelju ekonomskih motiva. Prema podacima Eurostat, u 2010. godini Srbija je bila na trećem mestu u EU po broju uloženi zahteva (17.715). U 2011. godini, broj zahteva za azil iznosio je 13.900, zbog čega je Srbija dospela na peto mesto po broju lica koja traže azil u zemljama EU, iza Avganistana, Rusije, Pakistana i Iraka (KIRS, 2012). Povratak državljanina RS koji nezakonito borave u području EU ili drugim državama, regulisan je Zakonom o potvrđivanju sporazuma između RS i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave (Sl. glasnik 103/2007). Prema sporazumima o readmisiji, država u kojoj su državljani Srbije uhvaćeni u nezakonitom boravku podnosi Srbiji zahtev za readmisiju. Srbija odobrava ili odbacuje zahteve, u zavisnosti od toga da li se može dokazati da je reč o njenim državljanima ili, ukoliko su u pitanju strani državljani, u zavisnosti od toga da li se može dokazati da su ušli u zemlju koja podnosi zahtev sa teritorije Srbije. Kao što se može uočiti iz naredne tabele, u periodu 2010-2011

država su tražili utočište u Srbiji što je posebno izraženo prošle godine zbog ratnih dešavanja u Siriji. Stoga se u javnosti ali i među pojedinim autorima postavlja pitanje: Ko su emigranti? Po našem mišljenju, u pitanju su sledeće kategorije lica:

1. VIP izbeglice. Najbogatiji sloj stanovništva. Uglavnom sa diplomatskim pasošima avionima odlaze u EU preko Istanbula. U Beograd ne dolaze jer im je potrebna viza za Srbiju.
2. Srednji sloj. To su izbeglice koji trenutno borave kod nas. Na ulasku u Srbiju uzimaju im otiske prstiju i fotografišu ih. Potiču iz dobrostojećih porodica.
3. Najsiromašniji. Najsiromašniji deo stanovništva Sirije koji se tek priprema da krene ka EU. Oni će predstavljati i ozbiljnu bezbednosnu pretnju jer je reč o ljudima koji više nemaju šta da izgube.¹

Posebnost migrantskog statusa pojedinaca u Srbiji u neposrednoj je vezi sa pravnim okvirima u kojima se uređuju njihova prava i obaveze. Ove okvire možemo podeliti na međunarodne i nacionalne.

a) U red međunarodnih pravnih propisa kojima se reguliše pravni status ilegalnih i legalnih migranata možemo uvrstiti sledeće:

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima;²
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima;³
- Konvencija o statusu izbeglica sa završnim aktom Konferencije opunomoćenika Ujedinjenih nacija o statusu izbeglica;¹

raste i broj podnetih zahteva za readmisijom i broj izdatih saglasnosti kao i broj lica koja su se u Srbiju vratila na osnovu sporazuma o readmisiji.” M. Babović, M. Babić, op. cit., str. 218.

¹U Srbiji je trenutno više od 70.000 azilanata koji čekaju da krenu put EU, najviše ih je iz srednjeg ekonomskog staleža. Među njima možete sresti lekare, nastavnike, profesore i one koji se u Siriji bavili privatnim biznisom. Na pitanje da li planiraju da ostanu u Srbiji, oni odgovaraju: - Vidimo da u Srbiji nema posla ni za vas, a kamoli za nas pa zato i ne planiramo da ostanemo. Moramo da izrazimo poštovanje prema građanima Srbije koji se stvarno trude da nam pomognu - pričaju azilanti okupljeni u parkovima oko autobuske i železničke stanice u Beogradu. Beograd finansijski centar azilanata Egzodus emigranata iz Sirije dobro je organizovan. Kod velikog broja pronađeno je uputstvo kuda treba da se kreću, koji prevoz treba da koriste i po kojim cenama (pogledaj sliku). - Plan emigranata je da se domognu Srbije jer je za njih Beograd finansijski centar. Za razliku od Turske, Grčke i Makedonije, u Srbiju dobijaju dokument o zahtevu za privremeni azil, s kojim u bankama mogu da podignu novac koji im preko “Vester juniona” šalju njihovi rođaci - navodi sagovornik “Blica” iz bezbednosnih službi.

Izvor: <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/cela-sirija-kroz-srbiju-stize-najrizicniji-talas-migranata-do-sada/m9j59sl> (11.08.2015.).

² Međunarodni ugovori - „Službeni list SFRJ“, br. 7/71.

³ Međunarodni ugovori - „Službeni list SFRJ“, br. 7/71.

- Protokol o statusu izbeglica;²
- Konvencija o pravnom položaju lica bez državljanstva;³
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije;⁴
- Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena;⁵
- Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;⁶
- Konvencija o pravima deteta;⁷
- Međunarodna konvencija za zaštitu svih lica od prisilnih nestanaka;⁸
- Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.⁹

b) Poštujući hijerarhiju pravnih akata koju, između ostalog, prati hijerarhija državnih organa, možemo izdvojiti sledeće propise kojima se u Srbiji regulišu prava migranata:

- Ustav Srbije;
- Zakon o azilu;
- Zakon o strancima;
- Zakon o zapošljavanju stranaca;
- Zakon o upravljanju migracijama;
- Zakon o uslovima za zasnivanje radnog odnosa sa stranim državljanima;
- Zakon o zaštiti državne granice;
- Krivični zakonik.

S obzirom da ćemo u ovom delu rada govoriti o pravima migranata u Srbiji u fokusu našeg izlaganja će biti nacionalni pravni okviri. Pritom ćemo poći od hijerarhije pravnih akata

¹„Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 7/60.

²„Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 15/67.

³„Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 9/59.

⁴ Međunarodni ugovori - „Službeni list SFRJ“, br. 31/67.

⁵„Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 11/81.

⁶„Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 9/91.

⁷ „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 15/90 i „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 4/96 i 2/97.

⁸„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/11.

⁹„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 19/09.

u pravnom sistemu Srbije kako bismo mogli realno sagledati stanje u zakonodavstvu. To uključuje ustavne odredbe, zakonske i podzakonske propise, kao i strateške pravne dokumente kojima se na Vladinom nivou preciznije uređuju različite dimenzije prava migranata i drugih oblika kretanja pojedinaca unutar i izvan teritorije Srbije. Ovi propisi sadrže odredbe o pravnom statusu stranaca što predstavlja objedinjeni naziv za sve pojedince i grupacije ljudi koji nisu državljani Srbije.

1. Ustavnopravna zaštita migranata

S obzirom da ustav predstavlja najviši pravni akt u jednoj državi, to nas je opredelilo da na prvom mestu ukažemo na značenje odredbi važećeg Ustava Srbije.¹ U odredbi člana 1. Ustava stoji da je Republika Srbija „država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima“. To praktično znači da je Srbija otvorena država u kojoj se poštuju prava svih građana, što se odnosi i na migrante.

Položaj stranaca je posebno regulisan u odredbi člana 17. Ustava gde se načelno garantuju svaprava koja imaju i domaći državljani. Izuzetak od ovog pravila čine pravakoja Ustav izričito garantuje samo državljanima Srbije. U pitanju su izbornaprava propisana čl. 52. st. 1, kao i čl. 39, koji propisuje da se ulazaku zemlju i boravak stranaca u njoj uređuju zakonom i da oni mogu bitiproterani (čl. 39. st. 3). Ipak, do proterivanja može doći samo ukoliko jeodluku doneo nadležni organ, „u zakonom predviđenom postupku i akomu je obezbeđeno pravo žalbe i to samo tamo gde mu ne preti progonzbog njegove rase, pola, vere, nacionalne pripadnosti, državljanstva, pripadnostiodređenoj društvenoj grupi, političkog mišljenja ili gde mu nepreti ozbiljno kršenje prava zajemčenih ovim ustavom“.²

U pogledu migranata možemo smatrati značajnim ustavne odredbe u kojima se navode ljudska prava i slobode. Zbog njihovog značaja za pravni položaj migranata mi ćemo ove ustavne odredbe u daljem tekstu izvorno navesti:

1. Dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti. Ljudsko dostojanstvo je neprikosnoveno i svi su dužni da ga poštuju i štite. Svako ima pravo na

¹Ustav Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 98/06).

²Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, Beograd, 2012, str. 24.

slobodan razvoj ličnosti, ako time ne krši prava drugih zajemčena Ustavom (član 23. Ustava).

2. Pravo na život. Ljudski život je neprikosnoven. U Republici Srbiji nema smrtne kazne. Zabranjeno je kloniranje ljudskih bića (član 24. Ustava).
3. Nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta. Fizički i psihički integritet je nepovrediv. Niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, niti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima bez svog slobodno datog pristanka (član 25. Ustava).
4. Zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada. Niko ne može biti držan u ropstvu ili u položaju sličnom ropstvu. Svaki oblik trgovine ljudima je zabranjen. Zabranjen je prinudni rad. Seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica koje je u nepovoljnom položaju smatra se prinudnim radom. Prinudnim radom se ne smatra rad ili služba lica na izdržavanju kazne lišenja slobode, ako je njihov rad zasnovan na principu dobrovoljnosti, uz novčanu nadoknadu, rad ili služba lica na vojnoj službi, kao ni rad ili služba za vreme ratnog ili vanrednog stanja u skladu sa merama propisanim prilikom proglašenja ratnog ili vanrednog stanja (član 26. Ustava).
5. Pravo na slobodu i bezbednost. Svako ima pravo na ličnu slobodu i bezbednost. Lišenje slobode dopušteno je samo iz razloga i u postupku koji su predviđeni zakonom. Lice koje je lišeno slobode od strane državnog organa odmah se, na jeziku koji razume, obaveštava o razlozima lišenja slobode, o optužbi koja mu se stavlja na teret kao i o svojim pravima i ima pravo da bez odlaganja o svom lišenju slobode obavesti lice po svom izboru. Svako ko je lišen slobode ima pravo žalbe sudu, koji je dužan da hitno odluči o zakonitosti lišenja slobode i da naredi puštanje na slobodu ako je lišenje slobode bilo nezakonito. Kaznu koja obuhvata lišenje slobode može izreći samo sud (član 27. Ustava).
6. Postupanje s licem lišenim slobode. Prema licu lišenom slobode mora se postupati čovečno i s uvažavanjem dostojanstva njegove ličnosti. Zabranjeno je svako nasilje prema licu lišenom slobode. Zabranjeno je iznuđivanje iskaza (član 28. Ustava).
7. Pravo na državljanstvo. Sticanje i prestanak državljanstva Republike Srbije uređuje zakon. Državljanin Republike Srbije ne može biti proteran, ni lišen državljanstva ili prava da ga promeni. Dete rođeno u Republici Srbiji ima

pravo na državljanstvo Republike Srbije, ako nisu ispunjeni uslovi da stekne državljanstvo druge države (član 38. Ustava).

8. Sloboda kretanja. Svako ima pravo da se slobodno kreće i nastanjuje u Republici Srbiji, da je napusti i da se u nju vrati. Sloboda kretanja i nastanjivanja i pravo da se napusti Republika Srbija mogu se ograničiti zakonom, ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka, zaštite javnog reda i mira, sprečavanja širenja zaraznih bolesti ili odbrane Republike Srbije. Ulazak stranaca u Republiku Srbiju i boravak u njoj uređuje se zakonom. Stranac može biti proteran samo na osnovu odluke nadležnog organa, u zakonom predviđenom postupku i ako mu je obezbeđeno pravo žalbe i to samo tamo gde mu ne pretili progon zbog njegove rase, pola, vere, nacionalne pripadnosti, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi, političkog mišljenja ili gde mu ne pretili ozbiljno kršenje prava zajemčenih ovim ustavom (član 39. Ustava).
9. Sloboda misli, savesti i veroispovesti. Jemči se sloboda misli, savesti, uverenja i veroispovesti, pravo da se ostane pri svom uverenju ili veroispovesti ili da se oni promene prema sopstvenom izboru. Niko nije dužan da se izjašnjava o svojim verskim i drugim uverenjima. Svako je slobodan da ispoljava svoju veru ili ubeđenje veroispovedanja, obavljanjem verskih obreda, pohađanjem verske službe ili nastave, pojedinačno ili u zajednici s drugima, kao i da privatno ili javno iznese svoja verska uverenja. Sloboda ispoljavanja vere ili uverenja može se ograničiti zakonom, samo ako je to neophodno u demokratskom društvu, radi zaštite života i zdravlja ljudi, morala demokratskog društva, sloboda i prava građana zajemčenih Ustavom, javne bezbednosti i javnog reda ili radi sprečavanja izazivanja ili podsticanja verske, nacionalne ili rasne mržnje. Roditelji i zakonski staraoci imaju pravo da svojoj deci obezbede versko i moralno obrazovanje u skladu sa svojim uverenjima (član 43. Ustava).
10. Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje. Zabranjeno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, verske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti (član 49. Ustava).
11. Pravo na utočište. Stranac koji osnovano strahuje od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi

ili zbog svojih političkih uverenja, ima pravo na utočište u Republici Srbiji. Postupak za sticanje utočišta uređuje se zakonom (član 57. Ustava).¹

12. Zdravstvena zaštita. Svako ima pravo na zaštitu svog fizičkog i psihičkog zdravlja. Deca, trudnice, majke tokom porodiljskog odsustva, samohrani roditelji sa decom do sedme godine i stari ostvaruju zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, ako je ne ostvaruju na drugi način, u skladu sa zakonom. Zdravstveno osiguranje, zdravstvena zaštita i osnivanje zdravstvenih fondova uređuju se zakonom. Republika Srbija pomaže razvoj zdravstvene i fizičke kulture (član 68. Ustava).
13. Socijalna zaštita. Građani i porodice kojima je neophodna društvena pomoć radi savladavanja socijalnih i životnih teškoća i stvaranja uslova za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, imaju pravo na socijalnu zaštitu, čije se pružanje zasniva na načelima socijalne pravde, humanizma i poštovanja ljudskog dostojanstva. Prava zaposlenih i njihovih porodica na socijalno obezbeđenje i osiguranje uređuju se zakonom. Zaposleni ima pravo na naknadu zarade u slučaju privremene sprečenosti za rad, kao i pravo na naknadu u slučaju privremene nezaposlenosti, u skladu sa zakonom. Invalidima, ratnim veteranima i žrtvama rata pruža se posebna zaštita, u skladu sa zakonom. Fondovi socijalnog osiguranja osnivaju se u skladu sa zakonom (član 69. Ustava).
14. Pravo na obrazovanje. Svako ima pravo na obrazovanje. Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno, a srednje obrazovanje je besplatno. Svi građani imaju, pod jednakim uslovima, pristup visokoškolskom obrazovanju. Republika Srbija omogućuje uspešnim i nadarenim učenicima slabijeg imovnog stanja besplatno visokoškolsko obrazovanje, u skladu sa zakonom. Osnivanje škola i univerziteta uređuje se zakonom (član 71. Ustava).

¹ “Stranci u Srbiji uživaju sve slobode i prava garantovana Ustavom (čl. 17). Izuzetak od ovog opšteg pravila su prava i slobode koja Ustav garantuje samo državljanima Srbije. Neka prava stranci uživaju pod posebnim uslovima, kao npr. pravo kretanja i nastanjivanja (čl. 39 st. 3), pravo na zaštitu od proterivanja (čl. 39 st., 3), i svojinska prava (čl. 85). Stranci uživaju i jedno posebno pravo. To je *pravo* utočišta (azila). Pravo azila stiče se pod uslovima koje utvrđuje Ustav (st. 1). Postupak odlučivanja o davanju azila reguliše zakon (st. 2). Ovo pravo stranci u Srbiji stiču ukoliko osnovano strahuju od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi, ili zbog svojih političkih uverenja.” M. Pajvančić, Komentar Ustava Republike Srbije, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2009, str. 78.

Što se tiče pravnog statusa prava migranata u Srbiji možemo navesti da se Ustavom garantovana prava iz korpusa ljudskih prava primenjuju neposredno. To praktično znači da sud i svaki drugi organ mogu da se pozovu direktno na ustavnu normu, bez obzira na to da li postoji ili ne postoji zakon kojim se bliže uređuje proklamovano pravo. Zakon može samo propisati način ostvarivanja ljudskih prava, uz poštovanje uslova i okvira koji su postavljeni Ustavom. Svi državni organi su u obavezi da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnost svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja, kao i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne na drugi način, manjim ograničenjem prava. Ustav poznaje i derogaciju ili stavljanje van snage pojedinih ljudskih prava u slučaju vanrednog ili ratnog stanja (član 202), koja ne sme biti diskriminatorna i mora biti okončana s prestankom izuzetnog stanja. Ustav izričito navodi prava koja se čak ni u ovoj situaciji ne mogu staviti van snage, odnosno garantuje tzv. apsolutna prava. Ovde spada najveći broj prava koja su ovde navedena kao prava naročito značajna za migrante. Svako lice, kome je neko ljudsko pravo koje je garantovano Ustavom uskraćeno, ima pravo na sudsku zaštitu i na uklanjanje posledica nastalih takvom radnjom (član 22). Kako bi svoje pravo ostvarilo sudskim putem, važno je na koji način se postojeće odredbe iz oblasti ljudskih prava tumače.¹

Iako je u međunarodnom pravu o ljudskim pravima, uključujući Ustav Srbije, predviđena mogućnost legalnog ograničavanja ljudskih prava to se ne odnosi na sva ljudska prava. Polazeći od ustavnih prava koja se odnose na migrante, možemo izdvojiti sledeća ljudska prava koja su izuzeta iz režima odstupanja. To su apsolutno zaštićena prava. Ustav zabranjuje odstupanja od ovih prava u bilo kojim prilikama. U tom smislu, apsolutno zaštićena prava su:

1. pravo na dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti (čl. 23);
2. pravo na život (čl. 24);
3. pravo na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta (čl. 25);
4. zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i zabrana prinudnog rada (čl. 26);
5. prava lica lišenog slobode (čl. 28);
6. pravo na pravično suđenje (čl. 32);
7. pravo na sigurnost u kaznenom pravu (čl. 34);
8. pravo na pravnu ličnost (čl. 37);

¹Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije, Beograd, 2012, str. 23-24.

9. pravo na državljanstvo (čl. 38);
10. sloboda misli, savesti i veroispovesti (čl. 43);
11. pravo na prigovor savesti (čl. 45);
12. sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti (čl. 47);
13. zabrana izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje (čl. 49);
14. pravo na zaključenje braka i ravnopravnost supružnika (čl. 62);
15. sloboda odlučivanja o rađanju (čl. 63);
16. prava deteta (čl. 64);
17. zabrana nasilne asimilacije (čl. 78).¹

2. Zakonska zaštita prava migranata

Pored ustavnopravne zaštite, prava migranata su zaštićena i u važećim zakonima Srbije koji čine njene nacionalne pravne okvire. Pod tim se podrazumeva čitava lepeza zakonskih propisa kojima se štite različiti segmenti prava migranata u Srbiji. Radi lakšeg razumevanja materije u daljem izlaganju ćemo sve relevantne zakonske propise predstaviti za svaku kategoriju migranata posebno.²

Stranci

Pravni status stranaca je regulisan na međunarodnom i evropskom nivou u nizu posebnih pravnih dokumenata. S druge strane, u Srbiji je položaj stranaca zasnovan na odredbama važećeg Zakona o strancima.³ Ovim zakonom se uređuju uslovi za ulazak, kretanje i boravak stranaca i nadležnost i poslovi organa državne uprave Republike Srbije u vezi sa ulaskom, kretanjem i boravkom stranaca na teritoriji Republike Srbije (član 1.). Međutim, primena ovog zakona je isključena u odnosu na strance koji (član 2.):

- su podneli zahtev za dobijanje azila ili kojima je u Republici Srbiji dat azil, ako zakonom nije drugačije određeno;

¹M. Pajvančić, op. cit., str. 266-267.

²Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije, Beograd, 2012, str. 39 i dalje.

³Zakon o strancima Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 97/08).

- po međunarodnom pravu uživaju privilegije i imunitete u delu koji je tim privilegijama i imunitetima isključen;
- su stekli izbeglički status.

Prilikom tumačenja pravog smisla ovog Zakona, koji je od važnosti za pravni položaj stranaca (migranata), važno je ukazati na zakonsko značenje izraza koji su u upotrebi, i to (član 3.):

- stranac je svako lice koje nema državljanstvo Republike Srbije;
- nadležni organ je područna jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova (u daljem tekstu: Ministarstvo), nadležna za poslove stranaca;
- granična policija je organizaciona jedinica Ministarstva koja neposredno obavlja poslove granične kontrole i druge poslove zaštite državne granice;
- ulazak u Republiku Srbiju je dolazak stranca na njenu teritoriju, koji je odobren od strane nadležnog državnog organa, prelaskom preko državne granice, odnosno graničnog prelaza na kome se obavlja granična kontrola. Zadržavanje stranaca u tranzitnom prostoru aerodroma ili sidrištu pristaništa i sidrištu luke preko kojih se odvija međunarodni saobraćaj ne smatra se, u smislu ovog zakona, ulaskom u Republiku Srbiju;
- tranzit je prelazak preko teritorije Republike Srbije;
- granična kontrola je kontrola lica i putnih isprava, kontrola prevoznog sredstva i kontrola stvari koja se vrši na području graničnog prelaza u vezi sa nameravanim prelaskom državne granice ili neposredno nakon što je izvršen prelazak državne granice i druga kontrola u skladu sa zakonom;
- strana putna isprava je lični, porodični, zajednički, diplomatski ili službeni pasoš, pomorska knjižica i brodarska knjižica snabdevena vizom i druga isprava priznata međunarodnim ugovorima kao putna isprava, na osnovu koje se može utvrditi identitet njenog nosioca, kojoj rok važenja nije istekao i koja je izdata u skladu sa propisima strane države, odnosno odgovarajućim aktom međunarodne organizacije;
- putna isprava za strance je putna isprava za izbeglice, putna isprava za lica bez državljanstva i putni list za strance;
- lična karta za strance je isprava o identitetu koja se izdaje stalno nastanjenom strancu, odnosno strancu na privremenom boravku koji nema važeću putnu ispravu;

- prevoznik je fizičko ili pravno lice registrovano za javni prevoz putnika u vazdušnom, drumskom, vodnom ili železničkom saobraćaju;
- prihvatilište za strance je objekat za smeštaj stranaca kojima nije dozvoljen ulazak u zemlju ili kojima je izrečeno proterivanje ili udaljenje iz zemlje, ali ih nije moguće tako udaljiti i kojima je, u skladu sa zakonom, određen boravak pod pojačanim policijskim nadzorom.

U pogledu ulaska i boravka stranaca navodi se da stranac može da ulazi i boravi u Srbiji sa važećom putnom ispravom u koju je uneta viza ili odobrenje boravka, ukoliko zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno. Predviđena je i mogućnost zakonskog ograničenja ili zabrane kretanja i boravka stranaca na određenom prostoru u Srbiji ako to zahtevaju razlozi zaštite javnog poretka ili bezbednosti Republike Srbije i njenih građana, ili na osnovu međunarodnog ugovora.

Pitanje kretanja (ulaska i izlaska) stranaca iz zemlje posebno je regulisano uz puno uvažavanje njihovog statusa u Srbiji. Naime, stranac je dužan, da se prilikom ulaska i izlaska iz Republike Srbije, podvrgne graničnoj kontroli. Granična kontrola stranaca vrši se u skladu sa posebnim zakonom, a obuhvata i otkrivanje i sprečavanje nezakonitog ulaska u Republiku Srbiju, odbijanje ulaska odnosno izlaska sa teritorije Republike Srbije. Stranac koji je upisan u putnu ispravu drugog lica, može ulaziti i izlaziti iz Srbije, samo sa licem u čiju je putnu ispravu upisan. S druge strane, stranci koji imaju zajedničku putnu ispravu mogu da uđu i izađu iz Srbije samo zajedno. Nezakonitim ulaskom u Republiku Srbiju smatra se ulazak (član 10):

- van mesta ili vremena određenog za prelazak državne granice;
- izbegavanjem granične kontrole;
- upotrebom tuđe, nevažeće, odnosno lažne putne ili druge isprave;
- davanjem neistinitih podataka graničnoj policiji;
- za vreme trajanja zaštitne mere udaljenja stranaca sa teritorije Republike Srbije, mere bezbednosti proterivanja stranca iz zemlje ili mere otkaza boravka.

Zakon je predvideo mogućnost odbijanja ulaska stranca u Srbiju. Pritom se propisuju konkretni slučajevi uskraćivanja ovog prava strancima i to ako:

- nema važeću putnu ispravu, ili vizu ukoliko je potrebna;

- nema dovoljna sredstva za izdržavanje za vreme boravka u Republici Srbiji, za povratak u zemlju porekla ili tranzit u treću zemlju, ili mu na drugi način nije obezbeđeno izdržavanje za vreme boravka u Republici Srbiji;
- je u tranzitu, a ne ispunjava uslove za ulazak u treću državu;
- je na snazi zaštitna mera udaljenja ili mera bezbednosti proterivanja ili mu je otkazan boravak, odnosno druga mera priznata u unutrašnjem ili međunarodnom pravu koja uključuje zabranu prelaska državne granice - za vreme dok ta mera odnosno otkaz boravka traje;
- nema potvrdu o vakcinisanju ili drugi dokaz da nije oboleo, a dolazi sa područja zahvaćenog epidemijom zaraznih bolesti;
- to zahtevaju razlozi zaštite javnog poretka ili bezbednosti Republike Srbije i njenih građana;
- se u odgovarajućim evidencijama vodi kao međunarodni prestupnik;
- postoji opravdana sumnja da boravak neće koristiti u nameravanu svrhu.

Međunarodnim ugovorom ili odlukom Vlade može se odrediti da državljani određenih zemalja mogu da ulaze u Republiku Srbiju bez vize. Nadalje, Vlada može da odluči da državljani određenih zemalja mogu da ulaze u Republiku Srbiju i sa važećom ličnom kartom, odnosno drugom ispravom na osnovu koje može da se utvrdi identitet i državljanstvo. Stranac kome za ulazak u Republiku Srbiju nije potrebna viza ili putna isprava može u njoj da boravi najviše 90 dana, u periodu od šest meseci računajući od dana prvog ulaska.

Što se tiče izlaska, stranac u načelu može slobodno da izađe iz Republike Srbije. Međutim, policija će strancu privremeno zabraniti da izađe iz Republike Srbije ako:

- poseduje tuđu, nevažeću, odnosno neispravnu putnu ili drugu ispravu;
- ne poseduje vizu koja je potrebna za ulazak u drugu državu;
- postoji opravdana sumnja da bi izlaskom iz Republike Srbije mogao da izbegne krivično, odnosno prekršajno gonjenje, izdržavanje kazne zatvora, izvršenje sudske naredbe, lišenje slobode ili izvršenje dospele imovinsko-pravne obaveze, po nalogu nadležnog organa.

Zakon o strancima predviđa kaznene mere za one koji svojim ponašanjem i postupcima povrede odredbe ovog Zakona.¹ Tako se za prekršaje može novčano kazniti i stranac kada:

¹ Na ovom mestu ćemo navesti primere postupanja državnih organa u Srbiji zbog kršenja odredbi Zakona o strancima. a) Prvi primer: 13. mart 2011. Užice – Užička policija je u vozu koji saobraća na liniji Bar–Beograd

- nezakonito uđe u Republiku Srbiju;
- ne napusti Republiku Srbiju u roku koji mu je određen;
- napusti prihvatilište bez odobrenja ili se ne pridržava kućnog reda i pravila boravka u prihvatilištu;
- ne podnese zahtev za produženje privremenog boravka u propisanom roku;
- ne podnese zahtev za izdavanje lične karte za strance u propisanom roku;
- ne podnese zahtev za zamenu lične karte u propisanom roku;
- ne vrati ličnu kartu u slučajevima predviđenim Zakonom;
- ne prijavi nestanak ili gubitak isprava;
- ne prijavi boravak ili promenu adrese stana u roku od 24 časa od dolaska u mesto boravišta, odnosno od dana promene adrese stana u boravištu;
- za vreme boravka u Republici Srbiji nosi stranu vojnu, policijsku ili carinsku uniformu suprotno Zakonu.

Radnici migranti

Kategoriju radnika migranata čine lica koja traže posao ili obavljaju rad u mestu koje je nije mesto njihovog stanovanja. Na nivou Srbije je područje radnog angažovanja stranaca regulisano posebnim Zakonom o uslovima za zasnivanje radnog odnosa sa stranim

uhapsila pet stranih državljana iz Afrike koji su pokušali ilegalno da uđu u Republiku Srbiju bežeći od ratnih sukoba. Uhapšeni su Hamid Kamila (32), Benzerga Mikhtar (33), Vanid Dridi (26), sva trojica iz Alžira, Arbaoui Tijufi k (23) iz Maroka i Zakarija Blu Amara (19) iz Palestine. Sudija Prekršajnog suda u Užicu osudio ih je na novčanu kaznu od 20.000 dinara, ali pošto nisu imali novca, kazna im je zamenjena zatvorom u trajanju od 20 dana. Izrečena im je i zaštitna mera udaljenja stranaca sa teritorije Srbije u trajanju od po godinu dana. Pre Srbije uhapšeni su u Crnoj Gori, gde su bili kažnjeni, a nakon izlaska iz zatvora uputili su se u Srbiju. Uhapšeni su u vozu u Prijepolju kojim su putovali kao putnici. B) Drugi primer. 11. april 2011. Vranje – Policija je istražnom sudiji Osnovnog suda u Vranju privela Đorđa G. (1968) i Romea G. (1961) iz Novog Sada, zbog postojanja osnova sumnje da su vršili nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarili ljude. Kako se navodi u saopštenju policije, državljanin Avganistana je 8. aprila ove godine dogovorio sa Đorđem i Romeom prevoz sopstvenim vozilima većeg broja državljana Avganistana, od Preševa do Subotice. Državnu granicu između Republike Makedonije i Republike Srbije prešli su na nedozvoljen način, a njihov dalji put sprečila je policija. Istražni sudija je Đorđu G. i Romeu G. odredio pritvor do mesec dana. Strani državljanin su, uz zahtev za pokretanje prekršajnog postupka zbog nedozvoljenog prelaska državne granice i nezakonitog boravka u Srbiji, privedeni sudiji Prekršajnog suda u Vranju, Odeljenje u Bujanovcu. Nakon saslušanja sudija je jednoj grupi osumnjičenih izrekao opomenu, a drugoj novčanu kaznu u iznosu od po 11.000 dinara, a svima zaštitnu meru udaljenja stranaca sa teritorije Republike Srbije u trajanju od po 12 meseci. Izvor: Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji, Međunarodna organizacija za migracije, Beograd, 2012, str. 34-35.

državljanima.¹ Ovaj Zakon predviđa da strani državljani i lica bez državljanstva mogu zasnovati radni odnos ako ispune propisane uslove. Pod tim uslovima se podrazumevaju oni koji su propisani važećim Zakonom o radu. Ovde se proklamuje opšta zabrana diskriminacije po svim

osnovama, a posebno u pogledu uslova za zapošljavanje i izbor kandidata za obavljanje određenog posla, uslove rada i sva prava iz radnog odnosa, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje, napredovanje na poslu i otkaz ugovora o radu. Pored navedenog, neophodno je ispuniti i posebno propisane uslove i to:

1. strani državljanin može zasnovati radni odnos ako ima odobrenje za stalno nastanjenje, odnosno za privremeni boravak (odobrenje nije potrebno ako se radni odnos zasniva za obavljanje stručnih poslova utvrđenih ugovorom o poslovno-tehničkoj saradnji, o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji, o prenosu tehnologije i o stranim ulaganjima); i
2. ako dobije odobrenje za zasnivanje radnog odnosa.

Međutim, stranom državljaninu prestaje radni odnos kada mu:

1. istekne važenje odobrenja za privremeni boravak; ili
2. bude otkazan privremeni boravak; ili
3. se poništi dozvola o nastanjenju.

Stranom državljaninu može se produžiti radni odnos ako mu je produžen privremeni boravak i ako mu je dato novo odobrenje za zasnivanje radnog odnosa. Stranci koji rade u Republici Srbiji uživaju sva prava kao i građani Republike Srbije, osim prava koja su ekskluzivno priznata samo njenim državljanima. Zbog svog značaja, naročito se ističu pravo na zdravstvenu zaštitu i socijalno osiguranje.²

Azilanti

“Prema definiciji UNHCR „tražioci azila (azilanti) su osobe koje su suštinski izbeglice, ali njihov status još uvek nije definitivno odlučeno“. Na nacionalnim sistemima azila je da odluče po kojim kriterijumima se osoba određuje za nacionalnu i međunarodnu pomoć.

¹ Zakon o uslovima za zasnivanje radnog odnosa sa stranim državljanima Republike Srbije (“Službeni glasnik RS”, br. 101/05).

²Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije, Beograd, 2012, str. 53.

Ukoliko u predviđenoj proceduri osoba ne dobije status izbeglice odnosno azilanta, vraća se u zemlju porekla ili prethodnu zemlju boravka. Izuzetak od ovog pravila su masovni pokreti izbeglica koji nemaju individualni karakter nego su posledica masovnog progona, izгона, nasilja i ratnog stanja, i to pre svega u uslovima kada je, iz praktičnih razloga, nemoguće obaviti individualne razgovore i obaviti adekvatnu procedure.”¹

Pravni okvir za ostvarivanje prava azilanata uspostavljen je sa donošenjem posebnog Zakona o azilu.² Ovim zakonom propisuju se načela, uslovi i postupak za dobijanje i prestanak azila kao i položaj, prava i obaveze lica koja traže azil i lica kojima je priznato pravo azila u Republici Srbiji. Poput prethodnih i ovaj zakon sadrži značenje osnovnih pojmova koji su od značaja za bolje razumevanje prava i obaveza azilanata. Reč je o sledećim pojmovima (član 2.):

1. Azil je pravo na boravak i zaštitu koje ima stranac kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite predviđen ovim zakonom;
2. Postupak azila je postupak, uređen ovim zakonom, za sticanje i prestanak prava na azil i drugih prava lica koja traže azil;
3. Stranac je svako lice koje nije državljanin Republike Srbije, bilo da je strani državljanin ili lice bez državljanstva;
4. Država porekla je država čije državljanstvo ima stranac ili država u kojoj je lice bez državljanstva imalo stalni boravak, a ukoliko stranac ima više od jednog državljanstva, država porekla je svaka država čije državljanstvo ima stranac;
5. Lice koje traži azil je stranac koji podnese zahtev za azil na teritoriji Republike Srbije o čijem zahtevu nije doneta konačna odluka;
6. Izbeglica je lice koje se, zbog opravdanog straha od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, ne nalazi u državi svog porekla i nije u mogućnosti ili zbog tog straha ne želi da se stavi pod zaštitu te države, kao i lice bez državljanstva koje se nalazi izvan države svog prethodnog stalnog boravka i koje ne može ili zbog tog straha ne želi da se vrati u tu državu;

¹B. Knežić, V. Vidanović, Problemi azilanata u Srbiji, Srpska politička misao, br. 4/11, str. 421-422.

²Zakon o azilu Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 109/07).

7. Utočište je pravo na boravak i zaštitu koja se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ utvrdi da je njegovo strahovanje od progona u državi porekla osnovano;
8. Subsidijarna zaštita je oblik zaštite koji Republika Srbija odobrava strancu, koji bi u slučaju povratka u državu porekla bio izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, ili bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi nasiljem opštih razmera koje je izazvano spoljnom agresijom ili unutrašnjim oružanim sukobima ili masovnim kršenjem ljudskih prava;
9. UNHCR je kancelarija Visokog Komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice;
10. Sigurna država porekla je država sa liste koju utvrđuje Vlada, čiji je državljanin lice koje traži azil, a ako se radi o licu bez državljanstva, država u kojoj je to lice imalo prethodno stalno boravište, koja je ratifikovala i primenjuje međunarodne sporazume o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, u kojoj ne postoji opasnost od proganjanja iz bilo kog razloga koji predstavlja osnov za priznavanje prava na utočište ili dodelu subsidijarne zaštite, čiji državljani ne napuštaju svoju državu iz tih razloga i koja dozvoljava međunarodnim telima uvid u poštovanje ljudskih prava;
11. Sigurna treća država je država sa liste koju utvrđuje Vlada, koja se pridržava međunarodnih načela o zaštiti izbeglica sadržanih u Konvenciji o statusu izbeglica iz 1951. godine i Protokolu o statusu izbeglica iz 1967. godine (u daljem tekstu: Ženevska konvencija i Protokol), u kojoj je tražilac azila boravio ili kroz koju je prolazio, neposredno pre dolaska na teritoriju Republike Srbije i u kojoj je imao mogućnost podnošenja zahteva za azil, u kojoj ne bi bio izložen progonu, mučenju, neljudskom ili ponižavajućem postupku ili vraćanju u državu u kojoj bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi;
12. Član porodice je maloletno dete, usvojenik, odnosno pastorak koji nisu u braku, supružnik ako je brak zaključen pre dolaska u Republiku Srbiju, kao i roditelj i usvojitelj koji su po zakonu dužni da ga izdržavaju.
13. Svojstvo člana porodice može se izuzetno priznati i drugim licima pri čemu će se posebno uzeti u obzir činjenica da su bila izdržavana od strane lica kome je odobreno utočište ili subsidijarna zaštita;

14. Maloletnik bez pratnje je stranac koji nije navršio osamnaest godina života i koji prilikom ulaska u Republiku Srbiju nema ili je nakon ulaska u nju, ostao bez pratnje roditelja ili staratelja.

U pogledu osnovnih načela i uslova za sticanje i razloga za prestanak prava na azil, osnovnih prava i obaveza lica koja traže azil, izbeglica i lica kojima je dodeljen drugi oblik zaštite predviđen ovim zakonom, kao i postupka azila, primenjuju se odredbe ovog Zakona. Na pitanja postupka azila koja nisu uređena ovim zakonom primenjuju se propisi kojima je uređen opšti upravni postupak. Na pitanja obima, sadržine i vrste prava i obaveza lica koja traže azil, lica kojima je odobreno utočište, subsidijarna zaštita ili privremena zaštita, a koja nisu uređena ovim zakonom, primenjuju se propisi kojima je uređeno kretanje i boravak stranaca (član 3.).

U Srbiji postoje posebne institucije u kojima se vodi postupak u vezi sa pravom na azil. Neke od njih su opšteg karaktera, jer se bave i drugim pitanjima iz svoje nadležnosti (na primer policija), dok su druge specijalizovane samo za oblast prava na azil. Reč je o sledećim institucijama:

a) Ministarstvo unutrašnjih poslova - Odsek za azil. Prvostepeni postupak azila je u nadležnosti Odseka za azil koji sprovodi sledeće službene radnje – registraciju (utvrđivanja identiteta, fotografisanja i uzimanja otisaka prstiju), izdavanje lične karte za tražioce azila i lica kojima je odobren azil, uzimanje zahteva za azil na zapisnik, saslušanje tražilaca azila, donošenje prvostepene odluke, odobravanje boravka van centra za azil tražiocima azila, donošenje odluke o prestanku izbegličke zaštite, određivanje roka u kome stranac treba da napusti teritoriju RS, odlučivanje o zahtevu za spajanje porodice tražilaca azila i odlučuje o zahtevima za izdavanje putnih isprava za lica čiji je zahtev za azil usvojen. Broj zaposlenih u Odseku za azil nije dovoljan da bi se azilni postupak sprovodio blagovremeno i efikasno.¹

b) Odeljenje za strance - ZOA propisuje da stranac može izraziti pismenim ili usmenim putem nameru da traži azil prilikom granične kontrole na ulazu u Republiku Srbiju ili unutar njene teritorije pred nadležnim licem MUP. Namera se, dakle, može izraziti na

¹ “Na granici – nužno, a najčešće i nakon što uđu na teritoriju Srbije, iregularni migranti/ tražioci azila prvi socijalni kontakt ostvaruju sa policijskim službenicima. Shodno tome, policijski službenici uglavnom sprovode postupak identifikacije. Od presudne je važnosti utvrditi da li je u pitanju lice koje želi da zatraži međunarodnu zaštitu. Takođe, u postupku identifikacije potrebno je utvrditi starost lica (u kontekstu postupanja prema maloletnim licima), da li lice putuje samo ili je u pratnji, ako je u pratnji drugih lica, kakav je njihov međusobni odnos, odnosno koja je priroda tog odnosa i da li može imati neke negativne posledice; prvenstveno, imajući u vidu rizik od trgovine ljudima.” Izazovi prisilnih migracija u Srbiji (Drugi pogled na pitanja azila i readmisije), Grupa 484, Beograd, 2013, str. 21.

granici i u svim policijskim upravama u Srbiji pred službenikom Odeljenja za strance Uprave granične policije Ministarstva unutrašnjih poslova. Ovlašćeni službenik Odeljenja za strance evidentira izraženu nameru o čemu strancu izdaje potvrdu.

c) Komisija za azil. O žalbama na odluke Odseka za azil odlučuje Komisija za azil koja se sastoji od 9 članova koje imenuje Vlada i čiji mandat traje četiri godine. Žalba se može izjaviti i u slučaju „ćutanja uprave“ ukoliko prvostepeni organ ne donese rešenje u roku od dva meseca od dana pokretanja postupka. Zakon o azilu ne propisuje precizne kriterijume za izbor članova komisije.

d) Upravni sud. Protiv konačne odluke Komisije za azil, ili kada Komisija nije odlučila o žalbi stranke u zakonom predviđenom roku, moguće je pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom. U Upravnom sudu nije formirano posebno odeljenje ili veće specijalizovano za odlučivanje u postupku azila.

e) Komesarijat za izbeglice i migracije. Do okončanja postupka, smeštaj i osnovni životni uslovi za lica koja traže azil obezbeđuju se u centrima za azil koji su u sastavu Komesarijata za izbeglice i migracije, te Komesarijat vodi evidencije o licima smeštenim u centrima. Centri za smeštaj tražilaca azila su se tokom 2014. nalazili u Banji Koviljači, Bogovađi, Obrenovcu, Sjenici, Tutinu i Krnjači. Komesarijat je nadležan i za brigu o smeštaju i integraciju lica kojima je priznato pravo na utočište ili supsidijarna zaštita, i u tom smislu Vladi RS predlaže plan integracije.

f) Centar za socijalni rad. Centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, postavlja staratelja maloletnim tražiocima azila bez pratnje i poslovno nesposobnim licima koja nemaju zakonskog zastupnika, pre podnošenja zahteva za azil. ZOA propisuje i obavezno prisustvo staratelja prilikom saslušanja u postupku azila.

g) Prekršajni sudovi. ZOA, u skladu sa Ženevskom konvencijom o statusu izbeglica, garantuje da lice koje traži azil neće biti kažnjeno za nezakonit ulazak ili boravak u Republici Srbiji, pod uslovom da bez odlaganja podnese zahtev za dobijanje azila i da pruži valjano obrazloženje za svoj nezakonit ulazak ili boravak, čime se obezbeđuje nesmetani pristup postupku azila. Postupak pred prekršajnim sudovima zbog nezakonitog prelaska državne granice 15 ili nedozvoljenog boravka na teritoriji RS, može biti obustavljen ukoliko sud utvrdi da se radi o licu koje želi azil u RS.¹

Zakon o azilu posebno ističe načelo nediskriminacije po kome je u postupku odobravanja azila u Republici Srbiji, zabranjena svaka diskriminacija po bilo kom osnovu, a

¹Pravo na azil u Republici Srbiji 2014, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2015, str. 15-16.

naročito po osnovu rase, boje, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla ili sličnog statusa, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti ili intelektualnog, senzornog odnosno fizičkog invaliditeta.

Privremena zaštita. Zakonom o azilu je predviđena mogućnost primene instituta privremene zaštite u tačno određenim slučajevima. To se odnosi na slučajevima masovnog dolaska lica iz države u kojoj se njihov život, bezbednost ili sloboda ugrožava nasiljem opštih razmera, spoljnom agresijom, unutrašnjim oružanim sukobima, masovnim kršenjem ljudskih prava ili drugim okolnostima koje ozbiljno narušavaju javni poredak, kad zbog masovnog dolaska ne postoji mogućnost da se sprovede individualna procedura za dobijanje prava na azil, pružiće se privremena zaštita u skladu sa socijalnim, ekonomskim i drugim mogućnostima Republike Srbije. O pružanju privremene zaštite odlučuje Vlada. Privremena zaštita može se dodeliti i licima koja su u vreme donošenja odluke iz stava 1. ovog člana zakonito boravila u Republici Srbiji, ali im je pravo na boravak isteklo pre prestanka razloga za pružanje privremene zaštite, ako su ispunjeni drugi zakonom propisani uslovi. Privremena zaštita je izuzetna mera i može trajati najduže godinu dana, a ukoliko razlozi za privremenu zaštitu i dalje postoje, može se produžiti. Stranci kojima je dodeljena privremena zaštita imaju pravo da podnesu zahtev za azil.¹

Privremena zaštita prestaje protekom roka za koji je odobrena, ili prestankom razloga zbog kojih je odobrena, o čemu odluku donosi Vlada. Privremena zaštita može prestati strancu na osnovu odluke Kancelarije za azil, kad se utvrdi da u odnosu na njega postoje razlozi zbog kojih se može uskratiti pravo na utočište. Nadalje, stranac kome je odobrena privremena zaštita ima pravo na:

1. boravak do perioda važenja privremene zaštite;
2. ispravu koja potvrđuje njegov status i pravo boravka;
3. zdravstvenu zaštitu u skladu sa propisima kojima je uređena zdravstvena zaštita stranaca;
4. besplatno osnovno i srednje obrazovanje u državnim školama u skladu sa posebnim propisom;
5. pravnu pomoć pod uslovima propisanim za lica koja traže azil;

¹ Važno je istaći da su, osim Zakona o azilu, prijem i zbrinjavanje tražilaca azila u Republici Srbiji bliže uređeni sledećim aktima: a) Pravilnikom o kućnom redu u Centru za azil; b) Pravilnikom o načinu vođenja i sadržaju evidencije osoba smeštenih u Centru za azil; c) Pravilnikom o uslovima smeštaja i osnovnim uslovima za život u Centru za azil; d) Pravilnikom o zdravstvenim pregledima lica koja traže azil prilikom prijema u Centar za azil. Pored toga, Komesarijat za izbeglice je sačinio Informator za lica smeštena u Centru za azil, na tri jezika i to: na srpskom, engleskom i arapskom jeziku.

6. slobodu veroispovesti, pod istim uslovima kao državljani Republike Srbije;
7. smeštaj, u skladu sa posebnim propisom;
8. pristupačan smeštaj osobama sa invaliditetom.

Na kraju, stranac kome je odobrena privremena zaštita izjednačen je u pogledu obaveza sa licima kojima je priznato pravo na utočište.

Ostvarivanje prava azilanata. Za vreme trajanja postupka lice koje traži azil ima pravo da boravi u Republici Srbiji i za to vreme, ukoliko je potrebno, ima pravo na smeštaj u Centru za azil. Prilikom prijema u Centar za azil sva lica koja traže azil se zdravstveno pregledaju na način utvrđen propisom koji donosi ministar nadležan za zdravlje. U Centru za azil licima koja traže azil obezbeđuju se pored smeštaja i osnovni životni uslovi: odeća, hrana, novčana pomoć i drugi uslovi, u skladu sa posebnim propisima i načelima postupka azila. Kad lice koje traži azil poseduje sopstvena finansijska sredstva ili su mu sredstva obezbeđena na drugi način, obavezan je da učestvuje u snošenju troškova smeštaja u Centru za azil, a na njegov zahtev, ako ne postoje razlozi za ograničenje kretanja, Kancelarija za azil će mu odobriti boravak van Centra za azil.

Lice koje traži azil i lice kome je odobren azil u Republici Srbiji imaju jednaka prava na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa propisima kojima je uređena zdravstvena zaštita stranaca. Pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje i pravo na socijalnu pomoć (član 40.). Lice koje traži azil i lice kome je odobren azil ima pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje i pravo na socijalnu pomoć, u skladu sa posebnim propisom. Propise o socijalnoj pomoći za lica koja traže, odnosno kojima je odobren azil donosi ministar nadležan za socijalnu politiku. Prava izbeglica jednaka su pravima državljana Republike Srbije. Licima kojima je priznato pravo na utočište ili subsidijarna zaštita smeštaj se obezbeđuje prema mogućnostima Republike Srbije, a najduže jednu godinu od konačnog rešenja kojim mu je priznat status. Pod smeštajem se podrazumeva davanje određenog stambenog prostora na korišćenje, ili davanje novčane pomoći potrebne za stambeno zbrinjavanje.

Oslobođenje od reciprociteta. Nakon tri godine boravka u Republici Srbiji od priznavanja prava na utočište, izbeglica će biti oslobođen eventualnih mera reciprociteta u pogledu prava koja mu na osnovu zakona pripadaju.

Lica koja traži azil moraju ispuniti posebne obaveze koje se sastoje u sledećem (član 47.):

- da se pridržava mera ograničenja kretanja iz člana 52. ovog zakona, ako su određene;

- da o svakoj promeni adrese pismenim putem obavesti Kancelariju za azil, u roku od tri dana od promene adrese;
- da se pridržava kućnog reda, ako je smešteno u Centar za azil;
- da se odaziva na pozive i saraduje sa Kancelarijom za azil i drugim nadležnim organima u svim fazama postupka azila;
- da ovlašćenom službeniku preda svoja identifikaciona dokumenta, putnu ispravu i druga dokumenta koja mogu biti od značaja za njegovu identifikaciju;
- da saraduje sa ovlašćenim službenicima prilikom njegove registracije i zdravstvenog pregleda;
- da ostane na teritoriji Republike Srbije do okončanja postupka za dobijanje azila;
- da napusti Centar za azil po donošenju konačne odluke o zahtevu za azil.

Prestanak prava na utočište. Kao i svako pravo, tako i pravo na azil odnosno utočište može prestati samo u zakonom predviđenim slučajevima. Stoga, pravo na utočište prestaje iz sledećih razloga (član 54.):

- ako lice svojom voljom ponovo uživa zaštitu države porekla;
- ako je lice svojom voljom ponovo steklo državljanstvo koje je ranije izgubilo;
- ako je lice steklo novo državljanstvo i time uživa zaštitu nove države;
- ako se lice svojom voljom vratilo u zemlju koju je napustilo ili van koje je ostalo iz straha od progona ili zlostavljanja, ili
- ako lice više ne može da odbije zaštitu svoje države porekla, jer su prestale okolnosti u vezi sa kojima mu je dodeljena zaštita.

Prestanak zaštite neće se primenjivati na lice koje odbija da koristi zaštitu svoje države porekla, jer je u mogućnosti da se pozove na uverljive razloge vezane za proganjanje ili zlostavljanje u prošlosti.

Ukidanje i prestanak odluke o davanju azila. Kancelarija za azil će po službenoj dužnosti ukinuti odluku o davanju azila ako se utvrdi da postoje razlozi iz prethodnog člana, kao i u drugim zakonom utvrđenim slučajevima. Nadalje, Kancelarija za azil će po službenoj dužnosti poništiti odluku o davanju azila ako se naknadno utvrdi: a) da je odluka o davanju azila doneta na osnovu neistinito prezentiranih činjenica ili prikrivanju činjenica od strane lica koje traži azil i da zbog toga u trenutku podnošenja zahteva za azil nije ispunjavao uslove

za dobijanje azila; b) da postoje razlozi zbog kojih bi mu, na osnovu zakona, pravo na utočište bilo uskraćeno, da su bili poznati u trenutku podnošenja zahteva za azil.

Udaljenje stranca. Stranac čiji je zahtev za azil odbijen ili odbačen, ili je odlučeno da se postupak obustavi, a koji ne boravi po drugom osnovu u zemlji, dužan je da napusti Srbiju u roku koji je određen tom odlukom. Rok u kome je stranac dužan da napusti Srbiju ne može biti duži od 15 dana od dana prijema konačne odluke. Ukoliko stranac u ostavljenom roku ne napusti Srbiju dobrovoljno biće prinudno udaljen u skladu sa odredbama zakona koji uređuje kretanje i boravak stranaca.

Slučaj sprovođenja ekstradicionog postupka i azila. “U oktobru 2013. godine na graničnom prelazu Batrovci lišen je slobode A.A. državljanin Turske, kome je u Italiji priznat status izbeglice 2004. godine. Protiv A.A. je pred Višim sudom u Sremskoj Mitrovici pokrenut ekstradicioni postupak i 8. oktobra 2013. određen ekstradicioni pritvor zbog toga što je prilikom granične kontrole utvrđeno da se A.A. potražuje po poternici Interpola radi izdržavanja zatvorske kazne u Turskoj u trajanju od 2 godine i 6 meseci zbog krivičnog dela izdavanje falsifikovanog čeka. A.A. je proveo 40 dana u ekstradicionom pritvoru. Odlukom Višeg suda u Sremskoj Mitrovici je utvrđeno da nisu ispunjeni uslovi za njegovo izručenje u Tursku jer Turska nije dostavila pravosnažnu presudu povodom koje traži izručenje A.A. Istom odlukom je ukinut pritvor i A.A. je, nakon što je pušten na slobodu, napustio Srbiju. U postupku ekstradicije Viši sud se međutim nije osvrnuo na činjenicu da je A.A. dodeljen izbeglički status u Italiji. Italijanske vlasti su odbile da A.A. izruče Turskoj radi izvršenja iste presude smatrajući da se radi o prividnom krivičnom gonjenju (*fumus persecutionis*)²³⁸ iza koga se krije politički progon, imajući u vidu da je A.A. u Turskoj 1994. godine Sud za sigurnost osudio na 12 godina, 9 meseci i 15 dana zatvora zbog objavljivanja i distribuiranja jedne knjige koja se smatra subverzivnim i separatističkim propagandnim sredstvom. Iz tog razloga, italijanske vlasti su A.A. priznale status izbeglice. Imajući u vidu činjenicu da se pred Višim sudom u Sremskoj Mitrovici protiv izbeglice vodio ekstradicioni postupak, u ovom predmetu je intervenisao UNHCR naglašavajući da izbeglički status koji je utvrdila jedna država moraju da priznaju i druge države. Ta obaveza država proističe i iz člana 1. A (1) Konvencije o statusu izbeglica, kojim se štiti izbeglički status dodeljen u skladu sa ranijim međunarodnim instrumentima u oblasti zaštite izbeglica, nezavisno od toga koja država ga je prvobitno priznala. Viši sud u Sremskoj Mitrovici se, međutim i pored intervencije UNHCR uopšte nije osvrnuo na činjenicu da je A.A. izbeglica i da ga Turska samo prividno goni za falsifikovanje čeka. Takođe, branilac A.A. je istakao i da je izvršenje krivične presude povodom koje se traži ekstradicija zastarelo, imajući u vidu da je ona doneta 1997. godine.

Tako je Viši sud doneo odluku da nisu ispunjene pretpostavke za izručenje A.A. samo iz razloga što Turska nije dostavila pravnosnažnu presudu (čl. 16 st. 1 tač. 6 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima). Braniocu A.A. do kraja 2013. godine nije dostavljena meritorna odluka u ovom postupku već samo rešenje o ukidanju pritvora. Ovo je drugi slučaj (koji je poznat Beogradskom centru za ljudska prava) da sudovi Republike Srbije sprovode postupak ekstradicije protiv lica koje je izbeglica. Razlog za ovakvo postupanje sudova može biti taj što u Zakonu o pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima nije propisano da se neće dozvoliti izručenje izbeglice ili lica koji uživa neki drugi oblik međunarodne zaštite. Zakon kao pretpostavku za pružanje međunarodne pravne pomoći navodi da zahtev za pružanje međunarodne pravne pomoći ne sme da se odnosi na političko krivično delo ili delo povezano sa političkim krivičnim delom, i zabranjuje izručenje ukoliko država molilja ne pruži garancije da neće biti izvršena smrtna kazna. Takođe, istim Zakonom nije zabranjeno izručenje u zemlju u kojoj postoji osnovana opasnost od mučenja, surovog i nečovečnog postupanja ili kažnjavanja niti je eksplicitno zabranjena ekstradicija izbeglica u zemlju gde im preti progon. Sudije koje postupaju u postupku ekstradicije ipak bi morale da osim primene Zakona o pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima poznaju i primenjuju druge propise, kao što je Konvencija o status izbeglica i Evropska konvencija o ekstradiciji.”¹

Izbeglice i interno raseljena lica

Pravni okviri u kojima se reguliše pravni status izbeglica u Srbiji uspostavljen je sa donošenjem Zakona o izbeglicama Srbije iz 1992. godine.² U ovom Zakonu je propisano sledeće (član 1.): „Srbima i građanima drugih nacionalnosti koji su usled pritiska hrvatske vlasti ili vlasti u drugim republikama, pretnje genocidom, kao i progona i diskriminacije zbog njihove verske i nacionalne pripadnosti ili političkog uverenja, bili prinuđeni da napuste svoja prebivališta u tim republikama i izbegnu na teritoriju Republike Srbije.“ Izmenama i dopunama ovog Zakona iz 2010. godine pojam izbeglice se određuje na sledeći način: „Lica koja su usled događaja od 1991. do 1998. godine i njihovih posledica izbegla ili prognana iz bivših jugoslovenskih republika na teritoriju Republike Srbije, a ne mogu ili zbog straha od

¹Pravo na utočište u Republici Srbiji 2013, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2014, str. 79-80.

²Zakon o izbeglicama Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 18/92).

proгона ili diskriminacije ne žele da se vrate na teritoriju sa koje su izbegla, uključujući i lica koja su se opredelila za integraciju.“

Zakonom o izbeglicama osnovan je Komesarijat za izbeglice kao posebna organizacija za obavljanje stručnih i drugih poslova koji se odnose na zbrinjavanje, povratak i integraciju izbeglica. Komesarijat za izbeglice u prvom stepenu odlučuje o priznavanju i prestanku statusa izbeglica, kao i o pravu na zbrinjavanje, njegovom umanjeњу i prestanku. Prema odredbi člana 6. Komesarijat obavlja poslove koji se odnose na:

- utvrđivanje statusa izbeglica;
- zbrinjavanje izbeglica;
- vodenje evidencije utvrđene ovim zakonom;
- usklađivanje pružanja pomoci izbeglicama od strane drugih ograna i organizacija u zemlji i inostranstvu i staranje o ravnomernom i blagovremenom pružanju te pomoci;
- obezbeđivanje smeštaja odnosno razmeštaja izbeglica na područjima teritorijalnih jedinica;
- obezbeđivanje uslova za povratak izbeglica na područja koja su napustila ili druga područja koja Komesarijat odredi, odnosno do njihovog trajnog zbrinjavanja na drugi način i obavlja druge poslove iz svog delokruga utvrđene ovim zakonom.

U skladu s odredbama međunarodnih konvencija koje je ratifikovala Jugoslavija, a koje uređuju položaj i prava izbeglica, radi zbrinjavanja izbeglica na teritoriji Republike Srbije, Komesarijat pokreće inicijative za traženje međunarodne pomoći od institucija Ujedinjenih nacija i drugih organizacija za pružanje međunarodne pomoći. U obavljanju poslova koji se odnose na zbrinjavanje izbeglica Komesarijat ima svojstvo pravnog lica. Komesarijat ostvaruje saradnju s organizacijom Crvenog krsta, humanitarnim, verskim i drugim organizacijama i građanima.

Postupak za prestanak statusa izbeglice može se pokrenuti po službenoj dužnosti ili na obrazložen lični zahtev izbeglice. Po službenoj dužnosti Komesarijat donosi rešenje o prestanku statusa izbeglice:

- ako je lice steklo državljanstvo Republike Srbije i pokrenulo postupak prijave prebivališta;
- ako se lice dobrovoljno vratilo da bi se nastanilo u bivšu jugoslovensku republiku iz koje je izbeglo;

- ako se lice iseli u treću zemlju; ili
- korisnicima programa stambenog zbrinjavanja u procesu integracije.

Prava i obaveze izbeglica su regulisane i u strateškim dokumentima donetim u Srbiji. Reč je o dve strategije kojima se precizira pravni status izbeglica i raseljenih lica u Srbiji. Prva Strategija je doneta 2002. godine, da bi Vlada u martu 2011. godine usvojila novu Nacionalnu strategiju za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2011. do 2014. godine, čime prestaje važnost prethodne.¹

Vlada Srbije donosi 2016. godine novu Nacionalnu strategiju za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2015. do 2020. godine.² U okviru ove Strategije posebno bismo mogli izdvojiti njena tri specifična cilja i to:

a) Specifični cilj 2.1: Unaprediti mehanizme za rešavanje svih statusnih pitanja izbeglica. U aprilu 2014. godine Visoki komesar UN doneo je Preporuku o ukidanju izbegličkog statusa izbeglicama iz Hrvatske, uprkos izričitom protivljenju Republike Srbije, kao zemlje sa najvećim brojem izbeglica iz Hrvatske. Takva jednostrana odluka je bez presedana, jer u Republici Hrvatskoj nije došlo do očekivanih pozitivnih promena kad je reč o povratku izbeglica i ostvarivanju prava. UNHCR je doneo ovu političku preporuku u momentu kada su se četiri zemlje u regionu usaglasile da će kroz Regionalni stambeni program rešiti problem najugroženijih izbeglica a kroz regionalni proces se još uvek traže odgovori na otvorena pitanja. Republika Srbija ne prihvata preporuku Visokog komesarijata UN za izbeglice i nastaviće da pruža punu zaštitu i pomoć svim izbeglicama na svojoj teritoriji dajući, kao i do sada maksimalan doprinos stvaranju trajnih i održivih rešenja. Mere:

1. obezbediti odgovarajuće programe besplatne pravne pomoći izbeglicama u pogledu ostvarivanja prava i pribavljanja neophodnih dokumenata;
2. pojačati diplomatske aktivnosti usmerene ka ostvarivanju prava izbegličke populacije u državama porekla;
3. aktivirati mehanizme koji su predviđeni važećim sporazumima zaključenim između zemalja porekla izbeglica i Republike Srbije, posebno nastaviti aktivnosti na sprovođenju aneksa E i G Sporazuma o sukcesiji.

b) Specifični cilj 2.2: Povećati zaposlenost izbeglica u Republici Srbiji, vodeći računa posebno o rodnoj ravnopravnosti i potrebama osoba sa invaliditetom. Mere:

¹Nacionalna strategiju za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2011. do 2014. godine Republike Srbije (“Službeni glasnik RS”, br. 17/11).

²Odluka 05 broj 019-7165/2015-2 od 10. jula 2015. godine

1. intenzivnije uključivanje izbeglica u mere aktivne politike zapošljavanja kroz programe podsticanja socijalnog preduzetništva, samozapošljavanja i uključivanjem lokalne samouprave u sprovođenje javnih radova;
2. poboljšanje kontinuiranog informisanja izbeglica na nacionalnom i lokalnom nivou o konkretnim programima i mogućnostima zapošljavanja preko Nacionalne službe za zapošljavanje, uz uključivanje lokalne samouprave;
3. povećanje konkurentnosti nezaposlenih izbeglica, posebno mladih, kroz programe dokvalifikacije i prekvalifikacije, u skladu sa izmenjenim potrebama tržišta rada;
4. olakšavanje pristupa kreditima u cilju podsticanja razvoja malih i srednjih preduzeća i samozapošljavanja izbeglica;
5. obezbediti aktivno uključivanje žena u realizaciju svih planiranih mera radi smanjenja postojećih izrazitih rodnih nejednakosti u izbegličkoj populaciji;
6. podržati izradu propisa kojim bi se unapredio razvoj socijalnog preduzetništva u Republici Srbiji.

c) Specifični cilj 2.3: Uključiti najosetljivije kategorije izbeglica u sve nivoe obrazovanja kao i lokalno stanovništvo. Mere:

1. praćenje uključenosti izbegličke populacije, posebno najosetljivijih kategorija (korisnike smeštaja u kolektivnim centrima, žene), u obrazovni sistem;
2. podrška izbegličkim porodicama za unapređenje obrazovanja dece i mladih putem informisanja učenika i studenata iz izbegličke populacije o programima stipendiranja za srednjoškolsko i univerzitetsko obrazovanje i razvijanja dodatnih programa stipendiranja za sve nivoe obrazovanja za decu iz materijalno ugroženih izbegličkih porodica.

Donošenjem navedenih strateških dokumenata, koji su zasnovani na važećim zakonima, zaokruženo je pravno uređenje statusa izbeglica i raseljenih lica u Srbiji, kako u prethodnom, tako i u narednom vremenskom periodu.

Ilegalne migracije i trgovina ljudima

Pitanje ilegalnih migracija je neposredno povezano sa trgovinom ljudima kao izrazito negativnom društvenom pojavom. Pod tim podrazumevamo međunarodne dimenzije trgovine ljudima koja postaje gorući svetski problem. “Na međunarodnoj sceni je problem trgovine ljudima posebno aktuelizovan tokom 90-ih godina XX veka, što je dovelo do intenziviranja

napora međunarodne zajednice na iznalaženju adekvatnih mehanizama borbe protiv ove društveno opasne pojave. O tome svedoče brojne aktivnosti međunarodnih i drugih organizacija, kao i donošenje niza dokumenata u ovoj oblasti (preporuka, rezolucija, konvencija, protokola, deklaracija). Sve to usmereno je na podsticanje daljih akcija država, njihovih organa i institucija, nevladinih organizacija, grupa, pokreta, privatnog sektora, kao i same međunarodne zajednice u oblasti prevencije, gonjenja učinilaca i pružanja odgovarajuće pomoći i podrške žrtvama trgovine. Međutim, jedan od ključnih zahteva i neophodnih preduslova za kreiranje odgovarajuće politike i plana borbe protiv trgovine ljudima jeste harmonizacija domaćeg zakonodavstva sa međunarodnopravnim standardima. Ukazom predsednika SR Jugoslavije, 2001. godine proglašen je Zakon o potvrđivanju Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, čime se SRJ obavezala da izvrši odgovarajuće zakonske izmene kako bi se domaće zakonodavstvo uskladilo sa međunarodnim standardima koje predviđa ova Konvencija, kao i dodatni Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i decom.”¹ Kako u Srbiji ne postoji poseban zakon za borbu protiv trgovine ljudima, za suzbijanje ove društveno opasne pojave relevantan je niz odredaba koje su sadržane u drugim zakonima:

1. Krivičnom zakonu Republike Srbije,²
2. Zakoniku o krivičnom postupku,³
3. Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala i dr.⁴

U pravnoj literaturi su prisutne tendencije mešanja pojmova: ilegalne migracije, krijumčarenje ljudi (trgovina ljudima) i prostitucija. Iako imaju neke dodirne elemente, ova tri pojma se suštinski razlikuju.

a) Migracija po opštoj definiciji označava svaki oblik privremenog ili trajnog kretanja živih bića u prostoru. Najjednostavnije rečeno, reč je o trajnijoj promeni mesta stalnog boravka pojedinca ili društvenih grupa. Migracije nisu novi fenomen. Vekovima ljudi napuštaju svoje domove u potrazi za boljim životom. Na migracije utiču različiti faktori:

¹V. Nikolić Ristanović et al., Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i OEBS, Beograd, 2004, str. 12.

² Krivični zakonik Republike Srbije (“Službeni glasnik RS”, br. 85/05).

³Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 72/11-55/14).

⁴ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije (“Službeni glasnik RS”, br. 42/02-32/13).

demografski, ekonomski, politički, geografski; često su uzrokovane nacionalnim, verskim, rasnim progonima i progonima na političkoj osnovi. Međutim, važno je imati u vidu da migracije, legalne ili ilegalne, imaju gotovo iste uzroke („push” i „pull” faktore) kao i trgovina ljudima, i da, sa stanovišta (potencijalne) žrtve, u lanac trgovine ljudima se najčešće ulazi kroz pokušaj migracije. Prekogranične migracije se, između ostalog, mogu podeliti na legalne i ilegalne. Za razliku od preseljenja u neku drugu državu na osnovu legalnih dokumenata, viza, boravišnih i radnih dozvola i uz poštovanje svih imigracionih propisa zemlje-domaćina, kod ilegalnih migracija najčešće govorimo o krijumčarenju ljudi.

b) Krijumčarenje ljudi podrazumeva ilegalni transfer iz jedne zemlje u drugu u zamenu za novčanu naknadu. Ilegalni migrant, tj. krijumčareno lice dobrovoljno učestvuje u čitavom procesu. Kod trgovine ljudima ovaj element dobrovoljnosti nedostaje, tj. iako postoji, taj pristanak proizilazi iz zablude, prinude, pretnje i sl. Takođe, krijumčarenje ljudi je delo sa međunarodnim elementom i za njegovo postojanje je neophodan prelazak jedne ili više međunarodnih državnih granica. S druge strane, trgovina ljudima može biti međunarodna i interna: žrtve tokom procesa trgovine ljudima mogu, ali ne moraju da prelaze državne granicu. Međutim, treba imati u vidu da sam status i položaj ilegalnih migranata, kako tokom transfera, tako i tokom boravka na željenoj destinaciji, čini ovu grupu ranjivom za trgovinu ljudima, što je druga tačka na kojoj se ove dve pojave dodiruju. Naime, prepušteni krijumčarima, bez dokumenata i novca, sa malim ili nikakvim poznavanjem zemlje u koju idu, jezika i sl., ilegalni migranti su lake mete trgovaca ljudima.

Trgovina ljudima je prvi put kriminalizovana u srpskom krivičnom zakonodavstvu 2003. godine (član 111b Krivičnog zakona Republike Srbije), i to na način koji vrlo lepo oslikava nedopustivo izjednačavanje ovog problema i krijumčarenja ljudi. Posledica je da, iako su se u formalnom smislu tada stekli uslovi za praćenje raširenosti trgovine ljudima u Srbiji i intenziteta i efikasnosti državnog odgovora na ovaj problem, podaci dobijeni na ovaj način su ostali nepotpuni i nepouzđani, a veliki broj krivičnih prijava za trgovinu ljudima se zapravo odnosio na migrante uhvaćene u pokušaju ilegalnog prelaska državne granice. Trgovina ljudima se često meša sa prostitucijom zato što je najčešći oblik eksploatacije žrtava trgovine ljudima seksualna eksploatacija. Međutim, seksualna eksploatacija je samo jedan oblik trgovine ljudima (uz prinudni rad, prinudno prosjačenje, prinudu na vršenje krivičnih dela, ilegalno usvojenje, prinudni brak, trgovinu organima i sl.).

c) Prostitucija je složen društveni fenomen i, iako načinjen pod pritiskom različitih životnih i društvenih okolnosti, ona ipak predstavlja izbor osobe koja se bavi seksualnim radom. Žrtva trgovine ljudima je prinuđena da se bavi prostitucijom. Ona ne može slobodno

da odlučuje gde i kako će raditi, ne može da odbije klijenta, nema slobodu kretanja, ne može da odluči da prekine, a za svoj rad ne dobija novac ili dobija vrlo malo, dok najveći deo ide trgovcu. Jednostavnije rečeno, ona je vlasništvo osobe koja ju je kupila. Sa druge strane, iako je odnos između osobe koja se dobrovoljno bavi seksualnim radom i njenog makroa složen i na granici eksploatacije, a sloboda koju ta osoba ima često može biti samo prividna i vrlo ograničena, kod

seksualnog rada ipak postoji mogućnost raspolaganja svojim telom i zaradom i sloboda odlučivanja o svom životu. Nije redak slučaj da osoba koja se dobrovoljno bavi prostitucijom postane žrtva trgovine ljudima; to se dešava onda kada seksualni rad od izbora postane prinuda. Iako je neka žena svojevremeno otišla u stranu zemlju da se bavi prostitucijom, gde je postala predmet prodaje, kupovine, prinude i eksploatacije, činjenica da je ona svesno izabrala ili pristala da se bavi ovom aktivnošću ne menja njen status žrtve.¹

3. Obim i dinamika trgovine ljudima u Srbiji²

Kao konstanta u izveštajima svih institucija čiji su izvori korišćeni može se izdvojiti stalno povećanje zastupljenosti domaćih državljanke/državljana među žrtvama trgovine ljudima identifikovanim na teritoriji Republike Srbije u periodu 2002-2009. godine. Primera radi, iako se ističe da je odnos broja domaćih i stranih državljanke/a, posmatrano na godišnjem nivou, značajno varirao u poslednjih sedam godina, on se od zastupljenosti od oko 30% naših državljana iz perioda devedesetih godina povećao do proseka od 72% za period 2002-2009. godine.

Prema podacima ASTRE, od 2005. do 2009. godine 74,26% identifikovanih žrtava je poreklom iz Srbije. Pri tom je zastupljenost državljanke/a Srbije u ukupnom broju identifikovanih žrtava 2007. godine dostigla 88%. Iste godine, sve maloletne žrtve (njih 10) imale su državljanstvo Republike Srbije. Prema podacima Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima, 2006. godine od 62 žrtve, njih 48 (74%) je imalo državljanstvo Srbije; 2007. od 60, njih 48 (80%); 2008. od 55 identifikovanih žrtava, njih 49 (89%); 2009. godine među 127 identifikovanih žrtava, 114 (90%) je imalo je državljanstvo Srbije. Prema

¹Izvor: Trgovina ljudima (priručnik za novinare), ASTRA, Beograd, 2008, str. 11-12.

² U ovom odeljku smo materijal o obimu i dinamici trgovine ljudima u Srbiji doslovno koristili iz navedenog izvora. Grupa autora, Krivičnopravni sistem i sudska praksa u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji, Zajednički program UNHCR, UNODC i IOM za borbu protiv trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011, str. 31-32.

podacima MUP-a RS, 2007. godine od 96 žrtava 69 (72%) je imalo državljanstvo Republike Srbije; 2008. od 55 identifikovanih žrtava, njih 48 (87%) je imalo je državljanstvo Srbije. 2009. od 85 žrtava, njih 79 (93%) je imalo srpsko državljanstvo.

Kao nepromenjena konstanta prepoznatljiva u svim izveštajima javlja se i značajno veća zastupljenost osoba ženskog pola među žrtvama trgovine ljudima identifikovanim na teritoriji Republike Srbije. Prema podacima ASTRE, u 2002. i 2003. godini žrtve su bile samo osobe ženskog pola, dok je u period 2004-2005. zastupljenost osoba ženskog pola bila na nivou od 91,8%. U periodu 2006-2007, prema podacima ASTRE, zastupljenost osoba ženskog pola bila je na nivou od 88,4%. Ukupno, u periodu 2002-2009, od 302 žrtve, zastupljenost osoba ženskog pola bila je na nivou od 94% (284).

Prema podacima Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima, u 2006. god. od 62, njih 60 bile su osobe ženskog pola (oko 96,7%); u 2007. od 60, njih 51 (85%); u 2008. 48 od 55 (87,3%); 2009. 104 od 127 (oko 82%). Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, u 2007. god. 34 od 96 (35,4%); u 2008. god. 46 žena (83,4%) i 9 muškaraca (16,6%); u 2009. god. od 85 žrtava, njih 79 (93%) bile su osobe ženskog pola.

Kao konstanta koja odlikuje najveći broj godišnjih izveštaja iz posmatranog perioda može se izdvojiti i povećanje zastupljenosti maloletnih žrtava trgovine ljudima. Prema podacima ASTRE, od 314 ukupno identifikovanih žrtava, u 39,8% slučajeva (125) se radilo o maloletnim licima žrtvama trgovine (2002-2003. ta zastupljenost je oko 10%; za period 2004-2005. Zastupljenost je znatno veća, 44%; naročito je visoka u 2004. godini - 63,7%; u 2006. je 47,7%, u 2007. god. 40%, u 2008. god. 50%, u 2009. god. 34%). Prema podacima Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima: u 2004. 47,4%; u 2005. 20,7% ; u 2006. od 62, njih 34 (54,8%); u 2007. od 60, njih 28 (43,3%); u 2008. 54,5%; u 2009. 47%. Prema podacima iz izveštaja MUP-a Republika Srbije, zastupljenost maloletnih žrtava trgovine ljudima u periodu 2004-2005. je 51,7%, a 2006-2007. 36,4%. Prema podacima za 2008. godinu, od 55 identifikovanih žrtava njih 12 (22%) su bile deca, a 15 žrtava (27%) bilo je maloletno. Od ukupno 27 (49%) žrtava koje su bile mlađe od osamnaest godina, njih 18 je ženskog pola, a devet muškog.

U 2009. od 85 žrtava, njih 15 (18%) bilo je mlađe od četrnaest godina, a 33 (38%) je bilo maloletno, tj. ukupno 48 žrtava (56%) je bilo mlađe od osamnaest godina (33 ženskog pola i 15 muškog). Kao najranjivije kategorije lica prepoznaju se maloletna lica i žene mlađe životne dobi, a među njima deca ulice i deca iz domova za nezbrinutu decu ili iz specijalizovanih institucija (zabeleženo je i prisilno odvođenje žrtava iz doma za decu ili iz institucija za osobe sa psihički izmenjenim ponašanjem). Usled nepostojanja adekvatnog

sistema socijalne pomoći i podrške ovim vulnerabilnim grupama nije retkost da te osobe, pošto jedanput izađu iz lanca trgovine ljudima, ponovo postanu žrtve. Uz navedeno, evidentno je i povećanje broja žrtava dece iz romske populacije koja se eksploatišu kroz prisilno prosjačenje, a koja su dodatno izložena seksualnoj eksploataciji i zlostavljanju.

Najzastupljeniji oblik eksploatacije žrtava odvija se kroz seksualnu eksploataciju, a sve češće se beleže i slučajevi radne eksploatacije, kao i eksploatacije žrtava u cilju prinudnog prosjačenja. Prema podacima Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima, 2008. godine, od ukupno 55 identifikovanih žrtava, njih 22 (40%) bile su izložene seksualnoj eksploataciji, pet (9%) radnoj, pet (9%) kroz prosjačenje, tri (5%) kroz prinudni brak, jedna kroz prinudu na vršenje krivičnih dela. Zabeležen je i jedan pokušaj trgovine radi usvojenja.

U 2009. godini, među 127 žrtava, njih 66 (51%) bile su izložene seksualnoj eksploataciji, 16 (12.6%) radnoj, 14 (11%) kroz prosjačenje, šest (4,1%) kroz prinudni brak, dve kroz prinudu na vršenje krivičnih dela. Zabeležen je i jedan pokušaj usvojenja. Prema podacima MUP-a, u 2009. godini, od 85 žrtava, njih 53 (62%) je seksualno eksploatisano (27 maloletnih i 26 punoletnih osoba ženskog pola). Radno je eksploatisano njih 12 (14%), i to četiri maloletna i tri punoletna lica muškog pola i jedno maloletno i četiri punoletna lica ženskog pola. Radi vršenja krivičnog dela eksploatisana su tri lica (dva maloletna i jedno punoletno lice muškog pola). Kroz prosjačenje eksploatisano je 14 žrtava (16%), i to devet maloletnih lica muškog pola, četiri maloletne i jedna punoletna osoba ženskog pola. Prinudno je udato šest osoba ženskog pola (dve maloletne i četiri punoletne). U jednom slučaju žrtva je eksploatisana i seksualno i radno, a u drugom i seksualno i radno i radi prinudnog braka.

ZAKLJUČAK

Postoje različite pojave i fenomeni koji se povremeno javljaju i razvijaju u zavisnosti od vremena njihove pojave i okruženja. Stoga je naša istorija svedok mnogih takvih pojava. Po završetku Drugog svetskog rata pojavile su se različite pojave koje predstavljaju ozbiljnu pretnju po čovečanstvo, mir i bezbednost. Među tim pojavama su i zagađenost životne sredine, trka u naoružanju, trgovina drogom, terorizam i ilegalna migracija, koja se intenzivno širi i koja je počela da zauzima novo lice i dimenzije. Glavni razlozi za ilegalnu migraciju mladih iz Afrike u Evropu leže u političkoj nestabilnosti većine afričkih država, nedostatka mira i bezbednosti i širenja siromaštva među afričkom populacijom. Zbog toga, ilegalni migranti koriste obale Maroka, Tunisa, Libije, Alžira, i Mauritanije za prelazak na južne obale Evrope. Zemlje arapskog "Magreba" danas su postale centar za ilegalne migracije do juga Evrope, a posebno do Italije, Francuske i Španije.

Ilegalne migracije koje su se pojavile krajem devedesetih, predstavljaju ozbiljnu pretnju državama odakle potiču migranti, državama u tranziciji koje predstavljaju prelazne države i državama koje predstavljaju zadnje utočište migranata. Ova pojava ozbiljno ugrožava politiku svih država učesnika, zbog toga što države koje migranti napuštaju gube deo svoje populacije usled migracije i usled smrti, prilikom napuštanja svoje zemlje. Takođe, države koje predstavljaju zonu prelaza-tranzicije i države koje predstavljaju zadnje utočište migranata, snose ogromne troškove u vidu ulaganja sredstava za: osiguranje, bezbednost i zaštitu svoje teritorije. Ono što je za nas od bitnog značaja je, da se uočava ogromno povećanje broja ilegalnih migranata zadnjih godina a posebno nakon najnovijih talasa političkih promena u arapskim državama nazvane „arapsko proleće“. Druga bitna promena koja je vezana za migrante je što se pored muških, takođe i žene i deca uključuju u proces migracije.

U skladu sa teorijskim određenjem pojma migracije u radu su zasebno obrađeni posebni oblici njenog ispoljavanja. To su: migracija, migrant, ilegalna migracija, međunarodna i unutrašnja migracija. Otuda je svaki od navedenih pojmova posebno obrađen u određenom delu rada je koji se odnosi na predmetnu celinu. Tako se pod migracijom

podrazumeva kretanje od jednog mesta do drugog, a posebno od jedne države do druge, od jednog regiona do drugog, ili jednog mesta boravka do drugog, sa ciljem boravka u njemu. Reč migracija prikazuje različitu vrstu kretanja stanovnika sa pretpostavkom da ovim kretanjima sledi promena mesta boravka ili stanovanja.

Migrantom se smatra osoba koja se preseljava u drugu zemlju, radi nastanjenja i zaposlenja. Pored toga, migranti se obično zapošljavaju, i žive od svoje zarade a ne od svog kapitala koji sa sobom nosi. Ilegalni migrant je, takođe, lice koje zbog ilegalnog ulaska ili isteka vize, nema legalni status za neku zemlju tranzita ili domaćina. Ilegalni migrant je osoba koja boravi u drugoj zemlji ilegalno bez dokumentacije i on je po zakonu neispravnog statusa.

Međunarodna migracija (*International migration*) obuhvata transnacionalnu migraciju ili migraciju od države do države, što podrazumeva ne samo do susedne države. Takva migracija obuhvata prelazak od jednog do drugog kontinenta. Distance ovde ne predstavljaju prepreku. S druge strane, unutrašnja migracija (*Internal migration*) se odlikuje time što se kretanje stanovnika prisiljava putem državne vlasti, političkim putem ili vojnom silom. Migranti u ovom slučaju ne preuzimaju odluku o migraciji svojom voljom, oni nisu u stanju da izaberu novu lokaciju, za ovu vrstu migracije nam je pravi primer trgovina robljem.

U najširem smisu posmatrano, pojam ilegalna migracija označava privlačenje kroz granice ili privlačenja morskim ili vazdušnim putem i boravak u tuđoj zemlji na ilegalan način. U nekim slučajevima, migracija na početku bude zakonita a kasnije se pretvara u ilegalnu što nazivamo ilegalan boravak. Ilegalna migracija obuhvata i tzv. tajnu migraciju što znači nezakoniti prelazak preko granice.

Pojave tajne migracije postala je svetska pojava koja je klasifikovana na trećem mestu po stepenu kriminalne opasnosti, što dolazi odmah posle trgovine drogom i oružjem. Ova pojava se širila odmah posle perioda Hladnog rata zbog tehnološkog razvoja u oblasti komunikacije i prevoznih sredstava, kontrole granica, etničkih sukoba, prisilne migracije i dr. Sve ove pojave uticale su na pojedine ljude da potraže bolji život van svojih domovina što je stvorilo različite vidove migracije i izazvalo je pojavu kriminalnih grupa i kriminalnih organizacija nazvanih "mreža tajne migracije". Zbog toga proučavanje razloga migracije i ilegalne migracije od velikog je značaja radi sprečavanje i širenje ove pojave.

Posebno se ukazuje na sve važnije momente u vezi sa ilegalnim migracijama, počev od migranata, ljudi koji organizuju njihov prevoz i prihvat, kao i različitih kriminalnih grupa koje koriste ovakvu situaciju kako bi trgovinom ljudima ostvarili značajne profite. Ukazuje se na psihološke momente na bazi utvrđivanja zločinačke namere krijumčara koja treba da bude u bliskoj vezi sa zločinačkom namerom migranta. To praktično znači da migrant treba da ima nameru da ilegalno emigrira u neku zemlju, koja za migrante predstavlja ciljano zemlju. Nakon toga, u krijumčaru se rađa zločinačka namera, na osnovu namere migranta da ispuni sopstveni cilj. Zbog toga se na samom početku istraživanja naglašava neophodnost elementa pretpostavke, a to je postojanje ilegalnog migranta, čega krijumčar mora biti svestan tokom počinjenja krivičnog dela krijumčarenja migranata.

Takođe, postoji veza između namere migranta i namere krijumčara, ako je namera migranta da pređe političke granice u svrhe terorizma u ciljanoj zemlji, to poništava nameru krijumčara u krivičnom delu krijumčarenja ilegalnih migranata što onda predstavlja dilemu pri pravnom formulisanju delovanja krijumčara. Prema našem mišljenju, prethodno navedena dilema proizilazi iz greške u nazivu Zakona o borbi protiv ilegalnih migracija. Takođe, definicija ilegalnog migranta predstavlja otežavajuću okolnost za tumačenje zakonskih tekstova. Bilo bi bolje da je ovo krivično delo nazvano krivičnim delom krijumčarenja ljudi, bez obzira na nameru osobe koja je predmet krijumčarenja. Tako bi zločinačka namera krijumčara bila nezavisna od zločinačke namere migranta, jer njihove posledice u ovom krivičnom delu nisu iste. Prelazak granice se smatra početkom izvršenja krivičnog dela u celosti, kršenjem suvereniteta države i probijanjem njenih granica.

Uz zločinačku nameru, koja sadrži dva elementa, znanje i volju, krivično zakonodavstvo navodi da krijumčar treba da ima i konkretnu zločinačku nameru prilikom počinjenja ovog krivičnog dela, a to je materijalna ili nematerijalna korist za sebe ili drugog, tj. direktna ili indirektna. To se može zaključiti na osnovu teksta člana 4 zakona broj 19 za godinu 1378. po hidžri, u kome piše da se: „kažnjava zatvorom na period ne duži od godinu dana i novčanom kaznom od najmanje pet hiljada dinara, a najviše deset hiljada dinara, svako ko radi ostvarivanja svoje ili tuđe, materijalne ili nematerijalne koristi, direktno ili indirektno, počini neko od krivičnih dela u vezi sa ilegalnim migracijama...“. Na osnovu citiranog člana, zaključuje se prisustvo blagosti kod zakonodavca koji za krivična dela, koja obuhvataju ilegalne migracije, ne predviđa stroge kazne.

Nedostatak konkretne zločinačke namere kod krijumčara, u vidu ostvarivanja profita u bilo kom obliku, dovodi do promene pravnog gledišta na status krijumčara, te bi od originalnog počinioca krivičnog dela ilegalnih migracija, on postao saučesnik u pomaganju migrantu u činu ilegalne migracije. Dakle, ovde se ukazuje na doprinos žrtve izvršenju krivičnog dela ilegalne migracije, čemu se u praksi nedovoljno poklanja pažnja. U praksi smo uspeli pronaći slučajeve u kojima je pokrenut krivični postupak protiv migranta koji inicirao vršenje ovog krivičnog dela.

Zaključna razmatranja samog istraživanja ukazuju na odnos organizovanog kriminala i krivičnih dela koja obuhvataju ilegalne migracije. U tom smislu se ističe „sigurno je da uvrštavanje dela ilegalnih migracija u međunarodni organizovani kriminal nije ništa drugo do pokazatelj da ono što ovo delo izdvaja od drugih dela, dela lokalnog karaktera, jeste činjenica da ono samom svojom prirodom proširuje polje svoga delovanja, i u svom najprostijem obliku obuhvata samo dve oblasti, dok u punom kapacitetu daleko prevazilazi te okvire. Da bi se izvršilo ovo delo mora postojati bliska saradnja većeg broja osoba od kojih svaka ima svoju ulogu“.

Dobijeni rezultati su zasnovani na podacima do kojih se došlo tokom istraživanja, pa u tom smislu predstavljaju originalni doprinos boljem razumevanju ilegalnih migracija u svetlu događaja u Libiji i drugim okolnim državama. Vrednost dobijenih podataka se ogleda u njihovom prikazivanju u formi posebnih problema, koje prate vizuelni prikazi žrtava (migranata), te navođenje komentara koji su u funkciji objašnjenja uzroka, uslova, posledica i oblika ispoljavanja ilegalnih migracija u Libiji. U rezultatima istraživanja su prikazani materijalni faktori koji uslovljavaju pokretanje stanovništva nezavisno od ratnih dešavanja. Pod tim se podrazumevaju nepovoljne ekonomske prilike stanovništva koje izlaz traži u migriranju u bogatije države. Zaključuje se da i ovi faktori imaju važnu ulogu u pokretanju procesa ilegalnih migracija, ne samo u Libiji, već i u drugim afričkim državama. O tome se u javnosti malo govori jer se ilegalne migracije pretežno vezuju za ratna dešavanja, terorističke akte, međuetničke i međuplemenske sukobe, političke sukobe i državne prevrate.

LITERATURA

Literatura na arapskom jeziku

1. Ahmed Zaki Bedavi, *Odnosi rada u arapskom svetu*, Bejrut, Dar Alnahda Alarabija, 1985.
2. Ahmed Alarabija, *Teorija o migraciji*, socijalno- kulturni problem, Amman, Dar Altakafa wa Alfunun, 1987.
3. Ahmed Ali Ismail, *Osnovi nauke o stanovništvu i geografska primena*, Kairo, Dar Alfađala, 1997.
4. Ahmed Ali Ismail, *Osnovi nauke o stanovništvu*, Aleksandrija, Dar Almaarif, 1995.
5. Amal Ismail Šawir, *Savremena Afrika, okolina i čovek*, Kairo, Dar Altakafa za štampu, 1998.
6. Amin Mohamed Abdula, *Osnova politika geografije*, Kairo, Biblioteka egipatskog ustanka, 1984.
7. Anvar Atiya Aladl, *Razvoj stanovništva*, Aleksandrija, Dar Almarifa Alđamaija, 1987.
8. Ali Muftah Alšveti, *Ajat iz kurana*, Tripoli Dar Ribah, 2007.
9. Alhadi Mustafa Abolukma, *Libijska obala*, Bemgazi, Dar Alkutub Alwatanija, 1997.
10. Alsajed Alhusejni, *Savremena sociologija*, Kairo, Dar Alkitab, 1980.
11. Dawlat Sadek, *Demografske osnove geografije stanovništva*, Kairo, Anglo-egipatska štampa, 1969.
12. Atef Wasfi, *Proučavanje nauke o savremenoj sociologiji*, Dar Almaarif, Kairo, 1965.
13. Abas Fadel Alsadi, *Geografija stanovništva*, Aleksandrija, Manšat Almaaraf, 1980.
14. Abdulah Ganem, *Socioantropologija migranata*, Almaktab Alđami Alhadith, Aleksandrija, 2002.
15. Abdulah Ganem, *Egipatski migrant*, Almaktab Alđami Alhadith, Aleksandrija, 1990.
16. Abdulfatah Wahiba, *Geografija čoveka*, Manšaat Almaarifa, Aleksandrija, 1983.
17. Abdulkader Alkasir, *Migracija iz sela do grada*, case study, Dar Alnahda Alarabija, Bejrut, 1969.
18. Abdulkader Almahadmi, *Rast broja stanovnika u svetu i izazovi globalizacije*, Dar Alfidata, Kairo, 2005.

19. Ali Đalbi, *Sociologija stanovništva*, Dar Almarifa Aldamaija, Aleksandrija, 1984.
20. Ali Faur, *Vizije arapske modernizacije prema velikim glavnim gradovima*, Dar Alnahda Alarabija, Bejrut, 2004.
21. Ali Salem Hmedan, *Uvod u nauku o stanovništvu*, Dar Safa, Jordan, 2001.
22. A.B. Therlwall, *Razvoj i rast u zemljama u razvoju*, Idarat Almatbuat, Tripoli, 2008.
23. Adel Abdulrazak, *Uloga organizacije afričkog jedinstva u suočavanju sa ekonomskim problemima u Africi*, Institut za Afričke studije, Kairo, 1997.
24. Amal Jusif Alsabah, *Statistički podaci za pojavu migracije*.
25. Đuda Husein Đuda, *Geografija regionalne Afrike*, Bejrut, Dar Alnahda alarabija, 1981.
26. Đuda Husein Đuda, *Osnovi opšte geografije*, Bejrut, Dar Alnahda Alarabija, 1981.
27. Ekonomska komisija južne Azije, međunarodna migracija u arapskom svetu, Bagdad, 1985.
28. Fayez Alisawi, *Osnovi ljudske geografije*, Dar Almarifa Aldamaija, Aleksandrtija, 2003.
29. Fathi Mselhi, *Ljudska geografija između teorije znanja i nauka o geografskoj metodologiji*, Maktabat Alnahda, 1990.
30. Fathi Abnajana, *Geografija stanovništva*, Dar Almahda Alarabija, Bejrut, 2000.
31. Fathi Abnajana, *Geografija stanovništva, osnova i primena*, Dar Almaarifa Aldamaija, Aleksandrija, 1993.
32. Grupa istraživača, *Nauka o stanovništvu*, Dar Almarifa, Aleksandrija, 2000.
33. Grupa istraživača, *Razmene ljudskih resursa u arapskim zemljama*, Institut za arapska istraživanja, 2004.
34. Grupa istraživača, *Arapi i Afrika*, Centar za studije arapskog jedinstva, Bejrut, 1984.
35. Grupa istraživača, *Posle 11.septembra*, Kulturni dijalog, Bejrut, 2004.
36. Hasan Alsaati, *Nauka o veštačkoj sociologiji*, Kairo, Dar Almaarif, 1976.
37. Hilmi Šarawi, *Arapi i Afrikanci*, Kairo, Dar Amin, 2004.
38. Haled Alzawawi, *Nezaposlenost u arapskom svetu*, Kairo, Nil Group, 2004.
39. Hind Alšamandi, *Eksterna migracija i njen uticaj na razvoj političke svesti kod emigranata*, Dar Alnašr, Tripoli, 1995.
40. Jusra, Aldawhari, *Geografija stanovništva*, Manšaat Almaarif, Aleksandrija, 2009.
41. Ibrahim Ahmed Said, *Afrika na Jugu Sahare*, studije o regionalnoj geografiji, Alzavija, Libija, štampa Arapsko jedinstvo, 1993.

42. Mohamed Rašid Alfil, *Migracija arapskog školovanog potencijala*, Dar Mađdalawi, Amman, 2000.
43. Mohamed Algarib, *Sociologija stanovništva*, Maktabat Nahdat Alarab, Kairo, 1987.
44. Mustafa Abulukma, *Uvod u Džamahiriju*, Dar Aldamahirija za štampu, sirt, 1995.
45. Mustafa Alhašab, *Istraživanje društva, Anglo-egipatska štampa*, Kairo, 2011.
15. Muslih Alsaleh, *Savremena društvena teorija i pojava kriminala u zemljama u razvoju*, Muasasat Alwrak, Amman, 2010.
46. Mohamed Sadek Hasan, *Migracija i njen uticaj na infrastrukturu*, case study, Tripoli, 1998.
47. Mohamed Altabuni, *Pojava ilegalne migracije*, Dar Alnašr Alarabija, Tripoli, 2005.
48. Nikos Jozef, *Migracije sa juga Afrike*, Univerzitet Alfateh, Tripoli, 1998.
16. 49. Nariman Darwish, *Istraživanja geografije stanovništva*, Markaz Aleksandrija Lilikitab, Aleksandrija, 2009.
49. Sajed Abdulmuti Sajed, *Sociologija stanovništva*, Aleksandrija, Dar Almarifa Aldamajja, 2006.
50. Saleh Halil Alskor, *Interna migracija, razlozi i motivacija*, Dar Wahran, Amman, 2002.
51. T.Lenin Smith, *Osnova nauke o stanovništvu*, Dar Alfikr Alarabi, Kairo, 2006.
52. T.Lenin Smith, *Osnova nauke o stanovništvu*, Dar Alfikr Alarabi, Aleksandrija, 2007.
53. Tomas Kotro, *Položaj trećeg sveta početkom 21.veka*, Aldar Aldžamahirija, Tripoli, 2005.

Korišćeni propisi, izveštaji i drugi materijali

1. 55. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking In Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime
<http://untreaty.un.org/English/TreatyEvent2003/Texts/treaty2E.pdf> [prevedeno, objavljeno u Službenom listu SRJ - Međunarodni ugovori, br. 6/2001, od 27. juna 2001]
2. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>

3. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
<http://www.unhchr.ch/html/menu3Ai/e1cedaw.htm>
4. Optional Protocol to Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography
<http://www.unhchr.ch/html/menu2/dopchild.htm>
5. *Human Rights Standards for the Treatment of Trafficked Persons*
http://gaatw.org/books_pdf/hrs_eng1.pdf
6. WHO - Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women
www.who.int/gender/documents/en/final%20recommendations%2023%20oct.pdf
7. Women's Rights are Human Rights, Special Issue on Women's Rights - Spring 2000
<http://www.unhchr.ch/html/menu2/womenpub2000.htm>
8. The UN Special Rapporteur on Violence Against Women, Radhika Coomaraswamy
Trafficking in women, women's migration and violence against women, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/44 E/CN.4/2000/68, 29. February 2000
<http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/e29d45a105cd8143802568be0051fcfb?Opendocument>
9. Getting at the Roots: Stopping Exploitation of Migrant Workers by Organized Crime
Patrick A. Taran and Gloria Moreno-Fontes
<http://www.december18.net/paper44ILOUNICRI.pdf>
10. Human Rights Standards for the Treatment of Trafficked Persons
http://www.hrlawgroup.org/initiatives/trafficking_persons/
11. Human Traffic, Human Rights: Redefining Victim Protection, Anti-Slavery International [2002] <http://www.antislavery.org/>
12. Domestic Slavery, prepared by John Connor, Ireland, Group of the European Peoples Party for the Council of Europe Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Document 9102, 17 May 2001
http://usmex.ucsd.edu/research/justice_pdfs/richard_trafficking_biblio.pdf
13. The Trafficking and smuggling of refugees: the end game in European asylum policy?
John Morrison, July 2000 <http://www.unhcr.org/research/RESEARCH/3af66c9b4.pdf> Trafficking in Women in Germany, KOK, <http://www.kok-buero.de/index.php?idcatart=2&lang=3> order at: kok.potsdam@t-online.de

14. National Referral Mechanism for Assistance and Protection of Trafficked Persons, La Strada Express Moldova (2005)
15. Identification of Trafficked Persons, La Strada Express, Moldova, (2006)
16. ^ J' ' u " of the trafficked persons: a process or result? La Strada Express, Moldova, (2007) <http://www.lastrada.md/date/rapoarte/en.html>
17. Trgovina ljudima (decom) - pogled kroz Internet prozor, ASTRA (2006) <http://www.astra.org.rs>
18. Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i OEBS Misija u Srbiji, (2004) <http://www.vds.org.yu/IzdanjaVDS.htm>
19. Eksploatacija dece. Kratak vodič s posebnim osvrtom na Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, Centar za prava deteta (2006) http://www.cpd.org.yu/pdok_sad_eksploatacijadece.htm
20. Državno nasilje u Srbiji i Crnoj Gori, OMCT (2004) http://www.astra.org.yu/novi/?page_id=65
21. Trafficking In Children For Sexual Purposes From Eastern Europe To Western Europe ECPAT EUROPE LAW ENFORCEMENT GROUP (2001) http://www.defenceforchildren.nl/ariadne/loader.php/nl/ecpat/Rapporten/trafficking1/Trafficking_1_Introduction.pdf/
22. Državni mehanizmi za upućivanje žrtava trgovine ljudima, OSCE ODIHR, Poland (2006)
23. Hopes Betrayed: Trafficking of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution, Human Rights Watch (Martina Vandenberg), November 2002. <http://www.hrw.org/press/2002/11/bosnia1126.htm>
24. Trafficking in Human Beings in Southeaster Europe (Albania, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia, Former Yugoslav Republic of Macedonia, Moldova and Romania)
25. Barbara Limanowska with support from UN Children's Fund, UN Office of the High Commissioner for Human Rights and the Organization for Security and Cooperation in Europe/Office for the Democratic Institutions and Human Rights http://www.osce.org/publications/odihr/2005/04/13771_211_en.pdf
26. Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe, Angelica Kartusch, Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights (2001) http://www.osce.org/publications/odihr/2001/09/12357_136_en.pdf

27. Victims of Trafficking in the Balkans, International Organization for Migration (2001) <http://www.iom.hu/PDFs/VoT%20in%20the%20Balkans.pdf>
28. Reports on Czech, Slovakia, Hungary, Romania, Bulgaria, Ukraine - International Standards Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights (Vienna 1999) http://usmex.ucsd.edu/research/justice_pdfs/richard_trafficking_biblio.pdf
29. Turkey: The „Natasha" Experience: Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey Leyla Gulcur and Pinal Ilkcaracan, Women's Studies International Forum, Vol. 225, No.4, pp. 411-421 (2002)

Literatura na srpskom jeziku

1. Ćurčić, S., Jedna malo poznata masovna migracija ka Vojvodini, Zbornik matice srpske za društvene nauke, br. 121/06.
2. Bonifazi, C., Guarneri, A., Doseljavanja s Balkana i italijanska migraciona politika, Zbornik radova: Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka (urednik G. Penev), Društvo demografa Srbije - DémoBalk, Beograd, 2011.
3. Popis stanovništva Srbije iz 1991.
4. Vuković, D., Readmisija i upravljanje migracijama, Godišnjak FPN, Beograd, 2009.
5. Paravina, D., Socijalni i pravni položaj jugoslovenskih radnika zaposlenih u inostranstvu, Zbornik Pravnog fakulteta, Niš, 1973.
6. Babović, M., Babić, M., Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike, Sociologija, br. 2/13.
7. Morokvašić, M., Migracije u Evropi: Zabrinutost povodom proširenja Evropske unije na istok, Stanovništvo, br. 1-4/03.
8. Politika azila u Srbiji: usklađivanje sa EU i sprovođenje na teritoriji Republike Srbije, Komesarijat za izbeglice Republike Srbije, Beograd, 2012.
9. Đorđević, B., Evropska politika upravljanja migracionim tokovima i Srbija kao njen deo, Bezbednost Zapadnog Balkana, br. 12/09.
10. Grupa 484, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2013.
11. Jugoistočna Evropa i Srbija - migracioni trendovi, Jountly for our common future, SEEMIG, 2013.

12. Domenach H. et al., Komparativni prikaz izvora podataka za migracione statistike balkanskih zemalja (1991-2005), Zbornik radova: Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka (urednik G. Penev), Društvo demografa Srbije - DémoBalk, Beograd, 2011.
13. Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, Beograd, 2012.
14. Pavlica, B., Migracije iz Jugoslavije u Nemačku – migranti, emigranti, izbeglice, azilanti, MP, br. 1-2/05.
15. Živkovski, I., (2013). Hibridni sud za Istočni Timor- pravna i politička dimenzija, *Pravo – teorija i praksa* 30 (1-3).
16. Konvencija o ljudskim pravima sa izmenama predviđenim Protokolima 11 i 14, Evropski sud za ljudska prava, Strazbur, 2010.
17. Dimitrijević V. et al., Ljudska prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997.
18. Đukanović, A. Zaštita ljudskih prava tražilaca azila i ilegalnih migranata – praksa Evropskog suda za ljudska prava, MP, br. 4/03.
19. Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji Projekat „Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika“ (CBMM), Beograd, 2012.
20. Pajvančić, M. Komentar Ustava Republike Srbije, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2009.
21. Knežić, B., Vidanović, V. Problemi azilanata u Srbiji, Srpska politička misao, br. 4/11.
22. Izazovi prisilnih migracija u Srbiji (Drugi pogled na pitanja azila i readmisije), Grupa 484, Beograd, 2013.
23. Pravo na azil u Republici Srbiji 2014, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2015.
24. Pravo na utočište u Republici Srbiji 2013, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2014.
25. Nikolić Ristanović V. et al., Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i OEBS, Beograd, 2004.
26. Trgovina ljudima (priručnik za novinare), ASTRA, Beograd, 2008.

27. Grupa autora, Krivičnopravni sistem i sudska praksa u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji, Zajednički program UNHCR, UNODC i IOM za borbu protiv trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011.

SADRŽAJ

UVOD.....	2
ILEGALNE MIGRACIJE I NAČINI SANACIJE.....	5
<i>Migracija (migration).....</i>	<i>5</i>
<i>Migrant.....</i>	<i>6</i>
<i>Ilegalna migracija.....</i>	<i>6</i>
<i>Međunarodna migracija (International migration).....</i>	<i>7</i>
<i>Unutrašnja migracija (Internal migration).....</i>	<i>7</i>
1. Cilj istraživanja.....	7
2. Očekivani rezultati i naučni doprinos.....	8
3. Društveni značaj i opravdanost istraživanja.....	8
4. Programi istraživanja i orijentisani sadržaj doktorske disertacije.....	8
<i>Osnovne hipoteze.....</i>	<i>8</i>
5. Metode koje će se u istraživanju primeniti.....	9
<i>Način izbora, veličina i konstrukcija uzorka.....</i>	<i>9</i>
<i>Mesto eksperimentalnog istraživanja.....</i>	<i>9</i>
MIGRACIJA I ILEGALNA MIGRACIJA.....	10
1. Pojam migracije.....	10
<i>Ekonomska objašnjenja pojave migracije.....</i>	<i>11</i>
<i>Geografska objašnjenja.....</i>	<i>12</i>
<i>Socijalno – ekonomska objašnjenja.....</i>	<i>12</i>
2. Definicija migracije i ilegalne migracije.....	13

<i>Jezičko definisanje</i>	13
<i>Izrazita</i>	
<i>definicija</i>	14
<i>Definicija ilegalne migracije prema Međunarodna Organizacija za migraciju</i>	18
3. Teorije migracije	30
<i>Teorija klasične ekonomije</i>	30
<i>Teorija migracione mreže</i>	31
<i>Teorija prelaska međunarodne granice</i>	32
<i>Teorija inovacija</i>	33
<i>Teorija migracione preferencije</i>	34
<i>Teorija faktora izbacivanja i privlačenja</i>	34
<i>Teorija društvene organizacije</i>	35
<i>Teorija daljina (distanca)</i>	36
4. Faze migracije	37
<i>Istorija afričke migracije i faze migracije do Evrope</i>	38
<i>Put afričkih radnika do Evrope</i>	39
<i>Unutrašnja migracija u Africi</i>	40
5. Istorijski okvir za ilegalnu migraciju	43
6. Faze razvoja migracije na Sredozemno more	44
<i>Prva faza</i>	44
<i>Druga faza</i>	45
<i>Treća faza</i>	45
ILEGALNE MIGRACIJE U LIBIJI	47
2. Faktori i posledice rada u ilegalnom krijumčarenju ljudi	50
Uvodna razmatranja	50

I Faktori bavljenja ilegalnim krijumčarenjem ljudi.....	51
<i>Geografski faktori.....</i>	<i>51</i>
<i>Ekonomski faktori.....</i>	<i>53</i>
<i>Politički faktori.....</i>	<i>56</i>
<i>Socijalni faktori.....</i>	<i>58</i>
II Posledice ilegalnih migracija po ekonomiju zemlje.....	63
<i>Na nivou pojedinca.....</i>	<i>63</i>
<i>Na nivou društva.....</i>	<i>64</i>
<i>Političke posledice.....</i>	<i>65</i>
III Uloga libijskih zakona i zakonodavstva u smanjenju pojave ilegalnih migracija.....	66
<i>Međunarodni sporazumi, posete i konferencije oko ilegalnih migracija.....</i>	<i>67</i>
<i>Posete zvaničnih delegacija i pojedinaca.....</i>	<i>68</i>
<i>Konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv ilegalnih migracija.....</i>	<i>72</i>
IV Arapsko-evropska saradnja u borbi protiv ilegalnih migracija.....	72
<i>Libijsko-afrički sastanak.....</i>	<i>73</i>
<i>Zakonske mere koje je Libija preuzela u borbi protiv ilegalnih migracija.....</i>	<i>73</i>
1. Razvojne faze domaćeg zakonodavstva po pitanju izvršenja krivičnog dela ilegalnih migracija.....	80
I Faza pojedinačnih neorganizovanih migracija.....	81
<i>Libijsko zakonodavstvo.....</i>	<i>82</i>
II Faza organizovanih migracija.....	87
<i>U libijskom zakonodavstvu.....</i>	<i>88</i>

III Pravna osnova zakona za krivično delo ilegalnih migracija i njegove opšte karakteristike.....	93
<i>Uvod i podela.....</i>	93
<i>Opšti elementi krivičnog dela ilegalnih migracija.....</i>	94
<i>Neposredni činovi u krivičnom delu ilegalnih migracija.....</i>	96
<i>Nematerijalni element/zločinačka namera u krivičnom delu ilegalnih migracija.....</i>	102
<i>Zločinačka namera ilegalnog migrant.....</i>	103
<i>Zločinačka namera krijumčara.....</i>	105
<i>Nehat u krivičnom delu ilegalnih migracija.....</i>	106
<i>Odlike krivičnog dela ilegalnih migracija.....</i>	107
MEĐUNARODNA SUDSKA SARADNJA.....	109
1. Ekstradicija u Konvenciji iz Palerma (2000).....	110
2. Uzajamna pravna pomoć u Konvenciji i dopunskim protokolima.....	113
UNUTRAŠNJA KRIVIČNA POLITIKA U BORBI PROTIV	
ILEGALNIH MIGRACIJA.....	116
<i>Uvod i podela.....</i>	116
1. Unutrašnja politika kriminalizacije u borbi protiv ilegalnih migracija.....	117
<i>Politika kriminalizacije u libijskim zakonima o borbi protiv ilegalnih migracija.....</i>	117
<i>Proširenje kriminalizacije što se tiče dela.....</i>	118
<i>Kriminalizacija u odnosu na osobe.....</i>	119
2. Politika kriminalizacije u tuniskim zakonima o borbi protiv ilegalnih migracija.	121
<i>Kriminalizacija u odnosu na delo.....</i>	121
<i>Kriminalizacija u odnosu na lica.....</i>	123

3. Unutrašnja kaznena i preventivna politika u borbi protiv ilegalnih migracija.....	125
<i>Unutrašnja kaznena politika u borbi protiv ilegalnih migracija.....</i>	<i>126</i>
<i>Kazne lišavanja slobode.....</i>	<i>127</i>
<i>Novčana kazna.....</i>	<i>129</i>
4. Kaznena politika u tuniskim zakonima.....	131
<i>Kazne lišavanja slobode.....</i>	<i>131</i>
<i>Novčane kazne.....</i>	<i>133</i>
5. Unutrašnja preventivna politika u borbi protiv ilegalnih migracija.....	135
<i>Preventivna politika u libijskim zakonima.....</i>	<i>136</i>
<i>Konfiskacija.....</i>	<i>136</i>
<i>Deportovanje sa državne teritorije.....</i>	<i>138</i>
6. Preventivna politika u tuniskim zakonima.....	139
<i>Konfiskacija.....</i>	<i>139</i>
<i>Deportovanje stranca sa teritorije države.....</i>	<i>140</i>
<i>Zabrana boravka i administrativni nadzor.....</i>	<i>141</i>
<i>Oduzimanje dozvole izdate od strane državnih organa.....</i>	<i>141</i>
ILEGALNE MIGRACIJE U SRBIJI.....	143
1. Opšte određenje ilegalnih migracija.....	143
2. Evropska migraciona politika i njen odnos sa Srbijom.....	148
3. Migracioni procesi unutar i izvan Srbije.....	153
4. Pravni položaj migranata iz Srbije u državama EU.....	158
5. Prava migranata u Srbiji.....	163
<i>Opšti osvrt.....</i>	<i>163</i>

1. Ustavnopravna zaštita migranata.....	166
2. Zakonska zaštita prava migranata.....	171
<i>Stranci.....</i>	<i>171</i>
<i>Radnici migranti.....</i>	<i>175</i>
<i>Azilanti.....</i>	<i>176</i>
<i>Izbeglice i interno raseljena lica.....</i>	<i>185</i>
<i>Ilegalne migracije i trgovina ljudima.....</i>	<i>188</i>
3. Obim i dinamika trgovine ljudima u Srbiji.....	191
ZAKLJUČAK.....	194
LITERATURA.....	198
SADRŽAJ.....	206